

CELIBÁT. – THEORIE.

vě věci se mne vždycky dotekly jako urážka a za obě jsem se v srdci vždy styděl: když mne nazývali úředníkem, p l a c e n ý m služebníkem víry; a když mi mluvili, že jsem n u c e n ý m celibátníkem. Já sice s díkem k Bohu jedl jsem a jím chléb, který mi skýtá oltář, mé kněžské povolání. Leč pro t e n chléb jsem se knězem nestal, a nepyl bych se jím stal nikdy, i kdyby doslovně desetkrát ba stokrát byl lehčím, než v pravdě jest. A rovněž jsem se jako kněz zavázal žítí v panictví, které přikazuje církev, ale nikoliv p o n ě v a d ů ž je přikazuje. Z vlastní vůle objal jsem kříž, který mi v panictví skrze církev nabídl Bůh. Pro mne celibát nikdy nebyl „nuceným“.

Na tomto stanovisku jsem stál pro s e b e poctivě a upřímně od první chvíle, kdy vzal jsem na sebe s v. j h o kněžství; ano kdy vůbec odhodlal jsem se býti knězem. Toto mé stanovisko nebylo mi nikdy na závadě, abych jako důvěrný přítel, rádce a zpovědník přemnohých kněží u nás i za hranicemi našich vlastí (byly časy, kdy měsíčně slyšel jsem zpovědi kněží celých dekanátů) sledoval se zájmem jasné i stinné stopy složité instituce celibátní v životě a v srdcích k n ě ž í v ů b e c. Nevím, je-li můj úsudek o celibátu zákonitým, který jsem si takto získal, správ-

ným. Jen to vím (a vědí to všichni, kteří mne z blízka znají), že nebylo nikdy mým způsobem jinak mysliti a jinak mluviti. Že i jako řeholník, a p r á v ě jako řeholník dovedl jsem vezdy zachovati svou plnou a celou neodvislost duševní, i tehda, kdy o otázku celibátní běželo. I tehda, když mne z Prahy v Římě obžalovali jakožto „odpůrce“ kněžského panictví a když v s t e j n ý č a s naše bývalá Moderna se známou ušlechtilostí mne posílala do blázince jakožto téhož panictví obránce. —

Podávám zde několik myšlenek o celibátě. Ne že bych chtěl i jen z daleka tu látku vyčerpati. Ale abych zvláště pro mladší bratři z řad kleru vrhl něco principiálního světla na otázku pro celý kněžský život, pro kněžské působení, pro vnitřní kněžské štěstí tolik rozhodující.

Míním pak v přítomné kapitole mluviti
o ideí kněžského celibátu
a o celibátním zákonu církve západní.

V kapitole však příští ještě pojednám
o celibátu nezachovávaném
a o celibátu zachovávaném zvlášť.

Krátce vyjádřeno, zříká se kněz celibátem ženy. Slovo „žena“ tu neberu ve smyslu konkrétním, o tom neb onom někomu z nás známém a drahém, „dobrém“, „krásném“, „ušlechtilém“ atd. zjevu ženském, z něhož ovšem se může dříve nebo později vybarviti i pravý opak toho všeho, co jsme do něho vkládali. Ale myslím tu ženu ideově, typicky, a b s t r a k t n ě. Jak jest lidstva polovicí jednou, an „muž“ (typus) toho lidstva jest polovicí druhou. Jak v o r g a n i c k ě m spojení s mužem teprv značí člověka celého, a tudíž dokonalého. Jak jest doplněním toho, o čem bolestně cítíme, že se

*) Horac., III. od. 1.

nám nedostává, tvor jiný, ale k nám náležející, nás blažící, nám potřebný a dobrý jako světelný paprsek oku, jako hudba uchu, jako pokrm hladovému, jako láska srdci...

Dvojitý život každý z nás žije. Skutečný a ideální. Skutečnost často tvrdá a hrozná, plná ponížení a bojův a zápasů, jest to v čem trváme, co máme, co konáme; jest šat, kterým se odíváme... Skutečnost jest obmezená, jednostranná, někdy ani ne lidská...

Ale vedle toho žije v nás člověk jiný, se snahami všeli dskými, netrpící obmezení v tom, co mu přináleží, co ukazuje k doplnění, k dokonalosti, k všestrannému rozvinutí, k štěstí. Tento druhý člověk jsme vlastně my sami. Již ne šat naší duše, ale duše. Již ne otrok svého okolí, svých poměrů, ale král mezi králi. Rány tuto zasazené jsou nejbolestnější, nejnebezpečnější, nejtěžší se hojí.

Proti všem lidem povrchním, „zamilovaným“ neb i smyslným a nízkým kladu důraz na fundamentální pravdu, že konečné cíle organického spojení muže a ženy nejsou zvířecí, ale lidské, tudíž vyšší, duševní. Že tělu při uskutečňování toho spojení vykázána je sice úloha nevyhnutelná, avšak co do cílů posledních přece jen pomocná, vedlejší, přechodná.

Proti všem duším nízkým hájím tudíž i zásady, že celibát má do sebe i stránku čistě duševní, a sice co do celého směru životního popředně duševní. Že ta stránka dotýká se nás tím bolestněji, poněvadž zůstává celou polovici našeho přirozeného vlastního (ideálního) člověka nedokonalou, neúplnou a tím i seslabenou. Že stránka celibátu má v dalším důsledku nejen (jak samo sebou se rozumí) své těžké, čistě duševní oběti, ale i svá čistě duševní nebezpečí. A poněvadž tu běží o duševní stavy, a poněvadž těm duševním stavům připadá jak v otázce pohlavní vůbec, tak v otázce celibátu zvláště úloha prvá

*) S. Aug.

a vlastně lidská, že těmto obětem, nebezpečím celibátním nedá se předejít ani svazky pouze tělesnými mezi mužem a ženou, ani poměrem jen nahodilým a vlastně nemravným mezi nimi, ani vůbec jakoukoli mravní nezákonností tělesnou neb duševní.

Později vrátím se k této poslední větě určitě a obsírně.

Mám blíže se vyjádřit co rozumím oním vzájemným doplněním duševním muže a ženy?

Dva póly jsou oba, vzájemně se přitahující, vzájemně se oblažující. Jsou rozum a srdce. Jsou dálka blízkost. Jsou dobývání kořisti a její zpracování. Jsou pohyb a klid. Jsou rozmysl a vášeň. Jsou abstraktnost a konkrétnost. Práce a její odměna. Vysilující podnikavost a sladký odpočinek. Zákon a krása. Širošíř svět a tichá domácnost. Boje plné smrtelných ran a ozdravení, jež nový dává život. Chlad, jímž obklopuje nás svět ideí, snah, protiv, a dítě libající vroucím rtem. Síla a slabost. Tvrdost a milosrdenství. Hrubost a jemnost. Logika vypočítavosti a propasti srdce. Pro svět a člověčenstvo zapomíná muž, nemá času myslit na sebe, na člověka. A pro člověka, jedince, nevidí žena světa, člověčenstva. Život muže osamoceného zůstává prostřed bohatých darů a kořisti prázdným láskou, krásou, něžnou pečlivostí, a tím před časem se vysiluje, oslabuje, pustne. Život osamocené ženy zas stává se životem přecitlivělým, bez síly a rozmachu, zakrnělým, obmezeným, schudlým duševně a snad i tělesně —

Pryč myslí zvířecí, umlkni řeči nízká. Kde muž nejvíce vypjal duši svou po centrálních otázkách a snahách všelidských, nejvíce cítí požehnání toho všeho, co dává lidstvu žena — stejnocenná jeho polovice. A cokoli muž na poli přirozeného života hledá a podniká, jeho poměr k ženě bude vždycky státi v centru těch tužeb a snah. Proto též stojí i celibát, principiální a doživotní obět ženy se strany muže, v centru všech obětí přirozených. Poukazo-

vati na mnohé a mnohé muže, jimž žena byla osidlem nevýslovných neštěstí a béd, málo tu spraví. Žijeme nejdříve a nejrozhodněji životem svým ideovým, jak už poukázáno.

Tělesné stránky celibátu schválně pomijím mlčením. Mohou býti někdy velmi těžké, plny strastí až podlamujících a vysilujících. Ale hrají v celé otázce roli podřízenou, odvislou, podmíněnou, jako všechno tělesné v člověku. Čím silnější duše, tím slabší jich vliv. Čím delší vytrvalost, tím kratší jich útoky. Čím rozhodnější způsob boje, tím menší jeho oběti. Čím hlubší pozírání na život, tím méně cenné jich dary. Čím více se cítíme lidmi, tím nám připadají nižšími. Čím opravdu bohatším naše srdce, tím snáze jich oželi. Čím zdravější, tím od nich jistější. Čím výše nás vede ideální láska k Bohu a k lidem, tím méně želíme, že jsme jich nepoznali.

Ale i tak budiz tuto přiznáno otevřeně a upřímně, že ani tělesné této oběti celibátu podceňovati nelze. Že obět této smyslné stránky nás samých již o sobě může způsobiti bouře nebezpečné, pohnuté, zvláště je-li duše naše (ať nedostačným výchovem, ať vinou naší vlastní) malá, chorobná, zhýčkaná, dětská a dětinská.

Otázka pohlavní stojí v centru člověka přirozeného. Řešení její jednostranné, nedokonalé, polovičaté stojí tudíž i v centru obět přirozených, již o sobě, nehledě k okolnostem jiným.

Slibující doživotní panictví, béřeme na sebe doživotní dluh vůči naší čistě lidské stránce. Je-li dluh o sobě již věcí velmi nepříjemnou, dvojnásobně, ano trojnásobně se může státi těžkým, svěřeno-li jeho vybírání rukám tvrdým, nemilosrdným. Dluh celibátní si vybírají dvě mocnosti stejně vlivuplné jako s ničím nespokojené, jmenují se

pohlavní pud
a fantasie.

Pohlavní pud jest jako obrácený svět. Popředně duševní daň svěřena hlavně smyslnému výběrčímu. Bol a potřeba lidská tlumočena, hojena zvířetem. Nejjemnější, nejvyšší stránky naší přirozenosti vydány na pospas brutálnosti. Centrální otázky života a které vlastně vyžadují nejvíce důmyslu, obstarávány slepou silou — —

Odkud ta propastná nesrovnalost v zákonodárství matky přírody? Odtud, že centrální otázka vzájemného poměru muže a ženy jest zároveň i centrální otázkou budoucnosti, zachování lidstva. Za své duševní i tělesné spojení takorka v jednu novou bytost platí muž a žena, plodíce a vychovávající nové pokolení, tak těžkou náhradu, že sotva by se k ní odhodlali, kdyby tu jen klidná rozvaha, jen vyšší motivy rozhodovaly. V pudu pohlavním revoltuje příroda nižší stránky (a tudíž radikálnější, prudší, bezprostřednější a přirozeně silnější) proti vyšším, vydává i samé ideální cíle jednotlivcovy v nebezpečí, jen aby tím jistěji dosáhla svých vlastních účelů.

Těžká obět, obět popředně duše a podřízeně i těla jest doživotní panictví. Že k té bolesti klíč jest v rukou „zvířete“, tím stala se nepřirovnaně těžší, novými oběťmi a pokoleními bohatší.

Pohlavní pud jest jako honící pes, vycvičený na „zvěř“ v pravdě královskou, na člověka. Žádné místo není mu dosti špatným, žádná nízkost dosti nízkou, žádná výše dosti vysokou; žádný močál ani žádný suchopar ho nedovede odstrašiti od úsilovného, věčného slídění. V neprostupných lesích společenského povrchu, ve strmých hradech stavovské pýchy, v nečistých zmolách lidských předsudků a hříchů čenichá, loví a plaší své oběti... A kde se ozve jeho hlas, i hluboko na tajném dně duše, tam noří se na povrch myslí celá hejna statků dobrých, krásných, vznešených a úchvatných i tak čistě lid-

*) Job.

ských a vroucně žádoucích, že člověk nejednou zapomíná na močál a propast, na špínu a zápach, a vrhá se celou bytostí svou střemhlav za nimi — —

Neviděli bychom sebe navzájem za bílého dne. Hynuli bychom hladem prostřed bohatých hodů všelidských. Zanikli bychom v pyšném i sobeckém i vypočítavém obmezení na sebe, kdyby ten nízký pes nás neuváděl na stopy bohatství a krásy, nenutil nás se jim věnovati — — Že p s e m j e s t ? Jen kdybychom my sami vždycky vůči němu zůstali l i d m i — —

Mítí hlad jest jistotně trpká bolest. Ale s hladovým žaludkem se procházeti mezi bohatě upravenými tabulemi, cítiti svůdnou vůni pečeně, patřiti jak si pochutnávají jiní, a nesměti nic podobného činiti, jest trýzeň.

V dešti a zimě chatrně oděn státi na ulici není jistě nic příjemného. Avšak k tomu viděti zářícími okny do nádherného paláce, býti svědkem, jak vypasení lidé smíchem, pohodlím, bujností si krátí čas, jsou muka.

Konati dalekou pouť k posvátnému místu, opustiti všecko, co nás doma těšilo, žiti o chlebě a vodě, v nepohodě a nepřízní času, kráčetí unaveně o holi zaprášenými cestami . . . velká jest oběť a jistě i zásluha. Avšak při tom na každém kroku vydánu býti úsměškům rozpustilých kluků, týránu podlostmi zfanatizované luzy, uráženu blasfemiemi vychrlenými proti drahé svatyni . . . jest snad něco nekrvavého mučeníctví.

A t a k o v á jest „činnost“ pohlavního pudu vůči doživotnímu celibátu. **B r u t a l i s u** je jeho čistou obět: kde andělskými ubírá se drahami, zvířecké mu staví nástrahy. Táhá jej stále v nízký kruh svého vlivu. Nedopouští životně zdrženlivému, aby sám se sebou, v ústraní své duše nesl jho svého odříkání. Nýbrž nutí ho, patřiti stále do tlumu rozkoší, jichž se zřekl; takorba pohybovati se mezi nimi, jimž odpřisáhl, zabývati se jimi, ježto přece nikdy nesmějí býti jeho.

Jitřiránu o sobě již těžkou, aby více bolela. Nedá ji se zacelit, aby stále krvácela. Na oběť čistou, která v posvátné chvíli zanícení položena byla na oltář Hospodinu, vztahuje poskvrněnou ruku svou, jen aby nízkou se zdála.

Která lidská rozkoš není jednostranná? Který vzácný květ lidského štěstí nechová na dně kalichu i trpkou krůpěj bolesti? Které lidské bohatství není jen klamným povrchem, zakrývajícím mnohou bídu, ano snad i špinu a hřích? A naopak: ze které brázdy bolesti, a kdyby šla středem srdce, nevzešla nám kdy i bohatá úroda vyššího požehnání, nebeských v pravdě okamžiků? Na které „černé půdě“ odříkání nevyrostl nám chléb opravdu živící k životu věčnému? Jest vlastně jeden strom života: jeho kořen (černý a skrytý) jest oběť, jeho peň (mohutný, silný a zdravý) jest povinnost, jeho ovoce (sladké a všem žádoucí) jest láska, jest štěstí. Mezi obětí pak a štěstím není propasti, jak by se domýšlela filosofie nevypělých, ale jest mezi nimi spojení orgánické, třebaš oku povrchnímu skryté. Není opravdu jednoho bez druhého, anobrž míra jednoho jest měrou druhého, ne-li šířkou tož hloubkou, ne-li massivností, tož produševnělostí, ne-li křiklavostí a pestrostí, tož vroucností a sladkostí. I pro muže v rodině žijícího ten zákon platí i pro doživotního panice. Jen že na člověku každém jest zákon ten poznati a uznati a na něm dobrovolně stavěti, nebo se mu poznáním i vůlí zprotiviti, z něho moc vlastnímu rozvoji nepřátelskou učiniti.

Cesta toho poznání a uznání jest však jiná v životě rodinném a jiná v životě panickém. V životě rodinném počíná rozkoši a pokračuje k povinnosti, k oběti (ačkoliv rozkoš i tu již v sobě chová zárodek, embryo, povinnosti a oběti). V životě panickém počátek tvoří oběť, odříkání, jimiž teprve třeba jest se propracovati k odměnám. V životě rodinném štěstí hned z počátku nabízené leží nízkou, ano nejnižší, všem přístupné, v do-

sahu smyslů, každému samo se naskýtající, vnucující. V panictví odměna z počátku ještě, jak řečeno, skrytá, i sama o sobě jest hluboko v duši, vysoko v snažení ideálním, přístupná a ocenitelná jen srdcím silným, hlubokým, vznešeným. V životě rodinném jest rozvoj jaksi přirozenější, povrchnější, každému skoro jasný, ve svém stupňování našim silám přiměřený. V celibátě jest jako alpská turistika: hned z počátku slézání příkrých vrchů, kráčení nad kolmými stěnami, blízkost závratných propastí, ale odměna — oko dalekými obzory zanícené, prsa dmoucí se silou a zdravím, duše prostá všedního hluku a prachu, plná léčivého klidu, blízká nebes — — Ano, odměna dostavuje se až po vykonané práci, na dostoupené výši — —

Má do sebe překrásné, povznášející, řekl bych nebeské stránky opravdová turistika, ale ne každý jest pro ni stvořen, ne každý má pro ni porozumění.

Zatoulal jsem se. Chtěl jsem říci, že ve skutečnosti lidské štěstí a lidská obět jsou si tak blízký, ano organicky spojeny jako kořen a květ, jako duše a tělo, jako zásluha a odměna. A přece jest jedna mocná síla v nás, která té pravdy neuznává a maně i stále proti ní v nás působí: *fantasie*.

Fantasie líčíc štěstí, nezná stínů. A zase nezná světla, málujíc obět. Proto též, co z jejích rukou vyjde, jest obraz z nebe, štěstí bez sklamáni a skvrny, běží-li o radost; obraz vzatý z pekla, noc bez hvězdičky, žalář bez východu, jde-li o utrpení. Vrhajíc takto duši na pokraj nebe a jindy zas na pokraj pekla, budíc bezměrné nadšení nebo až smrtelnou úzkost, stává se fantasie mocným spojencem neb i stejně rozhodným nepřítelem našich snah, dle toho jak jsme si ji *v y c h o v a l i* a jak ji dovedeme ovládati.

Běře pak fantasie látku k obrazům nebeským neb i pekelným z toho, co nastrádáno v nás, z dojmů bezprostředních, minulých nebo přítomných, vysokých neb nízkých v duši naší.

Její umění jest mosaika — jak pověděno jinde²⁾ — v naší duši pak hledá částčky pro své komposice, jimiž nás povznáší neb i drtí.

Samy sebou stojí oběti doživotního panictví v centru všech obětí přirozených, ve středu naší duše. Stojí tu bezprostředně, protože pudem pohlavním smyslně ano nejsmyslněji nám přiblížené. Odměny pak panictví jsou v duši jako rozptýlené, skryté, nepřímé a nepřístupné, zvláště při počátku, v plném varu mladých vášní, kdy ještě nenavyklo si oko zduševněle nahlížeti do tajuplných a úchvatných šachet skrytých soudů božích v nás i vůkol nás.

Málo tu tedy ještě v duši kamének světlých, nebeských. A mnoho kamenů černých i špinavých. Ký div, že právě z těchto bere fantasie jeden po druhém a sestavuje ve chvílích bez toho těžkých a smutných (ty tvoří pozadí jejího díla, doplňují je, zvětšujíce jeho dojem) obraz plný utrpení, slabosti, malomyslnosti. Obraz stejně daleký pravdy, jako blízký vrcholu neštěstí.

Dotkněte se těžce nemocného i jen polehounku, a hlasitě vykřikne bolestí. Ne protože skutečně bolestně jste se mu přiblížili, ale že sám jest plný bolestí.

Tak může fantasie chorobná, zhýčkaná, změkčilá, ne-li nízká a podlá těžce nemocnou učiniti duši prostřed bohatých darů přirozených i nadpřirozených postavenou. A na každé doteknutí se světa vnějšího neb i vnitřního, a kdyby přímo z ráje přicházelo, odpovídá taková těžce nemocná duše konvulsemi a smrtelnými stony — — Pohled protivný a odporný. Ani politovati tu nelze, kde vina vlastní jest tak patrná a neomluvitelná. Nejčastěji se vám naskytne na poli strádání pohlavního.

¹⁾ Chrysosthom.

²⁾ V „Pohledech“, v kapitole „Boje a zbraně“.

Naznačil jsem kněžskou obět života panického a vyličil poněkud dráhy, jimiž se ubírá. Není u všech stejná, ani nedoléhá každou chvíli všemi svými hranami na kněžskou duši. Ale něco z toho, co tuto podotknuto, prožívá každý doživotní panic, třebas to bylo jen po částkách, po chvílích, po letech.

Ale tu právě vzhledem k těm obětem i k těch obětích jakosti namítá se hned otázka nová.

Je-li za takových okolností též vítězství možným a jistým? A co více, je-li takové vítězství vůbec oprávněno a mravno? Přesvědčme se!

O možnosti doživotní zdrženlivosti pohlavní nemíním šířiti slov.²⁾ Poukazuji jen na miliony živých dokladů té možnosti mezi námi, ze všech věků, stavů, na všech stupních vzdělání a společenského nazírání. Ovšem vyžaduje ta těžká

¹⁾ Dante, Inf. III. 62. s. Smečka zbabělců, Bohu odporných.

²⁾ Slušná věda lékařská dávno již odvrátila se od mínění, jakoby pohlavní zdrženlivost byla nemožnou nebo zdraví lidskému škodlivou.

O útocích, podniknutých žel bohu v našich vlastních řadách proti celibátu, jakoby přesahoval lidské síly, platí, co o stejných snahách napsal svého času Möhler (*Beleuchtung der Denkschrift — ten pamětní spis podán vládě tamější badenským klerem — für Aufhebung des Coelibates. Gesammelte Schriften u. Aufsätze, Regensburg, 1839. Bd. I. pag. 185. s.*): „Durch die seit Jahren stets wiederholten Angriffe wurde vielen Klerikern die frühere heitere Unbefangenheit geraubt, die zu einem kräftigen Sein und gedeihlichen Wirken so unentbehrlich ist; ein Zwiespalt wurde in das ehedem so ruhige und stille Gemüth gesetzt, der alle geistige Kraft verzehrte; die frech versicherte unendliche Schwierigkeit oder gar Unmöglichkeit, das Gesetz zu beobachten, brachte Zweifel an der eigenen Kraft hervor. Dieser Zweifel... enthielt in sich schon die wirkliche Unmacht; der fleischliche Sinn, der in jedem Menschen, auch im besten, noch einige Überbleibsel von sich zurückgelassen, erwacht und nährt gierig den Zweifel; die behauptete Unbilligkeit des Gesetzes schläfert vollends das Gewissen ein, und die Schuld des Sündigens wird auf jene geworfen, die ein also hart und grausam geschildertes Gesetz gegeben haben und es unterstützen — und was fehlt jetzt noch, um in das größte sittliche Elend zu versinken...?“

ctnost i své vlastní prostředky vytrvalosti, ano jest jimi podmíněna. Zná je každý kněz, který tuto část svého povolání svědomitě plní. Nám se jimi bude ještě zabývat na místě jiném.

Za to pořád naléhavěji doráží k nám z vřavy moderních zápasů otázka druhá, zdali celibátní oběť vůbec jest sama o sobě dobrá? Zdali doživotní panictví není věc o sobě nepřirozená, nemravná, hříšná? Co k té otázce odpovědět?

Jest nepřirozeno, nemravno, trhati od sebe, co organicky k sobě náleží: oběť a vyšší rozvoj, zapírání sebe a vyšší život. Jest nepřirozenou nemravností slepý fanatismus jednoho nebo druhého. Hledati za každou cenu rozkoš. Nebo zas ničiti v sobě radost kvůli ničení. Proti tomuto nás ostatně chrání bolest s takovým počínáním spojená. Ono však blízko jest velmi lidem povrchním nebo i špatným.

Mně se vždycky zdálo, že ze všech těch generálních výtek o „nemravnosti celibátu“ mluvilo obojí: i povrchnost doby i její hrubá znemravenlost.

Organicky srostly jsou oběť a život, mrtvení a pokrok, zapírání sebe a ctnost. Odtrhněte jedno od druhého, a mrtvení stane se vražděním. Život pak bude zbujnělostí, hříchem, smrtí. —

Vůdcem však, vidoucím, radícím, až kam smí se odvážiti mrtvení (aby nebylo smrtí), jest život. Vůdcem a ospravedlněním každé oběti, jeho jménem přinesené. On jest nejvyšším, v pravdě milujícím vládcem nade vším co na světě jest fysicky a mravně. On jest vůdcem a vládcem na cestě k cíli — —

Mlčte proto, zvířecí srdce, že mrzkostí a hříchem jest položit na oltář nižší stránky své bytosti, když nebeské pože-

hnání a nebeská síla, a skutky plné pokory, modlitby, vroucnosti, lásky k Bohu i k bližnímu, když vyšší posvěcení a horlivost jako zlatý, všezúrodnující pramen odtud prýští. Ztište se vy, kteří znáte jen nároky času, a dávno jste zapomněli žiti i mysliti podle věčnosti nekonečné. Kterí mluvíte stále o zemi, a nic nechcete slyšeti o nebi. Kterí hájíte částky, abyste zabili celek. Bojujete proti čistotě, a zastáváte bujnost. Spíláte výsosti, a přivodíte nízkost — — Tisíce křesťanských heroův obojího pohlaví, kteří po žebříku té oběti dostoupili dokonalosti nejvyšší, jsou věčným, nikdy neumlčitelným protestem proti špinavým vašim obžalobám — —

Záslužno jest a nezbytně nutno mrtvení. Avšak hříchem jest zabíjení. Aby mrtvením bylo a ne zabíjením, závisí od cíle, a ovšem i od toho, na kom se provádí.

Církev nikdy neučila, že dobrovolný doživotní celibát sám o sobě, za každou cenu jest něčím mravným a dobrým. Ano církev vždycky za vrh o v a l a celibát dobrovolný, volený z příčin sobeckých, nízkých, požívavých. Již pro těžká nebezpečí, kterým se tu vydávají duše takové a ve kterých (jak skutečně pohodlně, nízce, sobecky smýšlejí) není možná, aby nepadly do pohoršení a hříchů. Církev za svůj přijala, jako drahocenný klenot chovala vždy jen celibát volený pro Boha a duše, celibát, který znamená v každém případě dokonalé posvěcení se Bohu.

Již v tom samém jest obsaženo i o b m e z e n í celibátu, jak jej předpokládala církev, n a d u š e z a p á l e n é láskou Boha a b l i ž n í h o, n a d u š e n e všední, ale královské, ne chorobné a smyslností otrávené, ale silné duchem božím a jeho milostí. Určila církev celibát jmenovitě a zvlášť pro duše kněžské a věčnými sliby Bohu se poroučející. A i p r o t y u s t a n o v i l a ř a d u z k o u š e k, p o m ů c e k, o c h r a n n ý c h h r a d e b, a b y n e k s m r t i, a l e k ž i v o t u t a o b ě t v y p a d l a.

Kéž i jednotlivci k té oběti se odhodlavši v jejím duchu, jejím návodem a příkladem vždy jednají!

Mezi celibátem, jak církev jej zná a svým vyvoleným předpisuje, a mezi celibátem „starých mládenců“, jak v jistých světských kruzích pořád více počíná zavládati, jest propast i co do cíle i co do způsobu zachovávání.

Celibát v běžném smyslu světa zná jen jeden zákon, a ten je všeho životního obsahu prázdny, čistě negativní: vyhýbe se legitimnímu manželství. Avšak celibát církevní vychází od ctnosti pozitivní, tak bohaté na vznešené motivy, na velikolepé životní úkoly, jak jest bohata čistota Bohu posvěcená. Smysl celibátu církevního jest: buď dokonale čistým, abys mohl býti dokonale božím.

Celibát světský spokojuje se legálním povrchem a nevyučuje nikterak možnosti nitra skrz na skrz vášněmi prožraného. Celibát ve smyslu církve zabírá celého člověka, na venek i do vnitř, nejen co do poměru k legální manželce, ale i co do jakéhokoli poměru pohlavního k ženě každé. Vztahuje se nejen na skutky veřejné, nýbrž i na ty, jichž svědkem jediným jest Bůh, nejen na obcování před světem, nýbrž i na konání ve svatyni srdce, až do poslední myšlenky, až do nejtajnější touhy... Ano právě tato skrytá, Bohu jediné známá ctnost jest církevního celibátu předpokladem, jest přímo jeho duší.

Světský celibát, pokud jest dobrovolně hledaným, ²⁾ jest vstupenkou, branou do krajů sobectví, pohodlnosti, ne-li tajných hříchů. Celibát církve jest vchodem do sebezapírání, posvěcení, nejvyššího hrdinství, jehož schopna jest slabá přirozenost lidská.

Celibát světa jest vlastně unikání vyšší povinnosti k sobě a k lidstvu. Celibát dle názoru církve jest povinnost vynesená až skoro na stupeň heroismu.

¹⁾ Hieronym.

²⁾ Nemluvím tuto o výjimkách, když na př. učenec, lékař zůstává svobodným, aby se cele věnoval vědě, službě bližního. Takový ideální celibát má cosi společného s celibátem kněžským, církevním.

Mně vždycky bylo, jako kdyby mne někdo blátem pokálel kdykoliv jsem byl — i jen žertem — nazván „starým mládenčem“. Nikoliv, věčný život v nejkrásnějším smyslu, věčné mládí jest údělem, jest vnitřním vědomím těch, kdož celou duší, pro Krista postavili se pod bílý prapor doživotního církevního panenství.

S hanbou tu a jen letmo připomínám, že se našli mezi námi i takoví, kteří se zastávali naprosté rovnosti celibátu světského a církevního. Kterí jemu i církvi připisovali povrch pouze legální, povahu pouze negativní, tajně, dovnitř všem vášním pouštějící úzdu — — Jak daleko asi stojí životem a srdcem od matky církve, když i nejprvnější pojmy nazírání církevního u věci tak důležité a svaté jim scházejí!

Dříve, hned od samého Krista, byl v církvi celibát ne vyčichlý, tajnou nemravností otrávený povrch, ale hrdinská křesťanská ctnost. Tento již od staletí stávající celibát učinila církev, jak ještě širě rozvésti míním, předmětem svého zákonodárství. A ví každý jen nejprvnějších pojmů právních znalý, že nemůže zákon se vztahovati pouze na myšlenky (ono právnické axioma: *de internis non iudicat praetor*), na věci naprosto skryté před vnější kontrolí, nepřístupné, aby se jich zákon uchopil. Proto vložila ruku svou zákonem celibátním na tělo, na vnější chápateľnou formu panenské čistoty, zapovídajíc vstoupiti v stav manželský. Na tělo ruku vložila, ale duši předpokládala, a ne práve hledala. Manželství zakazovala, ale panictví svaté a dokonalé měla za cíl. Jako když druhým svým (církevním) přikázáním přidržuje věřící, aby v neděle a svátky byl přítomni mši svaté. Přítomnost v kostele jest toho zákona tělem k němuž doslovně se zákon obrací. Avšak zbožnost, modlitba, služba boží jest jeho duší, a církev nejen že jich přikázáním svým nevylučuje, nýbrž právě hledá a předpokládá.

Právě německé přísloví, že co lepšího jest, nepřátelsky se staví proti tomu, co jest dobrým.¹⁾ Jest to vlastně slovní hříčka, kterou má býti potrefena váhavost některých, kteří tak dlouho se mezi dobrým a lepším rozmýšlejí, až obojí propasovávají skutečnosti toho nepřátelství mezi dobrým a lepším nenávidí. I když ho není mezi dvěma údy jednoho organismu, mezi dvěma lupny jednoho žebříku... Ve skutečnosti patří k sobě, milují se, povznášejí se navzájem všechno, co nese značku života, výrost, dobra, ať i rozdílným by bylo měrou, silou, rozsahem.

Nemohl jsem se vyhnouti, abych zde neopakoval a znovuztvrdil tuto pravdu o sobě tak starou a zřejmou, tak každému známou a obecnou. Vždyť chtěli upříti ji církvi, chtěli ji vyrvať z kontextu ve dvou tak vážných a praktických otázkách jako jest čistý, manželský, rodinný život a čisté, Bohu posvěcené panictví. Prý církev fědrovala svaté panictví na úkor svátosti manželské. Prý církev snižovala, hříšným pokládala manželství, aby tím snáze mohla až do nebe vychytáti bezženství — —

Jestliže církev si dobrovolného celibátu na výsost vážila nad život manželský, jej stavěla, především dvojí při tom byla pohnutkou:

že panictví o sobě jest vyšší ctností
a že jest zároveň i mocnějším spojencem
ctností jiných.

Nikdy nebyl církvi celibát pojmem pouze záporným, jak je řečeno. Byl jí naopak vždy totožným s dokonalým zřeknutím se všech rozkoší pohlavních z lásky k Bohu. Pohlavní radost jako nitě a též lidsky dokonalého uspokojení nachází v křesťanské rodině i po své stránce vyšší, duševní. Rodina tudíž pokládá se právem za pramen nejčistších

¹⁾ Das Bessere ist der Feind des Guten.

šťestí lidského přirozeného. Stejným právem pak považuje se celibát, dobrovolné zřeknutí se toho štěstí z účelů vyšších, za obět člověka přirozeného nejbolestnější, ano za obět κατ' ἐξοχήν, jak napořád vyjadřují se učitelé života duchovního.

Má ovšem i život rodinný strany strastiplné, které při jednotlivých rodinách, v jednotlivých fázích mohou daleko převyšovat všecko to, co trpěti jest doživotnímu panici. Ale má i pomůcky, odměny čistě přirozené, mocné, kterých nezná panic. A vůbec tu jde o pojmy všeobecné, o idee o sobě platné, ne o jejich více méně dokonalé uvedení v život. A v idei (a mravně vzato i v životě vůbec) jest dokonalé panictví, z lásky k Bohu podniknuté, obět vyšší a čistší, o horoucnějším zápalu pro svaté statky svědčící, vnitřními i vnějšími úkony dobrými bohatší, než manželství i na výši své dokonalosti považované a pokládáné. Sám zdravý rozum lidský, denní tisícera zkušenost tak soudí, o pramenech sv. víry ani nemluvě.

Avšak čím větší a čistější jest obět, tím krásnější, vznešenější, přednější jest ctnost na ní založená. O tom rovněž není pochyby ani rozepře.

Z ráje, od samého Boha pochází manželství, které Kristus povýšil na svátost. Celibát jest jaksi jeho napodobením v řiši ideálních statků lidstva.

Manželství jest nejsilnější pouto vížící člověka k člověku. Celibát církevní jest nejsilnější pouto vížící duši k Bohu.

Manželství, doživotní svazek s člověkem, jest tím samým i svazkem s lidstvem, se světem přirozeným. Celibát církevní, doživotní svazek s Bohem, jest tím samým i svazkem s ctností, se světem nadpřirozeným.

¹⁾ Hieronym.

Manželstvím oddává se člověk přímo světu přirozenému, aby jeho pomocí povznesl se k nadpřirozenému. Celibátem oddává se duše přímo nadpřirozenosti, aby jejím světlem vedena a sílena celeji i tím vroucněji sloužila též přirozenosti, lidstvu.

Či není Bůh, věčná spása, náš cíl poslední, jediný, nejvyšší, nejsvětější? Co přimějí, jistěji, plněji nás k němu vede, tomu připadá prvenství.

Svaté jsou poslední cíle manželství, rodiny. Žádný hlubokého názoru muž toho nepopírá. Na rodině stojí fysicky i mravně (přirozeně) společnost lidská, i sama církev katolická. Leč při branách rodinného života stojí nízký, ve svých nárocích někdy až propastný, nevystihlý, zvířecí pud pohlavní. Sledujte kroniku života manželského minulou i přítomnou. A pak upřete, můžete-li, že často, přechasto pud ten manžely smýkal po cestách, které nebyly čestnými a ani ne lidskými — — Zapřete, smíte-li, že jest cosi ponižujícího, pro jemnější duše trpkého, projíti jařmem toho temného pudu, aby se dosáhlo světlých cílů manželství. Sami citlivější duchové z tábora necírkevního to nejednou doznali a doznávají.

A když to uznáte, pak zdvihněte kámen, který vám nabízí leckterý nízký odpadlík od sv. víry a od křesťanských ideálů, zdvihněte jej a vrhněte na církev, která chce, aby posvěcení boží, aby kněží její daleci byli a zůstali nízkého vůdce po cestách rmutných, ne-li někdy zvířecích . . . Aby dokonale jiné byly dráhy pohlavního pudu a jiné zas dráhy kněží, kteří denně stávají ve svatyni Páně, prostřed nebeských tajemství a pokladů duší, lidstva — —

Nelžete, nepomlouvejte! Nikdy církev neučila, že manželství jest něčím nízkým, hříšným, mrzkým. A kdyby tak byly se někdy vyslovily některé duše malicherné a chorobně přepjaté v církvi, to ještě nebyla církev. Církev, která dle světla svítí-

¹⁾ Hieronym.

cího od Betléma především uzdravila starou pohanskou rodinu a s ní uzdravila starý pokleslý svět. Která na vrcholu své moci, v dobách víry, takorčka celý křesťanský svět proměnila v jednu velkou rodinu. Církev, jejíž ponížení všude dokumentuje se především jako úpadek rodiny, všude a vždycky. Jen otevřte oči, a rozhlédněte se moderním světem, a poznáte, k d o ponížil manželství, rodinu.

Nerouhejte se! Církev trpěla pro pravou čest rodiny. Ale že vedle rodiny, společného, velkého a všem potřebného příbytku lidstva, postavila pro ně k t e r é malou kapličku celibátu, aby byla sídlem vyššího světla a tepla, a někdy tichým útlukem duší toužících po Bohu a věčnosti, bylo její povolání od Krista. A že tu kapličku za světější považovala a považuje než příbytek světský, to bylo její povinností, nechtěla-li se státi zrádkyní čistého ducha Kristova.

Kristus to byl, který mluvil o panicích, kteříž se sami v panictví oddali pro království nebeské.²⁾

Kristus to byl, který volil z matky panenské se naroditi.

Kristus to byl, který dle svědectví sv. Jeronýma panického apoštola Jana svým zvláštním miláčkem učinil.

A byl to jeho apoštol, který v duchu Mistrově radil panictví.³⁾

Byla to celá stará, duchem Kristovým bezprostředně naplněná, mučednická církev prvních století, která neměla takorčka ani dosti slov, aby jimi vyjádřila vznešenost, vyličila krásu sv. panictví.

Byla to celá stará církev, která ve svém lůně od prvopočátku čítala duše panenské obojího pohlaví. Duše panenstvím do-

¹⁾ Matth.

²⁾ Matth. 19, 12.

³⁾ I. Cor. 7, 7. 8. 32—35. Cfr. St. Hieron. Epist. 48, 21. „Christus, virgo Maria, utrique sexui virginitatis dedicavere principia. Apostoli vel virgines, vel post nuptias continentes“.

životně Bohu posvěcené. Která těmto vyvoleným svým, i když kněžími nebyli, vyhrazovala ve svých svatyních místa zvláště čestná, kam neměli přístupu věřící ostatní.

To byla církev, učitelka víry a mravů, která na sněmích svých i jinak jasně se pronesla, co soudí o doživotním sv. panictví.

To nám dostačí tuto jako i jinde u věcech víry a mravů. V základní této otázce našeho života nesmíme se krmiti duchem od Krista odpadlých, nechceme se kojiti kompromisy s Luthrem a s dobou v jeho duchu myslící. Třebas tvrdou cestou — jen když určitou, jistou, svatou.

Po tři sta let dlela, dle sv. Jeronýma, církev „buď v žalářích nebo na popravištích“. Po tři sta let padaly na ni kolmo vroucí paprsky Kristovy bezprostřední tradice, jeho ještě živého příkladu, jeho mimořádného zázračného vlivu. Po tři sta let zúrodnována byla potoky nejlepší krve, která kdy kolovala v žilách lidských. Vedena byla muži, kteří slyšeli slova víry takorůzka přímo vycházeti z úst apoštolských, muži jichž velikost nás ještě dnes ohromuje a k zemi poráží. Po tři sta let byla církev velikým ležením božím, kde vládla disciplína všechny stejně obepínající, přísnost až s naprostou umrtveností sousedící, obětavost až s hrdinstvím hraničící, kde netrpělo se nic, co upomínalo na rozmařilý svět, co jmenovalo se těžký hřích, sladká vášeň...

V té vyšší atmosféře zázraků a víry, na čistém výsluní nebeských zásad a příkladů, v blízkosti mučedníků a svatých, na cestě ku popravišti za víru Kristovu vyrůstal tehda, nikým uměle nepěstován, žádným církevním příkázáním nechráněn, bohatě a plně bílý květ, který přece všichni milovali, ano který na roveň kladli červené růži mučednické — lilie čistého, Bohu posvěceného panenství.¹⁾

¹⁾ Cfr. Wernz, *Ius decretalium*. Romae, 1899. t. II. p. 280.

Byl jim tehdy jaksi symbolem, výronem, zárukou a známkou zároveň všeho toho vyššího, co žilo v nich a vůkol nich, a čím tak nesmírně lišili se od pokleslého světa pohanského. Byl jaksi pojištěním a výrazem onen květ, že ještě v jich žilách bije nezkažená, hrdinná krev vojinů Kristových. Proto věnčili jim čela vůdců svých ku Kristu, biskupů; proto jej kladli doživotně do rukou těch, kteří s biskupem jim přisluhovali sv. tajemstvími, kněží, jáhnů...

Barva bohatýrské církve prvních tří století jest červená a bílá. Ani červená osobě ani bílá o sobě, ale červená a bílá vedle sebe. Jako by jedna se učila od druhé, jedna se doplňovala druhou, jedna žila druhou — Červená barva hrdinného mučednictví, bílá barva svatého panictví — —¹⁾

¹⁾ Snad se ta slova budou zdáti nejednomu, kdo zná nejnovější práce badatelské na tom poli, upřílišněná. Nepopírám jednotlivých zjevů, zpráv, výroků v první církvi, které svědčí o opaku toho, co jsem řekl v textu. Ale proti těmto zjevům, svědectvím partikulárním, dovolávám se ducha veškeré staré církve katolické, jak se nám celkovým dojmem jeví v zachovaných památkách křesťanského starověku, v aktech mučednických, v dílech církevních spisovatelů, a především ve spisech velkých otců církevních, sv. Ambrože (De Officiis, I. I. c. L. P. L. XVI. col. 97. s.), sv. Jeronýma (Adv. Jovinian. I. I. c. XXXIV. P. L. XXIII. col. 256), sv. Augustína (De conjugis adult. I. II. c. XXI, P. L. t. XL. col. 486), sv. Hilária a j. Tento duch byl nejmocnější oporou, byl přímo předpokladem a základem pro zvolna sice, ale jistě cestu si razící pozdější zákonodárství církevní. Sám nepřítel celibátu, anglikánský biskup Wordsworth (The Ministry of Grace, 1902. p. 223., citováno v americké The Catholic Encyclopedia, New York, vol. III. s. v. Celibacy of the Clergy od H. Thurston) to doznává. Viz zde též Heffele, Die Entwicklung des Coelibates (Beiträge zur Kirchengeschichte etc. Tübingen, 1863. Band I. pag. 123. ss.) Kdo by se ostatně o té otázce rychle chtěl orientovati, toho odkazuji na: Vacandard, Les origines du célibat ecclésiastique v 'Etudes de critique et d'histoire religieuse, Paris, 1905 a téhož autora čl. Célibat ecclésiastique v Dictionnaire de théologie catholique, Paris, 1905. (důležité); Leclercq, článek Célibat v Dictionnaire d'archéologie chrétienne Paris, 1910, kdež podrobně vypočítává vážnější literaturu, i starší, o té otázce (důležité); Thurston, zmíněný již a velmi časový článek Celibacy of the Clergy v The

Nadešla doba, že dle vyšší Prozřetelnosti církev sestoupí měla s mimořádných výšin mučednictví do nížin pravidelného působení společenského. Krok za krokem opouštěla povznesená ležení svých dosavadních heroických zápasů a sstupovala na místa, kde kynul jí vliv a moc, ale kde zároveň jí osidla kladla — změkčilost a marnost.

Rudý květ mučednictví vadnul pořád více. A i sama bílá lie nevinnosti ocitala se v novém okolí u vážném nebezpečí. Dcera nebeská ducha Kristova, sestra blízká sv. mučednictví, výraz a známka vyšší signatury v stádcí Kristově, doživotní panenství hynulo v církvi — —

Co zbude brzo z církve samé — — ?

A tehda počali uměle pěstiti v církvi boží květ doživotní nevinnosti. Tehda vydali zákony na jeho ochranu. Především pak jeden stav byl, jemuž svěřena povinnost jej drazě chovati, ten, který až dosud květem nevinnosti nad jiné se zdobil, který nejvýše stál na hoře sv. tajemství víry, stav kněžský — —

Kolem roku 300 po Kristu počíná se církev přetvořovati na společnost státem uznávanou, kněžství na „stav“ ve společnosti skoro nejprvnější, nejvlivnější, nejprivilegovanější. A kolem roku 300 objevuje se v církvi západní první zákon, kterým se ukládá kněžím povinnost doživotního panictví.¹⁾

Cathol. Encyclop. a téhož čl. v The Month, 1909, p. 180. ss.; Friedberg (prot.) v článku „Coelibat“ v Realencyklopedie f. protest. Theologie u. Kirche; Lea, Sacerdotal Celibacy in the christian Church, 2 svazky, London, 1907, 3. vydání (práce neobjektivní a povrchní) a j.

¹⁾ Can. XXXII. synod. Elvirensis (kolo r. 300): „Placuit in totum prohibere episcopis, presbyteris et diaconis vel omnibus clericis positus in ministerio abstinere se a coniugibus suis et non generare filios, quicumque vero fecerit, ab honore clericatus exterminetur.“ Další rozvoj zákona tohoto celibátu viz v pramenech uvedených.

Obraceje se nyní k doživotnímu panenství jakožto z á k o n i t é m u z a ř í z e n í c í r k v e, opětuji s důrazem, že mi neběží o vyčerpávající historii celibátu, ale jak už nahoře pověděno, především o principiální osvětlení nejdůležitějších, nejpraktičtějších a i nejvíce napadaných stránek jeho. Vlastní obtíže disciplíny celibátní teprv tuto, při zákonitém jeho ustanovení („nucený celibát“) počínají. Chci se pokusiti upřímně a prostě své mínění pronést. Dříve bych si však ještě dovolil dvojí poznámku.

P ř e d n ě. Není pravda, že květ doživotního panenství vykvetl původně kdes na nivách essenských, egyptských, indických a bůhví jakých. Podobně jako není pravda, že světlé učení Krista Spasitele jest pouhou snůškou z pověr řeckých, egyptských, perských, buddhistických a jiných. Protestantská theologie moderní, která odpadnuvši od církve a Krista dospěla k bludu poslednějšímu, nemohla se ani vyhnouti bludu prvnějšímu. Pánictví církve katolické liší se ode všeho, cokoli pod tím jménem nalézáme u národů jiných, pohanských, nekřesťanských, jako život od své skořápky, jako slunce od petrolejové lampičky, jako podstata od zdání, jako mučednictví sv. Petra, Pavla, Ondřeje . . . od mučednictví Priscillianistův, Manicheův, Donatistův a chcete-li od mučednictví Husova.¹⁾

Podjáhnuťm zakázáno ženiti se za P. Lva I. Epist. Anastas. 446(?) in c. 1. D. XXXII. ep. Rustic. 458. Cfr. Scherer, Kirchenrecht, Graz 1886, I. p. 390. Gaugusch, Das Ehehindernis der höheren Weihe, Wien, 1902, str. 9. násl.

Neplatnými byly prohlášeny sňatky majoristův teprve za P. Innocence II. (1130—1143), a sice nejdříve na partikulární synodě v Pise (1135), znovu pak na sněmu Lateránském II. (1139) can. 7. (c. 40. C. XXVII. q. 1). Cfr. Gaugusch, l. c. p. 30. a Esmein, Le Mariage en droit canonique, 1891. t. I. pag. 297. Před tím byla manželství ta sice nedovolená ale jinak platná. Cfr. Esmein, l. c. p. 287. n. 3.

¹⁾ Případně o tom praví Möhler (l. c. p. 225): „Nachdem er (Plank) den Coelibat, oberflächlichen Protestanten oberflächlich nachtretend (stalo se i u nás) . . . von da und dort abgeleitet hat, ungefähr wie wenn

Druhé. I toho se dočistí, jakoby zákonem církevním vůbec teprv bylo zavedeno, vynalezeno v církvi kněžské panictví.¹⁾ Menším zázrakem lze nazvatí vzkříšení Lazarovo, než by bylo zavedení celibátu v kleru, který ho dříve ještě neznal, ve kterém ta idea staletou praxí již nebyla zapustila kořeny mohutné a živé.²⁾ Jako menším by se smělo považovati divem, že Jonáš tři dni žil v břiše ryby, než že celibát kněžský v kterémkoliv čase (i v našem) se mohl vůbec udržeti, ve kterém naprosto odumřela vyšší jeho idea. Až v kleru celém (mravně vzato celém) zmizí nadobro celibátní idea, podklad celibátního zákona, zmizí s ní zákon,³⁾ a žádná moc na zemi bez zázraku ho nezachrání. Tak jest dnes, a tak bylo před 15 sty lety. Duch lidský se nemění.

Živá, vyšší idea kněžského panictví byla předpokladem a o dmínkou církevního zákona,⁴⁾ od první chvíle, kdy zákon ten postupně v církvi se dával a šířil. Byl to nejtěžší zákon, který kdy z moci lidské (třeba na podstatě nadpřirozených motivů a milosti) byl uložen. Není se čemu diviti ani třeba hanu na církev kydati, že v dobách tak těžkých, přechodních, polou ještě pohanských, jako byly doby stěhování národů a počátečního středověku, kdy všechno bylo takořka otřeseno, kdy padal starý

jemand Napoleons strategisches Genie aus den militärischen Talenten seines Küchenjungen, Stiefelputzers und Kammerdieners zusammensetzen, oder den kühnen, ästhetischen Tanz eines künstlerischen Akrobaten, als eine Nachahmung der tollen Sprünge des Bajazzo . . . darstellen wollte, geht ihm eine jede Lust, die Erscheinungen in ihren ursächlichen Verknüpfungen aufzufassen, aus."

¹⁾ Tak „vynalezl“ P. Innocenc III. sv. zpověď, poněvadž z jeho panování pochází závazek IV. příkázáním tlumočený (conc. Lateran IV. cap. Omnis).

²⁾ Viz nejnovější pokusy na synodě Lvovské z r. 1896, zavéstí v kleru ruském celibát. Ani k debatě nesměla se ta otázka připustiti.

³⁾ Netřeba mi tu výslovně dodávati, že jako nikdy nezmizí v kněžství idea celibátní, tak ani z něho nevymizí celibát. Ta věta jest čistě irrealní.

⁴⁾ Cfr. Möhler (l. c. p. 230.) „Was sich durch die Praxis schon längst als bewährt gefunden, wurde nur allmählig zum Gesetz erhoben.“

svět a rodil se nový, kdy sama církev a její sv. učení nejednou v krajním se ocitly nebezpečí, že v dobách takových též zákon celibátní i co do praktického zachovávání i co do způsobu svého šíření ne vždycky a na všech místech stál na výši své idee ; když v nejednom svém zjevu přibral tvrdé, divoké, někdy i smyslné a nízké stránky svého okolí, svého času. I tu tvrdím : zázrak by byl, kdyby jinak se bylo stalo, kdyby zimou a bouří zmítán byl strom, a jedna toho stromu ratolístka přece kvetla bílým, šťastným, plným svým květem — —

Každý zákon stojí na stráži před nějakou mravní ideou, ctností, již chrání, k níž nepřímou nějak náleží, z níž čerpá své právo existenční. Při zákonu celibátním jest ta spojitost — zákona a ctnosti, vnějšího práva a vnitřní idee — přímá, podstatná, vzájemně se pronikající, má-li se dostáti účelu církve a povinnosti svědomí. Toto přímé spojení zákona a ctnosti, nadto zákona tak složitého a ctnosti tak nesnadné, nezůstalo bez následků, zvláště pro útlejší, slabší, citlivější ctnost.

Jest to jako kdybychom postavili tichou, zbožnou kapličku do hluchého, halasivého parlamentu a nebo dokonce do soudní síně s jejími paragrafy, policajty, četníky a žaláři. Co si čistě světského, harašivého a snad i násilného a hrubého padlo na tu andělskou ctnost...

Jest jako bychom vzorného, pečlivě vychovaného a dosud draze doma strážného syna zařadili do vojska, odvedli do kasárny. I když ob stojí jeho ctnost, i když snad v nejednom se utvrdí, jest se přece obávati, že ztratí cosi na pelu původnosti, osobní vroucnosti, ideálnosti a tím i na kráse a vnitřní ceně...

Jest jako bychom jednotlivce svázali provazem, tajným sice a neviditelným, ale skutečným a vlivuplným s celou řadou lidí nejrozumnějších co do skutků, náhledů, vzdělání, života. Nezná jich, nikdy jich neviděl, nikdy s nimi blíže se nesetká, ale

¹⁾ II. Cor.

tvoří s nimi jeden mravní celek, jejich život vrhne možná těžké stíny do vlastního jeho života, do jeho pověsti, do jeho názorů. Z té různice a směsice skutků, náhledů, hříchů nebo i ctností lidí jinak sobě cizích, na podkladě stejného zákona jemu přiblížených, utvoří svět pozadí černé nebo světlé, klidné nebo křiklavé a pohnuté, a na tom pozadí budou se vyjímati, souditi, ceniti vlastní jeho skutky, vystoupí nebo rozmažou se neb i zcela neuznají — —

Působí v nás nejen silná reelní pravda. Působí v nás i chvějná, mátožná nálada, blizká příbuzná mocnější ještě fantasie. A nálada jest pro neodvislou „volnou“, „hrdinskou“ ctnost a proti zákonitému, „otrockému“, „nizkému“ a „vynucenému“ dobru. Čtete listy bývalé naší Moderny... Jako když na ulici je shon a policie zjednává průchod právu. Komu není idea práva vrozenou, „svatou“? Ale běda právu, když se objeví na ulici v průvodu policie — —

Leč jádro všech zvláštností celibátního zákona tkví (vedle vnitřní jeho oběti, o níž již byla řeč)
v jeho stavovství,
v jeho doživotnosti.

Všecky útoky proti kněžskému celibátu jdou hlavně tímto směrem. Dlužno konečně i jimi maličko se zabývati.

Na samý počátek pochopení stavovské stránky zákona celibátního, ano jakožto klíč ku správnému jeho porozumění vůbec, kladu principiální propast, která zeje mezi poměrem a postavením kněze v církvi katolické a mezi postavením „duchovního“ dle názoru protestantského a příbuzného mu názoru moderního vůbec.

Dle učení katolického patří kněz k církvi podstatně, essentiálně, dle náhledu protestantsko-moderního jen cel-

¹⁾ Hieronom.

kově, integrálně. Bez kněžství se církev katolická dle ustanovení božího vůbec ani mysliti nedá, ovšem pak může se zcela dobře obejít protestantismus bez „duchovních.“

Ale nejen podstatnou, nýbrž zrovna základní částí církve katolické jest kněžstvo, bráno tu pořád ve smyslu nejširším, biskupové, kněží, jáhnové. Slovo Páně: Super haec petram aedificabo ecclesiam meam platí ovšem přímo o primátu, avšak nepřímou má svou váhu i o všech těch, kdož s primátem tvoří „církev učící“ (tuto opět vzato ve smyslu širším, ne pouze dogmatickém). Kněžstvu v církvi katolické svěřeno jest depositum fidei, věrouka; kněžstvem katolickým rozlévá se od oltářů, křtitelnic, zpovědnic bohatý proud milostí nadpřirozených, milostí svátostních; kněžstvo vykládá sv. evangelium, rozkazuje stádcí věřícímu, vedouc je na místě Kristově a z moci Kristem mu dané.

Z toho ovšem ještě nenásleduje, že kněžstvo v církvi stejnou rozhodností a nutností dogmatickou musilo by býti panickým. Ale co z toho následuje nepochybně, jest, že církev nutným důsledkem dogmatickým (z dogmatu plynoucím), a ostatně v duchu sv. evangelií samých, i na praktickou stránku kněžstva, t. j. na kněžskou ctnost a působnost (obojí souvisí úzce spolu) pohlížela vždy a pohlíží zásadně jinak, než na ně patří svět protestantsko-moderní. Nutným důsledkem z dogmatu, ve smyslu slov Kristových (nesčetná místa sv. evangelií o světle na svícnu, o dobrém pastýři, o hřivnách svěřených atd.) spatřovala vždycky církev v životě a působení kněžském jaksi (ne dogmatickou ale) faktickou podmínku plného, mohutného, opravdu vyššího a svatého rozvinutí oněch nadpřirozených pokladů víry, svatosti, moci, které Kristus vložil do lůna kněžství.

¹⁾ Hieronymus.

Tato praktická stránka kněžství stála v církvi vždy v nejbližší blízkosti dogmatického jeho poměru k ní, měla jaksi podíl na samém dogmatu, na nehybnosti, ostýchavosti měniti nejen kněžstvo ale i všechno, co dle náhledu církevního tvoří toho kněžstva, jeho života sloup základní. Všeho toho nezná názor protestantsko-moderní. V církvi, kde padl primát, která nezná kněžství, která nevykládá autoritativně a neomylně sv. evangelia věřícím, v takové církvi jest stav „duchovní“ ovšem něčím důležitým, ale jinak o sobě čistě praktickým, bez hlubokých, těžkých kvádrů ohledů dogmatických, něčím co si sama „církev“ dle libosti může změniti tak nebo jinak.

Chcete k tomu praktické doklady? Sledujte, prosím, pozorně duševní vývoj těch nemnohých kněží odpadlých od celibátu a církve, kteří se při tom snažili odpad svůj krýti i důvody hlubšími, z víry vzatými. Naleznete tam vždycky vlivem protestantsko-moderním otřesenou víru v primát, v infallibilitu, v církev, v božské poslání kleru...²⁾ Kde v kněžském srdci tyto články víry podkopány, tam zničen byl celibátnímu zákonu kořen a základ. Tam celibát visí ve vzduchu, a není divu, když neodolá ani nahodilým jen nárazům pokušení a vášní.

Někdy ovšem — cestou opáchnou — nemravné mravy hledí se hojiti a hájiti, podrývajíce víru — —

¹⁾ Hieron.

²⁾ Opětně tu dovolávám se Möhlera (l. c. p. 184. ss.): „Kühn indeß fordert Referent (Möhler), im allgemeinen die Widersachen (des Coelibates) auf, sich selbst es nicht zu verhehlen, wie ihre innere und wahrhafte gesamte Stimmung gegen das Evangelium und die Kirchenlehre beschaffen gewesen, als sie zuerst die Opposition ergriffen, und etwa noch beschaffen sei. Wenn durch dieses erwiesen werden sollte, daß die neueren Widersprüche gegen den Coelibat mit der ganzen unevangelischen und unkirchlichen Denkweise der jüngsten Zeit innigst verbunden seien, und von derselben nicht abgesondert betrachtet werden dürfen; so ist noch eine andere ... Behauptung näher zu erörtern: die Behauptung nämlich, daß die Kämpfe gegen das in Rede stehende Kirchengesetz ... da wo sie Eingang fanden, den Klerus eigentlich verschlimmert haben.“

Jediné, fundamentální jest postavení kleru v církvi katolické. Život kleru jest srdcem, těžištěm života věřících, církve, dle názoru nejlepších jejích synů.

A která jest kněžského života ctnost nejkrásnější, nejvíce stavovská, a jako kněžského vyššího ducha palladium? Sledujte nestranně církevní dějiny, duchem a ne pouze smysly, snažte se vniknouti do tajných chodeb jejího života a síly, a shledáte, že tím vždy církev pokládala kněžské panictví. Cokoliv jiného se uvádí na vysvětlení houževnatosti, s jakou se bránila proti ženatému kleru,¹⁾ lakota, vládychtivost,²⁾ ukrutnost a pod., nestačí duchu myslivému na plné toho vysvětlení. Při tak různých a pohnutých podmínkách, při tak dlouhé době vývoje celibátního zákona možná ovšem tu i tam zaznamenati zjevy a motivy nízké, panovačné³⁾, lakotné. Ale byly to přece jen chvílkové, místní mráčky, za nimiž se na okamžik byla skryla, jimiž přes to přese vše pronikala vlastní, vyšší idea celibátu.

¹⁾ Sám Döllinger dosvědčuje v době, kdy se už nalézal v zásadním sporu s církví, že „celý křesťanský starověk nezná jednoho příkladu, aby kněz po ordinaci byl pojal manželku.“ Citováno v Houtin, *Un Pretre marié* Charles Perraud. Paris, 1908, str. 14. Takové slovo od Döllingera vydá za knihu.

Na východě ustoupila církev vlivům mocnějším, ne vždycky čistě církevním, pokud musila. Východ podržel své kněze ženaté — ale bezmocné vůči státu, bezvlivné vůči lidu. Ve svatyni Páně děli se o dědictví kněze cár a mnich, zůstávající knězi ženu a — postavení duševně i hmotně nejpodřízenější.

²⁾ Thurston (l. c. čl. „Celibacy“) praví: „Ačkoli neupíráme, že i ohledy praktické se tu nějak snažily uplatniti, přece osmělujme se tvrditi, . . . že hlavní příčina, pro kterou církev naléhala na zachování celibátu v kleru, se na ony ohledy prospěchářské obmeziti nedá, ale že tkvěla mnohem hlouběji.“

³⁾ S panovačností církve bylo tehda na vlas jako dnes s výčitkou, že se míchá do politiky. Nechtěla-li býti zničena od tyranů, musila je sama ničiti, a to tím více, že v tehdejších poměrech byla jedinou baštou práva, kultury, svobody lidu, slabých proti vladařům a mocným.

Výslovně tu ještě té idee uvádím hlavní kontury. Církev stojí na kněžství (ne na mnišství) a na vyšším jeho duchu.

Vyšší duch kněžství stojí na celibátu.

Odtud značí otřesení celibátu otřesení církve něco do jejího trvání, ale co do jejího vyššího působení. —

Ale nejsou to slova upřílišněna? nejsou bezprávím na jiných, světejších snahách církve boží, bezprávím páchaným ve prospěch jediné a ani ne nejprvnější ctnosti? Zamysleme se maličko nad tím.

Jsou nepochybně v křesťanství ctnosti o sobě vyšší a základnější nežli panická čistota. Na př. láska k Bohu a bližnímu, pokora, víra. A samo sebou se rozumí, že ctnosti ty ani v životě kněžském nijak netratí na své výsosti, přednosti, nezbytnosti. Avšak tu neběží popředně o ctnosti o sobě, tu jde, dle vyšší vůle Kristovy, na prvním místě o stav, který jaksi má býti nádržkou, studnicí Kristova ducha, Kristových ctností. A na jehož proto duchu, vroucnosti, horlivosti má životní zájem celá církev.

Tedy i o stav v církvi základní běží i o toho stavu ctnosti. Ale o stav, o jeho trvání, rozumí se dříve. A tudíž i více o onu ctnost, kterou stav ve svém trvání více jest podmíněn, a to jest doživotní panictví. Toto jest při knězi (ve smyslu církve mluvím) jaksi pokladnicí, zárukou i známkou vyššího života kněžského.

A v tom smyslu napsal jsem, že otřesení panictví kněžského může znamenati otřesení vyššího působení církve.¹⁾

¹⁾ Rovnoběžně k těmto myšlenkám píše Möhler (l. c. p. 252. s.): „Da aber im Christentum ohne die Ehe, wie es doch Christus und Paulus sagten, und beide in ihrem Leben darstellten, das Höchste erreicht werden kann, so war mit

Opět a opět se zastavuji a úzkostně ohlížím. Táži se sama sebe: Nepřepínáš? Nejsou to velkohubé fráze, co tuto pravíš? Není to kvetoucí ideologie, bez potvrzení skutečnosti, bez podstaty dějinné pravdy?

Ale řekněte sami, která jest nejprvnější podmínka kněžského vyššího ducha? ne-li aby kněz zůstal především knězem? ne mužem dvoru, společnosti, světa, ale knězem? Leč nejmocnější pouto, vízící muže na stát, společnost, svět, jest žena a s ní rodina. Ztrháv to pouto, vyobcovał se kněz sám „ze světa“, postavil se principiálně daleko stranou od jeho nejlákavějších darů. Snadno oželi i ztrát menších, kdo ohněm této největší ztráty prošel — —

A co dále musí činiti kněz na výši svého povolání stojící? Jedno na něho čeká v tom jeho principiálním osamocení hrozné nebezpečí: aby nezakrňel v nízkém, hnusném egoismu. A jeden jest proti tomu nebezpečí lék: aby celý věnoval se duším.

Celý co do času.

der Möglichkeit des Coelibates auch die Notwendigkeit gegeben. Alle durch das christliche Prinzip möglichen Erscheinungen müssen zur Wirklichkeit werden; es nützt darum alles Gerede gegen den Coelibat nichts, weil er notwendig ist. Dieser ist der tiefste Grund der Tatsache, daß es mit dem Anbeginn der christlichen Kirche Aszeten und später Mönche gab; und der Coelibat fixierte sich nur im Priesterstande (abgesehen davon, daß dieser an sich dahin inkliniert), weil es stets in der Kirche Priester geben wird, wogegen die Mönche wie im größten Teile Deutschlands (a nejnoveji ve Francii, v Portugalsku a j.) verschwinden können. So wird jene Möglichkeit, die eine Notwendigkeit ist, im Priesterstande stets zur Wirklichkeit.“

Ostatně jest obecně známo, že s téhož hlediska odmítl svého času Schell přidati se k hnutí proticelibátnímu. „Wir wollen die priesterlichen Ideale heben“, byla jeho odpověď. Že Čechům (Moderně) nebránil v jejich bojích proticelibátních, ačkoli s naší Modernou samou nic nechtěl mít, byla koncesse učiněná Němcem „slovanské inferioritě.“

Podobně smýšlel o tom svého času prof. Ehrhard, jak jsem z vlastních jeho úst slyšel.

¹⁾ ad Galat.

Celý co do vnějších prostředků.

Celý co do vnitřních sil.

Celý bez výhrady a ohrady, bez vyjimky a podmínky.

Celý... Ale jak se smí věnovati celý duším, když na nejnejlepší jeho část má právo, nárok svědomím podpíraný, žena, dítky — — ?

A ještě dále. Jak si představujete ještě ideál kněze podle srdce božího? Aby byl v duši své silný proti hříchu, bohatý na ctnosti. Aby ta jeho duše, o níž dělití se budou věřící, na níž zhřívati se budou chladní, již těšiti se budou nemocní, siliti slabí... aby ta kněžská duše sama nebyla malá, zakrnělá, chudobná a prázdná, chorobná a nezralá, ale bohatá a světlá a vroucí a prostá jako pravda, jako milost, jako dobrota, jako láska, jako Bůh, na jehož srdci odpočívá, z jehož pokladů stále čerpá... A tu Vám radím, pozorujte, bádejte, ptejte se, který kněz nejvíce se cítí puzena v těžkých bojích svých utíkati se k modlitbě, k Pánu ve svatostánku? Který nejčastěji pokleká, aby ve svátosti pokání posilnil se ku vyšší čistotě a síle? Který pokorněji, vroucněji a silněji zápolí o vyšší ctnost, o nebeskou milost? Buďte upřímní: jest to kněz opravdu čistý, panický.

Nadáváte na celibát. Dobře, odstraňte jej, můžete-li. Ale co dáte za náhradu stavu kněžskému, aby nestal se obětí světa, nevěry, vášní? (Ne o jednotlivcích mluvím, kteří i v celibátě hynou, ale o celém stavu.) Že mnozí kněží celibát nezachovávají? Ale přemnozí jej zachovávají, a těm jest vyšší pobídkou modlitby, kajicnosti, přemáhání sebe, častého přijímání sv. svátostí, pokory, v pravdě kněžské horlivosti, obětavosti a lásky... A na těch stojí, po Bohu, církvev. Jako když jeden v rodině vydělává, a tři i čtyři členové ostatní z toho žijí... Co dáte jim, opětuji otázku, a ž jim vezmete

¹⁾ ad Galat.

panictví, jako náhradu, aby byli i bez panictví tím, čím jsou? A nebudou-li, pokračujívotázkách, jakou dáte za ty kněze věrné náhradu katolickému lidu, který v nich měl vůdce své a vzory na cestě k Bohu a k vyšší křesťanské ctnosti?

O jak povrchní jsme a hrubí, jak daleko od Krista a jeho ducha, kde plnými ústy mluvíme o reformě doby, o navrácení jejím ku Kristu, o obnově světa v Kristu — —

Pokladníci vyššího kněžského stavovského ducha lze nazvatí doživotní panictví kněze. Není se tudíž ani hrubě diviti, že mezi všemi ctnostmi kněžskými věnována mu formální, největší pozornost, jmenovitě od dob, kdy v protestantismu a směrech mu příbuzných povstal kněžství nepřítel formální a zvláště nebezpečný. Stal se jaksi úhelným kamenem kněžské výchovy a kněžské askeze. Ano ovládl, skoro jediný na venek, té výchovy směr. Třeba jen pomyslití na semináře chlapecké a kněžské, které hlavně se zřetelem na budoucí celibátní život chovanců byly zřízeny; na rozšířenost jejich, zvláště v zemích románských, na vliv, který měly v askezi, u vědeckém vzdělávání, v celé působnosti pozdějších kněží.

Skoro by se někdy zdálo, že pro pokladníci až i zapomínalo se na obsah, který měla chrániti — —

Že stav kněžský sám, církev učící, vzal formálně pod svou ochranu ctnost pro sebe i církev tak eminentně důležitou, že formálně ji v kleru chrání a pěstí, jest samozřejmo. Nikdo mu toho nesmí vyčítati, nikdo mu v tom brániti, nikdo zásluhu toho upíratí. Nejedna bohatý květ, z něhož těší se církev, jímž zdobí se lidstvo, tak vypěstován k plné, čisté, jinak nevidané kráse a leposti!

Na druhé straně zas zamlčeti se nedá, že má to stavovské pěstění kněžského panictví i svá nebezpečí, své jednostrannosti. Aby výchova nestala se šablonou...

Výchova přihlíží k individuum, šablona k pravidlu.

Výchova hledí na osobní způsobilost, šablona na počet.

Výchovou roste individuum, šablonou se komolí, někdy i zabíjí. (Prokrustovo lože.)

Výchova jest pojištění budoucích šťastných vítězství, šablona příštích hrozných pádů.

Výchova jest vždycky největším dobrodiním, jehož účastným státi se mohl člověk; šablona zločinem, zejména v stavu tak svatém a tak těžkém, jako jest stav kněžský, málo kdy neb nikdy již úplně napravitelným.

Jest i druhé nebezpečí stavovského pěstění panictví: aby ochrana nezvrhla se ve změkčování nebo lépe ve změkčilost.

Jako opičí matky, které zabíjejí dítky tím, že přespříliš brání je každého větěrku, každého deštičku, každého chládečku, každého drsného chodníčku, ale i teplejšího paprsku slunečního, i samého užívání sil a svalů, i potravu drsné avšak živné...

Jako zahradník, který by duby pěstil ve sklenníku. Jako lesník v drsných Alpách, který by na teploučkém výsluní tichých změkčilých údolí zakládal školky pro lesy na stráních, kde větry zuří a orlové stavějí svá hnízda!

Co se v seminářích vychová, není určeno též v seminářích žítí a se osvědčovati. Není ovšem snadno, zde vždy naléztí pravý střed a nikdy v ničem nechybíti. Ano jest úlohou ze všech nejtěžší a nejzodpovědnější. Ale nutno jest se jejího řešení podjítí. A zasluhuje opravdu každého přičinění a každé oběti. Jak stojí v onom provo-

¹⁾ August.

lání rakouských a německých profesorů medicinských k německé universitní mládeži, aby se uvarovala nemravných výstředností? „Es müssen Jünglinge gewagt werden, um Männer zu gewinnen — —“

A slovuťný jeden vychovatel moravský zachránil v rozhodujícím okamžiku životním syna, že apeloval na velké instinkty mladé jeho duše: „Já myslil, že mám syna orla, a mám fuhýka — —!“ Tím slovem probudilo se v něm, jenž se už dával na cesty fuhýčí, svědomí orlí.

Jest chyba, jest ohromná ztráta pro církev a lidstvo, pěstiti, míti na zřeteli v celých společnostech jen fuhýky, a komoliti, ubíjeti orly. Anebo i jen: pěstiti v jednotlivci jen fuhýka, a orlu v něm dáti zakrněti. Negativní výchova, znající a skrupulosně hledající každou chybičku, aby od ní vyšla, na ní založila životní systém chovance. Ničení nejušlechtilejších stránek, které v člověku snad jsou. Negativní výchova, jistá, pohodlná, nejbližší všem vychovatelům malým, obmezeným, pohodlným. Ta negativní výchova jest též nejednou toho příčinou, že ze seminářů i co do panictví vycházejí květiny ze sklenníků, vyumělkované, bezbarvé, bezšfávné, neschopné obstáti na orlích výšinách kněžské oběti, pod drsnými údery života a jeho nástrah. A měly z nich vycházeti duše orlí, silné, zdravé, i k boji schopné.

A ještě jednoho nebezpečí nemohu tu pominouti mlčením. Aby při té ctnosti, při výchově k ní, stav nebyl mocnější než osoba jednotlivce!

Stává se, že okolí zvláště imponující ať svatostí, ať úchvatností, nezvyklostí, bohatstvím a pod. na čas nám běře zrak i sluch i takořka smysly. Jsme „bez sebe“ podivem, úctou, svatou bázni atd. Ale jen na čas. Dříve nebo později probudíme se z přemocného dojmu okolí, a uplatní se v nás již ne to, co nás obklopuje, ale to co sami jsme.

Jistotně nepopře nikdo, jaký může mít vliv na povahu pocitovou (tím ještě není řečeno, že ku stavu kněžskému povolanou) již pouhé odhodlání: „Stanu se knězem“. (Snad matka, snad něco jiného, čistě vnějšího mělo na to vliv.) A jak mohutně působí na mladé nezkažené srdce časté pobožnosti, častá sv. přijímání, to veškeré čisté, od světa odvrácené, duchovní okolí... Ten celý nový „stav“ — —

Jest nezbytno, aby to ovzduší bylo v semináři, a požehnaný jest jeho účinek na budoucího kněze. Ale chyba by se stala, a mohla by později býti zaplácena kněžskou vytrvalostí, ano snad i životním štěstím, kdyby toto samo mělo dostačiti. Kdyby s vlivem vnějším nedržela kroku výchova vnitřní k čistotě a sebepřemáhání. Kdyby nevinnost nestala se budoucímu knězi již v semináři osobním problémem, ano osobním pokladem, jež miluje a pěstí, jako nastávající kněz, avšak ještě více jako člověk sám sebe v kněžství uplatňující k užitku, k plnosti svého rozvoje, k životnímu štěstí.

Stav toť něco abstraktního: povinnost, oběti a zas pomůcky a prospěchy shrnuté na jeden záhon všelidských zájmů, tím záhonem obmezené. Což jiného značí obmezení záhonu našich povinností než obmezení nás samých? jednostranné pošinutí je dné části, snad ani ne nejlepší, našich vloh a sil do předu a současný ústup ostatního člověka, kdo ví ne-li nejlepšího v nás, do zadu, k nečinnosti? Toto jest vlastně nejbolestnější trn každého stavu.²⁾ I duchovní stav jej zná, ačkoli při bohatosti všelidských úkolů a pro-

¹⁾ Ambros.

²⁾ Znal jsem dobře oktávána, vychovatele v předních rodinách města V. N. v D. Rakousích. Zemský soudní rada, u něhož vyučoval, ho varoval: „Raději se oběste, než abyste šel na práva!“ Lékař, s nímž se scházel, mu radil: „Lépe abyste šel na silnici kamení tlouci, než se věnovat medicíně.“ A ve škole jim vykládal třídní profesor: „Hoši, do blázince patří, kdo myslí býti professorem.“

středků jistotně měrou nejmenší. Znáti musí jednak každý kněz i tuto stránku svého života, aby ve chvílích trpkých, jimž neujde jako kněz, a jichž by ani v jiných stavech nezůstal ušetřen, nespravedlivě nescítal na kněžství, nebo dokonce na „celibát“, co jest údělem každého člověka, v každém povolání. Umana prole, degna di pianto...

V tom obmezení jest však i nebezpečí, a v každém stavu i je nalézt i, aby pro stav nezakrnl, nestal se mrzákem v nás člověk. A aby se i tu pak teprv nevyčítalo: „to církve, celibát mne zmrzačil.“ A zatím nás zmrzačila na vrcholu všelidského pohledání, všelidského působení a šíření se, vlastní neschopnost a snad pohodlnost, růsti, bohatnouti do vnitř, prohlubovati se.

Stav jest i něco konkrétního: lidé, týmiž pouty stavovskými svázání, a my s nimi činíme jaksi jeden mravní celek.

Na každého člověka vyvírá konkrétní stav svůj vliv, někdy dobrý, silný, povznášející, jindy chabý, špatný, ubíjející. O každém člověku platí do nějaké míry přísloví: pověz mi, s kým obcuješ, a povím ti, kdo jsi. Pro každého jest stav asi, co jest rámeček pro obraz: krásí, zvyšuje, do náležitého světla staví děj jeho životního snažení — nebo též jej zmenšuje, kazí a hyzdí...

Leč pro kněze může stav míti význam ještě daleko vážnější, N a h r á ž u j e m u j a k s i r o d i n u. A je-li pravda, jako že je, že člověk bez rodiny zůstává doživotním cikánem na světě, že civilisace vlastně počíná teprv rodinou, že teploučko, volno, útulno, ne tělu ale srdci, jen ve spořádané rodině, pak něco toho všeho má platnost i o stavu kněžském (konkrétním) a o jeho vlivu na duši kněžskou vůbec, jakož i na c e l i b á t n í p o v i n n o s t z v l á š ť. Když již není rodiny vlastní, aby našel tento důležitý s u r r o g á t. (Odtud přitažlivost, jistota — ne od vnější askeze jediné neb jen hlavně! — dobře spořádaných klášterů.) Jen aby ten surrogát nebyl otráven duchem nízkým, hříšným.

¹⁾ Můj dům jest můj hrad.

Aby v té „druhé rodině“, v kněžském okolí, do něhož vstoupí po vysvěcení mladý kněz, vládl opravdu duch čistý, laskavý, kněžský, boží — —

Obracím se k nejtěžší stránce zákonitého panictví kněžského, k jeho doslovně do životního trvání. Cokoli celibát má v sobě, jakož nikdo nezapírá, těžkého, strastiplného, někdy až propastně nešťastného, ano (nezachová-li se) i pekelně pohoršlivého, to všechno dostupuje vrcholu, dospívá celé své tvrdosti a zkázy v onom jednom slově — „životní“. Konfesse všech kněží později od celibátu odpadlých, byť i v sobě pohoršlivé, nejednou slabošské, ale někdy i opravdové a hluboce tklivé, se v tom srovnávají.

Jsme lidé, a i na široké a pohodlné cestě obyčejných povinností můžeme si vyvrtnouti nohu, což teprve na strmých, sotva rozeznatelných stezkách panického života. A není pak již naděje, aby se takový směl obrátiti k stavu jinému, ano jen zastaviti se v konání stavovských povinností.

Jsme lidé, a chyba vládne člověkem každým. Vládne zvláště mužem mladým, tak snadno přeceňujícím nebo též nedoceňujícím i sama sebe i svět vůkol se rozvinující. Chybiti v mládí, chybiti se povoláním životním, jest neštěstí největší, jest více méně podrytý život. Ale nesměti později, když chyba jasně jest poznána a uznána, jí napravit, může znamenati život dokonale zabítý a zmařený — —

Jsme tvorové od přirození vrtkaví a nestálí. I nejkrásnější symfonie, nemá-li konce, stává se nám mukou. A tu mladý člověk, jehož osobní zkušenosti ještě nesahají daleko, váže se k doživotní těžké oběti. Což dojde-li mu později síla, k té oběti nezbytná? Pak mu bude jeho šlechetná snaha z mládí hrobem. Probudí-li se za nových, nyní ještě neznanych okolností v něm nový člověk? Pak půjde životem jako nešťastný a snad i nemravný člověk.

¹⁾ Seneca, l. III. ep. 20.

Nejsou takové zjevy kněží v celibátu rozervaných, nešťastných, životně zlomených, ne-li zničených, pravidelné, každodenní, převážné. Ale i kdyby velmi řídké byly, kdyby o sobě i jen malé procento doživotních celibátníků tvořily, byly by velkým neštěstím, volaly by hlasitě po nápravě — je-li jaká v ú b e c m o ž n á.

Našli se u nás kněží — se studem to píší — kteří posměšky si činili z „matky“ církve, poněvadž jim bránila vrátiti se k ženě, a tím i k jedinému jimi vysněnému cíli, smyslu a štěstí života — —

Našli se kněží, kteří vinili církev z ukrutnosti, z bezcitnosti, ano kteří ji činili zodpovědnou za vlastní nečisté skutky, jediné z příčiny, že je nedispensovala od závazku čistoty s kněžstvím přejatého —

Jest v zájmu církve a v zájmu nás samých, mezi nimiž takové smutné zjevy se vyskytly, pohlednouti těm obžalobám přímo do tváře. Zdali řešíc otázku celibátní, církev se opravdu spravuje frivolními oněmi důvody, z jakých ji obviňují kněží, kteří, pokud je osobně znám, v životě daleko vždy stáli od všeho, co se nazývá důstojnost, síla, svědomitost, charakter. Anebo zdali ta zdánlivá „krutost“ církve má přece příčiny hlubší, ano nehlubší.

Především se mi zdá, že jest jistý druh moderní morálky, která jaksi maně se uplatňuje v bojích proticelibátních, tvoříc pro ně pozadí. Dle jejího učení zná život jen jeden oprávněný požadavek, jeden poslední cíl — lásku, ovšem tu, která n i c n e s t o j í, která „roste za plotem“, ¹⁾ která by správněji mohla slouti vášní, hříchem, bahnem, čím chcete, jen ničím, co nějak

¹⁾ Tak asi definuje lásku moderní protestantský pastor F r e n s e n v románě Hilgenlei.

souvisí s povinností, silou, důsledností, čistotou. Naopak všechno, co upomíná na sílu, čistotu, trest² za hřích, jest z lo κατ' ἐξοχήν, a počátek všeho lidského neštěstí — dle téže morálky.

Nevím, jestli který kněz otevřeně (i sám sobě) se k takové morálce přiznával, ale mně z nejedněch těch deklamací proticelibátních zarážela, jako kořalka z úst opilcových. Neznám též, který jest její původ, zdali povrchní, bahnitý život vlastní, zda-li povrchní bahnitá čelba, povrchní materialistická pseudo-filosofie. Jen že jest taková morálka v bojích proticelibátních, vím, a že tu nejednou jest matkou bludů ostatních.

Opravdový život zná lásku jen ve spojení se silou. Dobro chráněné hradbou zákona. Zákon sám postavený na sankci trestů. Tak není v životě jen svoboda, jen libovůle, jen užívání, ale jsou v životě i tvrdé hranice, neproniknutelné překážky, hrozné tresty. Ani sám Pán Bůh se bez nich neobejde. Ano kde běží o jádro lidstva, o absolutní, neuniknutelné jeho cíle, postavil Bůh lidské libovůli překážky absolutní, věčné — peklo.

Chtít v tomto životě jen lásku, jen volnost, jen sebe, jest chtít bahno, slabost, zničení — —

Jsme každý jen malinkou buňkou jednoho ohromného mravního organismu, zvaného lidstvo. Svatý a spravedlivý jest nárok každého z nás na štěstí, rozvoj a lásku. Ale základem a předpokladem našeho blaha osobního jest blaho, rozvoj, zdraví celku. Neboť celek-li hyne, zhyneme na něm i my sami, zhynou též nescetní jiní.

Proto není nespravedlivý Bůh, který dal zákony neúprosné, zabezpečující sílu a trvání společnosti lidské i před samými nároky privátní libovůle. Který svobodnou vůli jednotlivcovu tu obmezil tak, že mu zůstavil jen dvojí možnost, buď se v mezích zákonů těch vyšších uplatnit nebo zhynouti, buď se jim dobrovolně podrobiti nebo o ně lebku svou roztržiti. To je nej-

¹⁾ Dante, Pd. XXIV. 40. Kdo dobře miluje, dobře i doufá a věří.

prvnější, neprominutelná ale i nehlouběji do přirozenosti lidské se zařezávající, nejbolestnější daň, kterou každý tak nebo onak platí a platiti musí. A není nelidská ta daň přes to. Neboť dosti bohatým, ano nevyčerpatelným jest lidstvo a v něm působící Bůh, aby právě tam, kde nejvíce obětujeme, nejskrásněji nás odměnilo, nepřimo, neočekávaně, tajemně, tiše, hluboko až do poslední cévky srdce našeho — —

Jako vůbec rádi zapomínáme, že organicky žijeme, — u vyšším smyslu mluvím — že co nejvíce na nás působí, odměna i trest, štěstí i neštěstí, život i smrt, přichází organicky, ne vně ale vnitř, ne s hlukem a okázalostí, ale stálým rozvíjením daných podmínek, ne všem viditelně, ale hluboko v duši nás zalévajíc, tam kde sami sobě jsme nejbližší, kde nejvíce jsme „doma“, kde jsme nejcitlivějšími, nejvíce přístupní štěstí i neštěstí, odměně i trestu — —

Lidé jsme, a žijeme jako bychom byli zvířata.

Duši máme, a jednáme, jako bychom měli jen tělo, jen smysly.

Organismus jsme jeden veliký, tajuplný, a myslíme, že jsme nesouvislá hromada jedinců.

Ale zas jsem se odtoulal od vlastního thematu, od doživotního závazku celibátního.

Kdykoliv o té věci přemýšlím, vždy mi tu připadá analogie (mnohem tvrdší vlastně a neúprosnější) manželství jediného, nerozlučného. Rozvažte bližší okolnosti, v nichž se uzavírá manželství.

Doba — bláznivé mládí.

Rozmysl — opilá vášeň.

Povinnosti — nejtěžší.

Budoucnost — neznámá.

Probuzení — nejednou sklamání, apatie, nenávisť, někdy i zoufalství (třebas jen mravní) a vražda — — Srovnejte tyto

¹⁾ 2. Timoth.

okolnosti s okolnostmi a závazky doživotního panictví, kde myslíte, že člověk bere na sebe více a hazardněji? A přece ustanovil Bůh nejvyšší svatý a milosrdný, aby manželství bylo doživotním, aby jen smrt jednoho neb druhého z manželů uvolnila jeho svazek. Proč to jen tak Bůh ustanovil? Poněvadž dovoliti rozluky manželství v plném smyslu, bylo by tolik jako zničení manželství. (Dějiny novověkých zákonů manželských a novověké rodiny tu mluví řečí stejně jasnou jak hroznou.) A poněvadž zničení rodinu, bylo by tolik jako zničení lidstvo v jeho vyšším, „lidském“ smyslu vzato.

Proto musí i v centrální otázce přirozeného štěstí každého člověka, v rodině, po případě ustoupiti jednotlivci celku. Smí z dopuštění božího dříve se státi, aby až do základů otřeseno bylo privátním štěstím, privátním životem, ale nesmí býti nikdy a za žádných podmínek hýbáním, na čem stojí, s čím padá celá lidská společnost, rodinou. Tak dle vůle boží. Kde člověk „opravil“ Boha, vidíme, jaké z toho sklídl ovoce.

A tak se má věc s doživotním celibátem.

Na celibátu stojí vyšší duch kněžstva.

Na vyšším duchu kněžstva stojí vyšší duch církve.

Správně-li rozumím dějinám církve, církev právě proto nikdy bez celibátu nebyla a nikdy ani nebude. Nebyla bez něho v prvních stoletích po Kristu, ačkoliv ho zákonem nepředpisovala, poněvadž za tehdejších heroických dob toho nejevila se potřeba. Nebyla bez něho v dobách nejvyššího svého vlivu, na vrcholu moci, kdy jen jednoho nepřítele měla, — vnitřní odpad od ideálů Kristových. Tehda zákonem předepsala kněžím svým celibát, oněch vyšších ideálů záruku.

Co Bůh usoudil církvi v budoucnosti? Nevíme. Jaká bude forma celibátu, zákonitá nebo zas volná, v příštích, snad dokonce změněných, nedohledných okolnostech církevních? Nevíme. Ale to s určitostí napřed říci smíme, že celibát bude, ať se vrátí pro církev doby Innocence III. nebo doby Nerona ukrutného.

Jak nyní věci jsou, nemůže církev býti bez celibátu.

Jak nyní věci jsou, nemůže církev dispensovati doživotního celibátu.

Jak nyní věci jsou, má církev jediné dvojí možnost: Buď podržeti celibát doživotní, nebo vůbec býti bez celibátu kněží svých.

Všecko ostatní mezi těma dvěma extrémy by se neudrželo, leč snad na čas, přechodně. Všecko ostatní jest theorie, snad dobře míněná, ale samými dějinami církve usvědčená z nepravdy.

Jako skončilo v církvi východní dovolené (nikoli nucené) ženění vyšších kleriků tím, že tam paníc (mimo predestinované na biskupy) z řad kněžských vůbec zmizel, ano že na př. na Rusi kněz ženiti se musí, tak by nepochybně vedl i malý průlom některých dispensí manželských, udělených kněžím třebaš padlým, ku povalení veškeré hradby platné u nás discipliny celibátní. Ba vlastně taková dispens, udělená kněžím pohoršlivým, obrátila by celý zákon celibátní na rub. Zákonitá sankce proměnila by se tím v zákonitou sollicitaci. Zákon by se tím vydal v moc a odvislost právě povrchnější, mravně slabší, nehodnější části kleru, která by o něm konečně rozhodovala. Při radikálnosti, koncentrovanosti útoků na víru a církev, které dnes i mezi kněžími želbohu nezůstaly bez následků, při raffinovanosti a bezohlednosti moderního způsobu boje, při pohyblivosti a novotárství doby, již nic není svatým, změnilo by se rychle celé nazírání na kněžské panictví, změnila by se radikálně i jeho praxe.

¹⁾ sec. Hieron.

Kterým směrem by se změnila? Tak málo jak Luther se vrátil k Trullánskému zákonu celibátnímu, tak málo jak moderní zákonodárství manželské spokojilo se laxnější praxí manželskou církve východní²⁾, tak málo by asi dnešní reformátoři církevní v otázce celibátní, kdyby jim tu jednou byla vydána jen částička principu, spokojili se tím, co církev pod vlivem proudů nepřátelských dala před lety knězi na východě, a a co oni sami až do dneška vlastně už mají za sebou. Neteče řeka zpět ku svým pramenům, ani se nevracejí dějiny ku stanoviskům dávno překonaným. Nastane-li kdy u nás reforma doživotního celibátu (předpokládám poměry nynější), nastane nepochybně jen jediným směrem: směrem protestantských pastorů, životem a asi i — učením.

A bych své celé credo v těžké a složité otázce celibátní jednou větou vyjádřil, považuji, jak poměry od dob Konstantina V. v církvi se vytvořily, doživotní zákonitý celibát kněží za dvojsečnou zbraň,

 která však v podstatě přece slouží dobru, a

 která církvi je nezbytně potřebnou,

dokud jí Bůh na jiné dráhy snad neuvede.

Pokládám doživotní celibát kněžský za zbraň dvojsečnou, ve smyslu, jak každý zákon má dvě stránky, jak i sv. apoštol Pavel nazývá zákon zlem, „hříchem.“ Něčím, co z hříchu povstalo a co hřích činí. Ve smyslu jak i nerozlučné manželství, jak víra, jak příkázání boží vůbec jsou „zlem.“

Nebýti nerozlučného manželství, kolik by tím ubylo tvorů nejvýše nešťastných, kolik by se tím zamezilo cizoložství, pohoršení, ano samých zločinů a vražd. Nebýti zákona víry, ko-

¹⁾ ad Rom.

²⁾ Jak známo dovoluje církev východní rozluku manželskou i quoad vinculum pro cizoložství.

lik hrozných válek, kolik vyhlazujících ukrutenství, kolik strašných rozvášnění by bylo ušetřeno lidstvu na všechny časy, kolik méně by bylo těch, kteří jednou na soudě posledním uslyší hrozný ortel: *Discedite a me, maledicti...* Nebýti prikázání božího šestého, nebylo by smilníků, nebýti prikázání sedmého, nebylo by zlodějů atd. A rovněž tak nebýti celibátu doživotního, kolik méně by bylo kněží opravdu životně nešťastných, kolik by se tím církvi ušetřilo hrozných pohoršení, kolik zamezilo odpadů od víry, nepřátelství proti církvi, a co všechno jest ještě následkem porušeného od kněží závazku pannického — —

Dvojsečný meč jest celibát, ale meč, který v podstatě přece jen slouží dobru.

Každý zákon jest dvojsečný meč. Bije hřích, ale i — chrání nevinnost. Osvětluje mravní močály, ale i — staví ideály dobra. Tvoří zavřené, ale i — svaté. Jest hrází, k níž stékají, při níž prohlubují se, do níž hrozivě a hromově bijí vlny zla, propasti neřestí; ale která brání, aby propasti neopanovaly, aby nebylo všude bahno, aby byla i místa suchá, zdravá, jistá, pro květy krásy, pro úrodu dobra, pro statky, na nichž stojí svět...

Ženete útokem na manželský řád katolický ve jménu tisíců a tisíců nešťastných nebo i nehodných mužů a žen. Ale podaří-li se vám útok váš, zabili jste millionům a millionům rodin vůbec otce a matku, zabili jste křesťanskou rodinu. Vyvrhli jste na ulici milliony slabounkých, křehounkých, nevinných dítek, stali jste se vrahy lidstva — — Víru chcete zničit od základů, ze srdcí, aby přestal pramen nejpropastnějších rozdílů a zápasů v lidstvu, aby umlčeno bylo kárající svědomí, aby člověk nebyl boží ale svůj, celý svůj, jedině svůj. Nepodaří se vám to nikdy. Ale kdyby se vám to mělo povést, nebyl by člověk svůj ani málo ani mnoho, ale byl by zvířetem, zvířecím, přestal by býti vůbec lidským — —

A tak je s celibátem. Draze, velmi draze jej platíme všickni. Draze jej platíme, nikoliv pokud věrně se zachovává: dávaf nám orlí perutě ku vzletům orlím. Ale draze jej platíme všichni, pokud se přestupuje. Platí jej draze nevěrný kněz sám. Platí jej draze stav kněžský, který za nehodné své členy všecek musí trpěti. Ale nejdraže jej platí duše věřících, pohoršované, v nejlepších svých snahách zmatkům vydávané, od samých pramenů víry odpuzované. Proto nedivno, že volají někteří, a mezi nimi i duše horlivé avšak málo prohlédavé, „prýč s celibátem“!

Ano, odstraňte jej, a ubude nešťastných kněží, ubude pohoršovaných věřících. Ale bojím se, že ubude, že časem vůbec zmizí kněží vyšší signatury ducha Kristova, že ubudou, že zmizí i věřící živení tím co nejdražšího, nejvznešenějšího Kristus lidstvu zůstavil. Přestane zákon, který osvětloval nejednu příšernou bolavinu v církvi, ale který i svítil přímo k výšinám nebeským. Ztratí se zjev kněze špatného, ale obávám se, že ztratí se kněz vůbec, aspoň v onom úchvatném stylu kněze apoštolského, svatého, příbuzného oněm velkým duším z doby heroické, mučednické.

Zbraň církvi nezbytná.

A přece jest celibátní zákon (idea celibátní vždycky zůstane čistou) zbraní, se kterou nesmí se hráti, která, abych obrazně mluvil, i krev prolévá. Přece působí mnoho neštěstí, hříchů, pohoršení. A pro tuto jeho druhou, temnější stránku zasloužil by vlastně, aby odstraněn byl, nepravím panictví, ale zákon stanovící celému stavu doživotní panictví. Zasloužil by ten zákon, aby dnes ještě byl odstraněn, kdyby dnes se našla — náhrada, která by jej učinila zbytečným.

Ale té náhrady, tohoto surrogátu není. Naopak, tytéž příčiny, které církev před 15 sty lety pohnuly jej za-

¹⁾ Bourdaloue.

vésti, tytéž ještě dnes, a snad dnes více než tehda, nás nutí nevzdávati se toho těžkého zákona. Bez tohoto stigmatu utoneme v bouřných, špinavých vlnách moderního světa, novodobé nevěry. Bez toho stigmatu klesneme s výše, na které nás pro církev svou postavil Kristus, jak již častěji řečeno.

Pořád ničivějším osvědčuje se vliv moderní doby na rodinu a tím i na společnost lidskou samu. Problém moderní rodiny stal se proto dnes nejpalcivějším ze všech ostatních problémů, a literatura o něm vzrůstá co den jako vlny dešti rozpoutané řeky. Ale jaká, dle téže literatury moderní, jest vlastně příčina úžasné se rozmáhajícího úpadku manželského, rodinného, všelidského? Člověk myslící žasne, když to čte. Manželství jediné a nerozlučné! Ne nevěra, ne poživavost, ne nemravnost, které od základů ničí všechno to, na čem spočívá šťastný, kvetoucí, požehnaný život rodiny. Ale manželství nerozlučné, dosud jediná hráze, která ještě brání, aby nebyl docela příbojem špinavých vášní odnesen ten svatý majetek lidstva — Proto pryč s manželstvím nerozlučným, volá se z těchto řad pořád náruživěji, proto volnou cestu otevřené nebo maskované volné lásky — — !

„Odstraňte celibát, počátek a pramen všeho zla v kleru, a bude uzdraven kněz, i napraví se lid — — !“ Jen přihlédněte, prosím, jací byli ti, kteří tak volají, ještě než vstoupili do semináře. S jakými úmysly se dali světit. Jak žili od počátku v kněžství — — Naleznete při nich málo toho všeho, co nazývá se věrnost v povinnosti vůbec, charakter, snad i víra, lidská přirozená ušlechtilost — — Otrávené kořeny kněžského života — — Ovšem též otrávený kněžský život sám. Ale ne pro celibát — — A jak málo uzdravila se francouzská společnost, když ji obětovali zákonem křesťanské nerozlučné manželství, tak málo uzdraví se ti to kněží, když jim obě-

tujete církevní, doživotní celibát — —²⁾ Nemylte se, ta idea, která tolik století nadšením plnila srdce nejlepších synů církve, má hlubší kořeny, než je znají oni frivolní, podvodní rušitelé celibátního zákona. Idea celibátní jest idea ideální výše kleru, ideální výše církve.

¹⁾ Ambros.

²⁾ Nemohu se zdržeti, abych se neodvolal i zde k Möhlerovi (l. c. p. 180): „Glaubet ihr aber, daß Weiber (den Priestern) geben, was sie nicht besitzen? Wohl gibt man zuweilen einem ausschweifenden Jüngling ein Weib, wohl sehen es zuweilen Eltern gerne, wenn sich ihr Sohn frühzeitig einem Mädchen von gutem Hause anschließt, um Abwege zu vermeiden; was indeß immer in dieser Weise negativ oder positiv erzielt wird, ist irdischen Gehaltes, reicht keineswegs über dieses Lebens Wünsche und Bedürfnisse hinaus. Referent (Möhler) gesteht, noch nie gehört oder gelesen zu haben, daß man, um die erstarrten Glieder an dem sittlichen Leibe Christi neu zu beleben, oder um gründliche und geistvolle Theologen und begeisterte Prediger zu gewinnen, die Forderung gemacht habe, daß man vor allem für Weiber sorgen müsse, oder daß man, um solche Theologen und Prediger zu bezeichnen, vor allem anderen bemerkt habe, daß sie im Besitze einer Gattin seien.“

INTERMEZZO.
PROBLÉMY POHLAVNÍ.

těl jsem zrovna přikročiti k tematů o celibátě v praxi. Avšak shledávám, že není možná o něm jasně a přesvědčivě mluvit bez jakési předběžné znalosti samých problémů pohlavních, s nimiž celibát co nejúžeji souvisí a jejichž falešné pochopení i na celibátní praxi by musilo vyvřít vlivem neblahým. Počítám pak mezi problémy pohlavní především

pohlavní pud,
pohlavní lásku a
rodinu.

Ohražuji se výslovně hned předem, že problémy ty nemíním vyčerpat, ale jen v rámci této práce zběžně naznačiti.

I.

Jedno jest lidstvo. A všichni, kdož lidmi jsou, ať muži ať ženy, mají stejné povolání pracovat o velkých úlohách lidstva, dospět i jednoho konečného cíle. Proto též všickni, kdož lidmi jsou, ať muži ať ženy, v tom co tvoří podstatu člověka, dle duše i dle těla, dle rozumu i dle srdce, stejně jsou Bohem nadáni. Všichni mají tu-

těž podstatně schopnost dobra a tutěž podstatně náklonnost zla, tutěž touhu po štěstí a totěž povolání k věčnému blahoslavenství. Plnou schopnost uplatnití sebe směry Bohem vytčenými nezávisle na jiném, a tudíž i plnou odpovědnost za sebe a za své skutky.

V té podstatné jedinstvosti cílů i prostředků všem lidem bez rozdílu pohlaví daných spočívá právě ona již předem vytknutá nerozdílnost, jedinstvost lidstva samého. V ní jest i příčina a původ stejnocennosti, stejné plné lidské důstojnosti každého člověka, muže i ženy. Není tudíž pravda, ale jest těžký blud a svádění nemyslivých, hlásá-li některá část moderní vědy, že člověk na sebe sama odkázaný, nanejvýš pak pohlavně ojedinelý, žena nevdaná, kněz v celibátě žijící, není schopen bráti vně i vnitř plnou účast na darech, úkolech i cílech lidstva, rozvíjet se v osobnost plnou, v člověka celého. A jest těžké bezpráví, když zvláště vzhledem na ženy (sociálně slabé, dělnice) z toho se činí, vykořisťováním jejich práce, praktické důsledky.

Jedno jest lidstvo, ale na dvojí pohlaví rozdělené, Představte si, že by se našlo město s nejkrásnějšími paláci a s nejbohatšími ulicemi. Ale palác by se až do nejmenších podrobností podobal paláci jako vejce vejci. A ulice millionového města by vypadaly na vlas jedna jako druhá. Koho by tu ještě vůbec zajímala i sama krása? A kdo by se i při všechné té skvělosti časem nenudil až k smrti? ...

A opět si pomyslete, že by v městě obyvatelé každého domu, po případě každý z nich jednotlivě vzat, stejně provozovali umění, hudbu, stejně byli zásobeni vším k živobytí potřebným, stejně že by je stále obklopovaly příjemnosti, dary, veškeré vykořisťování života ... Jak by se tu mohly vyvinouti styky obchodní, průmyslové, vzdělávací? Jak by tu mohly v duších naléztí místa ony nejkrásnější perly lidskosti, soustrast, milosrdenství, pokora, vděčnost, a sama královna láska? Kde by

zůstala soutěž a dobrý příklad? Kde věčně mladá snaha o zlepšení a pokrok? To by již nebyli lidé, ale hromada neorganických lidských zkamenělin — —

Nechtěl Bůh, aby lidé žili vedle sebe, ale aby p o s p o l u závodili a sobě pomáhali k časným i věčným oněm určením a cílům. Proto vložil — při vši podstatné jednotě pokolení lidského — tolik ohromných rozdílů do lidstva. Jest to též jeden ze zázraků Boha všemohoucího, že mezi milliony lidí nenaleznou se dva s tváří úplně stejnou, s duší stejně naladěnou... Avšak jeden učinil Bůh nejmohutnější, nikdy nevysychající pramen rozdílů vše pronikajících v lidstvu, když stvořil pohlaví dvojí, muže i ženu.

Nevím, dosti jasně-li jsem se vyjádřil. Rozdíly, ano protivy v lidstvu nejsou ještě o sobě krásou ani něčím mravně dobrým, radostí, milosrdenstvím, láskou... Mohou vzbuditi pravý opak toho všeho v člověku, a i po části vzbuzují. Ale jsou příležitostmi, podkladem a pramenem neustále tryskajícím krásy, štěstí, přirozeně dobrých skutků a tím i bohatství a pokroku lidstva. Teprv jimi poznáváme, vidíme, měříme sebe, nalézáme, čeho se nám nedostává, toužíme, pracujeme, doplňujeme, snažíme se, rosteme... Teprv jimi stává se život náš zápolením, ježto jest pramenem každého pokroku, živým dramatem, ježto jest počátkem záliby a krásy.

Ale ve středu všech těch růzností a veškerého onoho ohromného dramatického pohnutí lidstva stojí nejbohatší a nejdůslednější ony protivy pohlavní. Jsou již tím o sobě nejbohatším přirozeným podkladem oněch ethických majetků všelidských, krásy, dobra, štěstí přirozeného.

Různost a protivy pohlavní jsou ohromným, všecko pronikajícím řezem, jež provedl Bůh v lidstvu, aby

z něho plynuly a věčně se prýstily vyšší ony statky jednotlivce a i celého pokolení. Pohlavní protivy nejsou jediné v lidstvu, a dá se tudíž krása, ctnost, štěstí přirozené mysliti i mimo různosti muže a ženy. Avšak jsou nejbohatší a všem nejbližší.

Leč nesmí se ta věc přepínati.

Příležitost ku kráse, k dobrému není ještě sama krása, dobro samé. Kolik jest vůkol nás krásy, kterou uznáváme, ale která nás zůstavuje chladnými. Kolik příležitosti k dobrému, ze kterých nemáme ničeho, leč snad odpovědnost pro jejich zanedbání. Kolik vidíme povznášejících příkladů, any na nás mají vlivu právě tolik, jako hvězdy v nedostupných dálkách nad námi kroužící... Jistotně by nebyla ona příležitost ethických povznešení, daná lidstvu v jeho rozrůznění, zůstala úplně bez vlivu. Jistě znamenala ona poklad pro lidstvo. Ale použití oné příležitosti, vykořistění toho pokladu bylo by zůstalo přece jen na h o d i l ý m, nesystematickým, a tudíž i nejvýše nedokonalým a kusým. Ovoce pak i z kořisti opravdu dobyté, bylo by sice obohatilo lidstvo, avšak jen v n ě, jen na povrchu. Do vnitř, do svatyně lidstva by nebylo proniklo, životem, duší jeho by se bylo nestalo.

Měla-li ona příležitost krásy, dobra, štěstí přirozeného státi se lidstvu zákonem mravně je nutkajícím, něčím co uchvacuje a podmaňuje i dovnitř, bylo třeba dvou podmínek: aby lidstvo samo bylo a žilo o r g a n i s m e m, a aby něco n u t k a l o mravně jednotlivce, použití onoho pokladu ethických dober v lidstvu.

První předpoklad onen nazývá se p r o t i v a mezi zájmy jednotlivce a zájmy lidstva.

Druhý předpoklad má jméno p u d p o h l a v n í.

Známo všem, že jest spor mezi zájmy jednotlivců a zájmy všelidskými.

Po stránce f y s i c k é jest samo trvání lidstva podmíněno rozením nových lidí. Ale narození člověka znamená přímou těž-

kou obět matky; nemluvě o bolestech těhotenství a porodu, matka dítětem odkvétá a slábne. (Muž krvácí na bojištích, žena na poli svého určení k mateřství.) Narození člověka znamená však, třebas méně přímo a všem zjevně, ale stejně jistotně i těžkou obět otce, rozmnožení jeho starostí, práce, boje o život, an dle zákona přirozeného se má starati o matku i dítě... Uvádím tuto jen nejprimitivnější zjevy, které v tisícerych všem zřejmých neb skrytých, jemnějších neb hrubších, prostých neb uměle zavinutých formách mezi námi stále se opakují.

Podobně se má věc po stejně důležité, ba v posledních koncích důležitější stránce mravního zachování lidstva. V tu chvíli, kde by svět se skládal jediné z plně rozvinutých sobců, kde by nadobro přestalo v lidstvu konání lásky, pokory, poslušnosti, vůbec vyšší povinnosti, nebylo by již lidstvo lidstvem, ano bylo by ohroženo i v samém trvání svém fysickém. (Viz společnosti větší i menší, státy antické i moderní, kde zanikla vyšší mravnost.) Avšak pokora, poddajnost, povinnost, láska... toť jen různá jména pro jednu a touže věc, pro obět kladenou na oltář zájmů všelidských.

Obětí jednotlivce tedy trvá lidstvo — v tom jest spor mezi individuem a celkem. Toho sporu míra a jméno jest, jak už pověděno, obět. Ale právě zase ta obět jest buňkou, nejprvnějším základem lidstva organického, opravdu po lidsku žijícího. (Živá musí býti ta buňka, a živá jest láskou, má-li býti schopna, aby založila, živila, udržovala život. Proto jen co z lásky konáme, co s láskou pracujeme, trpíme, opravdu buduje lidstvo, má v sobě záruku nezmarného trvání v lidstvu a s lidstvem.)

Obět k oběti, buňka k buňce: všechny dohromady znamenají lidstvo. Ne hromadu jedinců, avšak jednotu, poněvadž jedním zákonem všelidským, jedním vyšším posledním cílem se nesočí. Ne jednotu mrtvou, ale živoucí, organickou, poněvadž z obětí oživených láskou vzešla.

V tom organismu pak žije zase i jednotlivec, žije nejenom životem vlastním, ale i životem, snahami, vítězstvími, silou, trváním celku. Běře úroky z daně, kterou platil celku. Co oběti ušlo jeho egoismu, vrací se silou a požehnáními všelidskými do jeho života, do jeho duše.

Každou obětí pro zájmy vyšší přinesenou žije lidstvo. Avšak daň, kterou ploděním platí jednotlivci celku, kterou trvá lidstvo fysicky, jest nejpotřebnější. Daleko ne jediná, jak zmaterialisovaný věk náš soudí, ani ne nejvznešenější a o posledních cílech lidstva nejrozhodnější. Ale nejprvnější a tudíž nejpotřebnější. *Primum vivere* . . . Nejdříve se musí člověk narodit, pak teprve může žít lidstvu a ovšem i sobě. Proto pojistila s o b ě příroda především tuto daň se strany jednotlivcovy, uloživši mu poplatek z přebytečných sil osobních, p u d p o h l a v n í.

Pud pohlavní jest pojištění přírody fysické, že nezahyne lidstvo. Jest pojištěním především oné fysické daně jednotlivcovy vůči lidstvu, plodění. Že však plodění lidské není možné hermafrodisticky, ale s osobou pohlaví jiného, jest pud pohlavní zároveň a stejnou silou pojištěním styků mezi pohlavím obojím.

Tak stává se pud, který vlastně slouží celku, zároveň i služebníkem s o b ě muže a ženy. Ukládá sice jednotlivci daň, avšak zároveň mu přivádí nenadálou kořist: d o p l n ě n í j e h o lidské bytosti. Pošnutí jeho na dráze krásy, dobra, přirozeného pokroku. Slouží nejen fysickému trvání lidstva, ale stává se vůdcem d o ř í š e statků vyšších, které, jak dříve naznačeno, právě v různosti, ale i v doplnění pohlavním mají svůj centrální pramen. Jest zároveň pojištěním, že ony vyšší statky, které prýští z pohlavních rozdílů, tvořice o sobě pro lidstvo poklad jen příležitostný a vnější, budou též opravdu

vykořisťeny, a sice nejen povrchně, avšak i dovnitř, nejen nahodile, ale systematicky a stále, nejen vně a mrtvě, ale organicky a životně.

Tou blízkostí síly o sobě slepé a v jistém smyslu nízké ku kráse a k ethickým stránkám života vysvětluje se nejedna pudu pohlavního záhada.

Stve pohlaví na pohlaví a tím člověka na člověka. Ještě než se v jinochovi, v dívce ten pud probudil, byly již v nich všechny různosti a protivy pohlavní, možná že ne ještě v plném rozvinu, ale nepochybně v plné své podstatě. A přece žili vedle sebe oba, chladně, beze zvláštního zájmu o sebe, nevšímavě, ano možná i nepřátelsky. Tu probudil se v nich pohlavní pud. A s ním jako by se jim otevřel pohled do ráje, jehož se nemohou nabažiti a v jehož středu jest právě ona dosud nevšímaná osoba pohlaví druhého, její tělesné i duševní odlišnosti, vlastně různosti pohlavní.

Jest jako honící pes ten pud. Kam ten zaběhne, tam z houštin a úkrytů, z močálů a brázd skrytá jinak oku lidskému vybíhá zvěř, vítaná kořist lovci. Tak neviděl by člověk člověka pro houštiny a brázdy tu starostí a pohodlností osobních, tu předsudků stavovských a rozdílů vychování, tu růzností náhledů, stárí, majetku, hesel a všelijakých „vymožeností“... Avšak pudem pohlavním upozorněn a takorka přidržován, odkrývá v bližním věci ještě jiné, vyšší, dražší, žádanější, než-li denní chléb, než vlastní pohodlí, než pýcha stavu, nadutost majetku. Odkrývá je na jiném pohlaví pro sebe a pro — lidstvo.

S blízkostí pudu pohlavního oné říši statků vyšších též souvisí, že doba jeho probuzení znamená pro mladého člověka i dobu, kdy se otevírají zároveň duši nové, dosud ani netušené světy krásy, otázek všelidských, první životní filosofie, vyššího významu života, vyšší lásky k vlasti, k ideálům lidstva vůbec.

Odtud blouznění mládeže v ten čas nejsilnější, odtud její přeceňování sebe, její vnitřní povznesení, její vědomí jakéhosi neobsáhlého štěstí, bohatství, ale i její marnivost, pýcha, lehkomyšlnost a hýrání... Vede se jí jako společníkům Kolumbovým v Americe. Jako všem objevitelům nových, krásných světů. A svět, který mládež objevuje v sobě v čas probuzení pudu pohlavního, jest ze všech nejkrásnější, ze všech nejušlechtilejší, ze všech nejbohatší. A myslí, že ona první a jediná do něho patří a že ty ráje nemají hranic ani konců... Jisto jest, že ten čas pohled do nich je tak nezkalený a čistý, jak již nikdy později nebude — —

Tím sousedstvím se konečně vysvětluje ještě jeden před důležitý moment toho pudu. Že se napořád zaměřuje s krásou, s láskou samou, jak ještě minim ukázati. Toto zaměřování pak, tato ideální škraboška, kterou se tu kryje něco v podstatě přece jen nízkého a materiálního, jest zase příčinou, že přemnoží, zvláště pak nezkušená mládež, slepě se mu oddávají, jako k slunci a světlu života svého k němu pohlízejí, jež sluncem není, ale velmi snadno a velmi často pouhou bludickou nad močalem se osvědčuje — —

A přece není pud pohlavní sám o sobě nic vyššího ani krásného. Ovšem ani nic nemravného, a tudíž nic ethicky nízkého a špatného. Sám o sobě jest pud pohlavní síla vložená Tvůrcem do srdcí lidských. Síla, která v posledních metách určena jest sloužití jednotlivci i lidstvu. Síla, jejíž poslední určení jsou mravná, jako i mravným jest cíl, k němuž ustanoven jest jednatelce a lidstvo.

Avšak majíc cílem nejbližším a přímým fysické trvání lidstva, apeluje též přímo a bezprostředně na smysly, opírajíc se při tom hlavně a popředně na vlastnosti a různosti tělesné obou pohlaví. Duševními nepohrdá, ale přijímá je ta-

kořka nevědouc o nich a slepa jsouc pro ně, jen tak mimochodem, vykazujíc jim místo podružné, od oněch vlastností smyslných závislé. V tom podřízení stránek vyšších nižším jest vítězná síla pudu pohlavního nad srdci lidským i. Neboť takovým jest srdce lidské, že více na ně působí, co z blízka a přímo se ho dotýká, než co z daleka a oklikami. Že těžko odolává teplu, lesku, barvám, něžnosti, plnosti, když chápatelně a ujetelně se k němu obracejí. Avšak smyslnost každá, zvláště pak pohlavní, jest teplota, plnost, bohatství, s nimiž porovnány statky duševní skoro stínem bezbarvým a smutným připadají.

V revoltování nižších sil tělesných proti vyšším silám duševním v člověku jest i pojištění o n o h o cíle, který sobě příroda tím pudem vytkla: fysické trvání lidstva. Neboť kdyby i těžkými obětmi se vykupovaly radosti pohlavní, a člověk dobře věděl, jak draze platí třebas jen okamžik rozkoše, přece tak veliká jest přesila oněch právě jmenovaných stránek nižších, že jen nejtěžšími boji vítězí nad nimi klidný, uvažující rozum.

Avšak jest v tom nepoměru duše i těla, jak se jeví v pohlavním pudu, i jeho slepota obsažena, když tu nevede duše tělo, ale skoro napořád tělo duši. Jest v tom obsaženo katastrofální přímo nebezpečí toho pudu, když není vyloučena možnost, že slepá ona síla nás zaveče, kam jsme netušili a ani nechtěli dojít, v záhubu časnou i věčnou. V samé Evropě prý okolo stotisíc bujarých životů klesá ročně v hrozných útrapách fysických i duševních za obět tomuto pudu, a znalci lékařští jmenují vůbec tři největší vrahy lidstva: tuberkulosu, alkohol a — syfilis. Jak o hrozné moci toho pudu vzhledem k statkům věčným soudí i svatí vůdcové duší a zpovědníci, známo z knih asketických a mravovědných.

Jest konečně v tom i nízkost toho pudu. Ne ve smyslu mravním, jako by o sobě byl něčím hříšným. Ale ve smyslu tom, že žádný jiný pud nevydává člověka v té síle a úplnosti

stránkám jeho nižším a zvířecím. Odtud i zvířeckým se obecně nazývá. Nikdy člověk neklesá níže, nikdy neblíží se zvířeti více, než když tím pudem ovládán řítí se od pádu k pádu, od propasti do propasti.

Jest ten pud jako ohromný veletok, valící kalné vlny své lidstvem, jímž národové se obohacují, rostou, ano trvají... Avšak čím mohutnější jest řeka, tím mocnějších třeba hrází, nemají-li širošíre kraje vydány býti na pospas vše zaplavujícím, vše ničícím, vše sobě podmaňujícím vlnám.

Tak mohutná jest síla toho veletoku v lidstvu, že přesahuje síly jednotlivce, ale i národů a lidstva veškerého, uzavřítí ho břehy a valy mocnými a jistými. Bůh sám to učinil, u s t a n o v i v h n e d v r á j i j e d n o a n e r o z l u č n é m a n ž e l s t v í. Běda, kde člověk, domnívaje se, že má opravit dílo boží v lidstvu, prokopal hráze Tvůrcem tomu pudu dané. Padá za kořist své zpupné domýšlivosti, a žádná síla vojenská, žádný věhlas státnický, žádný lesk umění a věd a tisícileté kultury nedovede ho zachrániti špinavé společné potopy, nejdříve mravní a pak i fysické.

Ten pud jest jako ohromný oheň, při němž zahřívá se lidstvo, který jako nebeský oheň Prometheův teprve je naučil lidsky žíti, kulturně se rozvíjeti.

Avšak oheň není pro děti... Oheň není pro zábavu... Oheň se nerozžihá na ulicích a náměstích... V krbech domácích jej střežíme, a jest pak symbolem rodinné čistoty, bdělosti, ale i rodinného blaha a rodinné lásky. Pro aris et focis jest ještě dnes heslem nejlepších snah, symbolem nejvyšších statkův. Zavíráme jej za železné mříže, pod kotly našich strojů a moderních lokomotiv, a jest nám pak prvním spojencem v ohromných úlohách i vymoženostech naší doby, přímo zosobněním jejích kořistí a sil. Ale k tomu ohni,

ohni, ač v kleci jest a za mřížemi, nestavíme děti, nýbrž dospělé muže; a ani každého třeba dospělého muže, avšak ty, kteří po náležitých zkouškách se k tomu osvědčili býti schopnými — — Tak ani pud pohlavní nebyl a nikdy nesmí býti něčím, s čím děti obojího pohlaví (třeba jim bylo již i dvacet let) si zahrávají, neb snad nudu své prázdné duše krátí. Má-li opravdu nám sloužiti, a skrze nás lidstvu, předpokládá nejen pevná pouta zákonitých poměrů ve společnosti, vyžaduje stejně i duševní síly, vyspělosti, ne-li vyzkoušenosti těch, kteří z něho těžiti míní pro životní zájmy své.

Netřeba tedy všechno, co jakkoliv s tím pudem souvisí, do říše nízkosti, zvířeckosti, ne-li věčného zatracení odkazovati. Patříme-li k posledním cílům pudu pohlavního, jehož též Bůh nejvýše svatý tvůrcem jest, jsou cíle ty mravné.

A pátráme-li po podmínkách, za kterých opravdu a trvale, nejen chvilkově a zdánlivě, se může státi spojencem našim v úlohách a zápasech života, ve snaze po opravdovém štěstí, mají podmínky tyto sídlo své v duši, a v tom, čím duše žije, v zákoně, v oběti, v přemáhání zvířecí stránky naší přirozenosti.

Běda, kdo nikdy nepronikl k oné pravé a vlastní hlubší stránce pudu pohlavního. Kdo při mohutné a neukrotitelné síle spokojil se jen nahodilým povrchem. Potkal cestou životní lva, a bude od něho rozsápán — —

II.

Není možná mluvití o pudu pohlavním, a nedospěti k lásce. Vždyť pud pohlavní takorba jen výjimkou a náhodou vystupuje pod vlastním svým jménem, ale skoro pravidelně přibírá jméno lásky, ztotožňuje se s láskou, jako láska bývá hledán a draze placen.

¹⁾ Bernardus.

Kolik z millionů milujících zná jen jméno pohlavního pudu? Ale láska jest na rtech jich všech. A vědí-li název pudu pohlavního, kolik z nich se přizná, že se nacházejí v jeho vleku? Všichni pak tvrdí, že láska jest ona zářná, spásná hvězda, za níž spějí, již nejlepší své statky a síly věnují. Láska, oddělena od všeho, co upomíná na zákon, na přemáhání sebe, na přísnost, ano na duši vůbec — —

Stůjž tedy zde i o tom tajemství srdcí lidských, o lásce, hrst myšlenek. Ne abych jimi mínil vyčerpání nebo alespoň z plna vyjasnění thema, jehož tajemství ani hloubky neobsáhne svět. Ale jen vzbuditi chuť ku přemýšlení o něm. Jen rozptýliti nejhustší a nejhrubší mlhy předsudků stavějících se mezi toto slunce duší našich a nás.

C o j e s t l á s k a ? Pokusím se obrazem, vlastně řadou obrazů k tomu problému se přiblížiti.

Představte si vznešeného zajatce, v dávných „nekulturních“ dobách, vězněného o chlebě a vodě, strádajícího v zimě a nečistotě, uzavřeného v mohutné vysoké hradní věži svého nepřítele. Jaké asi budou myšlenky, city, touhy, které se časem v duši věžňově nasbírají jako vody stékající do údolí, které pozvolna proniknou nitro jeho jako sůl prostupující maso do ní naložené, které jako hlad jej budou stíhati ve dne v noci a trápití představami živými a přece jemu tak dalekými? Bude to nepochybně touha po manželce a dítkách, po pyšných jeho hradech, bohatých zámcích, po vysvobození z přítomné bídě a po vrácení zlaté svobody a co všechno s ní měl a požíval...

Čím pak vznešenější by byl vězeň, čím vyššího ducha, vzlechu, směru, tím bolestněji pocítí rozdíl toho, co mítí mohl a měl a co má, tím řezavější a prudší bude jeho touha po změně, tím luznější, na všeliké představy rozmanitější, hloubkou bohatší bude sen svobody, který bude sníti (h l a d e m j e m t e n s e n

¹⁾ I. Ioann.

celkově pojmenoval, a míním i budoucně při tomto názvu zůstat), tím luznější a tím — palčivější, strastiplnější. Možná nedaleko od něho úpí jeho žoldněř, v komůrce ještě temnější, v nedostatku ještě krutějším, ale necítí snad ani desátý díl oněch bolestí a tělesných i duševních muk, které prodělává jeho pán, jeho „hlad“ je právě v poměru toho, co ztratil, co pokládá za přiměřené, náležité sobě a svému stavu.

A představte si podruhé, že by vysoká věž, která střeží vznešeného zajatce, měla okénka, úzká a nepatrná, stejná šířkou i prostorem, ale vedoucí do rozličných stran a větrů okolo hradu. Jedním na př. by viděti bylo na zámek věznitele zajatcova. Druhým do hluchého a pohnutého mraveniště nedalekého města. Třetím na černé, dumavé, hluboké lesy. Jiným na pláně a pustiny a vypráhlé neúrodné „drahy“ ... Ale jedno by ukazovalo nešťastnému v přiměřené blízkosti zámek jeho otců, jeho ach louky a lesy, místa drahá a posvěcená vzpomínkami jeho dětství, rodiny, svobody, zapadlého štěstí ...

Co myslíte, u kterého okénka by stával zajatec nejraději? Snad u okna, jímž vidí na hrad svého věznitele? Či u okna, které ukazuje na drahá a pláně? Možná že pohledne občas na hemžící se ruch městský, že s láskou se zadívá na klidně se prostírající černý les. Ale jeho duše sroste s okénkem ukazujícím mu věci, po nichž tolik „hladovi“ srdce jeho, hledícím na stranu, kde leží jeho zámek, jeho majetek, jeho ztracený a bolestně vytoužený „ráj“.

Za jaký poklad asi považuje ono okénko v hradní věži, ne proto, že by o sobě bylo pokladem, že snad jest z křišťálu neb jiného průhledného drahokamu, neb že mohutně a uměle jest ve zdi zasazeno, široké a vysoké, krásné a zářné. V pravdě okno to jest uzounké a nízké, obyčejným sklem zasklené a nepatrné, možná dost i umouněné a špinavé, zamilované sídlo pavouků a much ... A přece jest zajatci pokladem v jeho za-

¹⁾ Seneca, Hercules furens, 463.

jetí ze všech nejdražším : vidí jím v ona jemu tolik drahá místa, snad někdy i objeví se mu jím ve chvíli zvláště pozeňnané dráhe hlavy hrajících jeho dítek, staříckého otce, utrápené manželky. Za nic na světě by nedal toho štěstí ve svém nynějším strádání, toho pokladu ve své naprosté bídě — umouněného, pavučinami a muším trusem poskvěrněného okénka.

Ale přihlédněme blíže k věci na okamžik. Jest nešťastnému zajatci ono okno opravdu štěstím? Jest jako osten vnikající pořád hlouběji do živého masa. Jest jako sůl nasypaná do čerstvých, krvácejících ran. Jako tvrdé hrany krystalu mezi pohybujícími se klouby dnou trpícího . . . Každým pohledem ve ztracené ráje jitrí se duše jeho, jeho bol nadýmá se a roste giganticky, jeho srdce svíjí se a třese a krvácí a umírá. Jak šťastnější jest jeho žoldněř v komůrce pod ním ve své tupé odevzdanosti, ve svém obmezeném dostatku. Ale řekněte mučícímu se pánovi, aby se zachoval po příkladu svého sluhy, nedíval se ven, zapomněl, netoužil . . . neporozumí vám, a snad ho i urazíte těžce v jeho duši.

O srdce žhavé a vroucí, o okénko a pohledy do ztracených rájů, o bolesti, o lásko — —

A představte si p o t ř e t í, že by se našel nějaký čaroděj, který by dovedl učiniti, aby ubohý vězeň, pohlížeje roztouženým okem do svých ztracených rájů, měl v tu chvíli pocit, řekněme pocit přeludný, ale pocit skutečnému prožívání plně se rovnající, že ráj do něhož se dívá, jest zas o p r a v d u j e h o, c e l e, n a v ť d y, d o k o n a l e. Že už není zajatcem na pusté věži, obmezeným, trpícím, poníženým a pokořeným, ale svým pánem, svobodným, bohatým, vládnoucím nad nesčítným bohatstvími, obšpaným štěstím nevýslovným. O jak by tu jásala jeho duše, jak by se rozšířilo jeho srdce, jak by nenalezl slov pro všechno, čím oplývá v tu chvíli netušeného štěstí, blaženství, uspokojení — —

¹⁾ Ovid.

Ty tři momenty našeho obrazu myslíte si splynuty v jeden jediný, organický a živoucí akt, odehrávající se v duši lidské. V duši individuálně nadšené, různě nadané, a tudíž i s různými touhami, energiemi, bolestmi a hloubkami. A pojem lásky vám vynikne již určitěji, v podstatných alespoň rysech pochopitelněji.

Láska jest předně a nejdříve milující člověk sám. Jakým kdo je, tak miluje. Ano láska jest egoismus (ale ten pravý, jak níže řeknu) dosáhnuvší v nás stupně nejvyššího. Jak těm větám rozuměti?

V lásce uvědomuje sobě člověk buď plně a jasně, buď jen maně a srdcem, čím jest a čím by býti měl. Jako onen vězeň, tak vidí se těsně sevřeným svými nedostatky, malým, nízkým, chudým, bez zásluh, poníženým, opuštěným... A vůkol něho daleké kraje dobra, krásy, celé okeány dokonalosti a bohatství, které vlastně je mu patří, k nimž i on je povolán, jež jsou jaksi doplněním jeho chudoby, povýšením jeho nízkosti, obohacením jeho slabosti, aby byl celým, silným, velkým člověkem, člověkem šťastným... Kraje, které vidí, které jsou jeho, jsou kraje všelidské, jest povolání Bohem dané jak jednotlivci tak celému lidstvu, snažiti se za cíli jím předepsanými, býti šťastnými zde a jednou na věčnosti, vlastně povolání k nekonečnému pokroku a štěstí, protože povolání k splnutí v Bohu a s Bohem. Fecisti nos ad Te, Domine... Ne každý stejně se do onoho kraje dívá, ne každý v něm spatřuje stejné krásy a stejné bohatství, ne každý pozoruje ten kraj všelidských bohatství, bohatství k nimž i sám je povolán, duši stejně zapálenou a horoucí... Právě jakým člověk jest, jakými jsou jeho dary neb i nedostatky, jak se cítí nasyceným neb „hladovým“, také pohledy v kraje všelidské, taká schopnost vzplanouti láskou.

¹⁾ Tennyson. „Tvého srdce struny rozzvučela láska.“

Nikdy není člověk p o k o r n ě j š í m, nikdy nevidí opravdověji nedostatečnost svou, jako když miluje. Jestliže velcí svatí boží ve své pokoře nemohli pochopiti, jak je „nehodné“ země nepohlít ve svůj jícen, pak to nebyla pouhá planá fráze, ještě méně snad farisejské pokrytectví, ale byla to veliká, nám přímo nepochopitelná láska, již přetékala jejich duše, a v níž mizeli sobě a viděli jen Boha a velké jeho věci v lidstvu, v sobě.

A čím bohatší jest duše, čím výše vystoupila na teblích všelikého snažení, tím další a širší se jí otevírají obzory, tím menší stává se sama před sebou. Opakuje se tu jiným způsobem příklad Sokrata, ukazujícího na mapě s v ě t o v é Alkibiadovi, jak malá je Hellas, jak sotva rozeznatelný Atheny, jak pouhým ničím ony (Alkibiadovy) statky, jimiž se vychloubal.

Pokorou je láska a b o l e s t í. Kolik velkých, nedostupných problémů, úloh, snah, rájů, k nimž jsme určeni, jež jsou vlastně n a š e problémy, úkoly, ráje, tolik bolestí, bolestného „hladu“ doléhá na duši milujícího. P r o t o j e s t l á s k a b l í z k á p ř í b u z n á b o l e s t í. Proto marně by kdo hledal ono nejvyšší posvěcení duše, lásku, tam kde jest nasycení, vědomí plnosti a dokonalosti, b o h a t s t v í, jak ten stav duševní obecným výrazem lze nazvati, bohatství nejen co do peněz, ale i co do mravních stránek našeho života. V a e v o b í s d í v í t e s, běda těm, kteří všechno mají, aneb míti se domnívají, kteří necítí se chudými mezi chudými, trpícími s trpícími, nevědomými mezi nevědomými, slabými se slabými, lidmi s lidmi, ale kteří znají jen plné, ohýbající se tabule moci a cti a osobního uspokojení a každého splnění každé choutky. Pro nejvyšší co život dává, pro lásku, jsou a zůstávají neschopnými, nepřístupnými. V čem vlastně bohatství života záleží, toho nepoznali v bohatství svém.

Proto jest duše milujícího bolestí jako zorána, měkka a citlivá, hluboce zbrázděna, starostlivě zkyprěna, ochotna a připravena přijati v sebe símě nových velkých snah a skutků.

¹⁾ Sv. Theresia.

Člověk, milující sám jest láska. Co již má neb míti se domnívá, to ho netáhne k milování, k lásce. Co přičí se jeho bytosti, co mu je nepřátelským, ničícím, odpuzuje ho přímo k citu opáčnému lásce. Ale co bytost jeho organicky doplňuje, kráslí, zdokonaluje, co ji činí silnou, bohatou, mocnou, šťastnou, toho vyhledává oním nej-mocnějším, nejorganičtějším, nejnitrnějším a nejlidštějším tajným konáním duše své, které se zove láska. Nikdy člověk nepracuje intensivněji o sobě, než když miluje. Nikdy neobohacuje se trvaleji, protože organičtěji, než v lásce. Nic s ním tak opravdově nesrůstá v jedno, nestává se tak jeho dokonalým vlastnictvím, než co v lásce se s ním spojilo. Proto tak malí, zakrnělí, na vše lidské chudí jsou, kdo nemilují. Proto tak bohatí, velcí lidé jsou, kdo milují. Jako zlato je láska, a zlatem činí, čeho se dotýká. A kdyby v blátě ležela, nepřestává být zlatem.

Milující sám jest láska. Není tak ve svém bytí fysickém (ačkoliv i to se v lásce každé nějak uplatňuje, zvláště však vážným činitelem se stává v lásce pohlavní), ale ještě více ve svém bytí mravním; ne ani tak pokud jest, ale pokud chová žádosti, přání, snahy, pokud „hladoví“ po doplnění své bytosti.

Bez onoho „hladu“ není žádná láska. Stařec, člověk tělesně vysílený, nemocný, bolestnou ztrátou krve zmořený nezahojí tak snadno láskou pohlavní, poněvadž v něm na ten čas neb navždy usnul hlavní strůjce pohlavního hladu, pud k pohlaví druhému. Kdo nikdy nepoznal ceny peněz, nikdy po nich nezatoužil, jak by mohl propadnouti lásce po penězích, hnusné lakotě? Komu svět navždy zůstal cizím, jak by se zanítil láskou k jeho klamným statkům?

A zase, jaký je onen náš „hlad“, taková bude naše láska. Chorobný hlad, slabošský hlad, nezřízený hlad,

¹⁾ August.

nízký hlad, uměle drážděný hlad povede nutně k lásce sobě podobné, chorobné, slabošské, nezřízené, nízké, umělé a nepřirozené. Silný, životně v nás zakořeněný, jednotný a soustředěný hlad našeho srdce nasycen bude i láskou silnou, životní, bohatou a soustřeďující. A v tom jest vlastně znamení velkého ducha, aby člověk toužil jen po tom, co schopno jest jednotně a silně a šťastně sepjati, organicky sloučiti všechny síly a snahy a sklony duše jeho, aby v sobě onou touhou vyšší vypěstil lásku tak bohatou, že dovede vyplniti život veškerý, tak silnou že neumírá, dokud v nás dech, tak účelnou, že jako haluze v kmeni všechno naše jednání v ní jednotně ústí a mohutní, tak čistou, že pozemský její květ jen počátkem jest a nedokonalým obrazem onoho plného, nekonečně krásného rozvinutí, kterého se jí dostane na věčnosti, v říši Boha, v požívání věčné Lásky.

Vlastně jen ta vyšší, čistá, v pravdě lidská láska toho jména zasluhuje. Láska nižší, zvířecí hlad po rozkoších tělesných, s nimiž duše nic nemá společného, láska hmoty pro hmotu, světa pro svět, láska taková není láskou, ale náruživostí, která neživí, avšak zabíjí.

Jest ještě druhý podstatný moment v lásce. Ono okénko, jímž zajatec všelidské nedostatečnosti vyhlíží do luzných krajů statků všelidských — osoba, věc milovaná.

Jistotně, že volba právě toho a ne jiného „okénka“ (předmětu milovaného, „lásky“) závisí vždycky do jisté míry od milujícího, i tam kde čirá náhoda zdá se rozhodovati. Ale jakmile se volba stala, přestává „okénko“ býti něčím pouze pasivním, nýbrž vstupuje samo v akci milujícímu snad pro život osudnou.

První vliv předmětu milovaného jest, že poskytuje milujícímu pohled do ráje jeho (ovšem subjektivních, osobně přibarvených) ideálů. Jako patří onen vězeň oknem na místa jemu drahá,

¹⁾ Basilus.

tak patří milující skrze osobu milovanou do bohatých, neporušených a krásných statků všelidských. Každá pravá láska v ty kraje ukazuje a vede.

Jako onen vězeň, dívaje se do ráje svého, nevidí okna, ale vidí právě jen onen blažený kraj svých tužeb a snů, tak opravdu milující, patře do čistých rájů všelidských, není si vědom rozdílu mezi osobou milovanou (ono okénko lásky) a ideály, jež milováním odkrývá. Ano ztotožňuje obojí, co vidí a čím vidí, své ideály a osobu, jež mu je učinila tolik blízkými, názornými, skutečnými a živoucími. Osoba milovaná, předmět jeho lásky stává se mu více méně vtěleným ideálem, na nějž nedopustí hany, „světici“, „andělem“, „pokladem“ κατ'ἑξοχήν, vůbec vrcholem dokonalosti. Co praví frivolní Heine?

„O König Visvamitra,
Was für ein Ochs bist Du,
Dass Du so viel kämpfest und büssest,
Und alles für eine Kuh.“

Jak to vyjadřuje Heine, při lásce čistě smyslné, jest ovšem osudný klam a směšnost opovržení hodná. Ale i při lásce opravdové a vyšší přihází se vždycky něco podobného a není o sobě ani směšným, ani špatným, nýbrž patří k podstatě lásky. Již sv. apoštol Pavel učí: láska nemyslí zlého.¹⁾

Osoba milovaná může daleko býti od toho, aby byla opravdovým ideálem. Ale jest milujícímu okénkem, můstkem k jeho ideálům. Předpokládá tudíž jakousi příbuznost, blízkost s milujícím, s jeho tužbami a směry (ne s tím, co již má, ale s tím, po čem vyhlíží), předpokládá zároveň i zvláštní schopnost, nehledanou neb hledanou dovednost, představovati, přibližovati milujícímu ony jeho vysněné a vytoužené ideály.

¹⁾ I. Cor. 13, 5.

Jsou-li ty ideály třebas vzhledem k celku jen nepatrné a neúhledné, avšak vzhledem k milujícímu přece jen opravdově cenné, jeho povznášející, silící a živící, pak jest po zehnaný a trvalý onen vliv, který láskou vyvívá předmět milovaný na milujícího. Pak i sám tím nesmírně stoupl ve své ceně. Kdyby však to, co ideálem se představuje milujícímu v lásce, nebylo světlo pravé, ale nanejvýš bludička světélkující nad močalem, pak již nelze mluvit o lásce, pak časem pozná milující svůj osudný blud, a bude snad i klnouti chvíli a osobě, která k němu spolupůsobila.

Nedá se tedy mysliti idealismus bez lásky. Ano jsou to prakticky totožné pojmy, žíti ideálně a milovati. Ale i naopak, kde nelze mluvit o idealismu, kde končí člověk ve svém vyšším významu, nelze mluvit ani o lásce, končí onen vyšší stav duše (ne těla), láska.

Ale nikdo nemůže milovati sám o sobě, bez pomoci druhého. Kde není naprosto, ani myšlenkově, ani pouze v naději třebas o sobě klamně, žádné spojitosti, žádné vzájemnosti, žádné výměny mezi milujícím a předmětem milovaným, tam neujme se láska, a kdyby se i ujala, zemřela by ve chvíli, kdy by si to jasně uvědomila. Nedá se na př. ani mysliti, aby někdo v Evropě opravdovou lásku (ne blouznivé nadšení) pojal k dceři císaře čínského, o jejíž kráse, dobrotě, ušlechtilosti velmi mnoho slyšel, ale o níž zároveň ví, že nikdy v životě se jí nebude moci nějak přiblížiti. Což ostatně již tím se vysvětluje, že předmět milovaný má býti a jest milujícímu prostředkem, můstkem do říše statků všelidských. Ale nemůže nám sloužiti za prostředek a můstek, od čeho jsme naprostou propastí odděleni. Jako jest nepřekročitelná protiva mezi pojmy „můstek“ a „propast“, tak jest rozpor neodčinitelný mezi „láskou“ dvou osob a naprostou vzájemnou jich „cizotou“.

¹⁾ Southey. Z nebe přišla, k nebi se obrací (láska).

Kdo jest onen „druhý“, k lásce nezbytně potřebný? Člověk in concreto nebo alespoň in abstracto. Osoba milovaná, nebo lidstvo zosobněné v nějaké ideji dobré, čisté, lidské, ať již se jmenuje vlast, ať umění, ať dobročinnost, ať svatost. Snadněji ovšem jest milovati člověka než lidstvo, jednotlivce než předmět ideální. Zvláště když ještě jiné pudy (pohlavní) tu napomáhají. Láska k lidstvu, k jednotlivým jeho ideálním snahám, láska ideální in sensu stricto jen těžko se ujímá, a proto v dokonalé plnosti jest řidká, ano výjimečná. Může nicméně oblažiti a povznést více než i sama „konkretní“ láska k osobě jednotlivé. Mezi člověkem a zvířetem láska opravdová je nemožnou; nanejvýš se tu dá mysliti její lepší neb horší, a- však vždycky podstatně rozdílný surrogát.

Proto jest takové štěstí, ano taková nezbytnost, aby člověk miloval. Proto jest tak veliká věc láska, tak velikým našim dobrodincem, kdo nám lásku dává. Dává nám vyšší život. Proto takové neštěstí státi v životě o sobě, bez lásky k druhému, obmezen na lásku sama k sobě. Je-li láska život duše, jest egoismus její smrt. A smrt jest souhrnem všeho, co nás trpkého na světě může stihnouti.

Praví italské pořekadlo: *lontano degli occhi, lontano del cuor*, sejde s očí, sejde z mysli. Kdo odstoupil od okna snadněji zapomene na kraj viděný, zvláště když se mu snádo otevře okno jiné, které mu skýtá pohled stejně úchvatný, ne-li úchvatnější. Tak tomu bývá při většině asi „lásek“ mladistvých, kde běží vlastně jen o tělo, o pud pohlavní, který zase lze uchvátiti a ukojiti rozličně. Běží-li však o pravou lásku, odpovídající opravdu naší celé přirozenosti, hlavně pak pak našim duševním sklonům (jak to opravdová láska předpokládá), pak jest láska každá jediná, doživotní,

a oddálením ničeho netratí na své síle, ano nezřídka prudčeji ještě se vzmáhá.

Okénkem jest osoba, věc milovaná, ukazujícím milujícímu říši statků a krás všelidských. Blahoslavený, kdo takové okénko našel duši své, a stejně blahoslavený, kdo se tím okénkem stal druhému v žaláři úzkém a truchlém a chudém a chladném tohoto života...

Tím okénkem vlévá se nový svět do duše milujícího, proudí nové krásy do jeho srdce, šíří se jeho obzor, hloubí se jeho životní názor. Tu teprv tvoří se vzájemné styky mezi ním a lidstvem, v nichž ovšem i sám lidstvu platí daň srdce a oběti, ale i zase navzájem přijímá od lidstva náhradu stonásobně bohatší a dražší.

Jako když z jara vysvitne teplé slunéčko a každá bylinka povznese hlavu svou, každé poupě rozvíjí se v květ, každé ptáče propuká v zpěv... Tak roste všecko v duši pod polibky duchovního slunce lásky, onoho vtělení, přiblížení, dotknutí se srdce a vyšších ideálů lidských, onoho vzájemného splynutí, dokonalého sbratření se s nimi.

Jako když lučebník dva prvky, dva různé elementy k sobě přiblíží, kyslík a vodík. Povstává z nich něco nového, co už není ani prvé ani druhé, voda. Tak jest při každém pravém milování. Dva tvorové se sešli, dva se milovali, a vlastně byli jeden druhému příležitostí, můstkem k něčemu, o čem snad ani netušili, že by se na nich uskutečnit mohlo, a čím bohato jest lidstvo... A povstalo něco třetího, vyšší život obou, nový organismus duši, tak rozličný od jich minulosti, tak pozlaccující, pronikající jich veškeré jednání, tak je posvěcující, uchvacující do sotva tušených dříve sfér vyšších. Myslete na lásku sv. apoštolů po sestoupení Ducha sv. Myslete na lásku mučedníků.

¹⁾ Bernard.

A chcete-li, myslíte i na nejednu opravdovou lásku manžela a manželky, jak se s ní setkáváme nejen v románech, ale i někdy (ovšem řídce) ve skutečnosti a v životě.

Avšak opětuji s důrazem, co už dříve jsem napověděl, málo by bylo, kdyby si někdo ono zamilované „okénko“, předmět milovaný, představoval čistě *passivním*. Jen ono hradní okénko v našem užitém přirovnání jest čistě *passivním*, věčně stejným, mlčenlivým, nehybným, neznajícím ani odpovědět na chválu neb spílání, ani bránit se proti útoku a zničení. Jinak jest s „okénkem“ v lásce, s osobou, předmětem milovaným.

Již nahoře bylo pověděno, že kde člověk opravdu miluje, člověka zas miluje, *in concreto* neb *in abstracto*. Není tudíž nikdy mrtvým, neorganickým, čemu člověk věnuje nejvyšší cit, sílu duše své, lásku. Což již ostatně z toho následuje, že předmět milovaný jest mostem mezi milujícím a pokladem ideí všelidských, musí tedy nějak s oběma býti příbuzným, od obou něco mítí, právě onu základní sílu organickou, život. I tam kde běží o pouhý padělek lásky, to můžeme pozorovati. Lakomec láská své mrtvé zlato — jemu není mrtvým. Milovník koně, Arab, na jeho hrdle prohýří chvíle svého nadšení, propláče hodiny své bolesti — jemu to zvíře „rozumí“ lépe než „člověk“. Nadšený malíř Andrian Broor rozmloval hlasitě s osobami, které na obrazech zvěčnil. Známý katolický dějepisec Weiss i ve snu zápolil s hrdinami, které za dne pérem dovedným líčil...

Tedy všecko, abych učinil závěrek z těch vět, co jest milováno opravdu, nějak i žije, nejen subjektivně, v očích milujícího, ale i objektivně, samo sebou, opravdově. Žije milovaná osoba svým vlastním životem, bohatším neb chudším, milujícího blízkostí svou a vřelostí a chápateľností až až zalévajícím; žije lidstvo milované v ideí, již milující se posvětil, sice vzdálenější, chladnější a cizejší, ale za to úchvatnější, gigantičtější, nesmírně pohnutější ve svých stálých zápasech, problémech a otázkách,

ve svém pokroku, ve svých porážkách i vítězstvích. Ale co žije, právě proto že žije, nemůže nikdy býti čistě trpným předmětem konání jiného. A kde jím býti se zdá, běží buď o přetvářku, buď o něco, co je proti přírodě. Kde jím býti se zdá, zabíjí takový mrtvolný předmět konání v konajícím nejvyšší pocit radosti a uspokojení, které může míti ze svého jednání — nikdo rád neobcuje s mrtvolou ani ve smrtelném pokoji ani v celle mnišské (když o konání asketické běží), ale tím méně v lásce — — Jest falešná askese, která hlásá naprostou passivnost člověka, řeholníka, vůči řeholi neb vůči jejímu vtělení, představenému, a jest falešná theorie lásky, která vyhledává, aby milovaná osoba z lásky k milujícímu vzdala se sama sebe až takofka po mrtvolu. Učiní tak milovaná a milující osoba, ale jinak, ne zničením sebe smrtelným, ne naprostou passivitou, leč nadbytkem života, životem na nejvýše možný stupeň aktivity povzneseným, právě láskou svojí, jak ještě uslyšíme.

Abych tedy ještě, a snad již po třetí neb po čtvrté, opakoval: co jest milováno, žije. Žije i pod nejvřelejšími polibky lásky. Přinášejíc pak do lásky, do konání milujícího, život, konání vlastní, přináší do ní pohyb, rytmus, pravé poklady krásy a nejlidštější, nejčistší rozkoše, ale zároveň jest i příčinou, aby milování se strany milujícího nebylo změkčilým a změkčujícím, chabým a ochabujícím, slabošským a oslabujícím požíváním a pitím u pramene rozkoší (duševních), nýbrž aby i tu bylo zápolením člověka s člověkem (ovšem zápolením bez ran a utrpení, jak jen láska je zná), aby v tom nejvyšším aktu svého lidství člověk právě zůstal stále na plné výši své síly a svého určení.

Jako když sedíme při ohni, blízko teplého krbu, a na venku zuří bouře zimního chladného dne. Co jest, co nám tu při-

pravuje sváteční, teplou chvíli odpočinku a zapomenutí a ochrany. O h e ě n a p o l e n a jím plápolající — — U ohně, při němž sedává nejraději člověk, u teplého krbu, při němž ohřívá se lidstvo, jsou role rozličné: oheň zápalný opatruje milující, polena jasně planoucí dodává milovaný...

Jako když umělci ve chvíli vyššího nadšení velké city plní duši, a on na zamilovaném nástroji v bouři akordů úchvatněji, plněji, dokonaleji projevuje, co sám by sotva komu dovedl povědět. Tak jest každá láska záchvěv dvojího vzrušeného srdce, mluva dvojí roznícené duše, plesání, vyšší hýrání dvojího propuklého života. Milující jest, který dovedl rozezvučeti duši milovanou k velkým symfoniím jedné společné lásky. Proto jest i u m ě n í, milovati. Umění a síla. Tím větší umění, tím větší síla, že tu neběží o nástroj mrtvý s určitým počtem kláves neb strun, ale o duši, onu propast tajemných sil a protiv a nálad a jemností a slabostí... Stalo se záhubným nejedné lásce, že nástroj byl poměrně příliš bohatý pro síly a vlohy milujícího, že příliš bohatá byla duše, kterou počal milovati, ale které nedovedl trvale ovládnouti...

Jako když někdo přiložil k oku svému skla, aby skrze ně patřil do kraje. Která jsou ta skla? Dalekohled či drobnohled? Zlatem prozářená či smrtelnou čern v sobě mající? Ať jsou dalekohledem neb drobnohledem, ať jsou zlatá a růžová nebo černá a tmavá, nezůstanou bez vlivu na oko jimi na svět patřící. To v jich zabarvení objeví se oku zkoumajícímu předmět jeho pozorování malým neb i velkým, pozlaceným a krásným, nebo černým a neveselým... Každá láska pravá obohacuje, každá ukazuje do nových krajů dobra, krásy, práva, života. Ale může se státi, že v nově objevených krajích všelidských ideálů někdo zůstal přikřčeným k zemi vrabcem, co zatím druhý na perutích orlích až k samým hvězdám takoruka se povznáší. To i působením osoby milované — —

¹⁾ Augustin, cituje Platona.

A ještě třetí moment jest v lásce, který bych nazval korunou a plností a vlastní praktickou podstatou tohoto velkého, svatého dramatu duševního. Ona záměna, jakousi čarodějnou silou přivoděná, tak že zajatec onen, kochaje se pohledem do ráje tužeb svých, má vědomí a dojem, jakoby to, co vidí, bylo jeho, jakoby opravdu a skutečně prožíval, o čem duše jeho tak horoucně blouzní.

Podobně děje se s milujícím. Odevzdávaje se lásce, patří milující nejen okem zaníceným do bohatých statků všelidských, ale jest mu i tak, jakoby osobou, věcí milovanou byl těch statků všelidských (pokud jsou ovšem předmětem jeho tužeb) skutečným majetníkem a vlastníkem. Odtud se každý opravdu milující cítí tak přebohatým, tak povzneseným nad sebe a nad své okolí, tak až blouznícím ve svém štěstí. A jest každá láska jakýsi způsob vyššího blouznění, cosi, co podobá se stavu člověka, který se napil „sladkého vína“. Víno, kterého se milující napil, že až hýří ve sladkém, nadšeném sebevědomí, jest bohatství všelidské, přiblížené prahnoucím rtům duše jeho osobou milovanou. Co jako oblaka nedostíže se dosud nad ním vznášelo, v lásce strhl ve svůj klín. O čem dosud ani sníti se neodvážil, nyní stalo se jeho určením, jeho blahým, novým osudem.

Každou láskou počíná opravdu „nový život“, i kdyby na venek nic se nezměnilo.

Každá láska jest největší obohacení, kterého člověk jako člověk jest schopen, a kdyby hadry se odíval a ve stodole přebýval.

Každá láska jest nejvyšší, nejopravdovější poesie, a kdyby ani slova nebyla dala do tisku. Jen pokud z lásky tryská, neb ve stav lásky se vžití dovede, zasluhuje poesie toho jména.

Každá láska jest síla, která všechny dosud snad v duši spící lepší instinkty dovede probuditi, všechny dosud roztroušené mra-

¹⁾ A. Procter. „Život jest Láska a sama Smrt chystá jí na konci věčné koruny.“

vní sklony spojití, všechny slepé vášně k dobrému vésti, kde tedy, pokud jen o člověka běží, nic není těžkého, ano nic nemožného. *Charitas omnia potest...*

Každá láska pravá jest vyjití člověka ze sebe, vystoupe jeho nad sebe, rozšíření mimo sebe, a sice prostředkem ze všeho nejvlastnějším — obětí.

Nikde se mi nezdá láska životu podobnější, bližší, ano s ní totožnější než právě v oběti. Jako život spojuje propasti nízkosti a výsosti, jako život, kde není vyumělkovanou šablono v každém zjevu svém pojí nekonečné protivy slabosti a síly, moci a pokory, tvrdosti a měkkosti, propasti (opakuji to slova nahoru i dolů, tak jest asi obraz jeho a nejbližší jeho příbuzná láska. Kdy člověk hýří u bohorovného přímo vědomí svého bytí a svého štěstí, v lásce, v tu samu chvíli odhodlává k oběti, dává všechno, dává — sama sebe.

A opět nikde nezdá se mi tkvítí pravý význam a dosah lásky jako právě zase v oběti. Život nedá se mysliti bez oběti, právo nedá se mysliti tělo živoucí bez krve. Z krve vzrůst, z krve obnova, z krve přemáhání chorobných stavů, z krve síla, z krve mládost těla lidského. A tak jest s obětí a s jejím poměrem k životu duší. Všecko s obětí, a nic bez ní. Co se nazývá pokorou, milosrdenstvím, spravedlností, poslušností, ctností vůbec, je v podstatě obět a zas obět. Drahá „šťáva“ je krev, a drahá věc jest obět. „Vycediti krev“ jest nejvyšší, co se můžeme žádati na člověku. Ale v životě duchovním, v trvání mravního lidstva, znamená každá obět tolik, jako cediti krev, ne síla těla, ale duše, znamená vzdání se sebe ve prospěch něčeho mimo nás, vedle nás. Proto tak těžko odhodlává se člověk k oběti, proto bojí se člověk a rozmyšlí, aby jí nevykrvácel. A též těžko stanoviti náhradu za krev duše své, za obět, těžko stejně říci, až pokud sáhají hranice jejího oprávnění, až pokud můžeme a máme se obětovati. V lásce pravé a dokonale

odpadávají všechny obtíže, nebezpečí a tvrdosti. V lásce obětuje člověk pro osobu, věc milovanou, rád a takorška bez bolesti; ochotně a takorška s nadšením; bez nároků na odplatu a takorška s vděčností; bez váhání a takorška nedočkavě; bez rezervy a takorška do posledního dechu; bez nebezpečenství vysílení, poněvadž v organickém spojení s životem a pod bdělou jeho péčí (neboť kde láska jest, i život jest). V lásce člověk dává sama sebe, cele, dokonale — poněvadž nežije již sebou, ale předmětem milovaným, poněvadž nežije již sám, ale žije v něm to, co miluje. A jest tomu tak opravdu. V nadšení svém, u vědomí svého bohatství a štěstí, zapomíná člověk na sebe, jako kdysi Petr na hoře Tábor. Myslí jen na toho, komu to všechno vděčí, na osobu, věc milovanou, objímaje v ní lidstvo. Vděčně klade sebe a co jest jeho k nohám toho, jež miluje, aby vše od něho přijal zase zpět, ale již vyšší, čistší, láskou posvěcené. Láska, která milujícimu jest „okénkem“ do čarokrásných pohledů všelidských, stává se mu zároveň i „mostem“, po němž vychází ze sebe a přechází do tábora všelidského, a vyučující člověka všeliké oběti, stává se královnou ctností. Co praví Tomáš Kempenský o lásce nejvyšší,²⁾ má svou poměrnou oprávněnost o lásce každé, jen-li toho jména v pravdě zasluhuje:

„Velká věc jest láska, dobro ze všech nejvyšší: onať jediné snadným činí každé břímě, onať i nesrovnalosti srovnává.

„Neboť snášejíc břímě, necítí břemene, a samu trpkost činí sladkou i příjemnou.

„Vznešená jest láska k Ježíši, pohání vykonatí velké věci a hoří touhou po pokroku i dokonalelosti.

„Láska chce býti nade vším a povrhne nízkým i posledním.

¹⁾ ad Galat.

²⁾ Následování Krista, III. 5.

„Láska chce býti svobodná, a daleko od všeho, co páchne světem, aby nebylo zmateno vnitřní oko duše její...“

„Nic sladšího nad lásku, nic silnějšího, nic vyššího, nic širšího, nic lahodnějšího, nic bohatšího ani lepšího na nebi i na zemi: poněvadž z Boha narodila se láska...“

„Milující letí, běží a raduje se: svoboden jest aniž něčím vázán.“

„Dává všechno za všechno a má ve všem všechno...“

„Neohlíží se na dary, ale k darujícímu obrácena jest duše jeho...“

„Láska často ani mezí nezná, ale překypuje do bezmezí.“

„Láska nezná, co jest obtíž, nedbá, co jest práce: dále sahá její vroucí snaha, než kam může její slabá síla: nic neodmítá jako nemožné, ježto všechno zmocí i směti se domnívá.“

„Ve všem tedy prospěšná jest a mnoho dokáže i ku šťastnému konci přivede, kde klesá a ničemu není schopen, kdo jest bez lásky.“

„Láska na stráži stojí a i ve spánku nespí.“

„V únavě nezná únavy, v nesnázích necítí nesnází, v ohrožení neví o strachu: ale jak mocný plamen a jako hořící pochodeň vrhá vzhůru jasné světlo své a není, kam by nevnikla jistě i bezpečně.“

.....
„Jest láska rychlá, upřímná, zbožná, příjemná a milá: srdnatá vytrvalá, věrná, moudrá, trpělivá, mužná a sebe sama nikdy nedbající...“

„Jest láska ostražitá, pokorná a přímá; nemá nic společného se vším, což jest lehkého, na mar-

nosti obráceného. Jest láska střídma, cudná, pevná, klidná i ve všech smyslech svých ostražitá.

„Jest láska poslušná a podřízená...”

Bez oběti není života, ani v jednotlivci ani v lidstvu. Bez lásky není oběti, té pravé, umírněné, radostné, křísící, živící. Oběť odloučena od lásky jest nespokojená, slepá, nešťastná, nucená, neorganická, nemající míry a neznající mezi, vraždící a ubíjející.

V oběti tedy hledati vlastní význam lásky, v oběti její nejvyšší, nejsvětější cíl. Co láskou, hořící jako květ, krásnou a úchvatnou jako májový den, vykvetlo, vede k oběti tiché a skryté jako dobrý skutek, bohaté a živné jako úroda podzimního času.

V oběti jest duše lásky, forma lásky, život lásky. A je-li láska duší a formou života, jest oběť životem života. Nemluvte o lásce, kde není oběti, kde je jen požívání, hýření bez míry a bez konce. Nemluvte o lásce živé, nanejvýš tu smíte mysliti o její mrtvole, hniјící a zapáchající smyslům duševním, určené na rozpadnutí nutné a nedaleké.

V oběti jest míra lásky. Čím více milujeme, tím schopnějšími jsme obětovati, ano tím více toužíme se obětovati. Milovati a nesměti obětovati jest proti přirozenosti lásky, působí milujícímu muka, uráží ho v jeho nejvyšším a nejsvětějším citu, vydává v pochybnost to co mu nejbližším a nejdražším, jeho lásku. Největší Láska, která kdy na světě se zjevila, umřela na kříži v největších mukách a obětech, které kdy poznal svět. A ta, která lásce té byla nejpodobnější i nejbližší, Panna požehnaná mezi ženami, největší na mukách oněch měla podíl, nejbliže stála Lásky ukřižované. Teprv když to se stalo na Kalvarii, napsal svědek toho a sám velký učedník Lásky, sv. Jan evangelista, věčně památná slova: Bůh jest láska. Od

té doby nezná křesťanská mravouka vyššího skutku na stupnici mravnosti zároveň i lásky, než právě lásku nejvyšší, trpící, „lásku ukřižovanou.“

Zbývá nám ještě jedna velká záhada při rozjímání o lásce. Byla řeč o čarodějném jakém si vlivu, jímž se stává ona v každé lásce podstatná záměna, že milující patře do říše statků všelidských, domnívá se býti statků těch opravdovým majitelem a vlastníkem. Která je ta čarovná moc, ta velká učitelka poesie, překypujícího bohatství, netušeného štěstí, ale i oběti bez ohledů a obtíží? Zdá se mi, že tuto právě spočívá vlastní tajemství lásky. Že ta záhada zůstane asi navždy oku a duchu lidskému skryta a s ní i vlastní konání a tajné snoubení lásky. Kdybych však přece směl se odvážit, ukázat na nějakou, třebaš opět jen tajuplnou a záhadnou stopu, po které bychom se tomu všelidskému tajemství nějak mohli alespoň přiblížit, zdá se mi, že jí jest — k r á s a.

Všecko, co vyšlo z rukou božích, obdrželo i ono tajemné něco, onu výbavu a výpravu, která se nedá přesně vyměřiti, a kterou přece všickni znají, hledají, milují: všecko, co vyšlo z rukou Tvůrcových, je krásné. Ale všecko, co vyšlo z rukou Tvůrcových, jest zároveň i dobré, zákonité a úměrné, lidstvu sloužící a prospěšné... Co jest tedy krása? Jest totožná s dobrým? Celé školy tak učily a učí. Jest jedno a totéž jako zákonitost a úměr? Všeobecně se za to považuje. Jest prospěchem krása? Přemnozí podle toho jednají a myslí. Jisto jest, že každému z těch nejvyšších pojmů pravá krása jest blízko příbuzná, není-li jakousi tajemnou výslednicí jich všech. Vezměte jeden z těch pojmů, vynechte zákon, zapomeňte na dobro, nedbejte prospěchu, vypusťte úměr, a není krásy dokonalé, snad jen její odlesk, pádlek, cennější neb všednější napodobení.

Čím jsou v životě hmotném peníze, tím připadá mi ve vyšším životě duchů krása. V životě hmotném všechno se dá uvést na peníze, země a voda, pohodlí a spánek, trápení a vůně, ano i forma věcí, čas. Všecko též proto za peníze lze koupiti, všechno penězi si podmaniti, co chová v sobě život materiálního, hmotného... Tak jest v životě vyšším s krásou. „Krásnou“ je dítka milujícímu vráscitá, stářím a starostmi přímo zohyzená tvář dobré matky... „Krásnou“ připadá po letech ve vzpomínce synovi, přebývajícemu nyní v bohatém okolí, světnička chudá a temná, úzká a nízká, v níž prožil bezstarostná léta smavého lehkého dětství... „Krásným“ jest studentovi zmořenému školskými žaláři den, prožitý na svobodě a čistém vzduchu... „Krásným“ jest život řeholnice mezi nesčetnými nemocnými a umírajícími, za něž se obětovala... „Krásná“ jest i sama smrt v řevu válečném, za sténání umírajících, proklínání vraždících se, zoufání poražených nepřátel...

Není nic, čeho opravdu si vážíme, co skutečně vysoko ceníme jakožto dobré, zákonité, prospěšné, vznešené... abychom tomu nepřidali epitheton krásy. A zase není nic opravdu krásného, aby v nás nedovedlo vzbuditi představu své cennosti jakožto dobré, užitečné, přiměřené...

Již jsem se dotekl povrchně a chci ještě důrazněji se obíratí blízkou příbuzností, ano vzájemnou odvislostí krásy a lásky. Tuto jen tak mimochodem poukazuji na odvislost pravé krásy od vážnosti, od vědomí, že to, co na nás činí dojem krásného jest i dobrým, čestným, zákonným. A kdyby láska byla jako poklady krále Kroesa, vyčerpá se, až stálými nevěrami, přestupky, všelijakými nečestnostmi, sklamaním vyčerpá se v milujícím vážnost a její nerozlučná družka krása. Mezi milujícími jest každý „mravní dluh“, každé zpronevěření proti svatým ideálům povinnosti a dobra, hřebíkem do rakve krásy (kterou spatřuje na milovaném předmětu milující) a tím i do rakve lásky. Věta, která tak

ohromný dosah má v praktickém životě, a po které skoro na-
pořád se šlape nohama.

Jest pravá krása blízkou příbuznou všeho, což jest dobrým,
úměrným, zákonitým, silným, prospěšným. Snad jest krása
formou toho všeho. Proto jest jist člověk, že n a l e z n a f o r m u,
t ř í m á i o b s a h, odkryv krásu, i dobroty, čestnosti, ušlech-
tilosti se domohl. A jest tomu tak, kde běží o dílo
b o ž í. Ale nemusí tak býti, kde o skutky lidské se jedná. Mů-
že i falšovati člověk formu, kde přece obsah schází...

Tim by se asi vysvětlilo, že člověk (onen zajatec své nedo-
konalosti), o d k r ý v a j e v l á s c e k r á s u statků všelidských,
h n e d i m í t i s e d o m n í v á, bohatým se cítí na všechno do-
bré, spravedlivé, prospěšné.

Tim by se (jen mimochodem tak podotýkám) vyjasnilo, že
patříce do opravdu krásné ženské tváře, nemůžeme uvěřiti, že by
se za ní skrývala ošklivá, falešná, zločinná duše; aby „ty
krásné oči klamaly“. Jen že co tu krásou nám připadá, není
krása, nýbrž jen pud pohlavní, krásu nám předstírající.

Jest krása, která jako všem zřejmá a všem přístupná řeka
teče světem: každý se z ní může napít, každý jí užít.
(Krása pohlavní sem především náleží.) A jest krása, která
prýští hluboko a skrytě a těžko přístupně, jako zlatý pramen
bublající studánky, tím čerstvější a vzácnější, čím právě skry-
tější a nepřístupnější... (Sem patří všechna vyšší, duchovní
krása.)

Ale kdo krásu odkryl, kdo se z čistých jejích toků
napil, nemůže láskou nezahořeti.

Kdo se napil jedné, tak že životně uhašena jeho žízeň po
kráse, už sotva půjde hledati druhé. Kdo jednou pil z či-
stých, ozdravujících a občerstvujících pramenů

¹⁾ „Virtue is beauty“. Shakespeare.

krásky vyšší, jak by mohl ještě nalézt opravdové uspokojení, pije z řeky snad kalné a teplé a měl-ké a znečištěné... Na kněze tuto myslím, a na jeho ži-votní, nadšené odevzdání se kráse svého povolání, lásce k němu.

Krása tedy jest oním čarodějem, který rozdmychuje lásku. Proto jest tolik druhů a způsobů lásky, kolik pramenů a zjevů krásy. Proto na př. ženy, které cítí více než muži potře-bu lásky, především krásnými býti chtějí.

Avšak krása, má-li se státi pramenem lásky hluboké a moc-né, životní a neochabující, předpokládá práci stejnou, hlubokou a neúnavnou, životní a nikdy neocha-bující. Kolik by se našlo duší tak silných a prohlédavých, tak ideálních a nezištných, že by se odvážili takového pro-středku, takové práce, aby dospěli cíle sice vznešeného, ale přece jen pro plný žaludek nezávazného, jako jest láska? My kněží z toho učinili vlastně úlohu životní (o ceně našeho života rozhodující), a kolik z nás jest takových, kteří nikdy nepropracovali se k ocenění plnému svého stavu, k nadše-nému poznání a uznání toho stavu velké krásy, a kteří tudíž navždy zůstali cizinci ve svatyni stavovské kněžské vyšší lásky? Umřela by velká část lidstva, zakrnělo by lidstvo samo, kdyby jen tolik bylo krásy v něm (a tudíž tolik lásky), kolik si za-slouženo předběžnou svědomitou prací.

Proto dal Bůh ne všem sice, ale přemnohým, kteří si toho přejí, krásu i lásku na úvěr. Proto přidal velké části lidstva hmoždícího se za krásou a láskou mohutný motor — pud pohlavní.

A tak dělí se láska na dvojí hlavní rameno, na lásku vyšší ve smyslu toho slova přísném, kterou člověk vlastní prací takorůzka si musí dobýt ze šachet krás všelidských. A na lásku sice pravou a opravdovou, ale přece u porovnání s onou jme-novanou jen nižší, na lásku pohlavní.

¹⁾ „Beauty is the mark God sets on virtue.“ Emerson.

Tedy láska pohlavní jest láska spojená v jedno s pohlavním pudem.

Vedle pudu sebezachování, který se vyjadřuje hladem, jest pud pohlavní nejprvnější velmocí na světě. Někteří moderní badatelé uznávají vůbec jen dva pudy, které toho jména plně zasluhují, pud sebezachování a pud pohlavní.

Láska, spojivši se s pudem pohlavním, stala se tím první velmocí na světě, tak potřebnou millionům, tak doléhavě splnění se domáhající, tak těžce ve svých požadavcích na člověka dopadající, jako ona hrozná nutnost, hlad a jeho ukojení. Však též svět před dvěma mocnostmi nice leží na tváři: před penězi a před láskou, z nichž první slouží vlastně sebezachování, druhá zachování lidstva, pudu pohlavnímu.

Pud pohlavní stal se mocným průkopníkem, neodbytným šířitelem, všelidským množitelem lásky. Jistotně tím získala láska. Ale nemálo i utrpěla na své vznešenosti, čistotě a neporušenosti. Jakožto věc všem skoro neodbytná stala se nejednou předmětem spekulace, zneužití, napodobení, falše, „zbožím“ prodávaným na trzích světa, na roveň stavěna s mamonem a přecasto skoro jen jako mamon znaná a nabízená. A přece i ve svém rozšíření není a nesměla nikdy se státi pouhým zbožím, nízkým mamonem, něčím čistě vnějším, materialistickým.

Nejnižší, v šem nejpřístupnější, nejlačnější jest pud pohlavní a jeho rozkoše. Nikde jinde nenabízí se radost tak „zadarmo“, bezpodmínečně, přímo vtíravě jako při pudu pohlavním. Jinde třeba buď před požitkem nebo alespoň při něm zapraviti účet svůj případný. Pud pohlavní účtuje ovšem též, a no účtuje nemilosrdněji a výše než každá jiná rozkoš, ale účtuje teprve po užití radosti. Někdy až dlouho, až i léta po užití radosti, tak že nemyslivý dav se domnívá, jakoby zadarmo nabízel dary své.

Touto nízkostí, touto lácí, při ohromném stupni rozkošného varu, stal se pud pohlavní a s ním i jeho spojenc, láska, prvním, nejobyčejnějším, nejžádanějším pokrmem srdcí, ovládl srdce a s ním lidstvo. Ovládl pud pohlavní, ovládla láska pohlavní zvlášť mládež, nad kterou nic není rozkoše chtivějšího, nic nezkušenějšího, nic nemyslivějšího v otázkách životních. Jako stádo žíznivých husí, spatříc jezero s hlučným hýkáním a v nedočkavém letu vrhá se do chladivých jeho vod, tak potápí se mládež rozkoše chtivá a bujná do sladkých vod „lásky“, nedbajíc ba ani netušíc jich zákazonosných vírů, jich rmutných hlubin, všeuchvacujících proudů — —

Láska jest nejvyšší květ duše, pud pohlavní nejnižší hnutí těla. Láska jest jasná jako slunce, silná jak zákon, rozumná jako pravda, ctnostná jako dobro, světlá jako štěstí. Pud pohlavní jest slepá síla, nedostupná jako tůň, nevypočitatelná jako blesk, nevystižitelná jako náhoda. Spojení obou jest láska pohlavní.

Proto má každá láska pohlavní do sebe cosi i tajemného, zdravým rozumem často těžce pochopitelného, abych neřekl někdy i katastrofálního.

Proto tak rádi volí sobě básníci, spisovatelé dramatičtí a pod. právě lásku pohlavní za předmět svého vypravování. Podává jim množství „zajímavých“ námětů, poskytujef jim bohatou volnost kombinování nejrůznějších, až někdy s nemožností sousedících. Což by bylo pochopitelné. Ale želeťi dlužno, že o „lásce“ piší nezřídka lidé, kteří si jakživi neuvědomili ani, co láska jest, kteří jakživi jinak ji nepoznali než v bahně nízkostí a zvířecího zvrhnutí, a kteří tudíž matou nezkušené, zvláště mládež, když láskou nazývají, co toho jména nikdy nezasloužilo, co s ním v naprostém se nachází sporu.

Bůžek lásky“ se líčí s lepým. V rukou třímá napjatý luk „a ostré, až k smrti nebezpečné šípy. Avšak oči má — za-

¹⁾ „Amabit sapiens, cupient ceteri.“ Afranius.

vázané. Nevidí, kam střílí, ale čí srdce bylo šípem prokláto, stává se kořistí lásky, umírá láskou.

Známo též, a v nescetných se omílá románech, co nazývá francouz „coup de foudre“ (uhození blesku), že totiž někdo náhle, nepředvídaně, ano proti své vůli pouhým pohledem, nenadálým dotknutím se a pod. stal se obětí, třebaš i životně nešťastnou obětí lásky.

Co souditi o tom všem?

Přiházejí-li se takové případy lásky naprosto slepé, nepředvídané a katastrofální, pak se tu může nanejvýš mluvit o lásce *pathologické*, vlastně o srdci *pathologicky* pro lásku takovou připraveném. Přes všechny své tajemné stránky, které láska pohlavní má, a ku kterým znovu se přiznávám, není láska pravá nikdy jen náhoda, jen slabost, jen *passivnost*. Ale jest a musí býti i síla a rozum, i svědomitost a sebeurčení. A vlastně nikdy nemá člověk státi více na výši své síly a svého plného sebevědomí, své povinnosti a ryzosti, než když miluje, když láskou pohlavní k novým i nejrozhodnějším snad výbojům životním se chystá. Leč by byla řeč o člověku již ne normálním, ale o *chorobném slabochu*. Leč by neběželo o lásku, ale o zvířecí *náruživost*. Leč by se nejednalo o štěstí a čestnost, ale o hanbu a neštěstí podobné hanbě alkoholika kořalce propadlého, neb *necti hráče*, v kartách ubíjejícího sebe i štěstí ženy své a svých dětí.

Ale jednak snadno jest sklouznouti a i nohu si zlomiti na ledě jako sklo hladkém...

Snadno může státi se neštěstí, když hora je zamrzlá a náledím pokrytá, a někdo se na ni drápe neopatrně i snad na místech zvláště nebezpečných.

Spojením s pudem pohlavním stala se láska pohlavní takovým hladkým ledem, horou, nebezpečným náledím pokrytou.

¹⁾ Iuvenal.

Kdo ji miní slézti, hledaje na ní poklad štěstí životního, aby tu byl dvojnásobně opatrným a silným. V lásce pohlavní ukazuje se síla duše a — odměňuje.

Láska pohlavní jest organické, dokonalé a plné splynutí pudu pohlavního s láskou. Jest jaksi obrazem spojení a splynutí těla a duše. Ký div, že v době tak materialistické, jako jest doba naše, v době, která brzo už ani nevěří ve jsoucnost duše, v lásce pohlavní pořád více nám mizí vyšší její prvek, její duše, právě všechno to, co podstatně náleží k lásce, a že nám v ní zůstává víc a více jen pud, jen její nízké, ne-li zvířecí zjevy, její tělo pouhé a nahé. Čtete spisy nesčetných filosofů, „psychologů“, básníků, romanopisců atd. O širokých, nemyslivých massách lidu, všelijak nad to otravovaného od sociálních demokratů a j. ani nemluvím.

Ale to není láska, ani ne láska pohlavní. Není láska, co se píše o „červených líčkách“, o „modrých očích“, o „plavých vlasech“, o „božské postavě“, abych jiných a horších popisů tělesné krásy a na ní se zakládající „lásky“ pominul. Jako není tělo samo člověk, tak není tato láska, ani láska pohlavní. A jako při člověku tělo není nejprvnější, nejrozhodnější, nejzákladnější pro jeho cíle a úlohy a skutky a štěstí, tak není taková krása, taková láska oním něčím, co by dovedlo založiti trvale lidské štěstí, co by mohlo způsobiti trvalý pokrok. I v lásce pohlavní rozhoduje konečně duše.

Už jste někdy pozorovali ořech? Skoro celý vnitřek sestává z dužnaté látky, lidově zvaný „masem.“ Jen na jednom místě naleznete sotva okem rozeznatelný kel, zárodkový klíček. Snad by někdo myslel, že ta malouninká nepatrná věc, onen zárodek nového života, neznamená nic, a že všechno ve všem jest sladké, olejnatě tučné „maso“. Ale myslil by se. Pro rozvoj, pro další

život ořechu neznačí ono „maso“ než něco přechodního, sloužícího cílům vyšším, avšak hlavní věci zůstává kel malý a rozhodující. Ono „maso“ ořechu bude klem vyssáto a kel bude mít z něho potřebnou první potravu pro rozvoj života v něm drímajícího. Až život ten se probudí, již sám sebou i bez oné „masité“ mrvy obstojí.

Tak jest s láskou pohlavní.

Přemnozí myslí, že oní rozhodují cele a navždy krásné oči, hladká líc . . . Že duše nemá v ní nic mluvit . . . Pravda jest, že i v ní rozhoduje duše. Že krása tělesná a podobné smyslné vlastnosti jsou jen rozhodující v prvním, přechodném stadiu, dokud duše se nepoznaly, nesblížily, vzájemnou krásou (duševní) se navždy v pravé lásce nepřitáhly. Teprve až toto se stane, lze mluvit o lásce, o jejím požehnání a štěstí, o jejím trvání a vlivu, i když již dávno uvadly půvaby mladého těla při osobě milované.

A což není-li mezi milujícími možností, aby se duševně sblížili, zamilovali, poněvadž tu — vůbec duši nebylo a není? Poněvadž milující mají duše zhýralé, malé, všeho dobrého, vyššího prázdné? Pak tu vůbec nemluvte a nemyslete o „lásce“ kterékoliv, jako neočekáváte, aby vzrostl ořech, který má sice mnoho látek dužnatých, ale nemá — kelu.

Kde duše v lásce pohlavní se našly a zamilovaly, najdou se dříve neb později i těla, o tom není pochybnosti. Kde však jen těla se poznala, ale duše jsou si cizí, neb duše tu vůbec není, i těla se brzo zase rozejdou.

Jako bujné, smavé, kvetoucí mládí uprostřed moudrých sice ale i zamlklých a vážných starců vyjímá se láska pohlavní mezi ostatními způsoby lásky vyšší. Sotva jeden ze sta se nalezne, zvláště v letech mladých, který by povrhla smíchem a bujností, sáhl po přísné moudrosti . . .

¹⁾ „La figura genera l'amore, lo spirito il condisce“. P a r i n i, Pensieri.

Jako bohatý, vybranými krměmi pokrytý stůl naproti těžké, dlouhé, lopotné, s postem spojené práci jest pohlavní láska proti lásce vyšší. Třeba k ní, k lásce pohlavní jen svoliti, aby již zasypala šťastného stoupence svého dary různými a pestrými, bohatými a opojnými, libými a sladkými. Účet, opětuji myšlenku již vyslovenou, podá ovšem později, a bude ten účet platiti třebas i těžkými oběťmi. Ale prozatím o tom není ani řeči, ba ani pomýšlení, prozatím dává „zdarma“. Kdož by tu nesáhl po jejích skvostných darech, zvláště když bez nich v srdci tak chladno a pusto a chudo a hladovo, a když ku bohatství lásky vyšší cesta tak dlouhá a pracná a mnohým i tak neznámá a skrytá? . . .

Jest láska pohlavní jako dívka spanilá v prvním luzném rozkvětu mládí: její zjev nejkrásnější poesie, její blízkost nejmocnější magnet, její majetek největší bohatství. Tak jeví se muži ta láska, jejímž předmětem jest právě dívka, žena, mezi ostatními druhy lásky vyšší. Jest mu ze všech nejbližší, nejbezprostřednější, nejdražší a nejopojnější . . .

Každá jiná láska předpokládá více méně zvláštní duševní (a i tělesné snad) sklony, schopnosti, vychování a pěstění. Vyžaduje někdy i dlouholetý cvik a doživotní odříkání. (O velkých, životních ideálech lásky k církvi, k Bohu, vědě a pod. tu mluvím.) Láska pohlavní každému bez výjimky takořka sama se nabízí, ano nezřídka jako zákeřný loupežník nic netušícího přepadá. Proto o ní soudili mnozí, že jest láska pohlavní „láskou“ vůbec, láskou jedinou mezi lidmi, základem každé jiné lásky na světě. Jistotně jest láskou ze všech nejznámější, nejrozšířenější, všem do očí bijící, takořka láskou všelidskou. I to jest jisto, že mnozí kteří nepoznali nikdy v životě alespoň lásky pohlavní, zůstali vůbec bez každé lásky hlubší, ana cesta k k lásce vyšší snad navždy jim zůstala nepřístupna a zatarašena. A i to budiž doznáno, že ony svaté svazky lásky dětské a rodičské s láskou pohlavní úzce souvisejí, jako zase na

¹⁾ Vergil., Eclogae.

jiné straně ta láska nejedněm byla učitelkou a vůdkyní do říše jiných ideálů všelidských.

Ale tvrditi, že na světě jest jen láska pohlavní, bylo by právě asi jako říci, že srdce lidské nezná jiné touhy leč pohlavní, že člověk nemá jiných cílů, nezná jiné krásy — než cíle pohlavní, krásy a statky pohlavní...

Muž rozvázný přímo a cele uzná nesmírnou moc té lásky na srdce lidské, i na srdce vlastní. Uzná to a přizná — aby tím silnějším, tím bdělejším, tím zdravším na duši a čistším, tím více člověkem celým a zceleným byl nalezen ve vážné oné a pro život rozhodné chvíli, kdy se mu bude měřiti s onou velmocí všelidskou. Aby bujný smích lásky mu nevyzněl v chrapot smrtelný, aby u bohaté tabule jejích rozkoší neotrávil si navždy radost životní, aby onen luzný dívčí zjev nestal se mu přišerou, železným závažím, „osudem“ kletým pro celou jeho budoucnost — —

Opakuji tedy ještě: láska pohlavní jest organické splnutí lásky a pudu pohlavního.

Je-li láska o sobě věcí nejvyšší a tudíž nejneprístupnější v říši duchů, jest pud pohlavní nejnižší, nejobecnější, nejrozšířenější ve světě smyslů.

Sama o sobě by byla láska zůstala asi dosti řídkým privilegiem duchů vyvolených. Sám o sobě by byl pud pohlavní zůstal na věky nízkým osidlem na srázné cestě do říše zvířecosti. Spojená však s pudem láska ovládla širošíre massy, lidstvo. Spojen s láskou stal se pud pohlavní nespočetným duším vůdcem do světlých končin lidskosti, obětí, vyššího pokroku.

Získala tedy tím spojenstvím láska, získal pohlavní pud, získalo lidstvo. Lidstvo jako celek. Jednotlivci může to spojenství tím státi se nebezpečno, že v něm tak snadno se mu nabízí za lásku, co přece jen je náruživost, za vyšší život,

¹⁾ Horac. Epist.

co je vlastně nízké zvířectví, za světlo životní, co nepochybně jest bludičkou, vedoucí do špinavých, bezedných tůní a močálů.

Jen ještě jednu otázku jest mi tu krátce zodpovídati. Tážete se, kterým směrem, do které strany pokladů všelidských ukazuje „okénko“ lásky pohlavní? Popředně a bezpodmínečně směrem fyzického i mravního zachování lidstva. Směrem k rodině. Směrem, jak v rodině člověk se rodí podle těla, a rodí se znovu podle duše, výchovou — —

III.

S pudem pohlavním těsně souvisí, na něm zakládá se pohlavní láska.

Cílem pohlavní lásky zase jest splynutí dvou bytostí různého pohlaví, muže a ženy. Splynutí dokonalé, dle duše, ale i dle těla. Láska t. zv. platonická v milování pohlavním se právem pokládá za *contradictio in adiectis*.

Zákon však onoho dokonalého, tělesného i duševního splynutí muže a ženy dal Bůh, když hned v ráji přikázal Adamovi a Evě, a v nich lidstvu z nich poslému, *crescite et multiplicamini*. Když ustanovil manželství, svazek rodinný.

Tak vede nás rozjímání o pohlavním pudu a o lásce pohlavní samo sebou k rodině, jakožto cíli, vrcholu, zákonitému splnění obou. Míním, svým obvyklým způsobem, poněkud šíře a zároveň i volněji o předležitém thematu tom se rozhovoříti.

Co žije, i zákonu podléhá, jak nálevník oku neozbrojenému skrytý, tak královna tvorstva, skvělé, majestátní slunce. Jak suverenním jest život, tak suverenním jest zákon. Oba vyšly původně přímo z rukou Tvůrce, ne aby se požíraly, ale aby se vzpíraly, ne aby se navzájem ničily, ale aby sebou trvaly, sebe doplňovaly, ve svém bytí vzájemně se podmiňovaly. Čím vyšší

život, tím mohutnějším obeat jest zákonem, čím dokonaleji splynul zákon a život, tím bohatší a plnější lze čekati rozvoj. —

Láska jest projev života nejvyšší, nejrozhodnější, nejlidštější, jest život sám — — A láska by neměla znáti zákona? To snad jen láska, která v sobě necítí ani povolání ani síly, státi se básní životní dvou rytmicky tlukoucích srdcí, nýbrž které dosti jest na opilém výsknutí vášní spité chvíle. — Láska že nesmí nad sebou trpěti kázně trvale ji spínající? To jen láska, která nestaví ale boří, která pálí ale nehřeje, která bere ale nedává, která miluje ale jen sebe, která právě tolik zasluhuje, aby nazvána byla láskou, jako zasluhuje smrt, aby byla jmína životem.

Veliká, silná, plodná i suverenní láska není bez velikého, silného, suverenního zákona, který (jako onen anděl při vchodu do ztraceného ráje) plamenným mečem brání ji všeho, co zove se špinou, náruživostí, sobectvím, vrtkavostí, lidskou slabostí vůbec...

Který ten zákon jest? Právě vysloveno nahoře jeho jméno: jestiž jím manželství Bohem doživotně mezi dvěma milujícími se příslušníky obou různých pohlaví zavedené. A jako jest nesmyslné tvrditi, že zákony přírody ničí přírodu, tak jest nesmyslné učiti a psáti, že manželství jest smrtí lásky, že jedno nedá se sloučiti s druhým. Jestliže pak dnes právě mezi výkvětem naší kultury pořád hustěji takové hlasy se ozývají, pak by to mohlo býti znamením, že moderní kultura učinila a činí lidstvo neschopným velké, plodné lásky, a tím že je otrávil a otravuje i pro šťastné, životní manželství. Že moderní kultura ničící a kládící buňku lidské společnosti, odsoudila moderního člověka (jako kdysi kultura řecká a římská) na vyhubení.

Buňka všelidská jest rodina. Její životní obsah jest láska. Toho obsahu životního pevné stěny obstarává manželství jedno a nerozlučné.

Buňkou všelidskou nazval jsem rodinu. Ne ani tak proto, že v rodině dítě, člověk se r o d í. Vždyť i zvířata rodí svá mláďata, a neznají rodiny. Ale proto, že v rodině člověk se v y c h o v á v á.

Co dala rodina dítěti na cestu životem, na tom staví všickni, kdo později, v dobrém nebo ve zlém na ně působí, církev, stát, okolí jeho, společnost lidská vůbec.

Co v rodině duševně zakrnělo, sotva kdy se ještě k silnému rozkvětu vzkřísí. Co v rodině nerozzvučelo se, již asi nikdy nespojí se k jedné velké písni všelidské.

Kdo v rodině neporozuměl alespoň prvním slabikám oné vyšší, nejzákladnější mluvy lásky, sebezapírání, oběti, štěstí, práva, pravdy ... sotva se tomu kdy později naučí.

V tom shodují se všickni, i ti, kdo základní sloupy rodiny popírají. Všickni doznávají, že mravní síla a mravní chabost, duševní zdraví a duševní mrzáctví (bolestnější než mrzáctví tělesné), dobro i zlo, ctnost i neřest nemají spojení rozhodnějšího nad rodiny dobré, silné, duševně zdravé, nebo i schátralé, zne-mravnělé, spustlé. S tím shodují se dějiny lidstva za všech dob: mohutný kdysi Řím zahynul, když zahynula v něm rodina, a vrcholně bohatá i vzdělaná Francie rozpadává se před našima očima, poněvadž čistý rodinný život se v ní rozpadává.

Všickni se v tom shodují, že rodinu nic nemůže nahradit společností lidské, ani volná láska, ani skvělá literatura, ani kultura na výsost vykvetlá, ani všeovládající peníze, ani přemocný stát, ani vlast, ani národ, ani cožkoli jiného, co nám moderním lidem má dnes zastupovati místo ztraceného Boha a jeho víry.

Když tedy rodina sama jest s to dáti dítěti (třebas jen v počátcích a základně) všecko, čeho bude kdysi potřebovat budoucí č l o v ě k, a nikdo jiný tou měrou dítěti toho dáti ne-

může, pak patrně možno v rodině toto všecko nalézt, co člověka činí člověkem, a sice nalézt to zvláště v rodině plně, čistě, přímo i organicky účinně, jak nikde jinde podobně se s tím nepotkáváme. Vždyť přece nemo dat, quod non habet, a ani rodina nebude moci dítěti dáti lásky, obětavosti, nebude v něm moci vzbuditi smyslu pro právo, pravdu a dobro... nežije-li toto všecko nějak v ní.

A žije-li, čím přičiněním, či zásluhou to v rodině žije? Ne-li přičiněním otce a matky, ale i přičiněním onoho třetího činitele v rodině, o kterém na venek málo se ví, a který v rodině přece tak ohromný vyvírá vliv, dítě? Ti tři tedy, dítě, matka i otec jsou spoludržitelé, spolumajetníci onoho na oko nepatrného, v pravdě pak nejrozhodnějšího v životě jednotlivců i národů ústavu, rodiny, a co požehnaného, silícího, vznešeného, všelidského, ne-li božského v sobě rodina kryje.

Blahoslavená škola, kde těm věcem se učí, kde ty se konají, kde takové statky ve společný přecházejí majetek! Láska, ctnost, lidskost, dobro... Která vysoká škola, které jiné zařízení ve státě, ve společnosti, dá se k ní přirovnati? Jak dá se nahraditi? I nejlepší a nejproslulejší ústavy výchovácí, vzdělávací a pod., jsou v přirovnání s ní jen pouhými surrogáty, ceny jen relativní, někdy vůbec pochybné.

A chodí do té školy nejen dítě slabounké, ale ani netušice, ani toho sobě vědomi nejsouce, chodí do ní matka milovaná a ctěná, chodí do ní otec, muž na vrcholu sebevědomí, na výši své životní úlohy. Chodí do ní do ž i v o t n ě...

B o h a t á jest ta škola. Tak bohata, jako láska, královna ctností, matka života. Bohatá, rozmanitá i s n a d n á, když i nejčernější mrak tu doslovně ozářen jest zlatým paprskem lásky, když i železo tvrdých povinností tu mění svou povahu měkkým milováním.

Co nahradí lidstvu, nikoli — co nahradí člověku, co nahradí tobě, když vychodiv snad jako dítě tu školu, nyní jsi jí daleko, daleko — — ?

Nad příbytkem každé rodiny, jež toho jména zasluhuje, měl by býti nápis: *Zde rostou lidé*. Ovšem daleko by byl od pravdy, kdo by se domníval (jak už podotknuto nahoře), jakoby v rodině jen děti rostly, se rozvínovaly, vychovávaly. Každý roste v rodině a rodinou, otec, matka, ano (kde se původní zdravé poměry udržely) roste tam i čeleď opravdu s rodinou sblížená.

Jinde, ve světě, ve veřejnosti, rostou poklady, cti, vědomosti, v tiché svatyni rodinné roste „člověk“, ve vyšším toho slova smyslu. Ostatní zařízení společenská, studia, úřady, cesty, veřejnost, pěstí tu neb onu stránku člověka; rodina však pěstí člověka celého.

Cokoli odjinud působí na člověka, pošinuující, rozvínující ho, působí na něho p o v r c h n ě, jen až po jistou hloubku. Rodina uchvacuje, zmocňuje se ho až do nejtajnějších záhybů srdce, prostupuje jím až na dno duše, rozezvučuje v něm každou skrytou nitku jeho bytosti.

Nad příbytkem každé opravdové rodiny stejným právem mohlo státi: *Zde obětuji se lidé*.

Jestliž obět, ona stálá vnitřní reforma sebe, podmínkou, duší každého opravdového, organického, vnitřního pokroku lidského. Kolik obětuješ, tolik postoupíš jako člověk. Jinde se obětuji peníze, statky, noci, práce — v rodině se obětuji lidé. Jinde obětuje člověk co má, v rodině co je s t. Jinde snad i vnitřní obět děje se z vnějšího profánního popudu, zde i vnější, profánní obětní čin koná se z hlediska vnitřního, vyššího lidského. Jinde i veliké snad konaje věci, stojím hluboko, obklíčen malicher-

nými ohledy a cíli, nevida jen sebe, v rodině, i malé plně povinnosti stojím na výši všelidské, patřím do čistých krajů lidstva, ssaji jeho zdravý vzduch, šírím svůj obzor, mám účast na jeho síle.

Nemohu, nesmím postrádati oběti, ani já, ani nejposlednější částka, stránka, síla mé bytosti, která ve mně k životu, k pokroku, k rozvinutí se hlásí. Co neobětuje se, zakrňuje. Jen v rodině i tato (ovšem trpká, ale spasitelná) podmínka mého lepšího „já“ dochází uspokojení všestranného, nejen vnějšího, cizího, ale vnitřního, mně přiměřeného.

Obět, která jinak by zůstala vnějším „osudem“, snad katastrofou ničivou, stává se v rodině prozřetelností, požehnáním, za něž by se vlastně se zlými Bohu mělo děkovati. Tázete se proč? Hned vám to vysvětlím.

L á s k o u. Jen ta rodina zasluhuje toho jména, nad jejímž příbytkem státi smí: *Zde se milují lidé.*

Obět sama by v rodině nestačila. Obět bez lásky jest smrt. Vede, jak poznamenáno jinde, časem k omrzení, vysílení, zahynutí. Obět bez lásky jest zimní krajina bez teplého slunce. Obět bez lásky jest nůž v rukou člověka, který nevidí, necítí, který řeže, aby řezal. Hrozná jest obět bez lásky, neštěstí jest a jed.

Ale i láska bez oběti zabíjí a ničí. Jest slunce, které praží nad krajem, beze změny deště, bez občerstvení a chladu, až jej spráží. Jest smích na rtech blbce, jenž nemá duše. Jest hnus labužníka, otráveného množstvím sladkých pokrmů. Jest rozkoš defraudanta, který hýří, kde toho nezasloužil, těší se, kde kradl.

Láska a obět patří k sobě jako duše a tělo, jako slunce a vláha, jako den a noc, jako odměna a práce. A kde blíže jich naléztí při sobě než v rodině? Kde více sestersky jdou ruka v ruce každým činem a takorůžka každým dechem? Kde vroucněji tryskají jedním pramenem, rozlévají se jedním požehnaným tokem

až do poslední buňky rodinného života, do poslední cely těch, jižto náleží k rodině?

Svatá bolesti, svatá láska, nikde nepracujete o nás a o našem v pravdě lidském cíli jednotněji, organičtěji, než v rodině dobré a spořádané. Požehnaná rodina, která vás zná a má, ale o b ě!

Jak poměrně chudým, barbarským, plýtkým, jednotvárným, neplodným jest život „starého mládence“. Vyhnul se oběti, ale nepoznal ani lásky. Uhájil svobodu, ale podědil nevázanost. Mněl zůstatí sám, a doznal se opuštěným. Báł se vstoupiti pod střechu rodinnou, a hle, zůstal cizím ve svatyni lidstva.

„Bez přístřeší“ jest vlastně podstata životní takových existencí. Možná že cestují v pohodlných ekypážích, možná že v nádherných hotelích se dovedou ochrániti od plískanice a sněhových závějů — ale „doma“ nemají nikde. Cosi cikánského maně se k nim přidává, cosi vnitřní pustoty, neurvalosti, vnitřního neuspokojení, touhy do dálky. Jako cikán zapáchá ohněm a kouřem, tak s sebou nosí svou zvláštní, příslovnou atmosféru tvrdou a sobeckou, ne-li rozpustilou a nemravnou.

Mýlím se? Mně se vždycky zdá, že i po té stránce „všichni máme do sebe cosi z dítěte“, že nemůžeme obstáti bez rodiny. Professor na kathedře, učenec posvětivší hledání pravdy svůj život, kněz na posvátné výši, řeholník v zátíši kláštera, ti všichni nejsou sobě jisti sami sebou, mohou zakrtněti, prostřed bohatých vyšších pokladů svého stavu hladem duševním zahynouti, nenalezli-li svou „rodinu“, kterou milují a která je miluje, pro kterou obětují, a z níž čerpají odměnu a sílu ve stonásobném zápase. Rodinou jim tu onen kruh lidstva, onen kout, kam je postavilo povolání: mládež, farnost, sbor bratří... a k nimž přilnuli pracněji a namahavěji snad, ale přece opravdu rodinně.

Ne každý neženatý jest bez rodiny. Zdá mi se, že doby víry, zřízení středověká, jedno měly před námi: že lidstvo bylo jaksi rodinně uspořádáno. Ani služebník svobodný, ani pomocník, ani nejnižší dělník nebyl bez rodiny, o třídách vyšších ani nemluvě. Cechy, zřízení stavovská vůbec měla do sebe cosi rodinného. A tak přes všechny zjevy chudoby, materiální zanedbanosti, ano někdy hrubých výstředností táhne se těmi dobami jakási nit organického spolucítění, spoluzití, a s ní cosi teplého, smířujícího, čistě lidského.

Dnes má lidstvo všeho v nadbytku, knih, peněz, vědy, pohodlí, požitků... Ale na jedno stává se pořád chudším: na pravé rodiny. Milliony těch, kterým dnes hlad velkokapitalistický nedovoluje se ženiti, už sotva kdy zakotví v požehnání života rodinného. A jsou opět milliony „ženatých“ i „vdaných“, ale z rodinného života nemají nic, než pouhé jméno a pouhý stín — Odtud se stává život pořád pustším a chladnějším, pořád zahadnějším a strastiplnějším, nejen chudákům a bídným, ale i mocným a bohatým tohoto světa.

Vystavěli jsme si palác a pohlížíme s pohrdou na chýši, ve které bydleli naši otcové. Ale palác nerozhoduje ani chýše — ž i v o t. A ten je po straně rodiny. ¹⁾

¹⁾ Kdo by se zajímal o to, jak náš hospodářský systém ničí v millionech domácnosti štěstí rodinné v třídách nižších, tomu doporučuji, ne čísti, ale studovati nevelké avšak klassické dílko: *S o m b a r t, Das Proletariat* (6.—10. Tausend), Frankfurt a. M. Cena 1'80 K.

Jak se mají věci s čistotou života rodinného v třídách vyšších, poznati nejlépe ze studia poměrů ve *F r a n c i i*; jsouť Francouzové v umění *savoir vivre* — i v špatném — dosud nepřekonatelnými mistry (a naši inteligenci nedostizitelnými v *z o r y*) světu ostatnímu. To studium by se musilo díti a) vzhledem k pohlavním nemocem a jich rozšíření (u nás zvl. u studující mládeže), b) vzhledem k rozšíření pornografické literatury, pornografických illustrovaných listů a pod., c) vzhledem klesajícího počtu manželství, d) vzhledem manželských rozvodů (v tak zv. lepších třídách ve Vídni a jinde není zjevem tak řídkým, že oba katoličtí ženiši před svatbou přestoupí na víru protestantskou, aby v případě nešťastného manželství mohli se později rozejíti úplně a přikročiti k novým sňatkům. Tedy s tím počítá se nejdříve při uzavření sňatku manželského, s manželským rozvodem.), e) vzhledem k neomalthusianismu v ro-

Třeba ještě zvláště dodávati, že rodina, jsouc místem nejvlastnějšího, v pravdě lidského rozvoje, jest i pramenem nejčistšího přirozeného štěstí?

Ne onoho vlastně jen negativního štěstí, kterým oplývají děti, chráněné mládím, nevědomostí, rodiči života a plného žaru jeho úloh a bojů. Ani ne „štěstí“ zhýralce, jak víno prudkého a opojného, jako vášeň výbušného a slepého, a přece jen chvilkového, fysickým i duševním bankrotem končícího, otravujícího život a prameny jeho síly. Ani konečně onoho „štěstí“, jak je líčí romány a díla básníků, jak o něm sní nezkušená mládež, štěstí jako vejce vejci podobného obloze bez mráčku, klidu bez větrku, létu bez bouře, štěstí, kterého všichni očekáváme, ale ne — v životě t o m t o.

Štěstí, jehož pramenem jest rodina, zná mraky a bouře, ví o zklamáních a ztrátách, a i chvíle plné zármutku a pláče mu nejsou nepovědomy.

Ale v rodině i bouře jen očišťují, i blesky jen nové poklady vnitřní odkrývají, i zklamání sílí, i slzy pojí... V rodině celé, dokonalé i chudoba může se státi bohatstvím, i nemoc může vésti k síle a zkouška k vítězství, myslím dovnitř, kde v hlubokých, neporušených šachtách se kryjí poklady duševní, milosrdenství, láska nezištná, obětavost, vytrvalost, někdy až heroismus, jak se s nimi setkáváme v rodinách těžce zkoušených, a snad v nich poměrně nejčastěji — — A t o j e s t š ť e s t í, dýchati zdravý ozon dobra a spravedlnosti, cítiti jak šíří se hrudí hlubokým dechem lásky, poznati, jak ocelově silnými se staly paže duše naší v bojích za povinnost, patřiti po těžké bouři na

dinách (po sčítání lidu přinesla „Reichspost“ č. 18 ze dne 12. ledna 1911 zprávu, že ve Vídni počet porodů od posledních 40 let klesl právě na polovici), f) vzhledem dítek utracených a utracovaných in utero materno, g) vzhledem dítek odstrkovaných kojním a pod. Kdo ty věci klidně zkoumá až do posledních příčin a následků, dospěje k závěrkům hrozným ve Francii a brzo i — u nás, t. j. u velké části našich „lepších tříd“.

zlatě vycházející slunce, po dni horkém a plném pozeňnané práce spočinouti čestně a klidně mezi svými...

Ano, síla, která i prostřed bortících se světů neztrácí rozvahy, oko bystře a jistě i v mlhovinách života rozeznávající dobré a zlé, noha i v blízkosti stříkajícího špinavého bláta hříchu šinoucí se pevně na čistých cestách povinnosti, rozum obrácený k pravdě, i těžké oběti v sobě uzavírající ale vždy přece zas vítězné, srdce pokořené svými slabostmi a boji, ale přece jen stále lačnící po vyšším — ono vnitřní zdraví, ona prostota snah vždy upřímných a pravdivých, ona pevnost na světlé dráze ctnosti, toto všecko jen bojem a tužením se dobývá, oběťmi a odříkáním se kupuje, a jen v tom jest pojištění proti měnivým choutkám života, jen v tom ono něco, po čem všickni tolik toužíme, a čemu tak málo rozumíme, ono pravé, vznešené štěstí. A co řečeno dříve o rozvoji člověka v rodině, stejným právem lze tvrditi o rodinném štěstí, jež s oním rozvojem souvisí jako závěrek s premisemi, jako součet s číslicemi předchozími.

Každé jiné štěstí (nebo i neštěstí) dotýká se člověka jen na povrchu; avšak štěstí (nebo i neštěstí) rodinné jde středem jeho srdce. Odtud tak těžko potěšiti člověka v rodině nešťastného, tak nesnadno přivést z rovnováhy člověka v rodině šťastného. Kdo v teplém pokoji sedí, málo dbá sněhu a mrazu venku na dvoře, ale kdo i ve vlastním bytě mrzne a zimou se chvěje, jak a čím ho zahřáti?

Štěstí jest dokonalost, dokonalé rozvinutí celého člověka v nás. Dokonalost pak jest všestrannost, jest plnost, jest hloubka. Jednostrannost, plýtkost, necelost, jsouce protivy dokonalosti, protíví se i pocitu štěstí, ano jsou naopak nejvlastnějším a nejostřejším (třebas mnohým neznatelným) ostnem zraňujícím bolestně srdce lidská.

Rodina, ve své plnosti, ona trojice muže, ženy a dítě, blíží se, alespoň v ide i (skutečnost může toho býti daleka) nejvíce oné plné lidské dokonalosti. Nejen tím, že pohlaví obě se tu vzájemně doplňují, ano že se tu doplňují (dítětkami) různé věky a stavy v jeden ladný celek. Ale hlavně tím, že ono doplnění rodinné jest doplnění životné, duševně i tělesně se zcela pronikající, ne-li najednou a hned, tož pozvolna a časem až ku nejtajnějším a nejhlubším stránkám sestupující a tak i intenzivností i trváním, hloubkou i šířkou každé jiné lidské spojení a doplnění předstihující.

Doplnění pohlavní to nečiní, alespoň ne samo. Ale ona bezpodmínečnost, ona trvalost, ona nitřnost, opravdovost, organická splynulost odevzdání, jež nalézáme v rodinách, a jen v rodinách celých. Každé jiné splnutí pohlavní, ať ve chvílích hříšné vášně ať nečestným konkubinátem ať jakýmkoliv jiným „poměrem“, jest jen pouhým stínem, bezcenným surrogátem onoho spojení a s ním i štěstí opravdu rodinného. Surrogátem, jež duši plní ale nenasyčuje, jež formou více méně snad se blíží rodině, ale duchem jí naprosto jest odporným, jež chvilkově opíjí, ale životně otravuje, jež není organismem a tudíž ani ne rozvojem lidským, opravdovým, všestranným, nitřným...

Takovým jest a zůstane jen rodina.

Buňkou jest rodina, buňkou všelidskou. Obsah té buňky jest muž a žena (později též dítě) ve svých vlastnostech duševních i tělesných, vrozených a přibraných, dobrých a zlých; v těch vlastnostech dokonalém i naprostém splnutí. Forma, stěny té buňky jsou Bohem dané zákony manželské, doživotní věrnost, nerozlučnost a pod.

Vezmi jedno z obou, a už není rodiny. Vezmi přísnou stěnu (mnozí cítí jen tu přísnost) nerozlučnosti, manželské věrnosti, a působením mocí vnitřních i vnějších rozplyne se dříve nebo

později jako kapka vody na hladkém stole všecko, čím sobě mohli, čím sobě měli býti v podstatě muž a žena. Zůstala snad ze všeho jen skvrna, krvavá skvrna v jich duších, černá skvrna pohoršení v lidstvu.

A vezmi obsah, vezmi muže plného a ženu plnou, vezmi ono jejich dokonalé splynutí v jedno, a místo živého, silného, jímavého organismu zůstala strašidelná kostra, místo rozvoje ustrnulost, místo života jeho hradba a — překážka.

Leč v á ž n ě j š í, rozhodnější a vlastně směrodatný prvek rodinný jest onen vnitřní činitel, to co do manželství přináší muž a žena. Jako vždycky v poměrech mravních vnější stěna zákona slouží obsahu vnitřnímu, předpokládá jej.

Vážnější a n e s n a d n ě j š í. Neboť každý sám o sobě se musí o něj starati, manžel i manželka, kdežto podmínky vnějšího trvání rodinného ustanovuje více méně Bůh a církev, stát a společnost.

Mnoho se mi tu maně hrne do péra myšlenek i vzhledem k rodinnému, Bohem danému zákonu i vzhledem k lidem různého pohlaví, pod tím zákonem žijících. Mnoho myšlenek a mnoho stesků na moderní dobu, která obojím směrem prohřešuje se v slepé vášnivosti, ničíc tak všelidskou onu základní buňku, rodinu. Ale nepíši tuto dějiny moderní rodiny, aniž mím vyčerpati, co všecko s tím přebohatým (v kněžském našem působení nedosti vysoce ani hluboce oceněným) námětem souvisí. Jen několik nesouvislých myšlenek o tom thematě jsem tuto chtěl podati, abych ukázal:

který jest ze všech problémů pohlavních konečný cíl ;

jaká hloubka kryje se za těmi problémy,

tak často, ne-li z pravidla v životě odbývanými frivolně a ledabyly.

¹⁾ Th. Körner, Die Sühne.

K jakým výšinám vede těchto problémů řešení dokonalé a správné, ale i do jakých nížin neštěstí a hříchů ústí nedůstojná jich i člověka lehkomyšlnost pohlavní.

Abych již hned tuto, třebaš ještě jen nepřímo, pobídl kněží, býti muži celými, silnými, hlubokými, když i na ně doléhá ten problém v řešení sice daleko různém od stavů jiných, ale přece stejně rozhodném a v následcích dalekosáhlém — v celibátu praktickém.

¹⁾ Sec. August.

CELIBÁT — PRAXE.

Kapitola nadepsaná „Celibát v theorii“ platila přímo a vlastně církví, která celibát přijala za svůj, která z něho učinila základní povinnost kněžskou, zákon kleru západního. Jen nepřímo taková obracela se ku knězi celibátem povinnému. Kapitola přítomná o „celibátu v praxi“ věnována jest přímo knězi celibátníkovi, nepřímo církvi, již kněz celibátem slouží.

Mezi nejstinnější stránky kněžského celibátu se počítá, že ti, kteří se k němu doživotně zavazují, činí tak v letech poměrně ještě mladých, nezkušených, ne-li „hloupých“. „Odložit svěcení“ volá se pořád úsilovněji s jisté strany, „světit na kněze až po třicátém, čtyřicátém roce...“ Ale který stát běře k vojsku budoucí své vojíny, ano důstojníky po třicátém, čtyřicátém roce? A kdyby je na krásně ještě i po těch letech chtěl k vojsku odváděti, kolik by se mu jich přihlásilo? a kolik opravdu k tomu stavu způsobilých? I kněz jest vojínem, důstojníkem ve vojště Kristově — —

Učiňte kněžství stavem lidí, kteří již předem a pro všechno v něm chtějí býti pojištěni, lidí bez odvahy, bez svatých illusí, protřelých světem ale možná i světem zkažených, blaseovaných,

malých, sobeckých, vychladlých kraterů, jak v dnešní společnosti mravních kompromisův a mravních otřesení, zvláště mezi vzdělanci skoro pravidelně vyrůstají, pravím učíte kněžství stavem lidí takových, a — zabili jste je. Takoví, jak moderní poměry to s sebou přinášejí, v těch letech už málokdy jsou schopni založiti i jen opravdový šťastný život rodinný, a takové chcete učiniti základy a otci oné vyšší rodiny křesťanské? Takové chcete postavit na kazatelny, do zpovědnic? . . . Připouštím tu výjimku, ale popírám rozhodně pravidlo, možnost a schopnost pravidelnou. Avšak stav kněžský, rozvětvený a vlivuplný, ku pravidelným úřadům v církvi a společnosti povoláný, stav tak přísně rozčleněný a organisovaný, nežije, neudrží se výjimkami. Leč by se vrátily doby apoštolské, a sice nejen v kleru nýbrž v církvi boží vůbec.

Čím vyšší, exklusivnější stav, tím skořeji obírá jej sobě člověk, tím skořeji obírá on sobě člověka, aby s ním plně srostl, aby mu náležel takořka tělem i duší, vůlí i srdcem, silami svými ale i náklonnostmi a láskou . . . Jest v tom nepochybně jednostrannost, ale jest v tom i síla. Jest tu možná zárodek příštího neštěstí, ale jest i příležitost prohloubené, bohatší působnosti, vroucnějšího, intimnějšího štěstí. Jest to relativnost, ale nutná vzhledem k cíli, obmezení zápasníka olympského, který jen nejpotřebnější kus šatu na sobě podržel, aby dosáhl — mety nejvyšší.

Toť úděl náš všelidský, abychom od obmezení a jeho sestry oběti pronikali, pozdvíhovali se ku pravému jádru života, k vyšší lidskosti, ano k samému Bohu. Toť úděl všech, kdož nechtějí jako duševní kočovníci, jako darmochlebové život svůj trávit v pouštích a negativách a nízkých i bezcenných travinách života dny své skončiti. Již u budoucího rolníka, řemeslníka počíná záhy volba stavu a s ní trápení i obět a obmezení i ne-

¹⁾ Hilarius Arelat.

jedna tvrdost stavovská. Že u nás ta oběť dosahuje míry nejvyšší? že tak záhy klade se na bedra těch, kdož se k ní odhodlali? Nestalo se ukrutností, ani neprozíravostí jednotlivých biskupů a papežů. Ale jest vyslednicí skoro patnáctistoletého vývoje stavovského a naposled samého stavu a jeho jediné výše. Chcete změnit ty zákony? a snad přes noc? Bláhoví, pak neznáte buď železného chodu života, nebo jste nikdy hlouběji nepřemýšleli, co je kněžský stav.

Nikoli, léta nerozhodují o celibátě a jeho ceně, ale odhodlanost a ryznost a síla vůle jej zachovati za každou cenu, stůj co stůj, plně a všestranně. A právě v tom ohledu kolik vládne i mezi kněžími staršími předsudků, všech silný směr duše matoucích, na cesty nepravé svádějících, ne-li přímo ubíjejících. Prý je neštěstím, že takořka ještě „dětmi“ jsouce, kněžský celibát přijali. Ale že o té základní povinnosti svého života ještě snad ve stáří jako děti povrchně a jednostranně soudili, že se v ní nikdy nepropracovali k názoru celému, pravému, vysokému a silnému — není neštěstím? I dobré kněží, věrné celibátníky mám na mysli, když tato slova píší, i kněží v celibátě nevěrné.

Jistá část naší askese (jednání církve jí opravdu jest daleko) činí dojem, jakoby spatřovala v kněžském celibátě jen protivu pudu pohlavního. Pud pohlavní pak jest, zdá se jí býti, opět něčím čistě negativním, hříchem. Toho pudu vtělením však jest žena. Proto, zdá se, vrcholí ta jistá část askese ve větě: fuge, fuge mulierem, utíkej ženy.

Tak scvrkla se základní povinnost kněžská, obepínající a pronikající veškeré snažení kněze, jaksí na něco abstraktního, abych se tak vyjádřil, na něco jednostranného, co dá se pěstiti jako pokora, poslušnost, modlitba (ačkoliv i ty ctnosti

stoi v živém styku s ctnostmi jinými). Tak uvedena jedna z nejmocnějších snah v životě kněze na princip skoro napořád negativní, úzký a zúžující, jako všechno, co jest záporného. Ano na princip, který se ani plně nesrovnává s pravdou.

Není pravda, že celibát znamená jen protivu pudu pohlavního. Znamená ovšem též tu protivu a všechno, co s ní souvisí, ale neznamená jí jedině. V pravdě znamená dobrovolný, životní celibát i zřeknutí se lásky, jak člověku leží nejbliže, nejpřirozeněji, lásky pohlavní vyšší. V pravdě znamená i zřeknutí se oné velké školy všelidských ctností, jak opět jest nám nejobyčejnější a nejsnadnější, rodiny, i všeho co v lásce a v rodině nachází se vyššího, omlazujícího, oblažujícího na dráze za posledními cíli. Pud pohlavní jest při normálním člověku, za normálních poměrů, jen momentem přechodným, jen činitelem podružným a ovšem nízkým vzhledem k oněm vlastním, vyšším metám lidským. Jen nízká duše se při něm dovede zastaviti, spokojiti doživotně, cele. Ale pravidlo to není. A učí-li kterákoliv askese (alespoň nepřímou a implicate), jakoby ta výjimečná nízkost byla pravidlem, samým určením a cílem toho pudu, jest v nepravdě a síla její jest síla železné sochy stojící na — hliněných nohou.

Svatým jest boj a pramenem všeho velkého v člověku, ale jen děje-li se pod prapory pravdy, práva, cti, lásky, vůbec vyšších statků... Ale boj k vůli boji? Boj odloučený od velkých otázek a úloh životních? Takový boj seslabuje, pustoší, ničí. Ten napřed již dlužno pokládati ztraceným. A tak jest i s bojem celibátním — jak jej líčí jistá část askese.

Postavte kněžský celibát do služby idee čistě negativní, a vzali jste mu opravdovost, sílu, ano i konečné vítězství. Dostačí, aby ve chvíli těžké a rozhodné objevily se třebas jen vylhané

¹⁾ Hieronym.

a klamné preludy lásky, rodiny, štěstí lidského ... a s vlajícími prapory přejde do tábora nepřátelského.

Má slova nečeli proti askesi pravé, jak ji učí a provádí v té povinnosti církve. Obrací se jen proti jistému falešnému druhu askese celibátní negativní, jak již podotknuto, jednostranné a úzkoprsé. O té jsem přesvědčen, že ohrožuje kněze v jeho nejrozhodnějším a nejtěžším boji, že jest tajným nebezpečím velké oné idee, kterou předstírá hájiti a chrániti.

Jak jinde řečeno, stojí pohlavní otázka v centru přirozených snah, i mravních, člověka. Co těch otázek se týká, jde středem srdce lidského. Kdo zde se osvědčil hrdinou, sotva jinde sketsky si bude počínati. Kdo zde byl na hlavu poražen, sotva ještě jinde k plnému se rozvine životu. Ale i kdo ty problémy řešil jednostranně, zakrněle, malicherně, o tom jest se obávati, aby si z toho neodnesl směr životní jednostranný, malicherný, nemorální a plného člověka nehodný.

A řešení otázky celibátní s hlediska čistě negativního, jako pouhé protivy pohlavního pudu, jest řešení jednostranné, neodpovídající pravdě ani plné přirozenosti lidské. Snad tím se i vysvětluje, že mezi kněžími, a i mezi kněžími pohlavně bezúhonnými naléztí tak „čistě vyvinuté“ smutné příklady abnormálních přímo sklonů a náchylností k labužnictví, k ješitnosti, panovačnosti, klenosti a především k oné pověstné hnusné kněžské lakotě a hrabivosti — — „Staří mládenci“ se všemi odpornými stránkami staromládeckého egoismu, zakrnění, špatného humoru, s onou duševní zkamenělostí, s malicherným mamonářstvím ... ale nikoli kněží, jak církev svatá si je přeje míti, jak jí slouží ke cti, jak by se dalo očekávati po životě tak bohatém nejen na oběti, ale i na příležitosti všeho dobrého, vznešeného, nebeského — — Za-

chovali celibát, ale k vyšší idei, k jeho vlastnímu cíli se nepovznegli. Nevzdělali svým celibátem vinici Páně, na níž je postavila církev, ale snad jen zpustošili. Vzpomeňte na ty naše brzo typické Würfle, Klugy a j. . . . A tu maně se vynořuje na mysli otázka: jest na oněch jistých neradostných, ano pokořujících zjevech mezi námi ona jistá celibátní askese tak úplně bez viny?

Celibát jest arci především a v první řadě životním, nikdy neutuchajícím bojem proti nízkým a zákeřným choutkám pudu pohlavního. Ale zároveň a v jednom jest i obmezením příležitosti a bohatství lásky, jest obmezením a ochuzením vzhledem k možnosti i snadnosti osobního rozvoje přirozeného. Ona prvnější stránka celibátu jest na venek patrnější a zvláště v mladých letech sv. kněžství citelnější. Avšak stránky celibátu poslednější nazvati dlužno hlubšími, nitrnějšími, ano, jak mně se zdá, časem i vlivuplnějšími. Pravá askese bude právě co do oněch posledních stránek (zúžení lásky, rozvoje osobního) hleděti, aby co nejvíce přispěla hojiti, náhradu dáti. Málo jest o sobě, vítěziti nad nízkým pudem, když duše tajně krvácí a pozvolna umírá nedostatkem lásky vyšší, ztrátou toho, co mohla nalézti ve spořádané rodině . . .

Chybuje-li se se strany jedné per defectum, že odtrhli od bojů celibátních hlediska vyšší lásky a rodiny, chybuje se strany druhé per excessum, že i hanebné pády své, hříchy a podlé náruživosti uvéstí se snaží na míru lásky a rodiny, na míru vyšší.

Kolik jest mezi padlými kněžími takových, kteří z hladu po lásce, z falešné domněnky, že každé i nemravné spojení s ženou jim nahradí ztracené štěstí rodinné, propadli hříchu a nečistotě.

Ale není trvalé opravdové lásky, kde není opravdové vzájemné vážnosti.

Není rodiny, není jejího požehnání a štěstí, kde není mravní čistoty a vyšší povinnosti.

O lásce snili, a mravní hnus našli. Štěstí hledali, a hle, přistáli ve smutných krajích vzájemného opovržení, vyčítání, proklínání, v zemi pláče a hrůzy — —

Jen zamilovaní gymnasisté, jen malé žabky myslí a věří, že centrální problémy pohlavní jsou problémy těla a krve, libovůle a vášně, požitku a rozkoše. Muž vážný, kněz, měl by vědět, že člověk tu nemá jiné volby, leč buď řešit je na svatých výšinách povinnosti, mravně a svědomitě, nebo jimi — zahynouti.

Ale pokročíme již od principu kněžské celibátní věrnosti neb nevěrnosti ku vlastní naší otázce, k celibátu samému, jak se zachovává neb i přestupuje.

Tedy předně: co jest celibát zachovávaný?

Celibát zachovávaný jest v první řadě, jak už častěji podotknuto, boj proti pudu pohlavnímu. Proti pohlavním lákadlům, proti pohlavním všelikým nebezpečím. Ten stálý boj, co den a snad co hodina se obnovující, vztahující se na nás i na naše okolí, na skutky vnější ale i na myšlenky nejtajnější, na naše zábavy a na naše práce, ten boj někdy tak potměšilý a zahanbující, tak nerozhodný a mučící, jest základem a předpokladem věrnosti celibátní. Jest branou k ní, jest jejím tělem, její vnější formou. Proto že všem jest zjevným a nejvíce do očí bije, nazýván a pokládán obecně za celibát sám, za jeho podstatu a jádro. Ale jak již poznamenáno, není to pravda, v té míře jistotně ne. Není ten boj proti pohlavnímu pudu všecko, ale jen tělem jest svatého celibátu kněžského, běda, kdyby mu scházela duše. Jen formou jest

kněžské zdrženlivosti, běda, kdyby tu nebylo vlastního jádra. Jen podmínkou a branou vlastního života, běda, kdyby sem nikdy se nedostavil život — —

Ale která jest ona duše, ona podstata, které ono jádro kněžského celibátu? Náhrada za to, co nám bere obět pudu pohlavního:

vyšší láska a —
vyšší rodina.

Jen vyšší láska uschopní kněze radostně nésti všechny oběti spojené s celibátem. Jen vyšší láska podá mu plnou náhradu za zřeknutí se lásky nižší. Jen ona vyplní mezeru v duši, která povstala celibátem, aby nezůstala prázdnou, aby do ní nemohl vniknouti nepřítel. Jen láska dovede koncentrovati v každé chvíli a na každém místě celého člověka v boji za převzatou povinnost, proti hrozícímu poskvrnění.

Za radost radost, za poklad poklad, za život život, nemá-li nastoupiti vysílení, ochuzení, smrt. A láska jest radost, jest poklad, jest život, nejen láska pohlavní, ale mnohém více ona láska vyšší, která má tvořiti její náhradu.

Kde u kněze vymřely vyšší ideály, utuchla jich sestra, vyšší láska, neudrží se ani sv. panictví na plné, požehnané výši. A kdybyste takového kněze zavřeli do nejprísnějšiho kláštera, kdyby pokročilé stáří již dávno v něm bylo ochladilo žár prudkých vášní, nemá-li oné vyšší lásky, nemá ani plně rozvinutého květu kněžské čistoty. Na venek snad pouhá podoba panictví, snad i jeho ohyzdná škraboška, a dovnitř duše ze svého těžiště pošinutá, všelijakými marnostmi a malichernostmi porobená. To je kněžský starý mládenec, ale ne kněz na oné ideální výši, kam by ho jinak bylo dovedlo panické odříkání a s ním zároveň vyšší panická láska.

¹⁾ Hieronym.

První velmoc života lidského jest rozhodně láska. V lásce jest obět, pokrok, zásluha, život, poesie, radost... A v tomto nejvyšším, nejmocnějším, člověk sám nezmůže nic. Kdyby bohatším byl nad Kroesa a moudřejším nad Šalomouna a mocnějším nad Alexandra a silnějším nad Samsona, sám nemůže milovati, sám na sebe jsa odkázán, zůstane bez lásky, a tudíž v tom, co člověku jest nejbližším a nejvlastnějším, přece jen chudým, slabým, hodným politování, osamoceným.

Sám od sebe nemůže nikdo míti lásky, ale přijímá ji takorka darem od jiného, jako i sám jinému ji dává. A v tom jest nejvlastnější význam rodiny v životě jednotlivce i ve vývoji lidstva, že pomocí pudu pohlavního nejsnadněji lásku zprostředkuje. Že na základě vyššího ustanovení božího lásku tu činí mezi členy rodiny zároveň i zákonem nad chvilkové záchvaty vášně povzneseným, i vůči světu vnějšimu platným a silným. Že na základě nerozlučnosti manželské lásku zákonitou činí též doživotní, nezávislou ani od zdraví ani od nemoci, ani od chudoby ani od bohatství, ani od krásy ani od ohyzdnosti, ani vůbec od jakékoli vnější náhody. Že poutajíc takto člověka s člověkem cele a úplně a navždy, hloubkou svou a šířkou, vážností i bohatostí svých darů předčí každou jinou náklonnost, kterou člověk může pojmati ať k osobám ať k věcem jemu na čas snad, pod jistými podmínkami a dle jistých stránek se zamlouvajícím.

Tou láskou nejпřirozenější, nejspořádanější, nejtrvalejší, nejpronikavější ze všech stává se rodina tím, čím jest, střediskem kultury všelidské. Kněz celibátem vzdal se lásky pohlavní a tím i lásky rodinné, která na ní se zakládá. Nemá-li za živa býti mrtvým, musí míti náhradu lásky vyšší, jak již jsme slyšeli. Vyšine se k té lásce? Bude ta láska bohatá? všestranná? životní? silná? Bude střediskem a východištěm vyšší kul-

¹⁾ Hieronym.

tury jeho duše? Nikdo nemiluje sám ze sebe, ani kněz ne, ani onou vyšší láskou... Jaká naše láska, taký jest náš život, i ve svatém kněžském povolání... Nikde krutěji se nemstí chvilkovost, povrchnost, chudoba, neochotnost oběti, jako v milování... Kde jest odpověď na ony otázky rozhodující o ceně kněžského celibátu, ano o ceně kněžského života vůbec? V tom jest odpověď a rozřešení oněch záhad, aby i láska kněžská vyšší byla co možná dokonalým napodobením lásky rodinné. Aby kněz nemaje rodiny podle těla, podle duše nalezl v povolání svém rodinu vyšší, a v ní schopnost i příležitost vyjít ze sebe, zakotvit srdcem svým ve velkých problémech duší, ne chvilkově, ne náladově, ale životně, dokonale, plně.

Trojí prvek tedy v sobě uzavírá kněžský celibát.

Prvek negativní, abych tak řekl, a jím jest onen stálý boj proti pudu pohlavnímu.

Prvek pozitivní a vlastní, a to jest vyšší kněžská láska.

Prvek normativní a pojistný, a tím jest dokonalé splynutí s křesťanskou, sobě svěřenou rodinou.

Je-li první onen prvek nejtěžší, knězi na venek své stigma vtiskující, jest prvek druhý o sobě nejpodstatnější, prvek pak třetí pro konečné vítězství nejrozhodnější. A je-li celibát nejzákladnější kněžskou ctností, s níž kněžství stojí a padá jako s žádnou ctností jinou, jest vyšší láska duší toho svatého kněžství, avšak splynutí kněze s rodinou křesťanskou toho kněžství pojištěním, jeho konečným vítězstvím. Jen v tom trojím, současném, nerozlučném spojenství dá se vůbec mysliti životně zachovávané, život kněze svatě vyplňující, kněžský život normálně utvářející sv. panictví.

Ale která jest vyšší křesťanská rodina, s níž panický kněz životně má splynouti? Církev nám ji vykazuje,

když nás uvádí jako duchovní pastýře a otce do osad a farností, do škol a chrámů, na křesla učitelská a do tichých ale hluboce působících zpovědníků... Že neurčitá a cizí a ještě z daleka k nám stojící jest ta rodina? Že k nám chová city chladné, možná i nepřátelsky odporné? To jen tak dlouho, dokud my sami sobě plně neuvědomíme, čím nám ty duše jsou, co závisí od toho, abychom získali jich důvěry a lásky, dokud o tu vyšší vzájemnou lásku nepokusíme se za každou cenu, za každých podmínek, každým úsilím... To jen na venek a zdánlivě. To jen na chvíli a přechodně nám připadá, že jsou nám cizí. V pravdě je s t pouto mezi duši naší a mezi dušemi jejich, naše odpovědnost za ně a odvislost jich spásy od nás: pouto tužší a světlejší a mnohostrannější než každé jiné na světě. Ne hned a ne se všemi, ale po jednom a časem udá se příležitost stavěti na základě toho pouta. Nadejdou chvíle, kdy brzo tomu brzo onomu budeme státi blíže, než sám jich otec a matka a bratr a manželka. Pak zachovány, posilněny budou duše jejich, pak rozšířena, obohacena bude duše naše... *Faciam vos piscatores...* Pak pocítíme, jak jsme bohatí neb i chudí, pak zvíme, proč jsme obětovali a se přemáhali, až naše bohatství neb i naše bída budou rozhodovati o spáse neb i záhubě těch, které svěřil nám Bůh — —

Nikde nemstí se krutěji lřích, nikde nenese bohatší úroky každá ctnost, jako v rodině — i v oné rodině, se kterou svazky nejsvětějším spoutal Bůh nás, kněží. A praví-li někteří (tak na př. známý konferenciář Calino S. J. a j.), že žítí v rodině spořádané a ctnostné znamením jest vyvolení božího, platí to měrou svou, jen snad ještě vyšší, o knězi, otci, duši vyšší rodiny křesťanské. Tam osvědčuje se pravá láska a schopnost obětovat se. Tam i ctnost i neřest nabývají plného pozadí: ona jeví se v rodině posvěcená, zušlechtěná a takorba

¹⁾ Bernard.

dýchající vůni srdcí drahých a milých; tato strašná a chvějící se tisícerou ozvěnou duší pohoršených, zrazených a zaprodaných.

Není, nebyl nikdy plným knězem, ano zůstal cizincem ve svatyni kněžské, kdo nesrostl s dušemi sobě svěřenými oním neviditelným a přece nade vše jistým, tajemným a skutečným, dávajícím a přijímacím, obětujícím a povznášejícím svazkem jedné vyšší křesťanské rodiny, poutem oné vyšší jednoty vůdce a vedených ke Kristu.

Hle, to jest kněžský celibát v plném a opravdovém svém významu.

Místo slepým pudem, veden jest živou a vidoucí věrou.

Zakazující knězi lásku ženy a dávající mu lásku duši.

Beroucí mu rodinu a její sladké útluky a vedoucí ho prostřed zkoušených a trpících, zápasících a nevědoucích, opuštěných a k Bohu chvátajících, mezi zápolící o ctnost, o věčnost, o Boha.

Odvádějící kněze od nízkých radostí světa, aby mu dal náhradou lidstvo a možnost přímého účastenství na jeho nejhlubších problémech, nejnitrnějších bojích, aby ho učinil svědkem jeho propastných stránek ale i úchvatných příkladů, jeho poklesků a hříchů ale i vítězství a obětí ve víře a pro Boha.

Politujte kněze celibátníka, který si vám stěžuje na svůj „nešťastný“ stav. Politujte ho ne pro „nešťastný celibát“, ale pro nešťastný směr slabé duše, která přezírajíc démanty, shání se po smeti.

Přý odcizuje celibát křesťanskému lidu kněze. Kdo tak mluví, ví o pravém celibátě asi tolik, jako vědí o pravé lásce ti, kdo tvrdí, že manželství, rodina, hrobem jest lásky.

I ve světě křesťanském stojí vyšší rodina, řekl bych organický svazek pastýře a duší mu svěřených, v centru pokroku

a rozvoje duchovního. V plné síle, v celé ideální kráse jej najdete z pravidla tam, kde se zachovává plně a dokonale kněžský celibát.

Přemýšlejte o různosti rozvoje církve východní a západní, studujte rozdíly mezi křesťanstvím katolickým a křesťanstvím protestantským.

Dolůživ takto krátce, co jest celibát zachovávaný, míním několik myšlenek ještě věnovati celibátu nezachovávanému. Co jest tedy celibát nezachovávaný?

Jest předně ponížení kněžské duše samé. Vládneť v něm

špinavá vášeň,
nenasytná vášeň,
bezohledná vášeň,
přemocná vášeň.

Ta vášeň ukazuje každým dnem, každým novým pádem plněji svou pravou ohyzdnou tvář, a každým novým pádem, každým dnem roste přece v duši její vliv a moc. Co počalo dobrovolně, končí otroctvím. Co smíchem a rozpustilostí se uvedlo, obrací se v kraje pláče a zoufalství. Co ideálními hesly se před svědomím zakrývalo, objevuje se na konci s neúprosnou důsledností jako nízkost skoro až zvířecí... Kde více dlí člověk, než ve vlastním srdci? A v srdci padlého kněze je tak pusto a špinavo a hnusno.

Celibát nezachovávaný znamená dále nezbytné rozpoltění kněžské duše samé.

Rozpor a rozpoltění mezi minulostí a přítomností.

Mezi ideály mladých let a skutečností pozdního věku.

Mezi věrou a životem.

Mezi zdáním a pravdou.

Mezi tím, k čemu vede jiné a co sám činí. O fariseismus. O zrada. O komediantství. O hanba. O slabost. Kdo sám v sobě rozštěpen jest a bezcharakterním, jak zachová se silným a důsledným i čestným ve zkouškách a utrpeních vnějších, kterých nikdo neujde a na které právě život kněžský je tak bohatý?

Celibát nezachovávaný jest v nejčastějších případech i vláda žen v domě kněžském.

Neslyšeli jste nikdy o „farských paničkách“, které kněžskému domu i knězi samému vtiskly značku své vlády pohoršlivé, ponižující a vzhledem kněžského působení přímo ničící? To dozrál jed, kterým původně otrávil kněz duši nešťastné své oběti, a který přinesl časem ovoce stonásobné, než sama smrt trpčí — —

Že tomu nebývá vždycky tak? Snad před lidmi, na venek. Dovnitř, ve svědomí, před okem Boha vševědoucího mohou se zatím odehrávati věci, jež u porovnání s obětmi čistého života kněžského lze právem nazvati „nekrvavým mučednictvím“.

Na osadě, na vinici kněžské působnosti vykázané, mohou se následky kněžské celibátní nevěry jeviti různě. Úplně beze škody nejsou nikdy.

Osada nemá celého, silného kněze svým pastýřem, ale muže mravních kompromissů, v duši rozervaného, slabého, poníženého, zlomeného. Kdyby neznala ani samého otráveného kořene, ovoce samo, slabošské, nedostatečné, nechutné a nezázivé sotva jí půjde k duhu. —

A což jestli tajná hanba duchovního vůdce s celou bezohledností, se všemi ošklivými jednotlivostmi provalila se na veřejnost? .. Lepší žádného kněze, než kněze takového.

¹⁾ Dante, J. III. 1.

Znal jsem obec hluboce křesťanskou, zachovalou i zámožnou, dokud měla hodné kněze za faráře. Pak se tam dostal na faru kněz padlý! Časně ráno, když osadníci se ubírali po práci, nacházeli svého duchovního pastýře podle cesty, v příkopu, se známkami patrnými prožitých nočních orgií... Dnes jest osada v rukou židů, ožebračelá, sociálnědemokratická, spustlá.... Běda tomu, z koho pohoršení pochází — — Jak těžko se asi umírá knězi, který takové věci má na svědomí.

Ještě naposled opakuji: pohlavní otázky stojí v centru přirozeného života člověka, a tím i v centru jeho životního štěstí, jeho působení. Řešiti ty otázky lehkou myslností, frivolností, bezcharakterností, nemravností, jest způsob nejhorší, ježž tu možná zvoliti.

U kněze značí ten způsob

zlomiti perutě duše své ku vzletům vyšším,
zabřísti v bahně nízkosti a špíny,
otrávit v jádru a v podstatě své kněžské
působení,

spokojiti se jen stínem života a hluchou
vnější formou,

vzdáti se naděje na opravdové lidské štěstí,
pošínouti na nebezpečné srázné dráhy svůj
život,

ano otřásati samými základy kněžského
povolání, totiž věrou v božskou spravedlnost,
v pravdu božského učení vůbec.

Kdo těžce onemocněl na jedno oko, chraň se, aby i druhé
stejně nebezpečně neochuravělo. Život kněžský pak má především dvě oči, jimiž vidí: kněžskou víru a kněžskou čistotu.

Mám v rukou knihu, kterou napsal odpadlý kněz a odpovědný nepřítel kněžského celibátu.²⁾ Jsou to velkým dilem konfesse padlého kněze, který sám se r. 1872. v sakristii „oddal“ se svou „manželkou“,³⁾ ženou jinak nad jiné hodnou a tichou, která pak u něho vytrvala až do své smrti 1887.⁴⁾ Kniha, která po svém vydání i daleko za hranicemi Francie neobyčejný vzbudila rozruch,⁵⁾ jest vlastně psána proti celibátu kněžskému. Na kněze myslícího však působí právě naopak dojmem přímo odstrašujícím. Dovoluji si na dotvrzení toho, co vzhledem k celibátu nezachovávanému jsem řekl, uvést v doslovném překladu několik míst té knihy.

Karel Perraud (nar. v Bayonně, 1831) měl od Boha mnohé dary rozumu a srdce, ale jak sami přátelé jeho doznávají, byl povahy slabé a nerozhodné. Následuje příkladu staršího bratra, Adolfa Ludvika, pozdějšího kardinála a biskupa Autunského, vstoupil nejdříve do řádu Oratorianského. Roku 1857. byl posvěcen na kněze a věnoval se až po r. 1870. zvláště kazatelství, jak v Paříži tak mimo Paříž. Rozumí se, že tím i jako zpovědník stal se pořád více známým a hledaným. Toho času uzavřel některá přátelství s kněžími jak co do víry tak co do mravů velmi pochybné ceny. Znamý pozdější odpadlík, Hyacinthe Loyson náležel mezi ně. I známost sobě začal s mladou, sličnou vdovou, paní Duvalovou, které bylo tehda asi třicet let a která — k němu chodila ku sv. zpovědi. Jak vypravuje Houtin, „zmocnila se ho hluboká melancholie, která mu činila život v komunitě klášterní přímo nesnesitelným“. Velmi pochopitelně. Zvolil

¹⁾ Hieronym.

²⁾ Houtin, *Un Pretre marié* Charles Perraud. Paris, 1908. (Houtin, *Ženatý kněz Karel Perraud, čestný kanovník Autunský, 1831—1892.*)

³⁾ str. 31. násl.

⁴⁾ str. 93. násl.

⁵⁾ Viz o tom Houtin, *Autour d'un Pretre marié*. Paris, 1910.

tedy žítí mimo klášter, ačkoliv ještě jako člen řádu. Tehda prodělával Perraud i paní Duvalová „těžké boje proti své lásce, která však stále rostla a dosáhla té výše, že počali pokládati zákon o kněžském celibátě za ustanovení proti přírodě"! Jeho důvěrníkem v těžkém boji jest P. Hyacint Loyson. I u Döllingera hledá, ale nenachází ospravedlnění pro svůj život a pro další svoje plány. Roku 1870. opouští nadobro svůj řád a r. 1872., v červenci, uzavírá po své mši a po přijímání paní Duvalové s ní neplatné ovšem „manželství“.

Podal jsem zde poněkud podrobněji tu věc, poněvadž je tak charakteristická pro způsob boje „proti lásce“, jak jej nešťastný ten kněz vedl a jak se v něm asi zachovávají jiní stejně nešťastní kněží.

Paní Duvalová nebyla osoba špatná, sám Houtin o ní dosvědčuje, že byla osoba „zbožná a svědomitá“. Ale slabým, ne-li špatným byl Perraud, že s ní, svojí kajicnicí, začal „lásku“. Že tomu nehodnému poměru neučinil hned z počátku rozhodný konec, přestana býti jejím zpovědníkem, že v té době, kdy na něho dolehly boje snad dosud málo mu známé, opouští klášter, vyhledává pochybnou společnost, dovoluje si pochybovati o samé církvi a o zákonu jí ustanoveném... Řada kroků, spějících pořád níže. Řada bezcharakterností pořád hrubších a těžších. Až se ocitl v doživotním konkubinátě, jehož hanbu sobě i své oběti zastírá komedií oddavek samovolně provedených.

A pak se řekne, že církev tím vším jest vinna, že to způsobil kněžský celibát. Pak se mluví o nemožnosti panictví, místo aby se mluvilo o systematické nevěře, o nedůstojné kněze slabosti, o nectné bezcharakternosti, o hříchu před Bohem i před lidmi plného zatracení hodném.

Leč vizme, co našel Perraud ve svém samozvaném „manželství“.

Již rok po svém „sňatku“ píše Karel Perraud svému důvěrnému příteli a tehda již veřejně odpadlému knězi Loysonovi:¹⁾ „Neštěstí a utrpení, které mne ničí, přivedlo mne do jistého vysílení, kde každá činnost stává se nemožnou. Trochu energie, která mi ještě zůstala, sotva stačí na boje, které denně třeba vésti proti nejvyššímu zoufalství (le suprême désespoir), které se mne zmocňuje, na odražení příbojů trpkosti a hněvu, které hrozí všechno v duši zaplaviti. Instinktivně se zahaluji do ponurého mlčení (silence morne), do trpké samoty, jako zvířata, byvše těžce zraněna, utíkají do lesů, aby v jich hloubi o samotě dokonala.

„Z příčin, kterých nemohu Vám sdělit, nezbývá X. (Perraudovi) a Z. (paní Duvalové) nic, leč volba mezi rozličnými způsoby smrti; společným rozhodnutím odhodlali se pokusiti se znovu o to, k čemu je strhlo před rokem násilně a náhle utrpení, stupňované až k šílenství²⁾

„Opravdu, jen Bůh zná neslýchané zmatky a neštěstí, které, jak nyní poznávám, neskončí leč smrtí.

„Proč dává Bůh žití tvorům, jichž hrozný bol roste stále a stále až tam, kde vraždí? ...

„Z. jest ještě stále churava... Od několika dní se stav její počíná lepší, ale když duše se nachází v agonii, pak i tělo se pozdravuje jen velmi zdlouhavě.

¹⁾ Houtin, Un Pretre marié, str. 41. násl. List je datovaný ze dne 23. července 1873.

²⁾ Když ten list psal, nacházel se Perraud ještě na cestách v Itálii (l. c. 40). Patrně tu cestu podnikl, nemoha snést neštěstí svého rozervaného stavu. Nyní se odhodlal vrátiti se k paní Duvalové a počíti znovu „manželství“ před rokem uzavřené. Perraud mluví o sobě pod značkou X., o paní Duvalové pod značkou Z. a ve třetí osobě.

„Modlete se za nás... Modlete se, aby naše agonie, kterou trpíme dnem i nocí, nebyla v jeho očích (u Boha) ztracena“.

Agonie, rakovina (str. 36. násl.) toť obrazy, jimiž za sebe i za svou obět líčí Perraud své „manželské“ štěstí, k nimž opět a opět se vrací. Roku 1876., 5. září, píše: „Co Vám mám říci, drahý příteli, když zlomen jsem ještě více srdcem než hlavou... Cokoliv činím, stává se můj stav pořád zapletenějším: již počínám věřit, že pro mne zbývá jen jedno vysvobození, smrt!“¹⁾

Není pochybnosti, že kněz nadání Perraudova měl před sebou široké i bohaté pole působnosti. Ale co se zapletl do nešťastné vášně, byl konec s radostnou, plnou prací na vinici Páně. „Pro obyčejné práce v duchovní správě ztratil všecek zájem“, praví o něm jeho biograf Houtin²⁾ a Perraud sám vyznává (str. 49.): „Ztratil jsem všecku odvalu (práce) a mé jediné přání jest, skončiti život svůj v tichosti, daleko od každého zaměstnání, ode všech hádek (!) náboženských a zvláště církevních.“ Vyhybal se přímo vážnému zaměstnání, hledaje „zapomenutí sama sebe“ v zábavách honebních.³⁾ Teprve bída hmotná ho donutila, aby kázáními, konferencemi a pod. promluvami opatřil sobě i družce svého hříchu, čeho potřebovali k živobytí. Byl dobrým řečníkem a o posluchačstvo nebyla potíž. Ale přece to zase nebyla práce kněze opravdového a čistého. „Kázal liberální katolicismus pro moderní lidi, činil nejkratnější ústupky duchu času“, praví o něm veliký nepřítel celibátu, Houtin.⁴⁾

¹⁾ l. c. p. 71. Obmezenost místa mi nedovoluje, položit zde listy nešťastného kněze v plném znění, kde čtou se — zvláště v jeho plynné řeči francouzské — daleko úchvatněji.

²⁾ p. 79.

³⁾ p. 72. a j.

⁴⁾ str. 82. s.

Rozervanost, nedůslednost, nevěra ve věcech mravních nezůstala při Perraudovi bez účinku na jeho smýšlení církevní, ano i na víru samu. Místo aby přemýšlel, jak by rázně učinil konec nehodnému stavu vlastního svědomí, stále a stále reformuje církev — podle sebe sama. Reformuje ji směrem francouzské mše, směrem beztrestné nevázanosti na kazatelnách, a ovšem i směrem odstranění kněžského celibátu. Všude vidí jen hierarchii, kde má viděti církev. Jeho nadějí je „příští opravdu svobodný sněm církevní“ (le prochain Concile vraiment libre), „sněm spásy“ (Concile du Salut), jak jej též nazývá. Ten teprve rozhodne (po sněmu vatikánském!), co věřiti o neomylnosti církevní. Než ten sněm se sejde, klade reformu sv. církve v ruce odpadlého a tolikéž „ženatého“ kněze Loysona, ten má ji provést pomocí kněží stejného života, stejných mravů — ¹⁾)

Ubohý kněz ztratil rovnováhu čistého srdce, a myslí, že ztratila ji — svatá církev.

Kdož by se divil, že po tom všem knězi Perraudovi život kněžský stává se břemenem nesnesitelným. Že pochybuje o pravosti svého kněžského povolání, že kdyby mohl, i do světa, do stavu prostého laika rád by se vrátil. „Klamal jsem se nadobro, když jsem se stal knězem. Má jediná touha jest, vrátiti se do stavu laického.“ ²⁾) A jindy: „Klamal jsem se naprosto . . . byl jsem stvořen pro stav laický a ne kněžský.“ ³⁾)

Jak smutná vyznání po dvacetiletém skoro životě kněžském.

Roku 1887. zemřela paní Duvalová. Nedovolený poměr, který s ní měl kněz Perraud, zůstal bez následků. Těž nikdy ne-

¹⁾ l. c. p. 47. ss.

²⁾ Str. 50.

³⁾ P. 73.

vešel v širší známost obecnosti. Kolik tím ušetřeno nešťastnému knězi snad nejtrpčích zápletek a pokoření. Ale i tak byl život jeho „zlomen“, ²⁾) ne smrtí hříšné družky, ale hříšným poměrem samým. Karel Perraud věnoval se pak i na dále hlavně kazatelství. Jeho themata odnášela se více k otázkám bolesti a utrpení srdce, milosti a lásky boží. Též veřejné dobročinnosti věnoval zbývající ještě léta svého života. ³⁾) Generální vikář jeho bratra Adolfa, kardinála a biskupa v Autunu, pozdější biskup Gauthey z Neversu dosvědčuje o posledních letech Karla Perrauda, že byl kazatelem „velmi horlivým a i účinným.“ Byl přítomen při jeho smrti, a praví, že umřel jako kněz „plný víry“ (sa mort fut celle d' un prêtre plein de foi). ⁴⁾) Zdá se tedy, a biskup neverský to výslovně praví, že poslední čtyři léta nešťastného kněze byla posvěcena pokání a dosti učinění za hříchy dnů minulých.

Jinde kdesi ⁵⁾) jsem napsal :

„Padlý kněz, nevěrný kněz, co v tom slově jest obsaženo ponížení, hanby, posměchu, potupy... Takové věci třeba jen pomyslití k o n k r e t n ě, bychom jen z daleka si dovedli představití celé to moře mravního hrozného pokoření...“

Karel Perraud sice pokořením vnějším ušel, ale jeho martyrium v n i t ř n í, hanba a zoufalost a přímo pekelné výčitky, jimiž dovnitř zalévala se a hynula duše jeho, byly snad jen tím hroznější. Jest snad proto t y p e m kněží oněch, kteří alespoň tolik si zachovali ušlechtilosti, že hřích svůj dovedli utajiti na venek, že nedávali pohoršení. Ale v duši své, ve svědomí svém neušli hroznému soudu, již zde, již za života — —

¹⁾ Hieronym.

²⁾ p. 101.

³⁾ Blíží viz 1. c. str. 103. ss.

⁴⁾ Houtin, Autour d'un Prêtre marié, str. 14. ss.

⁵⁾ „Pohledy“, kapitola „Obětující — obětovaným“, str. 167.

Jest pravda, obětí vyznává život kněžský, a oběti nevyhne se kněz věrný, avšak nevyhne se jí ani kněz — nevěrný.

„Tu obět (u kněze věrného), tam obět (u kněze nevěrného);

tu obět šťastná, tam nešťastná;

tu požehnaná, tam kletá;

tu čestná, tam potupná — —“

Jest tvrdý hrozně zákon bezženství kněžského. Ale jen těm, kdo jej zachovávají jednostranně, anebo kdo jej vůbec porušují. Chraň Bůh každého kněze, aby pod vlivem jakýchkoli illusí vnějších neb vnitřních náležel do počtu celibátníků nevěrných. Kdo chceš zákon ten učiniti pro sebe nejen snesitelným, ale i pramenem bohatého požehnání pro sebe i pro církev,

buď neústupným a rozhodným v boji proti pohlavnímu pudu,

naplň láskou vyšší duši svou, a

snaž se naléztí v působení svém náhradu za ztracené radosti a posily života rodinného.

PRÁVO A POSLUŠNOST.

I.

isto úvodu stůž zde hned definice práva.

Právo jest mravní¹⁾ moc člověka²⁾ něco činiti³⁾ nebo též něčeho pominouti⁴⁾, zároveň⁵⁾ pak

na jiných přesně⁶⁾ vymáhati, aby mu v jeho konání nepřekáželi,⁷⁾ po případě v něm jemu nápomocni⁸⁾ byli.

¹⁾ Proti moci fysické. Komu bylo proti právu ublíženo, smí v mezích zákona, u soudu a pod. práva svého hledati. Avšak nesmí sám, mocí a násilím právu svému průchodu zjednat.

²⁾ Zvíře, kámen, budova o sobě nikdy práva nemají.

³⁾ Kladně. Činiti něco, co jiným dovoleno není. Na př. zřízenec železniční má právo jeti na železnici zdarma, kdežto jiní platí. Kdo zaplatil činži, má právo v domě bydleti a pod.

⁴⁾ Na př. farář má právo v úředním dopisování nefrankovati listů, kdežto jiní je frankovati musí.

⁵⁾ To „zároveň“ jest pojítkem mezi dvěma souvztažnými částmi práva. Část první právě byla uvedena. Část druhá hned následuje.

⁶⁾ Donucovacími prostředky soudu a pod.

⁷⁾ Mám-li já právo něco činiti, vzniká z toho pro jiné závazek, mně v tom nepřekážeti.

⁸⁾ Mám-li já právo při jednání svém něčeho pominouti, mají jiní povinnost i tak mně k dosažení cíle pomáhati.

Toto vymezení má svou platnost o kterékoli takové jednotlivé mravní moci, o právu jednotlivém.¹⁾ Lze ho užítí též o větší neb menší snůšce takových mravních mocí, a pak se nazývá právní obvod, sphaera iuris. Mluvíme o právním obvodu kněze, důstojníka, učitele a pod.

Každé právo předpokládá tudíž alespoň dvě fysické neb mravní osobnosti. Někoho, jenž právní nárok má, a jiného, jenž onen nárok plní.

A každé právo předpokládá rovněž i dvojí druh konání. Vlasti a odvislým býti. Získati a utrpěti. Chtíti a činiti. Rozkazovati a poslouchati. Celkem: konání aktivní a konání pasivní.

To, co předmětem jest konání aktivního, nazývá se právo kladné, ius activum; to, co passivního, právo záporné, ius passivum. Právo záporné sluje obecně též povinnost přísná, officium strictum, na rozdíl od povinnosti z lásky. Kdežto povinnost přísnou zákonem lze vymáhati, byla-li zanedbána, závisí povinnost z lásky na dobré vůli jednotlivcově.

Více méně všickni se oddáváme předsudku, že poslušnost ve smyslu nejvlastnějším a přísném, právo passivní, náleží do říše nevolnictví, otroctví a rabství. Zatím jest poslušnost nerozlučná sestra, ano druhá podstatná část královského práva. Tu ovšem nemluvíme o obětech, které s poslušností nezbytně jsou spojeny. Ale o její důstojnosti a čestnosti.

Je-li čestným a „svatým“ právo aktivní, jest nezbytno, aby čestnou a svatou uznána byla i poslušnost, právo passivní. Neboť jedno spoléhá na druhém. A ve chvíli, ve které by přestal poslední práva passivního věrný konatel, přestal by poslední práva aktivního mocný držitel.

¹⁾ Unica facultas moralis. Na př. zmíněné již právo faráře nefrankovati úředních listů.

Právo bez poslušnosti jest jako pokladnice bez pokladu. Jako úl bez medu. Jako buňka bez mízečného obsahu. Jako vojevůdce bez armády. Jako stát bez poplatníků. Dávno již minuly časy, kdy pro krále neviděl svět (a kdo o něm psali) poddaných, pro hrdé vítěze chrabrých vojinů, pro nádherného šlechtice v potu tváře se lopotícího jeho rolníka . . . Jest na čase, aby demokratický směr doby sestoupil ještě hlouběji, až do samých duší našich, až do samých ideí o právu a poslušnosti, o cti a přednosti. Abychom v právu neviděli pouze jeho pyšnou, bezohlednou, tvrdou stránku, avšak abychom zároveň a stejně silně i odhodlaně dovedli proniknouti k jeho stránce pokorné sice a slabé a trpné, ale přes to stejně závažné, ne-li závažnější, stejně čestné, ne-li čestnější, stejně vznešené, ne-li vznešenější. Jako křesťanům mělo by nám takové hlubší nazírání, takové **d o k o n a l é** proniknutí práva a jeho **o b o u** stránek takoruka od kolébky býti bližším, vlastnějším.

Jest stejně čestná poslušnost právu vyhovující jako právo (kladné) samo. Jest stejně nutná pro společnost jako ono.

Jest i pro jednotlivce pramenem požehnání, které jen ona dovede na život náš svolati.

Zatarasuje cestu největšímu nepříteli duší našich, libovůli. Kdo nemá nad sebou žádného pána, bude brzo otrokem svým, rabem nízkých stránek duše své.

Jest stálou učitelkou obětí, zásluhy, síly. Potřebí jen poslechnouti jejího hlasu, mužně vkročiti na tvrdé její cesty, následovati s porozuměním jejich pokynů. A učiní nás **p á n y** tam, kde vlastně všecka pravá, mocná, oblažující a budující vláda počíná, **v e v l a s t n í** duši naší.

Stavějíc nás do služeb mimo nás, šíří nás.

Privádějíc nás v úzký, praktický styk s cizí, na stoletých snad zkušenostech celých společností a národů založenou vůli, s duší takoruka minulých i přítomných věků, **p r o h l u b u j e** nás.

¹⁾ Philipp.

Mluvic k nám řečí neodbytnosti a moci, sílí nás.

Blahoslavená poslušnost! Bez ní by život náš zanikl jako pramen vyvírající v močálech. Bez sledu, bez hloubky, bez čistoty, bez síly, bez rozvinutí, bez spojení s mohutnými, blahodárnými oněmi proudy, jež tekou životem, obnovují život. Byl by život náš ne jako křišťálový tok, v němž Slunce se zhlíží, ale právě jako — močál.

A přece má hranice i přesná poslušnost, jako je má (vlastní) právo. Právě proto, že obojí vzájemně se doplňuje a podmiňuje. Právě proto, že jedno je dávání a druhé přijímání. Jedno aktivum, druhé passivum. Kdo jen dává, musí časem se vyčerpat. Kdo jen přijímá, musí v dohledné době ve vlastním toku se udusit.

Proto v každé společnosti spořádané (a společenská spořádanost na právu spoléhá) míra práva aktivního podmíněna jest měrou práva passivního. A co kdo přijímá od společnosti, má se n ě j a k, třebas jen intenzitou, hloubkou, rovnati tomu, co i sám zase společnosti dává.

Ve společnosti světské. A i ve s v a t ě c í r k v i. Neboť církev ve zřízení svém Boha spravedlivého má za základ. A i vzorem má býti jiným společnostem na zemi.

V každé společnosti tedy náleží spravedlivé rozdělení práva (vlastního) a poslušenství k úkolům nejdůležitějším, ale i nejněsnadnějším. Moderní „právní stát“ přímo tuto úlohu postavil v čelo všech svých ostatních cílů. A co hlavním jest ve společnosti, ve státě i v církvi, nemůže vedlejším býti v životě jednotlivce, třebas i kněze.

I pro jednotlivce jest základní otázkou jeho duševního života, jak zachovati rovnováhu mezi právem a povinností, mezi tím, co smí požadovati a mezi tím, co musí konati, mezi právem aktivním a právem passivním. Má-li posluš-

nost své pozeňnané a ničím nenahraditelné stránky, má je rovněž i právo a právní vědomí.

Dává nám právo volnost, onu nejpřednější podmínku mravního vzestupu. Jest jako vzduch, bez něhož nelze nám dýchat. Jako volný prostor, bez něhož nelze ani rukama se rozehnati, ani údy své narovnat, ani vůbec podle vnitřního zákona vzrůstu se rozvinouti.

Stojí na stráž při poslušnosti právo. Aby dávání se nezvrhlo v mrhání. Aby z práva, o sobě passivního a nejvyšší ctihodného, nestalo se mrzké otroctví. Aby co má duši siliti, prohlubovati, šířiti, nezakrňelo v opak, jenž duši úží, ochuzuje, ohlupuje, zabíjí. Aby věčné dávání vůbec se na konci neproměnilo v dokonalé vyčerpání.

Jest právo všem chápatelným, nejkratším, nejčennějším výrazem naší lidské důstojnosti. Stejnými nás stvořil Bůh, stejnými v odvislosti od něho a stejnými v rovnosti vzájemné. Právo pak, které máme, jest této rovnosti důsledkem i výrazem zároveň. Kde toto právo libovolně bylo porušeno, neb i kde naší vinou ve prach bylo pošlapáno, tam (alespoň na venek) byla nejkrvavěji pošlapána naše lidská důstojnost. Tam sestoupili jsme, na venek, s plné výše lidskosti a přiblížili jsme se k onomu stavu, který tuto důsledně od pohanského starověku kladen byl mimo lidstvo, přiblížili jsme se k otroctví.

Jest právo právě proto zároveň podkladem a všem chápatelným výrazem cti, oné cti, která právě muži, a zejména muži ve veřejnosti působícímu, knězi, jest tak drahá, tak nezbytná, v případě ztráty i tak nenahraditelná.

Není snadno řešiti ve společnosti, ve státě, problém práva a povinnosti, výhod a poslušnosti. Dle způsobu a míry, jakými se to podařilo, rozhoduje se o pravém pokroku neb i o barbarství státu. (Viz barbarství Hakatismu a pod. „kulturních“ Němců proti říšsko-německým Polákům.)

¹⁾ Ecclesiastic.

Není ani v diecési snadno na tu otázku vždycky naléztí správnou odpověď. A není nikterak nedůležité. Tlak vzbuzuje protitlak. A tlak na poli právním, i v církvi, jest ze všech nejhorší. Kde pak v těle porušena jest původní zdravá krev, nemůže bez nákazy zůstatí hlava. (Ovšem jinak se může jevití choroba hlavy, a jinak neduh údu nižšího.) Klame se, kdo myslí, že sraby snadněji se dá vlásti než s celými svobodnými muži. Klame a — proviňuje se, niče již předem podmínky čestného, silného, zdravého vývoje společnosti i jednotlivců.

A konečně ani žádný jednatel neměl by nikdy úplně spustiti s očí správné tohoto problému řešení. Náleží i to k povinnosti vzhledem k sobě, a sice k povinnosti velmi vážné. Bez obojstranného, plného jejího zachovávání nedá se mysliti celý muž, dokonalý kněz. Aby nás představený našel věrné a až do krajnosti svědomité v poslušnosti, ale i nepoddajné a silné a sebevědomé v hájení těch práv, bez nichž bychom nezasloužili ani jména toho, co jsme a býti máme.)

Silná hlava a silní údové, mělo by býti heslem a ideálem společnosti, každé diecése, i všech kněží vyšší signatury ducha. (Jako vůbec tyto řádky nepíši pro kněžské duše chorobné pýchou, nadutostí, přepjatým sebevědomím, leností a úřední kněžskou nedbalostí, hříchem a jakoukoli špatnou vášní. Ale pro kněžskou elitu jsou mé řádky určené, která duchem svým oživuje, udržuje ducha diecése.) Aby podřízení dovedli oceniti biskupa, který silnou rukou vodi je po cestách povinnosti a poslušnosti. Aby zase představený správně pochopil, má-li klerus svědomitý a poslušný, avšak i práv svých dbalý, na ně žárlivý.

¹⁾ Montgomery. „Where justice reigns, 'tis freedom to obey.“

Aby však ona rozhodnost a síla v nížádném případě nezvrátila se v siláctví neb dokonce v násilí, dán jest od církve o běma, i představenému i podřízeným, nestranný strážce — canon, církevní zákon.

II.

O kanonickou poslušnost vedly se u nás před nedávnem halasné a nepěkné spory. Myslím, že na tom poli až do doby nejnovější u nás církvi nejedna vzešla škoda, a že tu v jednom bylo by si přáti nápravy — nahoře i dole. Prameny hříchů proti té ctnosti jsou různé, theoretické i praktické, obecné i čistě české, naše.

Budiž mi dovoleno na ně alespoň povrchně a jen několika málo myšlenkami poukázati, nežli se o oné poslušnosti samé zmíním.

Těžiště církevního života leží uvnitř, na poli duchovním, směřuje k ctnostem, a zvláště k lásce. Právo však, i právo kanonické, jest vnější, fyzicky chápateľné, zabývající se formou života. Nebývají daleko od sebe síla a násilí, veselí a bujnost, smutek a skleslost, věc kterákoli a její nadužití... A tak bývá v právu i v lásce. U formálního práva mluvíme o zkostnatělosti, která ubíjí život a jemu se staví na přič. U duchovní, láskou prodchnuté církve mohli bychom zase pravým opakem mluvit o rozplynulosti, která i tam, kde vlastně formu předpokládá (jako ve správě diecése), i tam kde je společností vnější, na právu založenou, ne bez vlastní a svých podřízených škody někdy až přespříliš dává se ovládati principy čistě duchovními, vnitřními, na venek kontrole nepřípouštějícími.

Kanonická poslušnost jest jen výsekem, sektorem z celku, který se nazývá kanonické právo vůbec. Kdo nemá du-

cha církevního práva vůbec, nebude ho mít ani v užívání speciálních zákonů jako je kanon o poměru podřízeného k představenému v církvi. Píší to výslovně a schválně o biskupech i o kněžích. (Příklady velmi blízké a instruktivní s obou stran jsou mi na snadě, ale pomímám je mlčením.) Co platí o duchu zákona církevního (na nějž se tak snadno zapomíná), má svou váhu i při literě tohoto zákona. Kdo nezná na př. složení římských kongregací, kdo nemá skoro ani potuchy o způsobu a zásadách, jakými rozhodují o sporném právu, jak bude hledati, jak nalezne při nich ochrany v případě, že by se cítil právně ohroženým? Kdo neví podrobně, co stanovila církev pro biskupa visitujícího, jak se ohradí proti případnému upřílišování jeho požadavků co do stravy, sluhů a pod.?

Než není nikoho tajno, a samé některé novější výnosy kurie to potvrzují, že studium kanonického práva vůbec a u nás zvláště nestojí právě na výši dokonalosti. Ani co do pramenů, z nichž zákon církevní prýští, ani co do učebnic a studijních rozvrhů toho práva, ani konečně co do — způsobu, jak namnoze, i u nás, se celkem přednáší.

Mám to „černé na bílém“, kterak v otázce velmi praktické a často se přiházející správce velké diecése neznal rozdíl mezi poslušností, kterou vázán jest obyčejný kněz svému vrchnímu prelátovi, a mezi poslušností, kterou na základě slibu povinen jest řeholník představenému řeholnímu. A našel jsem rovněž poměrně často, že kněží velmi vzdělaní v jiných disciplínách, o hranicích, ano o prvních pojmech poslušnosti kanonické věděli málo a skoro nic.

Následky z toho v životě praktickém si domyslete sami.

K tomu přičtete lidskou vášeň, která právě při té ctnosti tak ráda se kloní k extrémům: k nadužívání práva, k právní

¹⁾ Ezech.

bezohlednosti dolů a k zaprodání práva, k právní zbabělosti nahoru. Při našich zvláštních církevních poměrech tato vášeň o bojím směrem nalézá potravu více, než by si pro zdravý rozvoj bylo přáti — —

Jistý, již zvěčnělý náš biskup se kdysi prohlásil o svých kněžích: „Neposlouchali by mne, kdyby ode mne neočekávali vyznamenání....“ Jak smutné vysvědčení pro takový klerus.

O jiném biskupovi se všeobecně tvrdilo, že byl „jen u nás možným“. Svatá, smutná pravda. Ale větší zodpovědnost za ni nepadá na klerus, třebas málo statečný a uvědomělý v hájení své cti a svých práv — —

A kdysi při veřejné diskusi doznali sami kněží, že nebýti touhy po vyznamenáních, titulech a límcích a lepších příjmech, méně by bylo v kleru všelijakého patolizalství, více opravdové, mužné, čestné kanonické poslušnosti.

Já sám se přiznávám, že mi ani přísný řeholní šat nikdy nebránil, cítiti se v mezích své řehole volným v celém toho slova dosahu a obsahu. Tak volným, jak asi málo který „světský“ kněz se cítí. To tím, že jsem si vždycky mohl v duši opakovati těžké na váze volnosti slovo: „Nemáš se ani čeho báti od světa, ani čeho od něho očekávati.“

A s tím se málo větami k oné poslušnosti samé obracím.

Poslušnost kanonická, kterou kněz zavázán jest svému biskupovi, jest povinnost svého druhu, přesně omezená.

Nesmí se zaměřovati s poslušností dítky k otci. Dítka nedospělé poslouchá rodičů svých dle příkázání IV. božího. Tato poslušnost, o níž blíže jedná mravověda, jest nejširší, nejtuzší a nejpronikavější.

Jest sice ideálem všude a vždy nejvýše žádoucím, aby jednak biskup svému kleru byl otcem, jednak klerus k svému

¹⁾ Seneca, Epist.

biskupu pohlížel jako k otci. Ale ideálem, který základního právního poměru mezi biskupem a podřízeným klerem porušiti nesmí, ano který v pravdě onen právní poměr přímo předpokládá. Synovství s jedné, otcovství s druhé strany, a vlastně důvěra, láska vzájemná, která se jimi vyjadřuje, nemají se ztotožňovati s právní neuvědomělostí, nemyslivostí, ano s vypočítavou slabou práv svých netečností na straně kterékoliv. Naopak lásky a vzájemné důvěry mezi církevním představeným a jeho podřízenými formou, podkladem, pojištěním musí zůstatí právo a jeho určité, silné vědomí.

Přáteli si budme, ale dluhy sobě plaťme, osvědčuje se i zde pravdivým. Dluhy jsou hřeby do rakve lásky i mezi nejlepšími přáteli. A kde se zapomíná na právo a jeho podklad, brzo se budou dělati dluhy se strany jedné neb i druhé. Možná též, že se stran obou. A nebudou-li dluhy skutečné, budou domnělé, na podkladě všelijakých vrtochů, citlivůstek, přepjatých názorů, čistě subjektivních výmyslů a domyslů pohledávané. S obou stran. Zvláště ve chvílích těžkých, v dobách kritických. (A naše doba jest kritická.) Právě v dobách takových může býti jasné a přesné vědomí právní pro obě strany uzdou, aby se nepřenáhly, silou, aby vytrvaly. Právě v dobách vnějších nárazů a otřesů jen silná právní forma zachová drahocenný vnitřní poklad lásky od záhuby jinak snad nezbytné.

Tedy třeba správně rozuměti onomu ideálu otcovství a synovství mezi biskupem a kněžími. Oč složitější jest vzájemný jejich poměr, o to naléhavější jest potřeba, aby stála při něm na stráž i přísná, silná forma, právo.

Nesmí se tedy kanonická poslušnost ztotožňovati s poslušností onou nejobyčejnější a nejširší, dítka k otci.

Ale nesmí se ani za jedno klásti s poslušností řeholní. Poslušnost řeholní jistotně poslušnosti synovské stojí mnohem

¹⁾ Earl of Chatham. „Where law ends, tyranny begins“.

blíže. Ale i ona se zas od ní liší podkladem a tudíž i šířkou. Řeholník poslouchá svého představeného na základě slibu poslušnosti, který učinil při své professi. A poslouchá představeného v mezích své řehole.¹⁾ Na př. ani v nejprísnějším řádě, který však není žebravým, nemůže představený zavázati podřízeného, aby mendihoval — nestojíť toho v jejich řeholi. Ale ovšem smí představený řeholní určití svému podřízenému, co a jak má studovati, kdy má jíti na lůžko a kdy ráno vstáti, s kým mu dovoleno mluvití a s kým ne, kdy má odložití obnošený šat a obléci nový a pod. Biskup toho všeho o sobě a za okolností obyčejných knězi svému naříditi nesmí. Jeho právní kompetence vzhledem ke kleru je docela jiná, užší, jako užším jest její základ.

Kanonická poslušnost má jméno své i svůj obsah od k a n o n u, čili církevního zákona.²⁾ Jen pokud církevní zákon něco přikazuje neb zapovídá, smí biskup na svých kněžích vymáhati poslušnost. Nic více a nic méně. Kde přestává církevní zákon, přestává kanonická poslušnost, kde kanon nečiní na kněze nároků, nemá jich ani biskup.³⁾

Slibuje kněz biskupovi svému kanonickou poslušnost o kněžském svěcení. Formule toho slibu jsou rozličné. Někdy i s pří-

¹⁾ Suarez, *De virtute et statu religionis*, vol. III., lib. X., cap. 7., n. 1.

Jurisdikce, která přináleží představenému řádovému na základě slibu poslušnosti nazývá se *dominativa* nebo *gubernativa a oeconomica*. Viz Peccorelli, *Institutiones iuris eccl.* Neapoli, 1847. t. III. p. 354 (b).

²⁾ Schneider, *Der kan. Gehorsam* (Archiv f. Kirchenr. 1902. p. 301) praví: „Der kanonische Gehorsam nun ist die Pflicht der Kleriker, den Kirchenoberen in allen durch die Kanones, das kirchliche Recht gebotenen Angelegenheiten Gehorsam zu leisten.“

³⁾ Odtud pravidlo: „Cuilibet obediendum est intra terminos iurisdictionis praecipienti“ a jiné: „In iis, in quibus limites officii sui excedit superior, subditus ad obtemperandum non obligatur.“ Cfr. Schneider, *Der kan. Gehorsam* (Archiv f. K. R. 1902. p. 209. ss.), Scherer, *K. R. I.* 444. ss., Hinschius, III. 199. ss. a j.

sahou spojené.¹⁾ Na podstatě věci se tím nic nemění. Ať novokněz prostě se váže: „Slibuji poslušnost kanonickou“, nebo ať přísahá: „Slibuji a přísahám poslušnost a naprostou poddanost“, to co slíbil zůstává si v každém případě stejným. I v prvním i v druhém případě zavázán jest poslušností kanonickou, jen kanonickou. Přísaha k tomu slibu přidaná tu nijak nerozšiřuje poslušenských hranic (*ambitum legis*), nýbrž hranice poslušnosti dané jen dovnitř, ve svědomí utvrzuje.

V církevním zákonu má tedy kanonická poslušnost svůj kořen a hranice své.

V zákonu církevním obecném.

A v zákonu církevním partikulárním, pro jistou diecési daným.

Biskup jest ve své diecési i obecných zákonů církevních strážcem²⁾, a smí tudíž jejich zachovávání na podřízených vymáhati.

Dle obecného zákona církevního jest tedy kněz povinen poslouchati biskupa svého ve všem, co se k zachovávání zákona toho odnáší. Ať to jsou ustanovení všech věřících se týkající nebo ustanovení kněžím a beneficiátům zvlášť daná.

¹⁾ Formule, jak zavedeny jsou v Německu a v Rakousku, naléztí v Saedt, Ueber den Umfang des dem Bischof von seinem Klerus zu leistenden Gehorsams. (Archiv f. K. R. 1896. str. 41 ss.). V Štrassburku na př. slibuje kněz: „Ego N. iuro et promitto obedientiam etc.“ V Olomouci: „Praeterea spondeo, voveo ac iuro Rev. ac Cels. Dom. N. Archiepiscopo Olomucensi etc. etc. veram obedientiam et omnimodam subiectionem“. Zda-li tato formule dosud v Olomouci je v platnosti, není mi známo.

²⁾ Viz Aichner, Ueber den pflichtgemässen Gehorsam des Diözesan-Klerus etc. (Linzer Quartal-Schrift, 1882. str. 22. násl.)

Na př. co stanoví církev ve III. neb IV. svém přikázání.

Co přikazuje o kněžském celibátě.

O censuře knih a časopisů.²⁾

O povinnostech kleriků v životě soukromém, na př. o hře na burse, o tonsuře a pod.

O povinnostech církevních beneficiátů, na př. o konkursu, o residenci atd.

O přechodu kleriků z jedné diecése do druhé, kterého biskup nemusí povolit, leč z dostatečné příčiny.

O církevních trestech atd. atd.

K čemuž náleží výslovně podotknouti, že biskup obecných zákonů církevních i ve své diecési s t r á ž c e m jest, nikoli však jejich libovolným interpretem. Není mu dovoleno širokého ducha církve vměstnati do úzkého rámce svých osobních názorův a snad i zděděných předsudků. Nesmí ani ve své diecési správu nesmrtelných duší podříditi své osobní pohodlnosti, ne-li všelijaké vášnivosti.

Biskup i sám jest pravým zákonodárcem své diecése. A v každé diecési jsou zákony zvláštní, na př. o honitbě, o návštěvě hostinců, o častějším přijímání sv. svátostí, o kněžských konferencích a j., kterými klerus té diecése rovněž tak vázán jest jako obecnými zákony církevními.

Avšak i tu budiž dovolena poznámka, že biskup jest z á k o n o d á r c e m své diecése jen v mezích zákonů církve obecných. Aby nic nezakazoval co církev dovoluje, nic nedovoloval co církev zakazuje. Leč se může výslovně odvolati na indult hlavy církve samé.

¹⁾ c. 57. C. II. q. 7.

²⁾ I po zřízení římské kongregace Indexu zůstala biskupům diecésním dohlídka na knihy, časopisy a jiné toho druhu publikace neobmezenou. S e b a s t i a n e l l i. Praelect. iuris can. De personis, p. 203. (Romae, 1896.)

V mezích obecného zákona církevního ať se tedy uplatňuje zákonodárství biskupské, ale i v mezích ducha církve. Ducha pokory, ducha chudoby, ducha lásky, ducha Kristova vůbec. Žel, že na toto poslední někdy se zapomíná. Že v některých těch novějších partikulárních zákonech o visitacích a j. právě toho ducha naléztí tak málo.

Zbraně, pevnosti, děla... nejsou pro každodenní potřebu. Ale jsou pro dobu nouze a obrany. A pak mohou býti k zachování nezbytny.

Podobně, pravím, nejsou práva a povinnosti přesné, abychom se navzájem o ně škorpili, sobě nedůvěřovali, jeden druhému nástrahy činili. Nejméně, když běží o nesmírně vážný, řekl bych svatý poměr podřízeného k představenému. Ubohý kněz, ubohá diecése, kde poměr ten vzájemný s takového hlediska by se řešil. Představujeť biskup fakticky a prakticky podřízeným jaksi samu církev, a poměr k biskupovi jest obyčejně i naším poměrem k té samé matce duší našich.

Ale pro naše vlastní hříchy a vášně,
pro chvíli utrpení a zkoušek,
na rozšíření a upevnění našeho ducha,
na utvrzení vzájemné úcty a šetrnosti mezi námi
nemůžeme se vzdátí svého práva, chceme a máme jasně znáti,
co dle přísné povinnosti jsme dlužni, i v oné lásce a důvěře, která k biskupovi našemu nás váže a vázati musí.

III.

O jedné stránce kanonické poslušnosti budťež tuto ještě zvláště uvedeny některé poznámky. O účastenství kněze v životě politickém. ²⁾ A sice nejdříve

¹⁾ Hieronym.

²⁾ Z literatury sem náležitě jen tak namátkou uvádím články: Saedtův (Archiv f. K. R. 1896), Aichnerův (Linzer Q. Schr. 1882), Schneiderův (Archiv, 1902).

se stanoviska principiálního a pak
s hlediska více praktického.

Jako klíč ku správnému ocenění politiky církevní pokládati dlužno základních pět vět o poměru církve a státu vůbec.¹⁾

1. I stát i církev mají původ svůj od Boha. Tato přímo (nadpřirozeně), onen nepřímo (přirozeně).

2. Jak církvi tak státu vykázan obor působnosti vlastní. Církev se má starati o věci nadpřirozené, stát o záležitosti přirozené ve společnosti lidské.

3. V oborech svých vlastních nemají obě společnosti (církev a stát) proti sobě postupovati nepřátelsky. Nýbrž mají si v nich navzájem pomáhati.

4. Každá z obou společností (stát i církev) jest v oboru svém od druhé neodvislá. Bohu podřízená jest obojí.

5. V záležitostech t. zv. smíšených přísluší církvi přednost.

Pro naši otázku nejdůležitějším jest čl. čtvrtý. Dle něho náležejí věci čistě duchovní (res mere spirituales) zcela

Dále: Z diocèse Lavantské Die Beteiligung des Klerus am politischen Leben und die Stellung der Presse zur kirchl. Autorität (Archiv 1899. tom. 79. str. 161), Clericus, Teilnahme des Klerus an d. Gemeinde- u. Volksvertretung (Archiv, 10. 1863. str. 75. ss.), Hergenröter, Ueber die Beteiligung d. Klerus an polit. Fragen (Archiv t., 15, 1866. p. 67. ss.), Biedérlack S. J., Politik u. bishöfl. Autorität, Salzburger Kirchenzeitung, 1895, str. 195, 203, 211, 327. Anonymus v Scheebenových Period. Blätter 1872, str. 1, 53, 129, 228. Santi, tom. III. p. 461. Konečně výnosy sv. otce Lva XIII. a Pia X.

¹⁾ Přímo nevyčerpatelné literatury o té otázce tuto citovati nelze. Odkazují na díla odborná církv. práva a na encykl. P. Lva XIII., Immortale Dei, ze dne 1. listop. 1885 (Archiv, t. 55. 1886, str. 306. ss.).

a jedině před forum církve. O záležitostech čistě světských (res mere temporales) rozhoduje zase společnost světská, stát zcela dle pravidla svého.

To pravidlo jest jasné. Vedle něho měli by oba nejvlivnější činitelé ve společnosti lidské, církev a stát, jíti každý cestou svou, jen toho se vystříhající, aby si navzájem neškodili, jen toho dbající, aby jeden druhého v práci pro společnost podporovali. Jinak, dle té věty, ani stát se nemá míchat do správy církve, ani zas církev nemá nic činiti s politikou světskou.

Tak zní theorie. Ale skutečnost, nad to skutečnost moderní daleko se od ní odchýlila.

Ve skutečnosti jest poměr státu a církve v nejednom podoben poměru těla a duše. Ve skutečnosti nalezne se málo správ opravdu vážných a pro blaho společnosti rozhodných, kde by se nějak nestýkaly stát a církev, kde by se vzájemně nějak nedoplňovaly, na sebe obapolně nepůsobily.

V důležitých na výsost t. zv. záležitostech smíšených (causae mixtae), v zákonodárství o manželství, o škole, rozumí se to samo sebou. Ale přihází se tak i v jiných věcech, na první pohled čistě do oboru jedné neb druhé společnosti spadajících.

Na př. jest jmenování biskupa diecesánního záležitostí výhradně církevní. Ale jak věci se mají, jest biskup opravdu i ve státě činitelem velmi vlivuplným. Nedivno tudíž, že i stát se při jeho ustanovení o nějaký účinek domáhá.

A naopak. Zákony o tisku, o právu bytovém, o spolcích a j. by někdo nazval záležitostmi čistě státní. A přece jak dalekosáhlou působností mohou vyvrtni na víru, na mravy věřících, na postavení církve ve státu samém.

¹⁾ Immortale Dei.

Již s toho věcného stanoviska nelze se diviti, že všímá si stát (želbohu někdy až přespříliš) záležitostí církevních. Již pro toto stanovisko nucena jest rovněž i církev navzájem zabývatí se zákonodárstvím světským, správou státní, provozovati politiku.

Ovšem jest politické účastenství církve v životě státním tuto jen nepřímé. Co tuto církev zajímá, nejsou politické otázky samy o sobě, přímo, ale těchto otázek stránka nepřímá, náboženská, duchovní.

Bylý doby, kdy církev, ne z moci Bohem svěřené ale faktem historického vývoje, i v otázkách čistě politických byla mocí nejpřednější a nejrozhodnější. Tehda se nejednou stalo, že i v otázkách náboženských rozhodla čistě politická převaha církve. Není zde na místě zpytovat, pokud to bylo k pravému a trvalému prospěchu pro vyšší statky víry. Jistě nebyla jen panovačnost, zlá vůle (jak se s některých stran uvádí), která církev tak jednati učila... Leč ty časy dávno již minuly. Vzpomínám jich, abych poukázal, jak dnes stát pravým opakem zasahuje do záležitostí víry, jen na podstavě své přemoci politické a s právem mnohem menším, než je svého času měla církev vůči státu. Jak stát dnes církev i v jejím nejsvětějším majetku hledí utlačití, ne-li z něho vytlačití jedině přemocí své takměř neobmezené nadvlády ve společnosti moderní. Tak on sám rozhoduje o míře svobod, o způsobu bytí církve ve svých hranicích. Otázky zachovávání příkázání božích i církevních, přijímání některých svátostí a pod. řeší se stanoviska svého a dle svého prospěchu.

Tu již nezbyvá církvi o theorii politické účasti v životě společnosti moderní dlouze se hádati. Tu pro ni nastupuje přísná a neodkladná povinnost, zachrániti co se zachrániti dá, sestou-

¹⁾ Sv. Augustin o církvi

píti i do politické nepěkné vřavy moderní, a zmírniti, odvrátiti od křesťanského lidu jed moderního, pořád více k atheismu se klonícího státu.

V původním a přesném významu značí politika správu státu, společnosti. Jest záležitostí hlavy společenské a těch, s nimiž ta hlava o správu státu se rozdělila. (Ve státu absolutním samovládce; v oligarchii oligarchové a ve státu ústavním s monarchem sbory zákonodárné atd.)

Správa veřejných statků duchovních náleží v církvi papeži, v diecési biskupovi. Kdykoliv tedy běží o záležitosti duchovní ve státu, přímo nebo nepřímo, a třebaš světský parlament bezprávně je byl strhl ve svou kompetenci, formální právo o nich rozhodovati zůstává vždycky papeži a i biskupům. Biskupům v otázkách církevních místních (na př. záležitost zřízení fary v diecési a pod.), papeži v záležitostech zásadně neb skutečně celé církve se týkajících. A správně jednají v tom poslanci katoličtí, ať kněží neb laici, kteří v takových otázkách obracejí se na církev učící o formální rozhodnutí, aby se jím pak, co na nich jest, řídili.

Moderní ústavní život ve státech s sebou přináší, že nejen správy čistě církevní se projednávají před zákonodárnými sbory světskými, ale že i kněží, ne jako kněží, avšak jako státní občané do těch sborů se volí a vysílají.

Principiálně stojí církev vůči volbám takovým na stanovisku *blahovolném*.¹⁾

Mají-li takto zvolení ještě jiné povinnosti zastávati, jako duchovní správcové, kanovníci a pod., nutno jest, aby si opatřili od nich *náležitou dispens*.

¹⁾ Tato věta jest z římského, na slovo vzatého kononisty Santiho. Žel, že v poslední chvíli nemám autora po ruce, abych citoval přesně.

Že v otázkách církevních sami o své újmě rozhodovati nesmějí, právě pověděno.

Jak souditi o jich neodvislosti politické, hned uslyšíme.

Otázka politické neodvislosti kněze (a tím poslance) od biskupa ještě do nedávna v jistých církevních kruzích náležela k nejvíce nenáviděným, ne-li kaceřovaným. I jen v theorii, jak sám jsem se přesvědčil. Tak velmi někde vymizela znalost prvních principů kanonické poslušnosti.

Mohu-li, i při kanonické poslušnosti, míti, spravovati vlastní dům, platiti z něho daně, po případě jej i prodati, proč bych nemohl, opět při tétéž kanonické poslušnosti, o to praktickou péči vésti, aby lecjaký politický dobrodruh pomocí stejných dobrodinečků „cestou zákonodárství“ mne přímo neb nepřímo o ten dům nepřipravil? Ovšem, kdybych se za peníze ze správy domu ztržené opíjel atd., pak by měl biskup právo zakročit, avšak ne proto, že mám dům, nýbrž proto, že jako kněz dávám pohoršení.

Jak z prostinkého tohoto příkladu zřejmo, není politické právo kněžské něčím o sobě stojícím. Avšak jest pokračováním vztahů od kanonické poslušnosti různých, s ní o sobě nic společného nemajících. Jest proto též tak volné, jako i půda, na které vyrostlo, jest volnou. ²⁾

¹⁾ Immortale Dei.

²⁾ Cfr. Schneider l. c. p. 315. ss. „Der kan. Gehorsam bezieht sich nur auf kirchliche Dinge, dagegen in rein weltlichen Dingen, wie z. b. in Vermögensangelegenheiten des Klerikers, in Fragen über Patrimonium... kann der Bischof nichts bestimmen; ebensowenig in rein bürgerlichen oder politischen Dingen, soweit nicht kirchliche Fragen oder Verhältnisse in Betracht kommen.“ A cituje Heinera, Kan. Obedienz, p. 44. Něco níže pak uznává: „Im allgemeinen muß man somit sagen, dass der Bischof in rein bürgerlichen oder politischen Dingen keine Verordnungen erlassen oder die diesbezüglichen Rechte der Kleriker beschränken kann. Das gilt namentlich in Bezug auf politische Dinge und Richtungen. Jedoch hat Heiner schon angedeutet, daß dieser Satz eine Ausnahme erleidet, wo es sich um politische Richtungen handelt, welche geradezu christus — oder kirchenfeindlich sind.“

Stanově však plnou neodvislost kteréhokoli katolíka, i kněze, v otázkách čistě politických, nemíním tím nikterak omlouvatí neb jen nějak zmenšovati těžké hříchy, které právě tímto směrem dali u nás i jinde někteří kněží v politice činní.

Jako řídké jsou případy vážné a trvale rozhodné, aby se v nich nějak nestýkala stránka duchovní a světská zároveň, tak těžko si představití politickou činnost kněze, ve které by se právě tento jeho kněžský charakter nějak neuplatňoval. Ať v dobrém ať ve zlém. Již v agitaci volební kněžský charakter, „kněz“, nějak ostře vystoupil do popředí, u přívržencův i u odpůrců jeho volby. Již tehda hrál nějakou roli, nějak se s ním počítalo. I jen třeba, aby se ho — zneužilo proti církvi. A tak to zůstává, jen stupňovaně, i v parlamentě, i v provozování moci volbou dosažené. Všude padne na váhu vedle „poslance“ i „kněz“, a kněz asi rozhodněji.

Avšak na kněze má právo církev a v jejím jméně biskup. Smí tudíž biskup poháněti k odpovědnosti kněze politicky činného, i samého poslance, kdykoli v působnosti politické se neudržel na celé čisté výši svého kněžského stavu.

Kdykoli pomáhal svévolně třísti tolik potřebnou jednotu mezi lidem katolickým.

Kdykoli pohoršení dával řečmi svými neb i jednáním svým témuž lidu.

Kdykoli osobně neb stranou, ku které náleží, rozmnožil vliv nepřátel církve, a tím i nepřimo církev samu poškodil.

Kdykoli pod rouškou politiky lidu svému a církvi neosvědčil se pastýřem ale vlkem.

I kdyby ministrem byl, jest knězem takový politik a poslanec. A jest knězem na místě prvním, neodvolatelně, nezadatelně.

¹⁾ Immortale Dei.

Ku konci ještě otázku praktickou. Má se kněz vůbec zabývat politikou? A když se již politikou zanáší, kterých tu má dbáti zvláštních rad a pokynů?

Znám se od let s nejedním knězem parlamentáříkem, a nejen mezi Čechy. Byli mezi nimi mužové vzácných povah. Kněží v každém ohledu vzorní, kteří pro osady své, pro svůj katolický lid opravdu mnoho vykonali, jen tím vykonali, že byli poslanci. A i mezi takovými našli se někteří, kteří doslovně na smrtelné posteli litovali, že se kdy vydali na horké pole činnosti politické...

„Toto místo zde“, řekl mi před málo lety jeden z nich, kněz velikého vlivu, procházející se se mnou v nádherné kolonádě parlamentu, „jest mi na celém světě nejvíce nenáviděné. Připadá mi jako kořalna¹⁾, kde se věci stokrát pronesené ohřívají znovu a znovu, ne kvůli lidu, ale kvůli osobě a straně“...

A ještě před málo nedělemi líčil mi jiný poslanec (nekněz) parlament tak asi jako místo, kde málem všickni lhou, kde skoro bratr nevěří bratru. Hle, politický život ve svém vlastním sídle, na skvělé výši své úlohy!...

Já sám býval v nejedné „kritické“ době všelijakých národoborných vyjednávání, ohnivých řečnických turnajů v parlamentě a sice tak, že jsem i „za kulisy“ měl příležitost pohlednouti. Pod svěžím dojmem osobních doznání parlamentních srovnával jsem pak zúmyslně, co psaly listy rozličných stran... Od těch dob nečtu v novinách jen hotové politické události. Čisti sáhodlouhé úvodníky, velemoudré kombinace, nabubřelá vytrubování všelijakých politických velikášů nechávám — naivcům, kteří nikdy neměli příležitost osobně se přesvědčiti, jak se v politice zachází s poctivostí a pravdou — —²⁾

¹⁾ „Wie eine Schnapsputtik“. Těmito všemi větami nemá býti potrefen parlamentarismus sám, ale jen jeho úpadek.

²⁾ Jen mimochodem tu jmenuji Balicki, Parlamentaryzm. Lwów, 1900. (Číslo 1. a 3. II. svazku sbírky „Wiedza i Życie“). Saenger, Gedanken über den

Těžiště dnešního života politického spočívá v politických stranách. Mají strany v politickém životě státním nepochybně i svůj blahodárný vliv. Není též strana jako strana. Ale celkem, má-li se proti snahám jiným uplatnit, má-li hesla svá snad opravdu čistá a dobrá nějak provést, jest každá strana politická odkázána na boj, ano jest jaksi věčného boje vtělením. Jen ve zbraních je rozdíl mezi válkou skutečnou a mezi zápolením politických stran: že se nebojuje děly a ručnicemi (kalamáři a pěstěmi jen u nás a mimořádně), avšak slovem, psaným neb mluveným. Jako ve válce jest i v politickém zápase stran cíl nejbližší, bezprostřední, ne vítězství idee, pravdy, dobra, ale porážení protivníka, rozšíření a upevnění vlastní moci, nabytí nových stoupenců... A taktika strany (taktika války s celou škálou přemlouvání, přelstění, přetrumfnutí, lži, podvodu, pomluvy, lichocení, přetvářky atd.) se řídí podle toho cíle. Záleží obyčejně v tom, že se události náležitě vyberou, příznivě straně, nepříznivě odpůrci;

že se postaví do patřičného osvětlení, zbarveného všelijak uměle ironií, podezříváním, affekty atd.;

že se jim podloží pohnutky zas libovolně podle stranické politiky vykrášené;

že se vymýšlejí věci, kterými „nepřítel“ by se mohl zmásti, kterými fantasie mass se dá oblouditi;

že se konečně „pracuje za kulisami“, nátlakem na úředníky, ne-li dokonce podplatky a pod.

Parlamentarismus (Neue Rundschau, 1911. März). Paulsen, Das Sinken des Parlamentarismus. („Neue Freie Presse“ ze dne 25. prosince 1902). Schneller Grösse und Niedergang des Parlamentarismus (Schweizerische Rundschau, 1910/1911. Heft 2). Skoro se mi zdá, že pozitivní výsledky nynějšího, zvláště našeho parlamentarismu klassicky vystihuje Jentsch, když píše (čl. Partei und Berufsstand, Neue Rundschau, Februar 1911, pag. 252): „Den kontinentalen (proti anglickému) Parlamentarismus werden spätere Betrachter aus der politischen (!) in die Literaturgeschichte verweisen, als Stofflieferanten für Operetten, Possen und Satiren.“

Hle, něco toho vzduchu pozná a naloká se každý, kdo s politikou přijde do styku čilejšího, praktického. Kdo nejen politiku čítá, ale též v životě provádí. Jak nesnadno se tu nenakaziti! ¹⁾

Nedivno, že až příslovím se stalo, kterak politika kazí charakter. ²⁾

¹⁾ Blíží rozvedení myšlenek tu jen nahozených nalézt v pojednání: Paulsen, *Parteipolitik und Moral* (vyšlo v *Jahrbuch der Gehe-Stiftung*, Dresden, Band VI. 1901).

Jentsch (viz čl. výše uvedený) praví: „Ich wage es zu sagen... daß es eine bedauerliche Vergeudung kostbarer Gaben ist, wenn sich ein geistig bedeutender Mann der Parteiagitatio widmet. Denn die vier oder fünf Schlagwörter, mit denen unschlüssige Wähler in die rote, blaue... Hürde gescheucht werden, kann jeder Böttler handhaben, und die Parteien, die dem Trugbilde des Parlamentarismus nachlaufen, sind Überreste einer beinahe abgelaufenen Periode.“ Tuto větu cituji ovšem jen jako výstrahu ne quid nimis, a dokud se stranou nerozumí svatá, nikdy nezadatelná věc sama. Ale kdyby tu ani neběželo o stranu, nýbrž vlastně o věc vyšší a ideální, chrání se kněz, hájí ji po způsobu zdivočelých, ne-li znemravnělých stran čistě politických, jak hned řeknu.

²⁾ Cfr. Funck-Brentano, *La Politique. Principes, Critiques, Réformes*. Paris, 1892. p. 8. str. *La Moral et la Politique*. Na str. 14. násl. takto praví o politice: „Politika! Které zločiny ve veřejnosti neomyšlela? Na kterých padouštvích neměla podílu? Které skutky, jichž ani mravověda nemůže dosti odsouditi ani zákon dosti potrestati, nenazvala nevinými, poněvadž z nich měla prospěch? Z bídníků dělá muže ve státě věhlasné; ji nic nevadí, jedním dechem a za těchže okolností nazvat nejslavnějšími národními podniky i vítěznou revoluci lidu i téhož lidu vyhlazení, způsobené geniálním despotem. Studujeme-li ji v dějinách, zdá se podobati šílenství, omlouvá úkladnou vraždu a nevinnou hloupost vykládá jako infamii, nebo právě naopak, proměňuje skutek perfidní v heroism, jindy zas hrdinu v ničemného darebáka. Podvod při hlasování může býti dle jejího názoru pouhou zákonitou obranou a zároveň crimen lesae maiestatis proti posvátným právům lidu. Zráda, lež, přetvářka jsou dle ní jen prostředky vlády, právě asi jako věrnost, upřímnost a obětavost... Svoboda jest ji pouhou illusí a posvátným majetkem lidstva zároveň...“

„Taková jest politika. Jest rozdílná od morálky — —“

Tento černý obraz, který o politice namaloval Funck-Brentano, platí ovšem jen o politice bez Boha a bez Krista. Ale i člověk věřící, i sám kněz, právě s ní se v životě politickém potkává nejčastěji a lehce ji může býti nakazen. Ostatně tu srovn. Paulsen, *Politik und Moral* (otisknuto v *Deutsche Bücherei*, Bd. 32. Berlin. 2. Aufl.).

Nedivno, že mužové jemnějších povah co možná nejméně s ní chtějí mítí činiti.³⁾ Ve spisech Platonových (v Apologii, v Gorgiáši, v Politiku, v Republice) táhne se myšlenka odporu proti politice a politikům jako červená nit. Ve Spojených Státech amerických prý se lepší vrstvy národa vůbec politiky straní. A i v samém kvetoucím Německu lze pozorovati pořád větší nechuť inteligentů zúčastniti se života a působení politického.

Není možná, aby kněz docela se vzdaloval politiky, jak nahoře doličeno. Z ohledů církevních, o národních ani nemluvě. Ačkoli pokládám ideálem, státi daleko od politické vřavy pro služebníka sv. oltářů, pro hlasatele pravdy a míru, smíření a lásky — Opravdu, jak dnes zvláště u nás proděláváme církevní i národní krise, není možná, aby kněz tu o bět nepřinesl.

Ale že by se v mnohém ohledu politický život kněží měl uplatniti jinak, jest mojí svatým přesvědčením.

³⁾ Viz o tom řadu pozoruhodných článků, které uveřejňuje známý národní hospodář Sombart ve svém listě „Morgen“ (roč. 1907, Juli—Dezember), p. 40. Unser Interesse an der Politik („und ich sage nun: Das Interesse der Gebildeten in Deutschland an der Politik... ist immer mehr im Schwinden“, p. 44); p. 67. Politik und Bildung („Der Gegensatz zwischen dem, was hier als gebildeter Mensch geschildert wurde, und dem, was wir früher als politischen Menschen kennen gelernt haben, springt in die Augen: es ist der uralte, in bestimmten Personen verkörperte Gegensatz zwischen Freiheit und Ordnung, zw. Persönlichem und Sachlichem, zw. Individuellem u. Allgemeinem“, p. 70.); pag. 195. Die Politik als Beruf („Das Gewerbe der Politik... gehört wohl zu den schwierigsten, mühsamsten und ödesten von allen Gewerben unserer Zeit“, pag. 196... „Geistig öde, ethisch verlogen, ästhetisch roh: das ist die Signatur, die unser politisches Leben offensichtlich von Tag zu Tage mehr annimt“, p. 199.); pag. 223. Vom Stil des politischen Lebens in Deutschland; pag. 225. Die Elemente des pol. Lebens in Deutschland; pag. 415. o těchže problémech; pag. 479. Die Abkehr der Gebildeten von der Politik („einstweilen komme ich zu dem Ergebnis: lassen wir die Hände von der Politik. Wir haben besseres zu tun“, p. 483.); pag. 511. Wir müde Seelen.

Méně na základě přemrštěného čítání novinářských článků (tím nepopírám nutnost, katolické listy odebírat i šířit). Více na podkladě hlubšího studia dějin, práva, sociologie a otázek jim spřízněných.¹⁾

Méně pouhým řečením, pouhou agitací, organisací (ačkoliv i toto všecko jest nutno). Více opravdovou, trvalou, hlubokou prací o povznesení lidu náboženské a sociální. Nespasí nás forma sama, organisace, nebudeme-li stejnou, a snad větší pílí vynakládati na té formy stále nový a nový materiál.

Méně ve smyslu povrchní, sesvětačelé naší doby. Více ve smyslu věčných podkladů národní víry, národních mravů, národního silného, zdravého, na víře i mravech založeného charakteru — —

Ale budiž tomu jakkoli. Když stojíme v politickém zápase, snažme se vezdy,

abychom bojovali poctivě, z přesvědčení poctivého, silného a opravdového ;

abychom bojovali poctivými zbraněmi, a všecko, co jen daleko mohlo by upomínati na přetvářku, lež, nemůžnou léčku a pod., budiž daleko kněžských našich duší ;

abychom i v politickém odpůrci ctili člověka, křesťana.

I v politickém zápase jsou svatá místa útočištná, kde běží o skutky osobní lásky, osobního odpuštění, osobního dobrodiní prokázaných i politickému odpůrci. Ani v politickém

Což teprve kdyby znal naši politiku — —

Ale snad právě proto může u nás knězi nastati přísnější (třebas ještě trpčí) povinnost nevydávati přece lidu na důležitém tomto politickém šarlatánům!

¹⁾ Nejednu myšlenku tím směrem dovede vzbuditi článek v (socialist.) listě „Die Grenzboten“, Leipzig, 1908, Bd. 4. „Politische Bildung und Nationalbewusstsein.“

boji nesmím zapomenouti onoho nejprvnějšího přikázání Mistrova: „Milujte se.“ Nesmím odepřítí svému protivníku cti, ohledů, uznání, na něž pro svou osobu má právo a nárok;

aby nám celek výše stál nežli strana.

Vlast, národ výše než stranická politika.

Církev, náboženství výše než náboženská organisace.

A především jednoho se vystříhejme, aby ani nám, ani našim odpůrcům svatá církev sama nebyla pouhou politickou stranou. Aby nade všechny politické močály a bludy a stoky jasně se vznášela nad námi samými a nade všemi dušemi ona spásná hvězda jedné svaté víry Kristovy!²⁾

Ku konci nemohu se držeti, abych tu neuvedl cele, co k té otázce ustanovil věhlasný a právě tuto těžce zkoušený biskup Aichner na synodě r. 1900. konané.³⁾

¹⁾ Hieronym.

²⁾ Nemohu se zdržeti, abych tu zas neuvedl slova Paulsenova (Die Monarchie und die Parteien. Deutsche Bücherei, Bd. 32. pag. 42. ss.): „Noch ein Stand muß grundsätzlich dieselbe Indifferenz gegen die Parteien wahren: Der Lehrstand. Wie der Richter u. Staatsbeamte, so steht auch der Lehrer (das Wort im weitesten Sinne genommen, so daß es mit dem alten Begriff des Klerus zusammenfällt) außer oder über der Parteien, auch er Diener eines höheren, als das Parteiinteresse ist: Diener der Wahrheit.... Damit ist gegeben: Der Lehrer (a to platí svou měrou mnohem více o knězi) kann nicht politischer Agitator sein. Damit gäbe er seine Stellung über den Parteien auf. Die Agitation für eine Partei nimmt die Unbefangenheit, sie bindet und blendet. Man sagt: die Politik verdirbt den Charakter. Das Parteiwesen tut es sicher; hier hat der Satz: ‚der Zweck heiligt die Mittel‘, sein eigentliches Herrschaftsgebiet. Was der Partei nicht paßt, darf man nicht sehen und nicht sagen, und unter Umständen muß man im Interesse der ‚guten Sache‘ auch sagen, was nicht wahr ist, und tun, was nicht recht ist. Darum stört auch die Teilnahme an Parteiregiment und Parteiagitation das Vertrauen...“ Srovnej zde psaní sv. otce Pia X. k biskupu madridskému o volební povinnosti (Archiv f. K. R. 1906. pag. 375 s.) a pokyny, které z rozkazu sv. otce dal k nastávajícím volbám katolíkům španělským arcibiskup z Toleda (Archiv f. Kirchen-Recht, 1910, pag. 767 ss.).

³⁾ Synodus Brixinensis diebus 27—31. Aug. 1900. Brixinae, 1900. Pars III. cap. I. artic. 5.

„Circa hanc rem satis delicatam has regulas praescribimus et exacte observatas esse volumus :

1. Requiritur singularis prudentia, ne sacerdotes sive per defectum, sive per excessum a recto tramite declinent.

2. Animarum curatori non licet indifferentem esse quoad res politicas ! Potius advertat et cognoscere studeat, quaenam placita sub hoc respectu in parochia vigeant, quae praevaleant, qualis pugna, quinam partium coriphaei, quales denique ephemerides propagentur et a populo legantur. — Eo minus sacerdos indifferens sit circa quaestiones sociales, quae hodie orbem commovent, memor pristini temporis, quo clerus maximam vim habuit ad ordinem socialem stabiliendum.

3. Ne nimis se immisceat rebus m e r e politicis et communalibus, nec immoderate curet de legibus saecularibus, quae n u l l u m prorsus nexum cum religione habent, sed potius tum ipse illis obediat, tum alios hanc obedientiam doceat. Similiter amorem patriae et ipse ostendat et apud parochianos foveat. Utrum sacerdotes eligi se sinant ut nembra collegii communalis, nec ne, a locorum circumstantiis pendet.

4. Consequenter si scissio parochianorum in duas vel plures partes nullo modo tangit religionem, sed ex aliis causis orta est, sacerdotes nulli parti faveant, sed super singulas partes quasi elati, ea quae pacis sunt, sectentur et omnibus aequalem curam et iustitiam exhibeant. Si vero partes ita sibi sunt adversae, ut una principiis minus rectis, seu non catholicis regatur, tunc illi parti adhaereant, quae ordinem socialem, auctoritatem ecclesiae, principia catholica prae oculis habet.

5. Quoniam factiones laicales atque collegia, quae potestate legifera pollent, res et leges pertractare solent, quae religionem

Velmi cenná, protože skoro výhradně na výročí sv. otce založená, jsou ustanovení synody Lavantské z r. 1896. Pars IV. tit. I. cap. 2. De clericorum circa res politicas agendi ratione.

concernunt, clerici eodem saltem iure huiusmodi res cum religione connexas tractare, evincere et iura sua persequi possunt. Hac de causa sacerdos, quippe qui simul est civis reipublicae, actum iuribus civilibus fruitur tum officiis ligatur, potest ac generaliter frequenter tenetur iuribus civilibus sibi competentibus uti, ac propterea in statu repraesentativo adlaborare debet, ut viri probi ad comitia publica ablegentur, potest et interdum tenetur non solum eligere sed et mandatum eligentium accipere. Maximi momenti est, ut aliqui saltem clerici his comitiis intersint, in quibus haud raro quaestiones religiosas agitantur, quas laici vel non sufficienter norunt aut penitus ignorant.

6. In actionibus politicis has regulas observent: 1) *modo* non excedant, quia ad eos non spectat populum concitare; sed fideliter pascere. Meminerint ergo moniti summi nostri Pastoris Leonis XIII. „Profecto sacerdotes se tradere penitus partium studiis, ut plus humana quam coelestia curare videantur, non est secundum officium“ (Epist. ad epp. Hispaniae 8. Dec. 1882). 2) *Ne iniuste agant*; media illicita respuant, neque ipsis adversariis aequitatem et iustitiam denegent. 3) *Ne imprudenter se gerant*, sed perpendant, quid honor sacerdotii, decorum clericale, officium pastorale ab iis exigat. 4) *Ne avidi sint aerae popularis*. Qui in rebus politicis se ipsos quam maxime quaerunt, serius ocius incidunt in laqueum diaboli et quando hominibus placere anhelant, servi Dei esse desinunt.

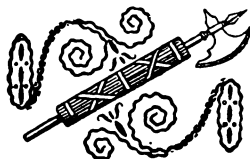
7. Regulae modo dictae etiam ephemeridum redactoribus et qui eisdem cooperantur, ac nominatim clericis dictae sint. Ephemeridum scriptores certe opus laudabile perficiunt, sed veritatis ac sinceritatis, iustitiae et charitatis lege obstricti, nulloque privilegio exempti sunt ab iis, quae octavo Dei praecepto omnibus inculcantur. Recordentur etiam moniti Leonis XIII. (l. c.), „ut eorum disputatio pro ecclesiae iuribus tuendis sit moderata et temperans, quae potius rationum pondere, quam stilo nimis

vehementi et aspero victorem certaminis scriptorem efficiat". Denique idem summus Pontifex incessanter et gravissime foliorum moderatoribus inculcat, ut episcoporum auctoritati se submittant et nedum voluntati, sed et desideriis eorum satisfaciant. (Cfr. cit. encycl. ad eppos Hispaniae; encycl. ad eppos. Galliae 8. Febr. 1884 l. c. p. 283. 284; epist. ad card. Guibert 17. Jun. 1885 l. c. p. 302, 303; encyc. ad eppos Austriae 3. Mart. 1891; breve ap. ad eppos provinc. Pedemont. 15. Oct. 1899.)

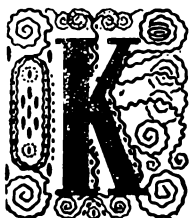
8. In his et aliis P. Leonis XIII. literis apostolicis duo insuper continuo inculcantur. *P r i m u m* est, ut politici catholici ac praesertim qui duces sunt partium in coniunctione et consensione cum episcopis agere studeant, quod maxime intelligitur de rebus, qui nexum aliquem habent cum religione. Talis connexio 1) manifeste habetur, quando propter rem politicam scissiones, altercationes ac pugnae ortae sunt inter ipsos catholicos. Tunc profecto tangitur religio, eoquod pretiosa pax cedit bello, scandala praebentur, bonum religionis detrimentum patitur. In his casibus episcopus, qui *p o s i t u s* est *r e g e r e e c c l e s i a m D e i* eo niti debet, ut ignis discordiae extinguatur. 2) In rebus, quae sua natura et intrinsece vel ex accidenti, connexae sunt cum religione, inconsulto episcopo, vel eo invito vel contra eius voluntatem procedere non est fas. In rebus *d u b i i s*, scil. ubi dubitatur, utrum res sit *m e r e* politica, an habeat nexum cum religione, episcopi sententiam negligere vel sententiam suam privatam iudicio episcopi praeferre, ut parum dicam, temerarium est. Alterum quod Leo XIII. continuo a fidelibus circa res politicas postulat, est, *c o n s e n s i o* catholicorum in actionibus politicis. Nihil est, quod ab ipso maioribus extollatur laudibus, quam „efficax sentiendi agendique concordia“ (Enc. cit. ad eppos Austr.), nihil est, quod acrius ab eo reprehenditur, quam dissensiones inter ipsos catholicos. Sic e. gr. in cit. Encyc. ad Hispanos Papa: „in tam acri,“ inquit, „ecclesiae catholicae oppugnatione omnino necesse est, christi-

anos universos collatis invicem viribus, maximaque voluntatum conspiratione, resistere, ne calliditate atque impetu adversariorum separatim suppressi succumbant" (cfr. de scriptorum catholicorum unione ib. p. 244).

9. Sacerdotes, qui munere ecclesiastico funguntur, aut beneficium residentiale obtinent, nonnisi cum consensu episcopi ad comitia sive provinciae sive imperii ablegari possunt. Tanto magis episcopi consensus requiritur, si munus civile (compatibile tamen cum statu sacerdotali) a gubernio oblatum suscipere velint.

DUCHOVNÍ ŽIVOT.

I.

dyby rolník bohaté proudy křišťálové vody sváděl na svou louku, ta však pořád zůstávala stejně zakrnělou a neplodnou, zdaž by se nad tím nepozastavil on a každý jiný, jenž by toho byl svědkem? Zdaž by si neřekl, že tu někde je nějaká třeba skrytá chyba? A zdaž by se nesnažil právě tu chybu vypátrati?

Kdyby zahradník, upraviv půdu zahradni jak nejlépe, zasadil do ní stromky zdravé i života schopné, a hle, po málo měsících čilého vzrůstu jeden po druhém počal by v listí žloutnouti, v rozvoji ochabovati, v kmenu zakrňovati, zdali by nepodnikl důkladnou prohlídku, aby vypátral, kde a v čem chybeno, jak a čím přispěti ohroženým chráněncům?

A kdyby, do třetice, obchodník velmi rozsáhlý zařídil si obchod, návštěva pak obecenstva byla neobyčejně čilá, a přece po letech přičinění, starostí, píle i zdánlivého rozkvětu čistý výtěžek podobal se skoro nulle, zdaž by mimoděk nepřipadl na myšlenku, že se tu nějaký „přiteliček“, nějaký zloděj tajně s ním dělí o těžce zasloužený výnos?

Vždycky mi ty obrazy tanou na mysli, když v duši zkoumám otázku duchovního života v našem kleru ale i v klášteřích mí blíže známých.

Nedá se popříti, že pod prudkým, třebaš církvi zásadně nepřátelským žarem moderních poměrů i duchovní život církevní neobyčejný učinil pokrok.

Jak systematicky, přísně a v nejlepším duchu církevním vychovávají se v seminářích chlapeckých i kněžských budoucí sluhové oltáře. Porovnejte s tím poměry na př. ještě před padesáti lety tam vládnuvší.

Jak mnohem užším, všestrannějším, stal se dozor na život kleru. Myslím tu na pořád častější, svědomitější naše rozličné visitace, konference, referáty a — last not least — na „náš“ liberální, radikální, volnomyšlenkářský, maloměstsko-stokový tisk, který z kněžského špehování zařídil si obchod podle všech pravidel nemravného udavačství rozvinutý, nesmírně podlý ale i nesmírně výnosný.

Nové horlivé a stále horlivější kongregace a duchovní instituty množí se a rostou. A které starší církevní řády usnuly na lesku staleté slavné minulosti, z pohodlně při plných hrncích z dávné práce, probírají se k nové činnosti, věrnosti a přísnosti. Nedisciplinovaní jednotlivci v nich řídnou, nedisciplinované řády jsou vůbec nemožné.

A co mám teprv říci o duchovní literatuře, o různých asketických knihovnách, rozjímáních, duchovních všelijakých časopisech, knihách, letácích, které (nejenom v jazyku českém) již ne potůčkem ale brzo řekou zaplavují a zúrodňují pole našeho kněžského i řeholního života ?

Samy protestantské a církvi nepřátelské hlasy doznávají občas a ne bez tajné závisti neobyčejnou výši i čistotu duchovního života v kleru nynější církve katolické.

Tak na venek a v celku.

A jak to vypadá dovnitř? Jakým jest v tom ohledu život jednotlivců? Snad nebude od místa i tím směrem zkoumat.

Počítám-li do šířky, zdá se mi příliš velkým počet těch, kteří byvše po čtyři léta a více systematicky vychovávaní k povinnosti (jak se jim stále na srdce kladlo) rozjímají, duchovní čtení konati, formálně vnitřní život vésti, stavše se kněžími, poměrně rychle od hlubšího duchovního života skoro naprosto odpadávají. A to přes všechny na hoře zmíněné bohaté pomůcky duchovní.

D o h l o u b k y-li bádám, tanou mi na mysli klášterní sbory, avšak i jednotlivci mimo klášter, kteří rozjímají co den, ano vícekrát denně. Vedle toho pak mají ještě častá duchovní čtení, asketická napomenutí a povzbuzení, týdenní zpovědi, denní i dvojí zpytování svědomí atd. Jak bohati tedy jsou na nejvyšší vzpruhy, pomůcky, vyšší pobídky a příklady svaté víry. Na jaké výši křesťanské dokonalosti by tedy měli státí — — Stojí na ní celkem? Nedovolují si o tom úsudku pronésti. Ptejte se těch, kteří to lépe znají.

Vůbec se mně někdy zdá, že řídne mezi námi typus kněží sv. Jana, Miláčka Páně. Kněží odevšad prohrátých a všechno prohrívajících svou prostou, pokornou, nikomu se nevtírající ale všechno podmaňující láskou. Že ta naše moderní, někdy až heroická věrnost vykazuje pořád hojněji jakoby ostrou hranu „strany“, vlastního tábora. Cosi stavovské odlišnosti, ne-li sebevědomé povýšenosti. Cosi tak praktické vypočítavosti, že by státi se mohlo, aby nás nenalezly duše, které nás nejvíce potřebují. Cosi, o čem těžko se domýšleti, že bylo vyrostlo na zlatém slunci svatého evangelia...

Jako když před lety dobrý znalec poměrů v Německu mně vypravoval, že přes skvělé katolické manifestace, přes mocná vítězství centra víra naivní i prostá v lidu německém pořád více mizí. Jako když svého času napsala „Hlídka“, kterak nikdy svědomitěji ve škole nevykládal se katechismus než v čase nynějším, a kterak odpadů od víry nebylo nikdy více a smutnějších než právě u mladé generace — —

Stavím tedy formální otázku vzhledem k našim českým poměrům církevním. Jsou na poli duchovního života uspokojivy mnohosti i jakosti výsledky práce tu podnikané? A nejsou-li, kde toho hledati příčinu?

V duchovní stravě, která se podává?

Nebo v těch, kteří se jí živí?

Či snad na obou jest vina?

Zamysleme se nad tím maličko. Ta věc opravdu toho zasluhuje.

Nic platno, jsme moderní lidé. A kdyby nás do nejpřísnějších klášterů zavřeli, nejtěžší klausurou oddělili nás i ostatní „svět“, nespraví toho při nás, abychom vůbec nemyslíli, necítili a nejednou i nejednali jako děti své, vlastně naší doby. A ta naše doba stojí více než každá jiná před ní nejednou svou vlastností i stránkou v diametrálním odporu právě s životem duše vyšším, nadpřirozeným.

Schází jí již přirozený předpoklad pro velké duševní rozmachy, „hluboké dumavé lesy“, v nichž tolika vyšším věcem naučil se sv. Bernard. Abych to vysvětlil a na správnou míru uvedl, schází naší době nerušený, jako majestátní moře nedozírný, jako čistý vzduch všecko prostupující mír a klid i jistota lidstva přes všechny vnější boje v otázkách posledních duševních jednotného, přes všechny vášnivé záchvaty Boha na prvním místě hledajícího, i přes okamžité odchylky stále a stále ku statkům vnitřním se obracejícího, jak tomu na př. bylo v tupeším nesprávně středověku.

A kdybychom se za živa pohrbili v pralesích amerických nebo třeba sibiřských, nenalezneme v nich, co v nich nalezl sv. Bernard. Co tu jemu bylo přirozeným, bylo by při nás vyumělkovaným; co jemu vytrysklo pramenem vnitřního oboha-

¹⁾ Bernard.

cení, nám by se stalo příčinou duševního ochuzení! čím on učiněn schopnějším mocně zasáhnouti do své doby, tím zmrzali bychom my sebe co do působení na dobu. Jsme ditky doby své. Jsme ratolístkou organismu všelidského, jak nyní se rozvíjí a roste. Naše vlastní síla, ale i síla našeho vlivu na lidstvo netkví v odloučení od doby, ale v spolupůsobení s ní. Marná a pošetilá snaha volati nebožtíka z hrobu. Raději pomýšleti na náhradu toho, v čem ztrátou jeho jistotně těžce jsme byli poškozeni.

Ale s tím, co tu proti nové době pověděno, zdají se býti v odporu výsledky, jichž právě tato doba ve všech odborech a neposledně ve vědách, na poli bádání i vůbec disciplin duševních dosáhla. Jsme nepopíratelně velicí jako inženýři, stavíme mosty, vyměřujeme železnice, zapřáháme stále nové síly přírodní do svého triumfálního vozu. Ale potápěči do hlubin lidského srdce, vynálezci opravdu zlepšených, šťastnějších vyšších dráh, po nichž by se bezpečněji ubíral člověk jako člověk a ne pouze jako tvor obdařený žaludkem, očima, smysly, dělníky takovými nejsme...

Kde se naše doba pokusila stavěti dovnitř, natropila jen nekonečného neštěstí. Nemá smylu pro nejjemnější vnitřní útvary duší doba, která v nejvlastnějších a nejpyšnějších svých výsledcích brzo bude se podobati hromadě písku, nebo chcete-li hromadě krásného kamení. Doba, která dala do klatby nejvyšší úkon duše, modlitbu, která s každou vášní koketuje a o každou vyšší ctnost nevázně se otírá, doba taková jest neschopnou státi se opravdovým spojencem nadpřirozeného života duchovního. Stojí spíše s ním v přímém odporu.

Moderní doba naše zná svou ženskou otázku, výkvět to společenských našich poměrů. Vlastně by měla mluvit o otázce mužské, která je původním pramenem všech našich sociálních nemocí i nemocí zvané otázkou ženskou. Na pro-

stá převaha a brzo jediná vláda mužství v životě moderního lidstva.¹⁾ Mužský rozum (viz ono až modlářské zbožňování papírové vědy). Mužská síla (srovnej stejné modloslužebnictví zlatého telete, bohatství, moci, vlivu, vnějšího úspěchu vůbec). Mužské právo (i tam, kde vraždí milliony slabších). Mužská veřejnost (až ničící převaha novin, parlamentů, spolků, živlu hospodského). Ale i mužská veřejná brutalnost (alkohol, nemravnost tisku, umění, života).

Naproti tomu princip ženský v lidstvu dán jest theoreticky i prakticky ve veřejnosti ale brzo i v životě soukromém ve psi. K němu čítám zájem, schopnost žítí pro jiné, i malé, i nízké, i trpící, pošlapané a odstrčené, což se nedá mysliti bez oběti, bez síly pokořiti se, a především bez — lásky. Sem řadím svatá práva rodiny, dítěta, jež zas předpokládají ochranu proti násilnictví a konkurenci veřejnosti, bez tepla do vnitř, bez čistoty a všelikých ctností, které rodině a dítěti jsou jako čistý zdravý vzduch pučící bylince...

Princip ženský znamená, abych se krátce vyjádřil, převahu lásky nad rozumem, kdežto princip mužský, pravým opakem, nazvati lze nadvládou rozumu nad srdcem. Doplnují sebe podstatně oba tyto principy a jsou — s hlediska všelidského — pro zachování rovnováhy a zdraví v lidstvu stejně cennými a nezbytnými. Nestavíme domů pouze z kamení a kovu, a kdyby kamení slulo mramorem a kov byl zlatem. Užíváme k stavbě i měkké a poddajné malty, již teprv budova roste v jeden opravdový celek, stává se schopnou vzdorovati na venek zimě i bouřím, zachovati v sobě útulné teplo, poskytnouti jistoty a ochrany organickému životu ve zdech svých. A tak nestojí lidstvo jediné na mužském rozumu, na mužské síle, na mužském právu... Stojí zároveň na ženské měkkosti, na ženské větší schopnosti oběti, na jmenované již ženské převaze

¹⁾ „Feministickou“ nazvati lze dobu naší snad jediné v tom smyslu, že muži modernímu, do vnitř oslabenému, v jeho bojích pohlavních bude brzo každá žena, s níž náhodou v životě se potká, osudem, ne-li katastrofou.

v lásce. Vyloučiti i jen theoreticky a ideově ženu z rovnocenného (třebas nerovného) spolupůsobení v lidstvu, značilo by pošinouti mocně lidstvo na dráze — k úpadku a zkáze. Značilo by však též těžce poškoditi — duševní, náboženskou stránku v životě doby.

Jestli princip ženský s převážným svým sklonem k vnitřnosti, oběti, k srdci již přirozeně náboženství bližším, na něm v podstatných svých zájmech závislejší než princip mužský. (V cílech posledních, nadpřirozených, stejní jsou muž i žena, stejnou mají potřebu spásy a tudíž též stejnou nezbytnost přivinouti se k náboženství a jeho vyšším darům.) Ačkoliv i zde všude muž byl vůdcem, pokud totiž náboženství tvořilo jednu z nejpodstatnějších a nejdůležitějších institucí veřejných (o nadpřirozeném vyšším zřízení náboženství Kristova ani nemluvě), přece byla vezdy ve společnosti náležitě spořádané, na podkladě obou principů mužství i ženství stejnoměrně se rozvíjející, žena přirozeným vroucnějším i vlivuplnějším spojencem vnitřního života náboženského, jako matka, jako sestra, jako manželka milující a milovaná, a vůbec jako budovatelka nejprvnější mravní moci v lidstvu, rodiny.

Ideové pošinutí lidstva na stranu mužskou zmátlo moderní ženu i v jejím vlastním nazírání na své úkoly; seslabilo i tam, kde plně jest si vědoma svého poslání, její vliv. Tím i otrávil na velkém díle přirozené předpoklady hlubšího rozvinutí duševně náboženského v moderních národech. Z rodin se berou i kněží. Těžko se staví, kde rodina nikdy alespoň prvních nepoložila základů. A naopak, těžko se z kořene trhá, co rodina s láskou zasela do srdce dítky.

A rodina je žena — —

Co ještě a konečně o nepřátelství moderní doby k životu duchovnímu mám říci, souvisí úzce s tím, co jsme již pověděli, není-li toho přímým důsledkem. Myslím pořád více se rozmáhající nevěru času.

Duchovní život jest nejkrásnější, praktický květ onoho vyššího uzpůsobení, v němž člověk kořeny přirozené bytosti své hluboko zapouštíje do nadpřirozené půdy sv. víry, síly své přirozené rozmnožuje, posvěcuje milostí nadpřirozenou. Jakkoli tedy v životě duchovním plně se uplatňuje i čistě přirozená stránka člověka, přece formálně jest život ten životem z víry, nadpřirozeným. Doba, která se ocitla ve sporu s každým zjeveným náboženstvím, ocitla se tím samým v nepřátelství s životem nadpřirozeným, duchovním.

Doznal kdysi magistr velmi přísného a na svou řeholi hrdého řádu, že dnes při nejlepší vůli na novicích nemohou žádati celé ostrosti duchovní výchovy, jak dříve u nich byla zavedena a jak sám ji byl v mladších letech na sobě zkusil. „Jiný materiál“, dodal, „choulostivější, slabší“... A jistotně nemyslíl při tom na vlastnosti noviců jen tělesné.

Co jeden doznal, doznávají i řady jiné. Potvrzují to představení seminářů kněžských, které byly proslulé svým vnitřním duchem a svou spořádaností. Jsme jiní, vzdálená a nepřímá, ale při tom trvalý vliv na člověka každého vyvírající příprava, které se nám v našem dětství i snad v pozdějším mládí k životu v pravdě duchovnímu dostalo, jest jiná, méně cenná, ne-li bezcenná k tomu cíli. V tom jest nepochybně velká část vysvětlení, proč pozdější i svědomité námahy, rozdmýchatí v takových, v našich srdcích život duchovní mohutněji nejednou s nepatrným se potkávají výsledkem.

Přiznává se otevřeně k nepříznivému účinku, který dle mého zdání doba moderní a priori vyvírá na život duchovní, přece nerad bych úplně pominul mlčením z p ů s o b u, jak nejednou život ten v srdcích se pěstí. Odvážlivý podnik, který již jako pouhé podezření mnohým se bude zdáti nespravedlivým, ne-li

¹⁾ Job.

nebezpečným a hříšným. Ale má i problematické hledání pravdy někdy svou váhu. Aspoň tu, že tím neochvějněji trvá vítězná pravda. Vyslovme tedy problém, jen pouhý problém, a svěřme mu na chvíli bádaající duše své. Nalézají se cesty ku vnitřnímu Kristu, právě ony nejbližší a nejobyčejnější a proto i nejvlivnější prostředky duchovního života, v čase nynějším opravdu na výši své úlohy?

Hned jedna pochybnost. S dokonale změněnými podmínkami v duchovním nazírání moderního lidstva počítal církevní dějepis, počítala církevní filosofie, biblistika... počítala především církevní apologetika. Nebylo by tu bývalo potřebným, aby se na to zásadně a důkladně byl vzal zřetel i ve vlastní svatyni církevního ducha, v životě nadpřirozeném? Totiž v té vědě, která životem nadpřirozeným se zanáší? Jsme-li my kněží „solí“ světa, jest vnitřní nadpřirozený život zas solí nás samých.

Ale snad až příliš málo jsme si uvědomili nebezpečí s té strany nam hrozící, když přímým útokům život duchovní vydán nebyl. (Některé bludy novější, povstavší o životě duchovním na půdě čistě katolické sem počítati nelze.) Snad to zavinila i převaha, která na poli církevního vnitřního života, církevní askese, za posledních století vývojem jinak velmi pocho-pitelným skoro výhradně připadla některým řeholním řádům. Každý řád má a musí mít své palladium v řeholi církvi schválené. V řeholi má svou pevnou hradbu, že méně mu celkem trpěti i pod nepřátelskými nárazy doby dovnitř. Řehole mu přikazuje Bohem ustanovený záhon, nejkrásnější, nejhlavnější, jistotně v každé době církvi veleprospěšný cíl jeho prací, podniků, dychtění, zápasů. J e d e n cíl, třebaš široký — —

Na ulicích vídeňských potkali se náhodou řeholník a vynikající kněz světský, spisovatel atd. Šli spolu, jednou cestou

¹⁾ Psalm.

k paláci arcibiskupskému, mluvíce o náboženské literatuře. Pojednou, již před samou residencí, zastaví se onen kněz. „Co soudíte o naší asketické literatuře?“ táže se řeholníka. „Že se opozdila o plných tři sta let“, odpovídá klidně tázaný. „Ich danke Ihnen — děkuji Vám“, praví vřele ten, jenž se dotazoval, a oba se rozcházejí.

Vyslovil jsem jednu p o c h y b n o s t, zdali jsme v askesi, jmenovitě v asketické literatuře nezůstali za dobou, v níž žijeme. A připojuji hned p o c h y b n o s t d r u h o u, neméně vážnou. Nestalo se naopak, aby málo příznivá duševnímu životu doba naše na samu askesi, jmenovitě zas na naši asketickou literaturu byla vyvírala vliv svůj nešťastný? Snad později z některých jiných vět, které ještě míním uvést, oprávněnost té pochybnosti vynikne zřejměji. Prozatím jen poukazuji na čisté moderní chvat, jak se mi zdá, v sepisování, tisknutí bezpočetných „duchovních“ časopisů, knížek a všelijakých brožur. Professor matematiky, který se ve svém oboru pořádně vyzná, „složí“ novou počtenici. Dějezpytec, nasbíravší o jisté události zevrubných dat, „vydá“ o tom knihu. Kněz, zvláště řeholník, který pročetl několik asketických autorů (jsou to zřídka prameny, díla klassická z toho oboru, ale obyčejně pouhá asketická kompendia), „sepíše“, p o d o b n ě jako právě uvedení odborníci, nějaký nový „duchovní život“, anebo při nejmenším nějakou duchovní „ctnost“. Vlastně mně tu vždycky maně vstupuje před duši obraz jiný. Nehoršte se, když Vám řeknu který. Ševce podle kopyta smolícího boty — —

Možná že ta asketická podnikavost některým „katolickým“ knihkupcům šla velmi k duhu, že z ní i zbohatli. Pokud tím opravdu získal život duchovní, nevím. Spíše bych uvěřil, že jím zpovrchněl, rozbil se a sevšedněl. Tak zpovrchněl, že i duše opravdu zbožné z lidu pro samé jarmareční „květy“, „zvonky“, „růže“, „lilie“ atd. snad po celý život nejkrásnějších a i jim

¹⁾ Psalm.

přístupných děl duchovních ani nespatri, tím méně četbou jich poznají. Tak sevšedněl, že člověk trochu myslící se bude brzo báti mimo sv. písmo, Tomáše Kempenského, sv. Františka Sal. a několika málo jiných obecně známých i dosažitelných vyvolenců vzítí do rukou nějaký novější „asketický zjev“.

A když jsem se už takto při asketické literatuře — nešťastně a nebezpečně — ocitl, měl bych celou řadu přání k těm, kteří spisují, nejen mezi námi, ale i v literaturách cizích nám přístupných, asketické knihy. Kteří spisují ne asketickou vědu, theorii o životě duchovním, ale knihy určené přímo pro asketický život, pro praxi samu. Asketická věda má své přesně vykázané cesty: aby byla systematickou, důkladnou, kritickou, klidnou a rozvážnou... I praktická díla asketická mohou a mají být systematická, důkladná, kritická (t. j. aby obsahovala především přesnou pravdu), psaná s hlubokým důmyslem, s rozvahou co největší... Avšak vedle tohoto všeho a nad toto všecko bylo by si přáti, aby každá kniha praktické askese měla do sebe ještě něco více, na co někteří spisovatelé zapomínají, a co přece působnost takové knihy nesmírně zvyšuje. Bylo by si přáti, aby v některých praktických knihách o askesi

nezanedbávalo se srdce, když rozjímání i obracejí se k rozumu;

dbalo se více potřeb časových;

jednalo se více a soustavněji o ctnostech, třeba se tam tepaly hříchy;

dbalo se i základů života přirozených, i když se pojednává o pravdách nadpřirozených;

aby vůbec psalo se všestranněji, opravdověji, upřímněji a hlouběji.

Opakují: jsou knihy duchovní, které určeny jsou přímo pro život a praxi. Má je na svém stole mladý a životem ještě

neprohloubený kaplánek. Bude z nich konati „duchovní čtení“ prostý řeholník ve své celli. Budou se předčítati za „rozjímání“ milosrdným sestrám, než odejdou za těžkým i nebezpečným svým povoláním. Pro ty všechny a pro jiné mnohé má kapitola „duchovního čtení“, z knihy předčítané „rozjímání“ býti, čím je ostatním věřícím kázání, živé slovo boží. Má jim býti nejen světlem ale i chlebem, a snad dříve chlebem než světlem; nejen osvícením, leč i povzbuzením, a více povzbuzením než osvícením; nejen teorií, ale i životem, a naléhavěji životem než teorií...

Avšak co chlebem má býti, co má povzbuzovati, duševně živiti, organicky s duší srůst, musí mluvit nejen k rozumu, ale především k srdci. Musí si osvojit i to, co na srdce působí, co duši zájmem, láskou uchvacuje. A tím jest rozšířený obzor, hluboký problém, jehož střediskem je duše rozjímajícího, vzatý ze skutečnosti, z přítomnosti, z osobních bojů jeho. Jím jest celková krása námětu třebas přísného a tvrdého, ale úchvatně podaného,...

Leč jak některá ta rozjímání jsou „sepsaná“ (nejsprávnější slovo pro jich cenu), nic v nich srdečného, nic velkého, nic individuálního, nic co by duši uchvátilo, a především žádný opravdový duševní problém, dokonce ne problém nějak souvisící s časem a jeho těžkými úkoly. Spíše se zdá, jako by největší ona myšlenka, s níž dosud nemůže hotov býti svět, myšlenka křesťanská takovou askesí byla sploštěna na hluchou, bezcennou frázi. Jako by úloha ta kové askese pozůstávala v tom, zabíti z velkých pravd křesťanských život a podati z nich prázdnou, neživou formu, šablonu — —

Nenamítejte, že kapitola přečtená má býti jen podkladem k další osobní práci jednotlivcově, ku vlastnímu jeho uvažování. Velmi pěkná theorie, ale kolik je těch vyvolených, kteří ji provádějí skutkem, kteří ji ve skutek uvéstí vůbec jsou s to!

¹⁾ August.

Ostatně, jsou některé rozjímací knihy, o nichž právem lze pochybovati, zda-li by i po té stránce vyhověly, aby totiž alespoň nějakou vhodnou látku rozjímací vám poskytly. Taková myšlenková a citová prázdnota vám tu zeje z vysokých i nabuřelých slov a nadpisů.

Znám řeholníka neobyčejné ctnosti a duševní vyspělosti. Ten sám se přiznal, že před společným rozjímáním, jak v jeho řádě je zavedeno, si přečte některý verš sv. písma, „aby měl pak z čeho rozjímati“ — —

Ut veritas pateat, placeat, moveat... V té jedné větě zavírá se celé umění kazatelské. Což, kdyby se spisovatelé rozličných duchovních rozjímání odhodlali tuto větu položit za základ i při pracích svých? Aby nejen se obraceli k rozumu. Ale aby působili i na cit krásy. A především na srdce.

Když v některých takových knihách na konci rozjímání čtu stereotypickou výzvu: „Nyní vzbud' akt lítosti... odhodlanosti...“, činí to na mne dojem špatného kazatele, který po neúčinném, mrtvém kázání napomíná své posluchače: „Vzbudme víru v tento článek... učiňme pevné předsevzetí o tom a onom...“ To právě bylo jeho svatou povinností, kázati tak, aby věřící ani nevědouce takořka a ani na to formálně nemyslíce dojatí byli tou měrou, že v duši jejich se zrodila síla k víře, že povstalo v nich nadšení k jednání. Jestli špatně kázal, jestli kázáním samým posluchačstvo nerozehrál, tu výzvu na konci mohl si klidně ušetřiti. Ta nevede k ničemu. Podobně bych si představoval ideál rozjímací knihy. Čtete kapitolu v Následování Krista. Tam i bez zvláštního napomenutí rojí se v duši po každé takořka řádce zbožné allegace, spasitelné úmysly.

Jest prý druh kázání tištěných, které skladatel vypracoval, ne aby je sám kázal, ale právě proto, aby byly vytištěny.

A prý již mnoho zlého natropila taková „kázání“. Kdyby snad byla podobná literatura asketická, patřila by na oheň. Nejpraktičtější ze všech knih jsou knihy o duchovním životě. Čím méně zůstávají „knihami“, čím více blíží se vroucímu, silnému, zdravému, zápasícímu, problémy se prohlubujícímu, láskou zapálenému životu, tím lépe, tím opravdověji pochopily svou úlohu.

Pokračuji směrem jednou započatým.

Život duchovní je s t formálně život nadpřirozený, k nadpřirozenému poslednímu cíli nadpřirozenými prostředky, milostí se nesoucí. Ale člověk, jenž život ten žije, jest tvor i přirozenými dary, „hřivnou“ přirozenou nadaný. Okolností pak, za kterých člověku jest s hřivnou svou působiti, jsou tolikéž přirozené. Přirozené též jsou vlivy, dobré i zlé, které na něho doléhají přímo, konkrétně a tudíž zvláště lákavě a rozhodně. Bůh sám, abych se tak vyslovil, počítá při člověku s tím stavem věcí. Nabízí mu milost svou, ale z pravidla na podkladě přirozených schopností, charakteru, vloh a sklonů. Bůh a jeho milost staví v člověku na přírodě, jako zahradník podle pláně volí očko. Zázraky mravní, náhlé, nepředvídané, přirozeně nijak nezprostředkované obraty v životě jednotlivců, způsobené milostí, se stávají, ale jsou řídkými výjimkami, právě — zázraky. Nejkratší, nejúčinnější, tisíciletou praxí největších synů církve posvěcená formule asketická jest ve smyslu spolupůsobení přírody a milosti a zní: Ora et labora — modli se a pracuj!

Zdá se, že někteří asketičtí spisovatelé (a kdyby jich málo bylo, jest toho želeť) znají jen „ora“, „modli se“. Na druhou podstatnou část duchovního života, zdá se, zapomínají až příliš rádi. Skoro by se zdálo, že píší pro anděly, někdy ovšem též pro anděly padlé. Hlásají skoro jen prostředky nadpřirozené duchovního života, modlitbu, sv. svátosti, milost. Co je přirozeného na nás i vůkol nás, co denně nejvíce cítíme, a s čím nej-

častěji se stýkáme, buď naprosto ignorují, anebo líčí jako „malum“, jako hřích. Možná, že takoví asketičtí spisovatelé naprosto se byli již odcizili světu. Ale pak by bylo asi lepším bývalo, kdyby vůbec nebyli psali.

Pamatuji se na „rozjímání“ (předčítala se celé komunitě), kde d o p o d r o b n a se líčilo, co všechno v nebi dělá nejsvětější Trojice. Jaké akty vzbuzuje k Otci Bůh Syn, k Bohu Synu Duch sv. atd. . . .

Sám jsem na sobě zkusil „rozjímání“ jiná, kde s ohromným nákladem sentimentálnosti rozvlekle vypravuje se, které city, jaké myšlenky, které touhy a úmysly měla Bl. Panna, některý proslulý světec, v té neb oné (často velmi povrchně a uměle konstruované) chvíli svého života nebo i v samém nebi. . . .

Domnívám se, že věčný vzor sv. písem, příklady velkých našich asketů ukazují nám cestu jinou. Činí to dojem, jako když špatní ministři svou vlastní neschopnost kryjí autoritou nejvyššího mocnáře. Nemaje takový asketa nic, co by nám pověděl o propastných nezřídka zápasech světa a milosti v duši, utíká se k libovolnému, jako varhany každého vzdušného roztažení schopnému líčení tajemství nejvyšší svatých, avšak Bohu jedině známých.

Nežijeme ještě na „onom“ světě, ale na tomto máme prozatím povinnosti. A ty povinnosti k světu, době, jsou vlastně povinnosti k lidem jednotlivým, jichž spásu vzájemně spouštěl a podmínil Bůh se spásou naší.

Těmi povinnostmi nabídl nám Bůh boje a zkoušky, avšak nabídl nám jimi i milosti svaté, nabídl nám možnost vítězství, obohacení, vyšší věčné zásluhy. Toho nemá a nesmí ignorovati nikdo, kdo nechce v duchovním

¹⁾ Jerem.

životě k jednostrannosti, k duševní chudokrevnosti, k duševní zimomřivosti, ne-li k duševnímu souchotinářství dospěti.

Svatí boží takové jednostrannosti neznali. Jich duchovní spisy vytryskly z celého člověka, jak v době své stál, s ní zápolil, ji v jejích chybách přemáhal, a co velkého měla, Pánu za svatou kořist přinášel. Proto ještě dnes mluví nám svou úchvatnou řečí, budí nás k životu životem v nich tryskajícím.

A ještě nejsem u konce.

Jsou v přírodě dni slunečné a teplé, ale i doby sněhu, bouří a plískanic. Nikdo neupírá, že i tyto poslednější mají svou oprávněnost, ano zásluhu v hospodářství matky přírody. Ale přece na slunci a teple roste, kvete, vzrůstá se, co v přírodě žije...

I při kypícím zdraví a i v kvetoucím mládí může člověk náhle onemocněti, ocitnouti se v krisích na život a na smrt. Tu pak utíká se k nemocnicím a lékům, ano k operacím a amputacím. Avšak běda, kdo by neznal jiného na světě než nemocnic a léků, operací a amputací. Toto všechno jsou černé stíny života, ale život sám předchází, jest přímo od Boha, vede přímo k Bohu...

Těž duchovní život zná své zimní doby, své bouře, své stíny, své nemoci a krise... Každý duchovní život, pokud Bůh zázračně jej neochrání, jak k tomu bylo u Bl. P. Marie, u sv. Jana Kř., sv. Josefa a j. Běda, kdo by na to zapomněl, a kdyby „již jednou nohou v nebi stál“, bylo by pochybné, zda-li i druhou by tam vkročil. Ale i duchovní život jest popředně a základně právě život. I on roste a kvete a vzrůstá se na slunci a teple, na lásce a důvěře, na nadšení proctnost, na hledání dobra... A jak tomu jest v přírodě, jak se mají věci v životě našem tělesném i duchovním, tak by tomu mělo býti i v každé dobré knize asketické: aby nezaned-

¹⁾ Dante, Pg. XVIII. 103. „Rychle, rychle, kde malá láska, malá života zásluha.“

bávala varovati hříchu, tužiti v duších odpor ano nenávisť a hrůzu hříchu, a však přední slovo aby v asketickém spisu náleželo ctnosti, velkým a silným jejím motivům, skryté snad a přece vždycky úchvatné její kráse, ceně, odměně a radosti...

Čtěte, medituujte sv. písma. Nikde jinde neodsuzuje se hřích tak mocně a tak všestranně. Nikde nemluví se o pekle, o soudu tak strašně. Jsou to perspektivy zdrcující, které duši svěťácké, od Boha odpadlé, hříšné otevírají sv. písma. Ale uveďte na řádky, na stránky všechna místa sv. písem, kde se mluví o hříších a jejich trestech, a přirovnejte je pak místům oněm, kde o lásce boží, o ctnostech pozitivních je řeč. Kolik na př. stránek je v celém Novém Zákoně věnováno peklu, zatracení, soudu, špatným vášním, a kolik líčení věčné Lásky v jesličkách, se sv. apoštoly, s lidem židovským, s hříšníky a poblouzenými a konečně na spásném převaženém kříži — — A s kříže, s onoho místa nevýslovné lásky ovládl Kristus svět, jak sám předpověděl (Joann. 12, 32) — —

A nyní, prosím, vezměte do rukou některou moderní knihu rozjímací, jak se též vyskytují. Možná, že tam najdete celé různé nejpodrobnější rozborů o hříchu, o špatných naruživostech, ale po velkém, nadšeném slovu o ctnosti dlouho se v ní můžete shánět... Snad celé konference o trestech, časných i věčných za hřích tam uslyšíte, avšak o životě a o lásce mlčí jako hrob, a mluví-li přece, mluví jako děti... Snad jen kárati, vytýkati chyby, opravovati, hroziti, podezřívati, malomyslněti, nedůvěrovati, spílati dovede, ale nedovede těšiti, siliti, důvěrovati, povznášeti, osvěcovati, rozehřívati, nadšením plniti... Jsou i takové knihy „rozjímací“, želbohu. Kdybyste v nich sečetli stránky, kde se mluví o hříchu a jeho trestech, a přirovnali je k stránkám jednajícím o ctnosti a její kráse, našli byste,

¹⁾ Sapient.

že poměr počtu stránek věnovaných hříchu k počtu stránek věnovaných ctnosti u takového askety jest asi právě opáčný k poměru stránek téměř věcem věnovaných v písmě svatém.

A přece, pro koho vlastně psal svá „rozjímání“ takový asketa? Jest vždy jen elita duší věřících — řeholníci, kněží, několik zvláště zapálených duší z lidu — která rozjímá, která vůbec sáhne po knize formálně asketické — —

V Americe povstal blud o „passivních ctnostech“, který přes Francii a Německo i k nám se dostal. Zdá se mi, že tu někteří asketičtí spisovatelé nebyli docela prosti viny, když blud ten vůbec se mohl ujati a (i u nás někde dosud) udržeti. Jak někteří ti duchovní spisovatelé mluví o ctnostech, to už není silný, výbojný, byť i nadpřirozený a dovnitř obrácený život, ale sotva jeho slabé mátožné stíny.

Autorita jest jen k tomu — dle takových spisovatelů — aby se poslouchalo.

Poslušnost záleží v tom, — dle těchže autorů — aby nikdo si netroufal před představeným hlesnouti, ani tam, kde toho žádá kategorický prospěch dobré věci, a tudíž povinnost.

Pokora jest — stále dle těchže kapacit — když slabošsky zaležeme do kouta, necháme všecko jíti, jak jde . . .

I s takovými „výkvěty“ asketickými možno tu a tam se potkati. Ale askese církevní to není. Dle askese církevní jest každá ctnost, i pokora, zároveň i akcí, životem v nejvlastnějším, nejkrásnějším, nejlidštějším smyslu.²⁾ Dle askese církevní ani modlitba, onen nejvonnější květ duchovního života, „ničemu nestojí v cestě, ale všemu napomáhá k dokonalosti ;

¹⁾ Leo XIII. ad card. Gibbons.

²⁾ Cfr. psaní P. Lva XIII., ze dne 22. ledna 1899. Acta s. Sedis, t. XXI. p. 470. ku kard. Gibbonsovi, arcib. Baltim., jimž se odsuzuje t. zv. „amerikanism“.

a kde by poškozovala povinnost a povolání, tam by o sobě jen vysvědčovala, že není pravou." ¹⁾

Žádná doba nebyla bohatší na problémy theoretické i praktické než doba naše. Život sám, i život duchovní, jest vlastně problém všech problémů, řada pořád nových úkolů, otázek, bludů a oprav. Askese, která toho jména chce si zasloužiti, musí se snažiti, aby byla co možná věrným obrazem doby, života. A část naší askese problémům se vyhýbá úzkostlivě. Jmenujeli pak přece některý, obyčejně jí stačí jméno a odsouzení — —

Co myslíte, není to povrchnost? Snad žádný jiný stav by si jí nedal líbiti ve věci tak vážné a svaté. Že u nás ten zjev tak nerušeně a dlouho se udržuje, vysvětluje se snad jen tím, že jsme zvykli, nebrati těchto asketů vážně. Trpělivě je vyslechnouti — a jíti dále svým vlastním životem.

Snad nikdy nebylo podnikem záslušnějším, potřebnějším jako dnes, vůči moderní rozháranosti a tisícere roztržštěnosti alespoň v askesi stále a stále se vraceti k jednotným, velkým, povznášejícím obzorům. A tu mám zas novou pochybnost. Nemyslíte se mnou, že ti jistí asketové tu naopak sami propadli nemoci času? ²⁾ Že podávajíc nám pravdy duchovní, nedbají (jako i veřejný náš život moderní) zachovati si organickou spojitost, stálou živou souvislost s velikými hledisky, základními principy, posledními důsledky nadpřirozeného zjevení?

Jako když rozložíte hodinky na jednotlivé částky, kolečka a šroubky. A pak už nevíte, jak ty částky náleží k sobě... Dokud pohromadě byly, prokazovaly vám velmi platnou službu, ukazovaly vám čas, byly vzpružinou vaší svědomitosti ve věrném vykořisťení každé minuty, připomínaly vám chvíli, kdy

¹⁾ Philothea sv. Františka Sal.

²⁾ Pořád více uznává se nemírný specialismus jako kletba moderní vědy, která nezůstala bez účinku i na samé duchy. U nás ten specialismus počíná se zahnížďovati i v samé svatyni asketické literatury, ale nevěnuje se mu zasloužené pozornosti.

mine čas a s ním možnost zásluhy pro nebe ... I nyní pěkná jsou kolečka rozložená. Vzbuzují váš zájem svým umělým, jemným provedením. Avšak v tom nejcennějším, nejpodstatnějším, aby vám ukazovaly dobu, jsou bezcenná.

Tak mohli a měli dobří asketové ukazovati nám čas, aby nás nepřepadla noc věčnosti, a my nestáli s prázdnýma rukama. Custos, quid de nocte? Custos, quid de nocte...? Mohli to dokázati jen tehda, dokud každou jimi podávanou pravdou proráželo vědomí celku, dokud i z nejmenší jimi hlásané věty zářil nám vstříc ohlas tajuplné svaté věčnosti — —

Jako když někomu useknete ruku. Dokud na lidském těle žila, byla to třebas ruka silná, byla by vás dovedla uchvátiti, k zemi povaliti. Leč ruka useknutá? A kdyby Samsonovou byla, jest slabou, bezživou, bezmocnou. Ta nic nad vámi nemůže, tou vy zatočíte podle libosti.

Dovolávám se opět svatých písem, Tomáše Kempenského. Tam není věty, aby vám něco nepověděla, aby nějak na vás neměla vlivu. To je tou božskou perspektivou ve svatých písmech, tou perspektivou věčné Lásky, věčné Spravedlnosti, v písmech sv. i v Následování Krista.

Nedostává se velkých perspektiv některým našim asketům. (Snad ohlasem doby a života.) Ty zvyšují krásu popředí, případně zmírňují ostrost jeho kontur. Zúrodňují fantasií, vyvolávajíce v duši celou řadu dojmů, ozvěn. Uchvacují i samé srdce ne barvou ale celým systémem barev, ne výstřížkem skutečnosti ale samou skutečností, ne prázdnou linií životní ale samým životem.

Vytrhněte skvělý „Zlatý Palác“²⁾ z úchvatného rámce benátského Canale Grande a postavte jej někde na poušť, do kraje věčného sněhu, věčného písku, a brzo se vám znudí. A

¹⁾ Isai.

²⁾ Casa d'oro.

naopak, snad jste kdysi viděli nachýlenou, větry nakřivenou chýši, ale s pozadím nebetyčných, první letní krásou se přiodívajících Alp, a duše vaše ještě po letech okřeje vzpomínkou na ten obraz . . .

Či nejsou svatá evangelia plná nejúchvatnějších Alp duchovních výší a problémů? Čím to, že bohaté jich krásy, jak se nám v některých duchovních knihách podávají, upomínají spíše na chatrč v písečné stepi, než na palác Bohem lidstvu postavený na výšinách jeho srdce?

Má přání, která vzhledem k nejedněm moderním asketům chovám, vyzněla maně v obžaloby.

Výslovně tu ještě znovu podotýkám, že mluvě o literatuře asketické, nemám na mysli pouze naši chudičkou askesi českou, ale i literaturu asketickou, jak nám vůbec jest přístupna a jak jí užíváme, zvláště pak ovšem německou a latinskou.

A ani této literatury neodsuzuji šmahem, ale jen některé její výstřelky, jak se mně samému v mém duchovním životě namanuly a jak na mne, podle mého duševního směru působily.

A konečně ani o těch nepravím, že každý ze spisů, které mi tanou na mysli, trpí všemi tuto vytčenými nedostatky. Ale ovšem naléztí v nich brzo ten brzo onen nedostatek, kterému se předejít mohlo a mělo. Jako se mně vůbec zdá, že nikde není svědomitost a co možná nejúzkostlivější přičinění povinností větší, než když zasahuje se přímo do vnitřního života duší. Tu by mělo každému asketickému spisovateli býti heslem: unum, se'd le onem.

Spisy o duchovním životě, knihová askese, to ještě daleko není život asketický sám. Jsouť pouze jedním z pro-

¹⁾ Augustin.

s t ř e d k ů jeho, ovšem z prostředků velmi vlivných. Kněz klášterní na př. čerpá pro svůj duchovní život i z veškeré řádové discipliny vůbec. Ze všech těch ohrad, jimiž ho klášter chrání světa, z příkladů horlivějších bratří, z živého vedení představených a neposledně z onoho oltáře obětního, na nějž denně klade svého starého Adama, aby denně měl účast na onom vyšším požehnání, které plyne z každého sebezapření a z každé oběti.

Avšak kněz ve světě? Velmi zhusta oddálený od bezprostředních pobídek, plynoucích z obcování s muži příkladnými, ze závodění s duchy signatury vyšší? Dobrá duchovní kniha v té duševní poušti jest mu často jediným prostředkem, udržeti v srdci svém svatý oheň života nadpřirozeného. Jaká zodpovědnost, jestliže ta, která mu do rukou se dostala, pravým opakem i samu chuť k duševnímu snažení v něm ubila — —

Jest ještě t ř e t í, řekl bych čistě s t a v o v s k á příčina (vedle ducha času a nedokonalé vůdčí literatury), proč tak veliký nezřídka jest rozdíl mezi tím, co se na nás vynakládá a tím co my z toho zužitkujeme, mezi pravdami, jež slýcháme a snad i hlásáme, a mezi našim životem. Mezi tím, co jsme na počátku podnikli, a tím, čím na konci jsme se spokojili. N á l e ž í m e p r á v ě d u c h o v n í m u s t a v u.

O každém stavu platí něco z toho, co praví anglické přísloví: *My home is my castle* — můj dům, a vlastně má domácnost (heim) jest můj hrad.

Bez rodinného přístřeší zůstává život pustým a ohroženým.

V domácnosti špatné, v rodinném životě rozervaném jest velké nebezpečí, že i sami staneme se nešťastnými ba špatnými.

Domov pak požehnaný a blahý jest jaksi zárukou našeho působení, našeho vnitřního štěstí, ano do jisté míry a nepřímou naší věčné spásy.

To má platnost o každém a i o knězi. Musí mít i kněz pevný bod, kde by zasadil páku své životní práce. Musí mít své teplé hnízdečko, kam by se skryl v bouři a chladu. Svou špižirnu, odkud by si dobral nových sil a pomůcek, až vysílen bojem, vyčerpán prací bude klesati. Své čestné sídlo, které by mu dovolovalo se ctí kráčet světem, i mezi mocnými země s povznesenou hlavou se pohybovati. Své drahocenné bohatství a poklad svůj, aby nemusil se závistí stát u přeplněných stolů světa. Svůj pevný, svůj jistý, svůj silný duchovní hrad, s v ů j s v a t ý s t a v — —

Náš stav jest duchovní (po druhé).

Nestačí věrnost vnější, legálnost před světem, jestli schází vyšší, kněžský duch.

Nestačí zákonitý přímus, kdo sám denně ne volí znovu, znovu nehledá, sám s sebou nezápasí o denní (skrytý) záhon práce.

Nestačí dary země a času, kdo denně nepozdvihá zraků duše své k věčným horizontům radostí nebeských — —

V říši duchů jest kněz soudcem bez paragrafů, lékařem bez kontrole, správcem bez účtování, vůdcem bez dohledu. Alespoň přihlížíte-li k podstatě, k působení vnitřnímu, vlastnímu.

Třeba velkého ducha, stálé bdělosti, hluboké pokory a mnohé milosti, aby kněz svědomitý v té duchovosti, podstatné nekonkretnosti, neohraničenosti a neodvislosti v tom, co smí a co nesmí, co má a co nemá, nedal se zaslepit vášněmi, tajnými sklony duše své, zůstává daleko za svatými ideály, jež představuje a hlásá.

Román mladé duše. Kněžské duše.

V květu života uzavřela před oltářem s Miláčkem sňatek duchovní, svazek na život a na smrt. To byla její největší a nejšťastnější chvíle...

Ale ten, jemuž se posvětila, díval často i dlouho daleko od ní. Jí zůstaly jen listy jeho. Listy plné úchvatných vyznání, ale přece jen mrtvé listy. Jí bylo se spokojiti jen sliby jeho o budoucnosti sice skvělé, ale přece jen ještě nedozrnlé. Jí zůstaly přísahy, které mu přísáhala u oltáře a které jako hráz se posínuly mezi ní a mezi mládí její, tu její přítomnost zdánlivě tolik lákavou, bohatou, pestrou a rozkošnou... Osaměla. Schudla. Poklesla v sobě. Sesmutněla...

Cosí počalo hníti v mladé duši. Hnily bohaté květy spokojenosti, štěstí, lásky, kterými takto jen jednou zastkvívá se život. Dolehl mráz na něco v duši. To na jaro mladých očekávání a nadějí, kterými jen mládí tak bohatě. Ztratila rovnováhu ta duše, ztratila měřítko sebe i svého okolí. Ztratila Ariadninu nit z labyrintu světa...

Jak skončí ten román? Na čistých výšinách Kristovy věrnosti, nebo ve špinavých nížinách světské lásky a světského odpadu?

Jest to častý román duše kněžské, která těžiště stavu položila do přítomnosti, do světa, do okolí svého, do lidí... Která zapomněla sebe sama postavit do středu svatého stavu kněžského, sebe a duši svou, i co duši sílí. Modlitbu, odříkání, práci, věnost věčným Horám.

Stav náš, poklad náš. Žijeme z něho dle duše i dle těla. Žijeme z něho přirozeně, abychom našli i život nadpřirozený. Není to bez nebezpečí pro náš vlastní „duchovní život“. Abychom ve věčném zápase mezi zájmy božími a záj-

¹⁾ Hieronym.

my svými, mezi snahami nadpřirozenými a přirozenými, mezi tím co viditelného i blízkého a tím co skrytého i dalekého, mezi časem a věčností, mezi zemí a nebem našli vezdy pravou míru, nebyli stranníky nízkých pudů duše. Zvláště když tu o věci duchovní, přesně tak těžko chápatelné běží. Snad jen svatí boží tu plně dostáli celé své povinnosti, že byli dokonale, čím býti měli.

Co (po třetí) každý stav s sebou přináší, jest denní obcování s převzatou povinností, stálý s ní styk, jistý její zvyk.

Někomu jest zvyk, nutnost stále a stále se vraceti k téže věci, k témuž konání, vůdcem k prohloubení, k odkrytí nových stránek věci, k poznání neznámých dosud jejích předností a krás. Příležitostí státi se té věci, idee, mravní úlohy mistrem, a snad jejím prorokem, propůjčiti jí život a navzájem oživiti ji nitro vlastní. Jiný zas od zvyku zabírá si právo býti profánním, řemeslníkem, šablonovitým, omrzelým i na samých výšinách svatosti a duši — —

To závisí na tom, s jakým duchem přistupujeme pokaždé k povinnosti. S jakou úctou a pokorou svěrujeme ji malé srdce své, aby je rozšířila. S jakou lačností nasloucháme tajným, přísným snad, ale nebeským jejím návodům. S jak učelivou dychtivostí ponořujeme oči své do jejích hlubokých tajů. S jakou ochotností obě ruce k ní vztahujeme, aby nás vedla strmou cestou života... A nebo s jakou brutálností snažíme se vyšší převzaté povinnosti denním s nimi obcováním vtěsnati do malého, sobeckého, marnivého, světáckého rámce plýtké duše naší...

Jsou lidé, kteří v krupěji vody, v organické buňce odkrývají divy úměrnosti, účelnosti, organického života — stálým pozorováním, porovnáváním, velkodušným, pokorným oddáním se přírodě a jejím zákonům. A jsou i takoví (jest pak jich více), kterým úchvatná krajina nepraví nic — opět pro častý v ní pobyt, stále v ní trvání, stálý zvyk.

Nikde častěji a plněji rozvinuté ty protivy nenaleznete než mezi kněžími. Nikde není tolik příležitosti stále hlouběji sestupovati do šachet tajů lidských i božských. Nikde tolik možnosti zůstatí na povrchu a spokojiti se prázdňným, nabubřelým, ne-li shnilým zdáním. Zvyk jest jen klidná, jistá, již ničím ani do vnitř nerušená vláda jednoho nebo druhého směru. Zvyk stavovský.

Konečně jest stav snůška stavovských privilegií, avšak nějak i stavovských předsudků, stavovského obmezení, stavovského duševního súžení. Co všechno se může vměstnati pod plášť „stavovský“. Co všechno se jím někdy zakrývá, ospravedlňuje, ne-li okrašluje. Jaké brejle upevňuje nám stav nezřídka na oči našeho názoru na svět i lidi.

I stav duchovní. Jen že nikde stavovské předsudky, stavovské zapomenutí věčných principů pro všelijaké okamžité i nízké prospěchy nejeví se tak hrozně smutnými, pohoršlivými, ponížujícími. Mezi všemi stavovsky neupřímnými lidmi tvoří zjev dějinně nejnižší fariseové, nehodní, stavem se kryjící sluhové pravého Boha. Z pohnutek stavovských — Krista na kříž přibíli.

Jak ostrého zraku tu potřebí, aby rozeznal co je opravdové stavovské právo, pravá stavovská čest, a co je stavovská poduška naší pýše, lenosti, vášni, co je stavovský předsudek. Jaké duševní síly, odmítnouti stav, i kdyby nám zlaté paláce nabízel a staletých privilegií, tradic, listin se dovolával, a postaviti se cele i rozhodně na stranu chudého, pokorného svatého Krista — když jedno s druhým tak těžko smířiti, tak zrovna nemožno spojití.

Zdá mi se, že bych nebyl úplným, kdybych se nezmínil o čtvrté ještě příčině, proč důležitý tolik život duchovní

¹⁾ Matth.

u nás celkem není na výši, na které by měl býti. Ano proč místy stojí i hodně nízko. Naše speciální, domácí poměry.

Jsme ratolístkou na jednom živém stromě lidstva, doby. Ale jsme zároveň i příslušníci jedné velké větve toho stromu, našeho národa; a co strom dává, i prostřednictvím naší větve dává. Či nikdy jste ještě neviděli, že i na kvetoucím stromě některá větev jest od bouří zcuchaná, od zlých lidí pochramožděná, od kluků k zemi sehnutá, zvláště nějak obtížena, za ostatními haluzemi opozděná....? Takovou větví mi vždycky připadá náš národ.

Těžké bouře v něm od staletí vířily. Bouře až do samých základů jím otřásající. Hrozné bouře husitské. Neméně záhubný rozklad reformní. Ujařmení politické. Čiré mravní otroctví poroby cizácké. Pak zas vyčerpávající boje národní. Jaký to hrozný řetěz nemocí na živém organismu jednoho ani ne tak četného národa. Tak k připravení vstoupili jsme do těžkých krisí duševních, sociálních, revolučních, doby nejnovější — —

Jsme tak malí. Tak duševně osamocení. Ne malost sama je trpká, ochuzující i nebezpečná — vždyť jsou kulturní národy nás daleko menší. Ale nedostatek širokých vroucích sympatií, obecné povznášející vážnosti v koncertu národů, ano jen opravdového porozumění pro nejbytnější naše snahy. Poušť předsudků, neuznání, ne-li nepřátelské nenávisti, již jsme obklíčeni. Co o jednotlivci platí i o národu, že žije nejen v lidstvu, nýbrž též lidstvem. A život není jen věda, jen styk materiální, ale právě sympatie, porozumění, láska — —

Nejmocnější — de facto — moderní činitel, stát, nebyl a není nám matkou, spíše macechou. My zas v jeho domě necítili se nikdy vlastními, ale nevlastními dětmi. Staly se i pokusy snížit nás na pokolení rabské, na „inferiore Rasse“... Zapomeňte, možno-li, na ohromné fyzické i mravní ztráty, které

pro veškeren náš národ z toho plynou. Ale jak působí takový dvojitý loket (tam kde máme krvavě zasloužené právo stejné) na vnitřní mravní vědomí a svědomí, i kdyby se o tom nemyslílo a nemluvílo. Studujte v Tolstého románech (jen namátkou uvádím „Vojna a mír“) charaktery tam jednajících Němců. Jak jsou malicherní a až někdy směšní. A přece nebyli Němci v říši Ruské poměrně nikdy postaveni tak nížko jak u nás na př. celé slovanské národy. Jsme příliš nasáklí hrubým materialismem doby, že pozorujeme jen vlivy, které v nás mluví v řeči děl a millionových nákladů. Jsou proudy hluboko skryté, ale právě proto hluboko působící — —

Tak v našem národním životě se nahromadilo mnoho energie, mnoho obětavosti, jednoduchosti, ideální vznětlivosti, ideálního posvěcení. Nás opravdu všelijaká staletá bída nezhýčkala, naopak naučila nás i v bouřích, a právě v nich, patřiti k hvězdám.

Ale nahromadilo se u nás i všelijakých stínův a negativ. Křiklavých protiv. Duševních zřícenin. Zanedbání sebe. Sklonu k radikalismu. Rozjítření, proudů, hesel, neujasněnosti, kulturní neohrabanosti a kosmatosti, horečné rozechvřenosti a chorobné všelijakých novot chtivosti. Z nich žijí a tyjí dosud ti naši brzo světoznámí dobrodruhové sociální, parlamentární a neposledně duševně náboženští.

Nahromadilo se u nás však těmi příčinami i mnoho hlubokých sociálních protiv i se svými různými v pravdě málo nás zdobícími zjevy. Pýchy a hýření a zpátečného kastovnictví na straně jedné. Otrocké poníženosti, všelijakého mravního sansculotství, žebráctví na straně druhé. Přes přílišného materialismu asi na stranách obou — —

Bylo třeba i toho všeho se dotknouti, vždyť jako všude i zde milost staví na přírodě, život nadpřirozený se snoubí s při-

rozeným, do pláni národního charakteru zasazuje Bůh, církev očko vyššího života duchovního.

Něco z toho, co tuto právě líčeno, má do sebe klerus náš celý. Má každý z nás v duši své. Po stránce příznivé i nepříznivé. Dal by Bůh, abychom i zde přemáhali, co v našem národním charakteru jest stinného, nešťastného, čistě negativního. Abychom pořád energičtěji a horlivěji vyvínovali, co v něm opravdu silného, světlého, k velkým kněžským ideálům nás uschopňujícího.

II.

Dva světy zápolí v duši naší o vítězství, dvě nejvyšší vzájemně se potírající velmoci.

Jedna mluví k smyslům. Druhá k duši se obrací.

Jedna chtivým zrakům maluje nevyčerpatelné poklady krásy, požitku, lehce přístupného štěstí, a to v přítomnosti, bez dlouhých okolků, hned možných i dosažitelných. Druhá stojí v pozadí. Málo nebo nic nemá, co by nabídla pro přítomnost. Ale dovolává se neodvratné budoucnosti. Nekonečnost jest, která z ní mluví. Věčnost, která jejím slovům tak hrozné dodává váhy.

Jsou jako den a noc. Jako letní den, plný žáru a světla a barev a květů a zlatého ovoce. Je v něm práce a pot, rušný život a překypující radost. Jest v něm zápas a přičinění i hrdostí naplňující výsledky a vítězství. Úzký poměrně jest v takový den náš obzor, sotva na skromnou část naší země se obmezující. Ale za to jasný a jistý. Víme, co máme, a kamkoliv šineme kroky, pevnou cítíme pod sebou půdu, a kdyby na kraji propasti bylo... A jako noc, čistá a žádným mráčkem nezaštěná. Zmizel malý a malicherný, pestrý a křiklavý, žhavý a zapalující svět. Zmizela takořka vůkol nás země, to lidské všechno a božské nic, ustal její ruch. Ale na nebi vyvstává před zdivenými zraky tíše, tajuplně, neodolatelně svět nový, vyšší.

A duše, která ještě před chvílí jen smysly žila, rozpomíná se na sebe samu. Jako to vysoké hvězdnaté nebe tak tichne, prohlubuje, šíří se její obzor. A na tom obzoru táhnou sotva pozorovatelně záhady Boha a věčnosti, snují se představy o svatých harfách andělů, o korunách vyvolenců, o světle bez stínů, o klidu bez poruchy, o štěstí bez bolesti, o lásce bez klamání — — Jako žáru a činnosti plný den, a jako noc tichá i hloubavá jsou ty dva světy, dvě nejvyšší velmoci. Jsou

hmota a duch,
pomíjitelnost a nekonečnost,
čas a věčnost.

Dvě nejvyšší velmoci. Dvě nejhlubší propasti.

Původně, z vůle Tvůrce, nebylo protivy mezi těmi dvěma světy, ale náležely k sobě. Byly sobě podřízeny

jako počátek a trvání,
jako kořen a kmen,
jako cestování a cíl,
jako přičinění a odměna,
jako stupeň a výše,
jako prostředek a účel.

Ve spojení a podřízení světa nižšího, časného, smyslového pod svět vyšší, věčný, duševní, byla záruka síly, míru, šťastného rozvinování. A když ty dvě nejvyšší velmoci měly spolu mír, měl jej celý svět (m r a v n í, neboť o tom pořád jest nám řeč). Měl jej člověk, šťastný, v sobě sjednocený, silný. Vypravují o tom stavu první stránky svatých písem, když mluví o ráji.

Hříchem člověka prvotním zanesen mezi ony dva světy propastný spor, jejich správný vzájemný poměr obrácen na rub. Čas bouří se proti věčnosti, smysly chtějí vládnouti duši...

¹⁾ Imit. Christi.

Jako nic není, v čem by trvaleji, obecněji, pronikavěji, dokonaleji, absolutněji se sbíhalo všecko, co trvá v nás a vůkol nás, než ony dva světy, tak nedá se ani mysliti propasti hlubší, bojů obecnějších, rozporů trvalejších, zápasů více a pronikavěji všecko v sebe schvacujících, než onen vír hříchu zanesený mezi hmotu a ducha, čas a věčnost.

Zanesen ten vír do vlastní duše člověka. Neboť jeho vlastní srdce jest, kde ten boj se bojuje. A cokoli v životě lidském jest propastného neštěstí, kolísavé rozervanosti, všelijaké slabosti a bídy, co v něm bolestných nemocí a strašných pádů, s oním nejzákladnějším rozporem souvisí jako s noci zatmění, s jedem otrava.

Umírá život, kde na zahrady a vinohrady rozleje se žhoucí láva. Kde na kraj úrodný se snese věčně pohyblivý písek Sahary. Kde zuří v nekonečném zápase na horách vánice sněhová... Byl by umřel člověk jako člověk negativou hříchu, jako láva horkého, jako písek nestálého, jako bouře vírného, jako led smrtícího. Byl by umřel člověk problémem hříchu negativním, který vnesen byl do jeho života, do jeho srdce, do jeho duše, kdyby ten hříšný vír byl opanoval na věky. Ve smyslu Manicheismu a bludů jemu spřízněných.

Ale nedopustil toho Bůh. Nýbrž ustanovil ve své lásce, aby prvotní poměr mezi oběma nejvyššími světy v duši lidské znovu byl zřízen, božskou milostí a lidským přičiněním. Prvotní poměr a prvotní podřízení hmoty pod duši, časnosti pod věčnost. Prvotní poměr a prvotní podřízení, a s nimi prvotní zdraví, síla, štěstí, mír... To obnovení v duši člověka jest duchovní život.

Duchovní život jest pól v duši pozitivní, jako jest hřích pól negativní.

Jako když do černé noci padne jasný paprsek vycházejícího slunce. Už není noc, ale je světlo, a ve světle se děje, co se děje, ve světle žije, co žije.

Jako když se smrtí zápasícímu vzejde jistá naděje života. Co užívá ještě, co podniká, aby ozdravěl úplně, jest bolestné a trpké, ale má již i účast v radosti a naději života, jest samo částečným životem.

Tak hrozné negativy propastných bojů oněch dvou světů v nás uvedeny na míru pozitivní pozitivním cílem vzájemného hmoty a ducha smíření, který těm bojům položen. Co v nich původně jest pekelně trpkého, z nebe samého přijímá radost a sladkost. Co smrtelně zraňujícího, na Životě se hojí. Co temného i záhadného, Světlem věčným jest ozářeno — —

Nevěřte, neříkejte, že trváme i žijeme světélkem a všelíjakyými světélky, která člověk sám si rozžal. Nebýti onoho nejvyššího Světla, pohltila by nás věčná noc.

Nevěřte a neříkejte, že nám stačí smích náš a radost naše, pouze lidská. Nebýti oné věčné Radosti a jejího zaslíbení, jen dvojí smích se dá mysliti na lidských rtech, smích šilence, nebo smích — zvířete. Ale zvíře se nesměje.

Dvojím způsobem hojil milosrdný Bůh propasti, hříchem prvotním do života našeho vnesené. Že nám zachoval možnost ano povinnost spásy; a že nám dal milost svou nadpřirozenou. Neboť hříchem jsa zraněn, nebyl by člověk onen nejtěžší všech bojů obstál vítězně. Bez božského světla a bez božské síly byl by zahynul v propasti, která se rozevřela v jeho vlastní duši.

A tak stává se otázka ozdravení lidstva, otázka vítězství ducha nad hmotou, otázka duchovního života, formálně otázkou nadpřirozené pomoci boží. Otázkou nad-

¹⁾ Isai.

přirozeného zjevení i nadpřirozených pomůcek praktických. Otázkou nadpřirozenou vůbec.

A čím plněji, všestraněji, hlouběji i důsledněji rozvíjí se člověk a lidstvo, tím plněji i nešťastněji dozrává v něm smutné ovocerozporu a hříchu, boje mezi oběma světy. Tím patrněji jeví se slabost člověka, lidstva na sebe sama odkázaného. Ale tím doléhavěji vystupuje do popředí nutnost pomoci nadpřirozené. Srovnajte prvotní a rozkvetlou kulturu babylonskou, řeckou a římskou. A nezapomeňte též naší „skvělé“ kultury, pokud na cesty čistě pohanské se obrátila a pokud prakticky hlouběji i šíře v lidstvu zapouští kořeny. Právě v naší moderní kultuře nadpřirozený problém Krista Ježíše, a co s ním souvisí, není něčím již překonaným a odbytým. Naopak. Nastupuje teprv do plné své důležitosti a neodbytné platnosti.

Nyní teprve bude nám možno jasněji i přesněji stanovit, co je duchovní život.

Podstatně a pro každého základně jest to snaha po uzdravení duše naší ve smyslu právě řečeném.

Jest myšlenka vzatá z ráje a plně dosažitelná až zas v Kristově ráji. Podrobení plné, vnitřné, všeobsažné, trvalé světa nižšího v náš svět vyššímu, nadpřirozenému. A tím i plné sjednocení našich sil, plný klid, opravdové štěstí... Pravím, že dosažení toho všeho jest duchovního života ideálem, i že nesčetné jsou rozdíly, dálky, způsoby jimižto jednotlivci se mu přibližují. To jest vlastně a podstatně duchovní život. Duchovně žítí pak není věnovati se malichernůstkám, avšak postaviti veškeré síly své do služby otázek nejposlednějších, nejvyšších a tudíž nejlidštějších. Čeho tu se dosahuje, jest opravdu a doslovně „chléb“, z něhož žije lidstvo.

Duchovně žítí jest stavěti mosty přes propasti nejhlubší v sobě a tím i v lidstvu. Jest státi se průkopníkem sil, na nichž každý

z nás stojí, na nichž trvá lidstvo. Jest množiti zdravou, šťastnou životní mízu duše své, lidstva — — Ubohá doba, ubohý národ, jestliže „praktický směr“ (a vlastně nízký směr světácký) takových průkopníků, duší po vyšším se snažících nepripouští, nezná — —

Avšak obraťme se, pro důležitost věci, od vět všeobecných k nejpřednější známce života duchovního.

Co především předpokládá život duchovní, jest svět obojí. Časný i věčný, hmotný i duševní, přirozený i nadpřirozený. Vždyť život nový obou má býti smířením, obou náležitým podřízením a v tom vzájemném jejich podřízením i věčných cílů v nás sesílením a dosažením.

Jest za našich dnů dosti světáků, kteří si rozpory života ve zdejšího usnadniti miní, když se obmezí pouze tímto viditelným světem, o svět nadpřirozený vůbec nic se nestarajíce. A zase jsou osoby duchovní, které se domnívají, že jistěji a plněji dosáhnou nebe, když budou žiti — tisíc metrů nad zemí, nebo chcete-li tisíc metrů pod zemí. Jen ne na zemi — —

Mínění falešné i na straně nízkých materialistů i na straně přemrštěných spiritualistů. A zdá mi se, by do posledních důsledků obojí ten způsob dal se provésti, že obojí by v stejné vedl konce — k časné i věčné záhubě.

V nás samých žijí a zápasí oba ony protivné světy časnosti a věčnosti. Není tudíž ani možná, abychom žili výhradně v jednom z nich a pro jeden. A kdyby materialista mezi nejpoohanější pohany utekl, aby neslyšel křesťanských zvonů, najdou se přece chvíle, kde nebeský jejich hláhol se ozve — v jeho svědomí. A naopak, kdyby přepjatý spiritualista za živa na poušti se pohrbil, i tam bude míti s sebou svůj lákavý, pokoušející, dráždicí svět. Bude jej míti v duši své.

Leč kdyby i jen v theorii někdo té jednostrannosti se dopouštěl, nezůstávají theorie bez vlivu na praxi. Vždyť theorie strannické, křivé a bludné mívají z pravidla v zápětí skutky strannické, křivé a bludné. A nejenom u materialisty — —

Jen svět nad námi vítězíci jest nepřítelem našich duší, našeho Boha. Svět námi přemožený jest spojencem naším, množitelem říše boží v nás. Dal-li ti Bůh veliké schopnosti přemáhati svět v sobě, v duších hříchu podrobených, dal-li ti silnou víru, velký dar výmluvnosti, oheň, kterým bys mohl zapáliti tisíce duší, dal ti i povinnost stou „hřivnou“ spolupůsobiti, ovšem vždy s podmínkou, abys nezůstal přemoženým ty sám. Okrádáš tedy Boha („hřivna zakopaná“ v evangeliu), ochuzuješ duši svou, ochuzuješ a seslabuješ ji, hniješ za živa v tom, co Bůh ti svěřil největšího, když slabošsky utíkáš od světa, k němuž Pán povinností tě spoutal. Utíkáš hříšného světa, jako Jonáš utíkal hříšného Ninive. A vlastně utíkáš, jako Jonáš, Boha. Aby tě nezachvátila bouře v té hříšné samotě, kde jsí domníval se jistým! Neboť nevím, posle-li též tobě, jako kdysi Jonášovi, Pán zázrakem spásoušnou rybu — —

Jak daleko jsme, jak daleko jest dnes tak mnoho duší hledajících Boha, velkého a na plné křesťanské výši se slunícího ducha sv. Ignáce, když pronesl věčně památný výrok, že raději chce trvati v nejistotě vlastní spásy své, než vzdáti se pro jistotu nebe práce o spáse duší.

Dvoji tvář má svět a dvoji vlastnost. Jako stvořený od Pána a jako zneužitý za nástroj hříchu od člověka. Obojí vlastnost jest v něm vedle sebe, a vlastně sebe

¹⁾ Slova sv. Ignáce. Viz brevír na ten den.

prostupující. Záleží od tebe, s jakou se k němu přibližuješ duši. Zdali s duší zdravou či nemocnou, silnou či rozdvojenou, přímou či jedem vášní otrávenou. Záleží, s jakou k němu přikročuješ duši a co v něm — hledáš. V tobě je klíč k tomu, čím ti má být „svět“, zdali ochuzením nebo obohacením, záhubou neb spásou.

Jen nemysli, že ona nejprvnější zásada duchovního života o „utíkáni světa“ jest něčím čistě negativním. Něčím, co předpokládá duše choré, slabošské, pohodlné. Jest spíše měřítkem pozitivních pokladů duše tvé a srdce tvého, které ve styku se světem se mají osvědčiti jako zlato v ohni. Předpokládá zároveň konání pozitivní. Abys zmocnil se světa a přivedl jej ku Kristu.

Zmocnití pak se máš světa ve všem, co na něm jest krásného, dobrého, k Tvůrci ukazujícího, k němu povznášejícího, věčného. Tak-li se ho zmocníš, budeš po něm opravdu „šlapati“. Šlapati pak budeš po všem, co ve světě jest chvilkového, nízkého, hříšného, od Boha odvádějícího, k naruživostem bídným ponoukajícího...

Ale opět pravím, varuj se špatných teorií, kterými skutečný poměr tvůj k „světu“ se nezmění, ale kterými změnití, zeslabiti by se mohla duše tvá.

Dále. Ony dvě moci v nás, které o bě předpokládá život duchovní, jen bojem stálým a vítězným v náležitý poměr k sobě mohou být vráceny. Nedá se tudíž ani mysliti život vnitřní bez stálého boje.

Naopak jest duchovní život nejvnitřnější boj, poněvadž v srdci, v samé svatyni duše se odehrává. Naše zápasy na venek jsou válek vnitřních jen bližší neb vzdálenější ozvěnou, jejich zřejmějším neb skrytějším důsledkem, jejich v dobrém neb ve zlém spojencem — ale celkem přece jen něčím vedlejším, podřízeným, snadnějším.

Nejtěžší boj, poněvadž tu zápolí ony první, nejvyšší, nejrozhodnější moci v nás. Kdo na tomto bojišti zvítězil, snadně obtoji zkoušky jiné. Kdo tuto osvědčil se zbabělcem, jak nestane se obětí každé i čistě vnější náhody? Jako dub uvnitř shnilý a zpuchřelý. Jako mohutná stavba, ale jejíž trámy jsou červy rozvrtány. Jako hráze ohromným nákladem postavená, ale pode mletá dešti, podrytá přivaly...

Nejvšobecnější boj, poněvadž tu doslovně celé světy spolu zápasí. Což není duše sama, jež v sobě ty světy chová? Čím mohutnější, hlubší, obsáhlejší jest, tím schopnější jest pojati do sebe více světů, protiv, zárodků bouří a otřesů. Tím úchvatnějších vnitřních tragedií je schopna. Nebývá bouří v basenu ani v plýtkém rybníčku. Ale ovšem na moři bez konce a dna — —

Nejvděčnější boje, které nejbohatší skýtají kořist. Žádné jiné boje nedotýkají se tak z blízka člověka v nás, nejsou tak opravdu kulturní, jako boje duchovního života. Žádné jiné nezacelují ran tak bolestných i hlubokých, jako boje vítězně bojované dovnitř. Žádné jiné nesouvisí tak těsně, přímo a rychle s naším vnitřním ozdravením, s naší v pravdě lidskou silou, a tudíž s naším nejkrásnějším lidským pokrokem, s naším nejdražším štěstím. Všecka ostatní naše „vítězství“ mohou v pravdě znamenati naše, lepšího našeho člověka porážky. Kdo tuto vítězí, vítězí jistotně, vítězí cele, vítězí pro věčnost — —

Boj jest duchovní život. Pro toho, kdo ten boj opravdu bojuje, kdo v něm chce i vítězíti, tím vyřknuta i nutnost toho všeho, bez čeho ani boj, ani dokonce boj vítězný mysliti se nedá.

Boj není o sobě ani krásným ani příjemným ani sladkým. Krásné jest teprv vítězství, a sladká jest koruna bojem dobytá. Avšak kolik to vítězství předcházelo pokořu-

jících zápasů, snad i krvavých ran, únavy, všelijakého potřínění, snad i chvilkových ústupkův, zdánlivého váhání... Bývá pak (alespoň neklamně v říši duchů) míra obětí a zápasů měrou dobyté odměny, koruny — —

Sladká jest ctnost a krásná a poklad nejdražší. Jako vody se sbíhají do údolí, tak všechno se kloní a všechno hledá a šťastno jest i povzneseno v blízkosti čisté, silné, žádnou lidskou slabosti nezohyzené, ozdravující a zářící ctnosti. Jen okolí své činí šťastným ctnost? Blížší než okolí naše jsme sami sobě. A s nikým neobíráme se tolik, tak nepokrytě a přímo jako se srdcem svým. Hle, proč svatí boží, oni heroové ctnosti, byli tak šťastní v duši své prostřed nejtěžších zkoušek vnějších.

Ovšem nic lidského není dokonalým a bez žádného stínu poskvrny. Ani lidská ctnost sama. Málo kdy a jen jako záblesk s nebe zazáří v plné kráse — jiným i nám samým, zanechávajíc po sobě nebeskou vůni, nebeské povznesení, nebeské zánícení. Ale i kde skryta za mraky lidských běd a bojů a nejistot se jeví, vládne duším, dávajíc jim život.

Sladká jest odměna boje, vítězná ctnost. Avšak bojem se dobývá a platí. Strastným, pokořujícím, někdy až k zemi porážejícím bojem. *In tantum proficies, in quantum tibi vim intuleris.*

Sílu předpokládá boj vítězný, otužilost a zdravé údy. Jaké by bylo štěstí, naroditi se třeba dítkem královským, ale zatíženu býti chorobami všechnu sílu k činům otravujícími?

Jaké znamení moudrosti, kdyby někdo k nevyhnutelným pozdějším bojům předurčený celým arsenálem hrozných zbraní se opatřil, avšak ruce své i nohy osekal a zmrzačil?

Jaká vypočítavost, před plavbou bouřným okeánem bohatě zásobiti loď, ale odstraniti kormidlo a vesla? — —

Ne co máme, rozhoduje o nás a o našem životním díle, ale co jsme. Ani ne co je okolo nás, ale co v nás. A zase o tom

¹⁾ Hieronym.

nerozhodne hmota, nižší stránka v nás, ale stránka vyšší, duch. V boji, jemuž nikdo se nemůže vyhnouti, se o tom rozhodne, jak už pověděno.

Jakého tedy, mimochodem to budiž podotknuto, dopouští se na nás zločinu doba, která pořád více hromadí statky a pohodlnosti a rozmařilosti okolo nás, avšak mrzačí silné, mohutné zdraví duše v nás samých. Která takový důraz klade na to, co slouží chvíli, času, a do klatby dává, co upomíná na věčnost. Jak bláhovi jsme my, kteří v tom a za to době své se koříme, místo abychom ji právě tuto přemáhali.

Jen stálou mravní otužilostí možným jest vítězný vnitřní boj a podmíněný jím život duchovní. Bůh sám jest nám tu sponcem a pomocníkem nejprvnějším, když stále nás navštěvuje kříží vnějšími a (bolestnějšími avšak i užitečnějšími) zkouškami vnitřními. Ovšem mají-li nás opravdu otužiti, musí býti na š e, musíme je nějak vůli svou přijati, ne-li již objati.

Tuží nás Bůh, a tu ž í m e i m y s e b e, poněvadž jako každé působení Boha v člověku i toto sotva bez spolupříčinění lidského lze si mysliti. Kdo nikdy nic si neodepřel, kdo duši svou jen po rozmařilostech vodil, jak obстоjí až ho „navštíví“ Bůh? Jak dovede v duši zpracovati onen poklad, který mu Bůh utrpením vnějším nebo vnitřním nabízí? Nemoc, dopuštění boží, nečiní člověka jiného, jen ukazuje, jakým ho nalezla. —

Nazýváme to tužení vůbec mrtvením. Ve smyslu vlastním rozumíme mrtvením ovšem své osobní příčinění o zkrocení smyslů vnějších nebo vášní vnitřních. Mrtvením to nazýváme, ne za bíjením. Neboť nemá býti v nás (jakož ani není možným) „svět“ z kořene vyplněn, nýbrž jen nezdravých výstřelků pozbaven, aby neškodil, ale prospíval na cestě k Pánu.

¹⁾ Petrus Chrysolog.

Není boje vítězného, a tudíž ani duchovního života, bez bdělosti. Bdělost pak vztahuje se jednak k nám, k našim slabostem, prostředkům a silám, jednak k našemu nepříteli v boji, ke způsobu jeho války, k jeho úskokům a nástrahám.

Abychom nezůstali při dobrých citech a myšlenkách. Ale odhodlali se ke skutkům, kde jimi podmíněna naše vytrvalost.

Abychom nikdy nepřeceňovali vlastních sil svých, ale kde můžeme, předem se vyhnuli všem příležitostem ke hříchu. Kdo chodí s rozžatou lampou do sena, snadno zapálí — pouhá náhoda, „neštěstí“ k tomu dostačí.

Abychom ostražitě sledovali v duši své vývoj zvykův a náklonností, ať od přírody v nás hýčkaných ať zvláštními okolnostmi živěných. Návyky hříšné, smyslné, svěťácké, kterými zvolna a sotva znatelně mizí z duše silná, čistá ctnost, zahnížduje pak se v ní stohlavá neřest.

Abychom často a často, při denním zpytování svědomí, než přistoupíme ku svatým stupňům oltáře, před svatou zpovědí kladli sobě účet o svých duchovních výdajích a příjmech. Kolik ran nám zasadil blud, proti němuž jsme čelili, a kolik nadšení se nám vrátilo pravdou, do níž vroucněji jsme se pohroužili...

Abychom stále a stále vraceli se k nadpřirozeným zřídům ozdravení a síly, když přirozené naše schopnosti tolikým vydaným jsou nebezpečím, klamům, nestálostem a změnám.

Toto všecko rozumí se, mělo by se rozuměti zpytováním svědomí, onou duševní bdělostí, která jest jedním z hlavních sloupů života duchovního. A nejenom suchopárné, mučivé přepočítávání hříchů.

Boj jest duchovní život. Jak často a těžce hřeší se proti této základní větě, i od osob duchovních, které tudíž vnitřní nadpřirozený život mají za povinnost stavovskou, základní, centrální...

¹⁾ Proverb.

Jak smutno jest pomysletí, že by někdy právě mezi těmi, kteří Kristu v š e c k o vděčí, na Kristově autoritě zakládají svou moc, ano svůj blahobyt ... nalézali se mužové, kteří po léta snad ani jediným velkodušným, dobrovolným a nepopíratelným skutkem pokory, chudoby, milosrdenství, lásky, utrpení, nepřihlásí se ku praporu ukřižovaných následníků Kristových. Kteří snad naopak po celý život tajně i veřejně, slušně a někdy i neslušně shánějí se a pachtí co nejvíce zachytiti ze světských ctí, statků, pohodlnosti, rozmařilosti...

Jak daleko by takoví byli přísného tábora Kristova, jak blízko nízkého hříšného světa.

A kdyby i nosili oděv božích bojovníků, jak daleko by byli Kristových vítězství, Kristových korun.

Vůdci-li pak by lidu věřícího byli, platil by o nich hrozný výrok Páně: *Caeci sunt et duces caecorum* — —

A ještě na třetí větu jest v životě duchovním položití důraz, na moment nadpřirozený. Teprv jím nabýváme možnosti, jistoty, plnosti, záruky konečného vítězství v boji duše své. Teprv jím nalézáme plného ozdravení.

Nevylučuje milost nadpřirozená darů přirozených. Nýbrž předpokládá je.

Nejsou ve sporu „práce“ a „modlitba“. Avšak doplňují se navzájem.

Nemá naděje na vítězství, kdo k Bohu se neutekl celou duší. Ale zas nesmí očekávatí přispění božího, kdo sám podle sil svých se nepřičinil.

Aby, kdo Boha hledá, tak pracoval, jako by jedině od něho samého závisel konečný výsledek. Tak doufal, jako by od Boha výlučně všechno přicházelo.

¹⁾ Salvian.

Kolik v takovém obapolném spojení božského a lidského je vyšší síly, vyššího světla, vyšší moudrosti, vyššího klidu, vyšší radosti...

Jako když prudký a bouřlivý avšak i plýtký a málo užitečný potok splyne s mohutným, hlubokým, kulturně neocenitelným tokem hlavní říšské řeky.

Jako když mladý, k bohatým nadějím oprávnující, ale ještě útlý a slabý štěp nalezne v pevné, neochvějně opoře podmínku své jistoty v bouři a tím i svého šťastného rozvinutí.

Jako když dítě útlé a nerozumné, a snad i odevšad bédami života sevřené, spočine na velkém, silném, milujícím srdci matčině — —

Toto jest asi v podstatě a v hlavních rysech život duchovní, ve smyslu objektivním. Čím může a má býti jednotlivci subjektivně, kdož by vyličil? Kdo zná všechny dary, a s nimi cíle, které Bůh každému vložil do duše? Kdo určí tajné sklony srdcí? Kdo jich slabiny a mēlčiny, kdo nebezpečí právě tuto jim hrozící? Kdo změřil kdy bezednou hloubku třeba ještě dřímajících vášní?...

Vůkol sebe, v přírodě nás obklopující, vidáme takové bohatství, tolikerou různost tvarů, barev, přechodů, nebetyčné výšky i závratné hloubky. A přece jest příroda nerozumná jen stupněm, aby se po něm k Bohu povznesly duše rozumné. Přece jest svět mimo nás jen sluhou, člověk pak králem a pánem. Či dá se mysliti, aby vchod do příbytku bohatěji byl zařízen než sám vnitřek paláce? Že méně bohatě vyzbrojila věčná Moudrost nerozumného sluhu, než pána v obrazu Svému stvořeného?

Proč tedy v životě duchů, v životě duchovním má rozhodovati, a proč tak často opravdu rozhoduje pět zvířecích smyslů našeho těla? A proč, v případě nejlepším, spokojujeme se v životě duchovním, jako vesnický „malíř“, čtyřmi, pěti hrubě i šablonovitě vedle sebe položenými tóny, odmítající každé jiné nám

¹⁾ Augustin.

neznámé zamíchání, bohatství barev, tónů, vzájemných vlivů? A když již jsem se při těch otázkách ocitl, proč my, kteří z povolání volili jsme „nejvyšší umění“, býti lodivody srdci přes bouřné hlubiny i skrytá úskalí života časného do přístavu věčnosti, proč právě i my často tak málo, tak šablonovitě, povšechně a frázovitě známe i život sám i srdce lidské? Jen asi tak známe, jak onen vesnický „malíř“ zná „své“ barvy? A proč nejsme alespoň pokornějšími, opatrnějšími, proč se více neutíkáme o vyšší světlo, když málo zkušenou, málo vědomou rukou zasahujeme hluboko do srdcí, abychom snad rozhodli o časném i věčném jejich směru? Nebo vůbec nepotkáváme v kněžském svém působení „duši“? Vidáme ve zpovědnících jen „hříchy“? před snubním oltářem jen „těla“? pod kazatelnou jen farní a snad až materiálně konkrétní „obec“? ... Pak by to mohlo býti znamením, že sami duše nemáme — —

Jaký ohromný, divukrásný, hluboký, před důležitý svět se nám takorůzka denně otevírá v našem kněžském obcování. Jaká moc dána tomu, kdo smí patřiti do svědomí. Jaké úchvatné momenty, jaké hluboké, čistě lidské štěstí vlastní nabízí se nám, kde takovými krajinami vodí nás vyšší povolání. Co jsme viděli, když toto jsme netečně pominuli? Těla? nahromaděný v pokladnicích zemský prach? trety na náš marnivý obraz zavěšené? Pak jsme byli vesnickými „malíři“, kde jsme mohli býti velikými umělci duší — —

Není tedy duchovní život, jak z několika těch třebas dosti povrchně provedených vět vysvitá, nic podstatně vyumělkovaného, vysněného ani jen pro některé zvláště vyvolené se hodíciho. V podstatě své jest život duchovní výslednicí poměru každého jednotlivce k nejvyšším, nejposlednějším, nejzákladnějším i nejdůležitějším, v pravdě reálním, třebas popředně duševním podmínkám našeho opravdového lidského bytí. Jen pokud si člověk na tyto poslední, ze všech nejlidštější otázky správně

¹⁾ Gregor.

odpoví, potud přiblíží se k životu duchovnímu, uskuteční v sobě, třebaš ani toho nevěda, život duchovní. Potud i správně rozřeší úkol životní, ne úkol křečka, snášejíciho spíží do svých děr, ani úkol spícího lenocha, ale úkol člověka ve smyslu opravdovém, nejvyšším.

Veliká tu stupnice rozdílů od nejprimitivnější jednoduchosti až k plně rozvité bohatosti, od nahodilé takořka samorostlosti až do pěstění cíle vědomého, umělého (ne vyumělkovaného), nejvyšším přirozeným i nadpřirozeným teplem podporovaného.

Není nic malého, nic co by povržení nebo jen přehlížení zasluhovalo, duchovní život. Jako jest sv. víra královnou v říši všech ostatních pravd a vědomostí, tak jest život duchovní srdcem a cílem a nejkrásnějším květem nadpřirozené víry.

Nepřisoudil Bůh každému stejně vysoký stupeň duchovního života. Nechtěl, aby každý v duši své stejně nádherným vykvetl květem. Ale tomu chtěl, aby v míře své vůbec duchovně rozkvetl, kdo nemá zůstatí travinou, která dneska se zelená a zejtra bude zkosena i na oheň uvržena.

I jakékoli na člověka mohou dolehnouti povinnosti, starosti a práce, centrální postavení mezi všemi má a vždycky mítí bude život duchovní.

Kdo tuto neshromažďuje, rozptyluje. Kdo tuto se neprohluje, povrchní. Kdo tuto se neobohacuje, chudne. Kdo tuto neprohlédl, slepým zůstal za bílého dne. Kdo tuto nezdomácněl, cizincem jest ve vlastním srdci. Kdo odtud nevyšel, jistě zabloudil — —

Opětují, ne každý určen jest, aby stejně bohatým rozkvetl květem lidské, přirozené i nadpřirozené dokonalosti. Ale kdo vůbec chce býti květem, aby vydal ovoce života věčného, od duchovního života musí počítí.

Není konečně pouhou teorií vnitřní život. Čtením krásných duchovních knih, nasloucháním zbožných úvah a konferencí, hýřením ve velkolepých plánech a úmyslech, tím méně pak přebýváním v duchovních domech, nošením duchovního šatu... *Habitus non facit monachum*... *Non omnes filii Abraham*... Toto všecko, co právě vypočteno, může býti velmi cenným prostředkem duchovního života. Po případě jeho přímým důsledkem i záslužnou součástí. Ale kdyby tu nebylo nic více, do života nadpřirozeného ještě dosti daleko by mohlo býti.

Život duchovní jest právě život. Snad život i před vlastním naším zrakem skrytý, jinými neuznaný. Možná život čistě do vnitř obrácený, tichý, žádnými skvělými výsledky na venek nekorunovaný. Snad i zdánlivě jednostranný, od jiných pošlapaný, jinými ukřižovaný... Ale život. Problémy času a věčnosti. Zápas o jich vítězné řešení. A především ono slunce přirozené i nadpřirozené lásky, bez něhož nic neprospívá. Ona královna ctností, láska, která sama dostačí, již nic nenahradí.

V jakém novém světle se nám tu objeví — rozvažujeme-li o těch větech — naše sv. matka církev. Jí svěřil Bůh klíče života duchovního, odevzdav jí správu nadpřirozených jeho pramenů, svatých svátostí, prostředků milosti.

V jakém světle objeví se nám ona místa, jichž přímý a nejprvnější účel vlastně jest pěstiti vyšší, dokonalý život duchovní, ony moderním duchem tolik osočované, ne-li opovrhované kláštery. V době až chorobně materialistické, od centrálních podmínek pravé vyšší kultury odtržené, v národě rozervaném povrchními hesly a čistě světáckými stranami, pravím, že by v takové době, mezi takovým národem klášter na výši povolání svého stojící, zbytečností měl býti nebo neštěstím? Kdo tak mluví, ten daleko již dospěl v časové otravě, a byť i kněžské roucho nosil. Kolik prohloubení, přirozeného i nadpřirozeného

¹⁾ 1. Petri.

povznesení, kolik účinného kazijedu proti otravným nemocem doby může vyplynouti z těchto míst obětí, modlitby, nadpřirozeného nazírání na svět, čistější a skvělejší ctnosti, vroucnější lásky k Bohu i k bližnímu.

Ale aby stály na výši svého povolání! Aby samy nedaly se strhnouti do víru časových chorob materialistických, nacionalistických neb dokonce svěťácko-znemravňujících. Aby pro povinnosti k Bohu nezapomínaly na blízké povinnosti, které mají k člověku, ve smyslu nejširším. Aby z těžkostí doby nebraly si záminku, býti úzkými, jednostrannými, malicherně povrchními, avšak aby, zápolíce s časem tolik nebezpečným, nezapomněly hloubky a šířky a důkladnosti. Aby z hradeb mocných svého svatého zátiší staly se po světě rozptýleným bojovníkům vzorem, jak šťastně řešiti onen největší a nejživotnější problém: smířiti čas a věčnost, býti moderním a neztratiti víry, věnovati se době a zachovati se od ní neporušeným, žiti cele Bohu a cele i věrně sloužiti lidem.

A ještě jedním směrem nám myšlenky o centrálním významu duchovního života mohou otevřítí oči. Čím jsme měli a mohli býti svému národu, milovanému lidu, kdybychom právě tuto byli uznali a vykonali svoji povinnost.

Co stojí ve středu života jednotlivcova, nemůže býti vedlejším pro celý národ. Co jednotlivce vynáší na vrchol lidských úloh, nemůže národ strhovati do nížin zpátečnictví a tmářství. A kdyby i mnozí tak věřili, mluvili a snad i jednali, jest to nešťastná pověra, a neměla námi, duchovními vůdci svého lidu nikdy uznána býti za pravou víru.

Opakuji ještě jednou a s důrazem nejvnitřnějšího přesvědčení, jaké ohromné a jediné služby může prokázati národu svému stav, jenž jménem Kristovým zprostředkuje duším vyšší

učení, vyšší milost, jenž ještě přímý vliv má na svědomí a srdce. Pravím, ještě má vliv. Nebo ještě působíme na lid, ještě dovedeme v lidu, co žádný stav nedovede, ještě můžeme naplnit kostely, oživit zpovědnice, dovedeme-li — státí na plné výši svého duchovního poslání. Jaká moc, jaký vliv, ale i jaký závazek pracovati, prohlubovati se, přirozeně i nadpřirozeně růsti, varovati se jednostranností, prohlédati nad vrstevníky a jejich hesla, nedati se zmásti ani omámiti skvělými bludy doby, ale stále k samým kořenům všelidských i božských otázek sestupovati.

Velké problémy a úlohy se nám kněžím dnes hlásají a jako svatá naše povinnost předkládají. Býti sociálním reformátorem. Povznést se na vědce. Žítí lidumilem ve svém kraji. Státí národovcem ve své zemi. Probiti se na politického vůdce svého lidu, a jiné a jiné. Na jedno se zapomíná, co při knězi vždycky musí býti položeno na místo ze všech nejprvnější: aby i duchovním zůstal.

Zapomíná se tak rádo, že všecek ostatní vliv, který kněz má na dobu svou a na lidi, jako učenec, jako politik, jako sociální reformátor, podmíněn jest i tím, pokud zároveň a opravdu jest knězem, duchovním. Že cokoli stojí obětí, přípravy, neúporné práce, dlouholeté vytrvalosti, vyniknouti jako kněz zároveň i jako professor, řečník, politik, ty všecky námahy pro lid (a tím více pro kněze) zůstanou asi ztraceny, jestli jimi v sobě zabil kněze celého, vroucího, modlícího se, pokorného, milujícího, opravdu „duchovního“ —

Snad jen zmatek uveden v řady, jež má vésti kněz, který všecko dovede, jen jednoho ne, právě knězem žiti.

Hle, měřítko, čím opravdu jsme sobě a svému lidu. V babylonském zmatku doby stále se k němu vracejme, v theorii i v praxi.

Což nestojíme denně u svatých zřidel a pramenů vyššího života duchů?

Což nejsme obtočení dušemi potřebnými i žádajícími chleba nebeského?

Což nemáme citu pro bídu srdcí, ani porozumění, jaké štěstí jest, vkládati obět svou na věčný úrok duší?

Kdo chce zapáliti, musí hořeti.

Omyly.

Neobeznámeností autorovou s řemeslem korektorským a ještě některými jinými příčinami (práce a jiné starosti) vloudily se do tisku některé nemilé chyby, které nechť laskavý čtenář sám si opraví. Jen omyly, které smysl ruší, buďtež tuto výslovně uvedeny, ovšem zas jen, pokud se povedlo je odhaliti.

Str. 46., pozn. 2. čti *Kantových* (místo *Kantonových*).

Tamtéž doplniti jest poznámku: *O Descartovi* jakožto předchůdci *Kantově* v teorii poznatkové viz *Schwarz*, *Descartes Untersuchungen über die Erkenntnis der Außenwelt* (*Zeitschrift f. Philosoph.*, r. 110, str. 105. násl.). Ostatně tu srovnej *Chamberlain*, *Kant*, p. 245. ss.

Str. 48., pozn. 1., řádek 13. zdola, čti *nichts* (místo *nichst*).

„ 64., „ „ 16. „ čti *ignorabimus* (místo *ignoranismus*),
tamtéž, „ 3., „ 1. „ čti *als* (místo *das*).

Str. 81., „ „ 16. „ čti *feindseligste* (místo *feinseligste*).

tamtéž „ „ 16. „ čti *begehren* (místo *gebehren*):

Str. 158., řádek předposlední, čti *může* (místo *muže*).

„ 207., řádek 7. shora, čti *aedificabo* (místo *adificabo*).

„ 208., pozn. 2., řádek 11., zdola, čti *Widersacher* (místo *Widersachen*).

„ 292., řádek 7. zdola, čti *se strany* (místo *strany*).

Doslov.

Když jsem v dubnu 1911 psal předmluvu v této knize, nyslil jsem, že mi bude možným ještě koncem července téhož roku tiskem ji vydati. Nepočítal jsem tehda s naší censurou.

Počátkem ledna zmíněného právě roku 1911 odevzdal jsem knihu censure řádové. Počátkem dubna téhož roku počal jsem ucházeti se o imprimatur biskupské — —

*Nebýti laskavé ochoty nejdůst. pana biskupa Grossa i obětavého urychlení pana kanovníka Šelbického z Li-
toměřic, podnes bych byl asi čekal na imprimatur. Budiž
im oběma tímto i vysloven vroucí nelíčený dík!*

*Ve Vídni, u Bl. P. Marie na Nábřeží, v den hromnic
1912.*

Spisovatel.

OBSAH.

1. BŮH	5
2. VĚDA, MODERNÍ VĚDA A VÍRA . . .	29
3. CÍRKEV	87
4. REFORMA	113
5. PESSIMISMUS	133
6. REVOLUCE	159
7. CELIBÁT. THEORIE	179
8. INTERMEZZO. PROBLÉMY POHLAVNÍ	229
9. CELIBÁT. PRAXE	285
10. PRÁVO A POSLUŠNOST	309
11. DUCHOVNÍ ŽIVOT	341

Od téhož autora vyšla kniha :

Pohledy do života bohoslovců a kněží,

v Brně, 1902, nákladem knihtiskárny benediktinů rajhradských.
8°, str. 421. Cena 2 kor. 40 hal.

O té knize napsal svého času Mosre. Š t a s t n ý („O b z o r“, 1902, str. 295 n.):

„Takové knihy jsme ještě neměli. A nebude jí asi ani v jiných literaturách. Je to kniha rozjímací pro bohoslovce a kněze, kniha vážná, těžká, jejíž pravdy a myšlenky pronikají srdce čtenářovo a rozvínují celou duši jeho, ani nevíme zda-li svou vahou a důležitostí nebo neobyčejně působivou formou, ve které jsou podány. A jak vysoce zajímavá, poutavá, zhusta až unášející to kniha, tak že počna čísti neustaneš, dokud jsi celou knihu nepřečetl. Tak se aspoň vedlo nám, když nám bylo popřáno již v rukopise ji přečísti a také jiných podobně četba upoutala a upoutá jistě kde koho, komu záleží na vážném předmětu, o němž jedná. A přichází v čas, jako na zavolanou, jako nějakým řízením božím Nelze nám ani z daleka naznačiti bohatost, praktičnost a při tom i časovost obsahu těch 28 kapitol, z nichž kniha se skládá. Spisovatel se postavil na výši ideálu se širokým obzorem světovým, ale stále obrací zřetel ku poměrům a zvláštnostem naší vlasti a jejím dnešním, aktuálním potřebám a požadavkům, jež na kněze, vůdce a syny svoje, právem činí. — Končíme přáním, aby se výborná kniha dra. Nováková ocitla v rukou každého bohoslovce a kněze našeho. Bude jistě pravým požehnáním nejen jemu samému, ale též nesmrtelným duším, jež mu Bohem svěřeny jsou.“

Představený pražského alumnátu, Msre. J. Ř í h á n e k referuje v „Č a s o p i s e k a t. duch.“ (1903, str. 72. n.): „Duchovní knihovna benediktinů rajhradských loňského roku překvapila své čtenáře tímto spiskem („Pohledy“) . . . Není sice bez užítku pro laika, ale perlou jest pro klerika. Část první (11 kapitol) týká se více bohoslovců, druhá (17 odstavců) zase kněží; ale v obou dílech jest mnoho výborných myšlenek jak pro bohoslovce, tak pro kněze stejně důležitých . . .

„Spisovatel... jako pilná včela sbíral na luzích církve sv. i ve spisech sv. otců vznešené myšlenky o životě kněžském, ilustroval je básnickými obrazy a přirovnáními a podával je jako silnou i zdravou duchovní potravu při exerciciích bogoslovských i kněžských. Tentokrátě nám je předkládá ve formě aforismů kratších i delších, mluvou vzletnou; mnohé z nich jsou v pravdě básně neveršované sice, ale úchvatné. Jelikož pak i úprava knihy jest vábná, ký div, že jenom neradi četbu její přerušujeme. Ký div, že v pražském semináři rozebralo se jí na 65 výtisků a že jde z ruky do ruky? Stejnou chválu slyšíme i od kněží, kteří spis řečený pozorně četli.“ —

V „Hlídce“, 1902, str. 806. posuzuje Dr. Pavel Vychodil: „Je to vážná, vzácná kniha aforismů o kněžské ctnosti, práci a modlitbě. Jedná sice napřed o bogoslovci, pak o knězi, ale celá týká se obou, dle okolností a potřeby. Spisovatel seznal život i úkoly kněžské, má právo o nich mluvit, a činí tak se vzácnou upřímností i svědomitostí. Jsou to sice myšlenky přednášené častěji o exerciciích, ale přehloubené, s rozšířenými hledisky, jak je pěstovali nejslavnější mistři exercicií à la Klimkowskym; nelze proto opravdu si pomyslet, že by kniha s promyšlením přečtená nezůstavila dobrého účinku.“

„Vlast“ (1903, číslo 3.) se o „Pohledech“ takto pronáší: „Čím dále jsme četli tím více nabývali jsme přesvědčení, že máme před sebou vynikající spis asketický... Zvláště vytknouti třeba, že se pan spisovatel nevyhýbal otázkám, jež jsou, abychom tak řekli, na denním pořádku... Kniha zaslouhovala by podrobného rozboru a dala by jistě podnět k mnohé užitečné diskusi o palčivých aktuálních otázkách. Než i jinak bude četba knihy každému knězi posilou, jelikož nalezne tam mnoho vysvětleno, co jej tíží a svírá, nač sám často myslí... Spisovatel mluví výhradně k rozumu, čerpá ze zkušenosti, jeho sloh je svěží, mluva správná, výrazná, a volbu formy (aforismy) nazvati lze šťastnou.“

Nejnověji, 1911, vyšly „Pohledy“ v překladu **chorvatském** pod titulem :

„Dr. Franjo Novák, Pogledi u svećenički i bogoslovski život. Preveo i izdao Zbor duchovne mladeži zagrebačke. Zagreb, 1911.“
